

TARTALOM.

I. RÉSZ

Oldal

A köztisztviselők kiválasztása.

1. §. A köztisztviselők kiválasztásának történeti jelentősége	5
2. §. A köztisztviselői minősítés	15
I. A félévszázados minősítési törvény	15
II. A közszolgálat és az iskolaügy kapcsolata	17
III. A köztisztviselői minősítés túlhajtása	21
IV. A szelekció	26
V. Tisztviselő-típusok	31

II. RÉSZ

A magasabb képesítésű köztisztviselők kiválasztásának történeti áttekintése.

ELSŐ FEJEZET

<i>A köztisztviselők kiválasztásának szabályozása az egyes államokban</i>	55
3. §. A francia versenyvizsga	57
I. Fejlődéstörténete	57
II. Szabályozása	45
III. A sikeresen letett versenyvizsga érvényesülése a francia közszolgálatban	50
IV. A magasrangú tisztviselők kiválása a francia közszolgálatból	55
4. §. Az angol versenyvizsga	57
I. Fejlődéstörténete	57
II. Szabályozása	72
III. A sikeresen letett versenyvizsga érvényesülése az angol közszolgálatban	81
5. §. A versenyvizsga az Északamerikai Egyesült Államokban	85
I. Fejlődéstörténete	85
II. Szabályozása	97
III. A versenyvizsga érvényesülése az Északamerikai Egyesült Államok közszolgálatában	100
IV. Az amerikai közszolgálat javítását célzó törekvések és az európai tanulságok	102
6. §. A porosz magasabb közigazgatási vizsga	106
I. Fejlődéstörténete	106
II. Szabályozása	116
III. A porosz közigazgatási gyakorlók ellenőrzése és irányítása a közigazgatási előkészítő szolgálat idején	120
7. §. Az osztrák magasabb közigazgatási vizsga	125
I. Fejlődéstörténete	125
II. Szabályozása	130

MÁSODIK FEJEZET

<i>A közigazgatási tisztviselők kiválasztása Magyarországon 1870-ig.</i>	136
8. §. Rendelkezések a régi magyar jogban, amelyek a közigazgatási szolgálatban elméleti vagy gyakorlati minősítést írtak elő	136

HARMADIK FEJEZET

	Oldal
<i>A közigazgatási szolgálat szabályozása Magyarországon 1870-től 1929-ig</i>	157
9. §. A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870:XLII. t. c.	157
10. §. A köztisztviselők minősítéséről szóló 1885:I. t. c.	158
11. §. A városok fejlesztéséről szóló 1912:LVIII. t. c.	159
12. §. A közigazgatás rendezéséről szóló 1929:XXX. t. c.	159

III. RÉSZ.

A gyakorlati közigazgatási vizsga.

ELSŐ FEJEZET

<i>A gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó rendelkezések</i>	165
15. §. A közigazgatás rendezéséről szóló 1929:XXX. t. c. módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1935:XVI. t. c. 39. §-a	165
14. §. A gyakorlati közigazgatási vizsgát megelőző közigazgatási gyakorlat szabályozása	188
15. §. A gyakorlati közigazgatási vizsga szabályzata	201
1. A gyakorlati közigazgatási vizsga célja és rendeltetése	201
2. A gyakorlati közigazgatási vizsga megoszlása	205
3. Az általános vizsga tárgyai	205
4. A szakvizsga	205
5. A vizsgabizottság szervezete	204
6. A vizsgáztató bizottság	204
7. A vizsgára bocsátás	205
8. Az általános vizsga szabályai	208
9. Az írásbeli és a szóbeli szakvizsga szabályai	209
10. A gyakorlati képesítés igazolása	212
11. A pótvizsga és a vizsga megismétlése	214
12. A vizsgabizottság megalakulása és ülései	217

MÁSODIK FEJEZET

<i>Ügyviteli szabályzat és a vizsgák anyaga</i>	218
16. §. Az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság ügyviteli szabályzata	218
17. §. A gyakorlati közigazgatási vizsga anyaga	225
18. §. Az általános vizsga anyaga	225
19. §. A szakvizsgák anyaga	244
20. §. A belügyi igazgatási szakvizsga anyaga	245
21. §. A pénzügyi igazgatási szakvizsga anyaga	288
22. §. A vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsga anyaga	290
23. §. A közgazdasági és közlekedésügyi igazgatási szakvizsga anyaga	300
Irodalom	311
Névmutató	316
Tárgymutató	319

I. RÉSZ.

A köztisztviselők kiválasztása.

1. §. A köztisztviselők kiválasztásának történeti jelentősége.

„Mit schlechten Gesetzen und guten Beamten läßt sich immer noch regieren. Bei schlechten Beamten helfen uns die besten Gesetze nichts“

Bismarck

A magyar közigazgatásnak és a magyar közszolgálatnak 1924-ben új korszaka kezdődött. Az 1924: IV. törvénycikk az államháztartás egyensúlyának helyreállításával vezeti be a magyar államélet történetének ezt a legújabb fejezetét. Elég végiglapoznunk az utolsó tíz év törvényeit és rendeleteit tartalmazó köteteket, hogy előttünk álljon a lassú, de folytonos építőmunkának az eredménye: közigazgatási szervezetünk átformálása. Az ősi falak töretlenül állnak, a történelmi boltívek sértetlenek, de sok a hozzáépítés és az átépítés. Új ablakokat kellett vágni, amelyek új perspektívákat mutatnak. Alig van a magyar közigazgatási szervezetnek olyan része, amely az elmúlt tíz év folyamán ne módosult volna. A közszolgálati alkalmazottak jogviszonyaira vonatkozó jogszabályok: a közszolgálati (közhivatalnoki) jog gyökeres változáson ment át. Ez a fejlődési vonal különösen magasra ívelt akkor, amikor a törvényhozás a közigazgatási tisztviselők számára a kötelező közigazgatási gyakorlatot és a gyakorlati közigazgatási vizsgát törvénybe iktatta. Ez az új, a közigazgatási tisztviselők kiválasztása és nevelése szempontjából fontos intézmény jelentőségében és a jövőre való kihatásában méltó helyet foglal el a közigazgatási bírászkodás intézménye (1896: XXVI. t. c.) és a közigazgatási eljárás nagy reformja (1901: XX. t. c.) mellett.

A magyarányú jogszabályalkotással együtt járt a közigazgatási jogi irodalom fellendülése. Az átfogó és egyes kérdésekre vonatkozó monografikus irodalom komolyan gazdagodott. A hivatalos közigazgatási kiadványoknak egész sora jelent meg.

Valósággal logikai szükségszerűség, hogy az elmúlt decennium utolsó éve meghozta a nagyjelentőségű személyzeti reformot, nevezetesen a gyakorlati közigazgatási vizsga intézményét, amely egy csapásra kiegyenlítette az igazságügyi és közigazgatási tisztviselők felkészültsége között meglevő nagy különbséget.

Szembetűnő jelenség, hogy történeti mozzanatokban gazdag, égető kormányzati, gazdasági és szociális kérdések megoldása körül vajudó korunk élénk érdeklődéssel fordul a köztisztviselő személye felé. Az utóbbi évtizedekben az állami tevékenység szünet nélküli térfoglalása megmutatta, hogy minden kormányzati és igazgatási, szervezeti és eljárási reform központi problémája: a köztisztviselő személye.¹ Amilyen mértékben — mégpedig a megoldásra váró közfeladatok szaporodása arányában — a köztisztviselő munkája szaporodik, annyival különb, jobb és gyorsabb eredményt vár a közönség a köztisztviselő munkájától. Értethető és megokolt ez a jelenség, ha meggondoljuk, hogy a ma embere legszűkebb magánéletében úgyszólván egy lépést sem tehet a köztisztviselő munkája, segítő keze nélkül. Az állami hatáskörbővülése magával hozta a közigazgatási szervezet folytonos növelését, ami viszont újabb és újabb tisztviselői kategóriák teremtésére vagy a már meglévők növelésére vezetett. Innen származik a szerte hangoztatott szólam: a „közigazgatás diktatúrája“.

Joggal panaszolhatjuk az alkotmány helyreállítása, 1867 óta eltelt évtizedek mulasztását, főleg azt, hogy a gyakorlati közigazgatási vizsga nem valósult meg. Mennyire hiányt pótol azonban ez az intézmény, bizonyítja legjobban a tény, hogy rövid idő alatt zökkenés nélkül illeszkedett bele a magyar közigazgatás szervezétébe. Ezt nem csupán annak lehet tulajdonítani, hogy a gyakorlati közigazgatási vizsga létesítése az új közigazgatásnak életfeltétele, hanem az eredmény az új intézmény szerencsés megszervezésének köszönhető. Távol minden formalizmustól és léleknélküli, gépies vizsgáztatástól, a gyakorlati közigazgatási vizsga valóságos pedagógiai intézménnyé fejlődött a magyar közigazgatás életében.

¹ Ezt a gondolatot a porosz közigazgatási életnek érdemes régi munkása, Drews, volt államminiszter fejezi ki: „Mag der Gesetzgeber die Organisation, die Zuständigkeiten und das Verfahren des Behördenapparats und das Beamtenrecht durch seine Vorschriften noch so zweckmässig regeln, — wenn die Beamten, die diesen normativen Rahmen mit ihrer lebendigen Tätigkeit ausfüllen sollen, nicht auf voller Höhe geistiger Leistungsfähigkeit stehen, wird das ganze Reformwerk vergeblich sein. Eine den Erfordernissen der Zeit gerechtwerdende Reform der Verwaltung ist nur möglich zugleich mit einer befriedigenden Reform der Bildung der Beamtenschaft.“ Drews, Verwaltungsreform — Bildungsreform, Aufgaben, Wege und Ziele der deutschen Beamtenhochschulen, Festschrift zum fünfjährigen Bestehen der Verwaltungsakademie, Berlin, 1924, S. 20.

E fejtegetéseknek célja a hatósági jogkörrel ellátott magasabb közigazgatási tisztviselőknek¹ a közelmúltban szabályozott kiválasztási rendszerét — a gyakorlati közigazgatási vizsga intézményét — taglalni és magyarázatokkal kísérni. Személyzeti politikával, amely a költségvetési tárgyalások és a közigazgatás egyszerűsítésének (racionalizálásának) munkálatai körébe tartozik, nem foglalkozik. Nem célja a közalkalmazotti kar valamennyi kategóriájának kiválasztási rendszerét tárgyalni. Ezek mindegyikének más és más az igénye. Ugyanúgy más szempontok figyelembevételét kívánják a külön szakképzettséget igénylő állások, valamint a középfokú, de a kezelői, a segédhivatali és a legalsóbb fokú, fizikai erő-kifejtést kívánó közigazgatási állások is. A hatósági jogkörrel ellátott köztisztviselők — a jogász köztisztviselők — kiválasztásának a kormányzat és igazgatás szempontjából való jelentőségét szándékozunk történeti távlatba állítani. Ezért mutatjuk be vázlatosan a magyar kormányzati tisztviselők kiválasztásának és képzettségének fejlődéstörténetét. Feldolgozzuk és magyarázatokkal látjuk el a magyar jogásztisztviselők gyakorlati képzését rendező jogszabályokat, a közigazgatási gyakorlatot szabályozó kormányrendeletet és végül a közigazgatási gyakornokokra vonatkozó jogszabályokat.²

Ugyanez a megfontolás vezet bennünket, amikor néhány jelentős állam hasonló intézményét történeti fejlődésében és jelenlegi szervezetében körvonalakban tárgyaljuk. Az összehasonlító jog bemutatott példái tanubizonyságot tesznek arról, hogy az államok kivétel nélkül minden időben állandó, szívós küzdelmet folytat-

¹ 1901 : XXIV. t.-c. (Az összeférhetetlenségről) 15. §. „A ‚kormány‘ alatt értendők úgy a magyar, mint a közös miniszterek, valamint minden, szerződéses kötésére jogosított állami hatóság vagy hivatal, állami üzem, állami kezelés alatt álló alap, alapítvány, intézet vezetősége.“

A „hatóság“, a „közigazgatási hatóság“ törvényi meghatározását az 1914:XL. t.-c. (a hatóságok büntetőjogi védelméről) 1. §. tartalmazza.

„Felügyelő hatóság mindaz a magasabb hatóság, amely valamely hatósági tag vagy közeg működését és eljárását megvizsgálja, őt hivatali kötelességének teljesítésére utasítani, tőle jelentést kívánni, mulasztásait pedig megtorolni jogosult. Közvetlen felügyelő hatóság eszerint a főnök, közvetett pedig mindaz, aki a tisztviselői fokozatban előttről áll. Tehát pl. a községi jegyzőnek közvetlen felügyelő hatósága a főszolgabíró, közvetett ellenben az alispán, a főispán és miniszter is.“ (A m. kir. belügyminiszternek 43/1950. B. M. eln. számú rendelete a közigazgatás rendezéséről szóló 1929:XXX. t.-c. fegyelmi rendelkezéseinek életbeléptetése és végrehajtása tárgyában, 4. bek.)

² Mind a külföldi, mind a magyar jog vonatkozó szabályait lehetőleg hiven adjuk vissza. Ez a magyarázata az idegen és a hazai joganyagból merített jogszámú hivatkozásnak.

nak a kor színvonalán álló közigazgatási tisztviselők képzettsége, vagy ami ugyanazt jelenti, a köztisztviselők kiválasztása érdekében. Tévedés volna tehát hinni, hogy a közfunkciók ellátóival szemben támasztott jellembeli és értelmi követelményeket csak az újkori nemzeti államok állították fel.¹

A görög köztisztviselőnek szigorú és nyilvános vizsgálatnak kellett magát alávetnie, mielőtt hivatalába beiktatták volna. Törvényszék elé állították, ahol ismertetnie kellett köztevékenységének és magánéletének addigi folyását, másrészt mindenkinek jogában állott mindazt felhozni, „amiből a jelölt képtelensége az illető hivatalra kiderülhetett“. A görög államrégiségek forrásai tanuskodnak arról, hogy „kutatás tárgyává tették, vajjon előzőleg nem tett-e a jelölt életében valami törvényellenest? Vajjon magánélete milyen? Tiszteli-e szüleit, vagy ha már elhaltak, gondot visel-e sírjaikra? Katonai kötelezettségének eleget tett-e s vajjon van-e hazai szokás szerint berendezett sírhelye? Rendesen fizeti-e adóját? Szóval a vizsgálat a jelölt nyilvános és magánéletének minden mozzanatára kiterjedt.“² A legrégebbi időkben még azt is igazolni kellett a jelöltnek, hogy származása megfelelő-e és van-e vagyona. E legutóbbi követelményeket a görögök a későbbi demokratikus időkben elejtették. Szembetűnő jelenség, hogy — a mai követelményekkel szemben — a görög köztisztviselőtől nem kívánták meg a szakképzettség igazolását. Mindazt, amit fentebb felsoroltunk, ünnepélyes és nyilvános hivatali esküvel is meg kellett erősíteni.³

Éppen úgy, mint a városállamokat alkotó görög világ, az ókor másik vezető állama, a hatalmas római birodalom is különös gondot fordított a hivatalnoki testület tagjainak kiválasztására. A római közhivatalnokok választás útján jutottak tisztségeikhez és évszázadokon át a nép vezetői, a római birodalom világhatalmának hordozói és megtestesítői voltak. Munkájukért fizetést nem kaptak, így tehát csak jómódú, vagyonilag független ember vállalkozhatott közhivatalra. Ugyanúgy, mint a görög köztisztviselőjelöltnek, a rómainak is számot kellett adnia kifogástalan életéről és igazolnia kellett katonai szolgálatát. Bár az a demokratikus

¹ Konfucius (Kr. e. 551—479) szerint csak a morális ember lehet jó hivatalnok.

A mohamedánoknak a proféta által szerkesztett szent könyve, a Koran szerint: „az uralkodó, ki valakit hivatalra emel, midőn országában van még egy más arra képesebb egyén, vétkezik Isten, vétkezik az állam ellen.“

² Gyomlay Gyula, Az attikai köztisztviselők ellenőrzéséről, Budapest, 1885. 17. l.

³ U. o. 25. l.

elv, hogy közhivatalnoki tisztséget viselni mindenki jogosult, érvényben volt, mégis a valóságban a kiválasztás minden biztosítékát felhasználták, hogy az állam vezetésére alkalmas és arra képes, felelősségérzettel telített köztisztviselőket kapjanak. Ezért a kiválasztás első sorban — a vagyoni függetlenség mellett — a régi köztisztviselői családok fiai közül történt. A magasabb hivatali állásokat olyanokkal igyekeztek betölteni, akik már alsóbb hivatalokban szolgáltak, s így megfelelő kormányzati és igazgatási tapasztalatokkal rendelkeztek. A jó kiválasztást tehát többféle módon is biztosították. A születés megadta a jó családi nevelést, a vagyon a függetlenséget, az alsóbb hivatalokban való szolgálat a készséget a közügyek kezelésében.¹ Amikor a római köztisztviselőkről van szó, nem hagyható figyelmen kívül az a jelenség, hogy a most ismertetett magisztrátusi tisztviselők mellett, — akik az államnak valójában igazi vezetői voltak, — az ókori Rómában egy másik tisztviselőréteg is volt, amely ennek a magasabbnak segédje gyanánt szerepelt, s amely az alsóbbrendű, a kisebb szellemi készséget igénylő, technikai természetű munkát végezte. Ez a réteg a rabszolgákból és szabadonbocsátottakból került ki.²

A jogtörténet feladata annak a kérdésnek tüzetes vizsgálata, vajjon az ókori, elsősorban római hivatal rendszerének a középkori hivatali rendszer³ egyenes vonalú folytatása-e. A jogtörténetnek kell feleletet adni arra a kérdésre, vajjon a római birodalom felbomlása után, a birodalom területén keletkezett államok átvették-e a hivatal gondolatát, vagy ez államok maguk teremtették azt meg.⁴ A középkorban az akkori gazdasági rendszernek megfelelően, — amely még a pénzforgalmat nem ismerte s melynek alapja a termékek közvetlen cseréje, — a közhivatal a hűség bére volt.⁵ A középkori hűbéri társadalom hivatali állásával nem pénzben nyújtott fizetség járt, hanem hűbéri birtok, s miként manapság a hivatali állásnak egyik lényeges eleme a fizetés, ugyanúgy volt a középkorban a hűbéri birtok a hivatalnak fontos alkateleme, amelyhez hivatali hatáskör fűződött hozzá. Így

¹ Vogt, Joseph, Römische Geschichte, Freiburg, 1952. S. 58—59.

² Hintze, Otto, Der Beamtenstand, Leipzig, 1911. S. 19.

³ Below, Georg, Der deutsche Staat des Mittelalters, Leipzig 1914. S. 195., 296.

⁴ U. o. 165. l.

⁵ U. o. 220., 254., 248., 358. l.

esett meg a történeti fejlődés folyamán, hogy a hivatali hatáskör a személyi jelleget gyakran elvesztette, s dologi jelleget öltött.¹

Kétségtelen, hogy a kiválasztás nagy gondolata a középkori államok hivatalnoknemességének (Amts- und Dienstadel) kialakulásában (a „Gefolgsschaft, Vasallität“ intézményében)² éppoly szerepet játszott, mint Görögországban és Rómában, vagy az újkorban. Csak később, a hűbéri gondolat továbbfejlődése során lett a hivatal, — a mai közhivatal őse, — átörökíthetővé és eladhatóvá. A közjognak a francia forradalommal meginduló kifejlődése szüntette meg az átörökíthetőséget és eladhatóságot, visszaadva a közhivatalnak eredeti lényegét, a közhatósági funkcióknak a közbizalom alapján és kiválasztás útján való személyi ellátását.

Az újkori államok már kialakulásuk legelején felismerik a köztisztviselők kiválasztásának rendkívüli fontosságát. Ez államok megszervezésének története a XIV—XV. évszázadtól a XIX. évszázadig, tulajdonképpen a mai köztisztviselői kar megszületésének és fejlődésének története. Ennek a köztisztviselői karnak a kiformalásában jelentkezik Rómának, nevezetesen a római magánjog recepciójának hatása az új köztisztviselői kar kialakulására. Mind az igazságügyi, mind a kormányzati és a közigazgatási szolgálatban tanult jogászokat alkalmaznak, akik ismerik a klasszikus római jogot. Így lesz a renaissance nagy szellemtörténeti mozgalma, — amelynek egyik hajtása a római jog művelése, — a modern közigazgatási állam megalakulásának kiinduló pontja. Szembeötlök, hogy történeti időkben, az államok életének fordulópontjain, a nagy átalakulások idején, mindig megjelenik a közszolgálat reformjának gondolata. Ez viszont minden időben a köztisztviselők miként való kiválasztását, vagyis a pedagógiai és erkölcsi követelmények fokozottabb érvényesítését jelenti.

A francia forradalom az emberi jogok sorába iktatja a közhivatal tekintetében az arravalóság megkövetelését. Az emberi és

¹ Hintze, id. m. 22. l. — Hartung, Fritz, Berufsbeamtentum und Staat, Leipzig, 1931, S. 2. — A magyar viszonyok magyarázatára I. Mályusz Elemér legújabb kutatásait: A patrimonialis királyság, Társadalomtudomány, XIII. évf. 1—2. sz., Budapest, 1953, 45. l. — U. a., A karizmatikus királyság, Társadalomtudomány, XIV. évf., 3. sz., Budapest, 1954, 162—165. l.

² Mályusz E., A karizmatikus királyság, u. o. 162. l.

polgári jogokról szóló nyilatkozat¹ értelmében bármely polgár képességei szerint bármely méltóságra, állásra vagy alkalmazásra bocsátható; közöttük csupán erényeik és tehetségük szempontjából lehet különbséget tenni.

A nagy porosz közigazgatási reform, amely a XIX. évszázad elején, Poroszország történelmének úgyszólván legválságosabb idején két kiváló közigazgatási tisztviselő — Stein báró és Hardenberg — műveként jelent meg, államszervezési, államvezetési és közigazgatási intézkedések mögött a köztisztviselőnevelésnek és kiválasztásnak, a köztisztviselői szellemnek és jellemnek valóságos kódexét állítja fel.² Stein, a porosz közigazgatási szervező szerint a közigazgatásnak a mai fejlettebb viszonyokhoz mértén ismernie kell a nép minden rétegének szükségleteit s a nemzet történetének teljes tudatában e szükségletek szolgálatába kell állítani a törvényelőkészítést és a hozott törvényeket a való életbe átvinni. Minél szélesebb területekre terjeszti ki hatáskörét a közigazgatás, s vonja gondoskodása alá a társadalomnak minél több és több rétegét, annál képzetesebb közigazgatási tisztviselőkre van szüksége a nemzetnek.³

1873-ban a német birodalom megszervezésénél az első feladatok egyike volt a birodalmi köztisztviselői törvény megalkotása. Ez

¹ La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen 6. pontja: „tous les citoyens... sont... admissibles à toutes les dignités, places et emplois publics, selon leur capacité, et sans autre distinction que celle de leurs vertus et leurs talents.“

A nagy választófejedelem („Der grosse Kurfürst“) a XVII. évszázad érdekebb nyelvén ezt így fejezte ki: „dass es auf die Federn und nicht auf die Ahnen ankomme, da man einer Sache nicht ansieht, ob sie mit adligem oder bürgerlichem Geblüt traktiert ist.“ Lotz, Albert, Geschichte des deutschen Beamtentums, Berlin, 1909, S. 139.

A nemzeti egyenjogúság tárgyában alkotott 1868:XLIV. törvénycikk 27. §-ában ugyanezt az elvet állítja fel, amidőn kimondja, hogy a hivatalok betöltésénél egyedül a személyes képesség szolgál irányadóul és senkinek nemzetisége nem tekinthető egyetlen hivatalra vagy méltóságra való emelkedés akadályául.

² Freiherr von Stein szerint: „Dass wir fernerhin von besoldeten, buchgelehrten, interesselosen Bürolisten regiert werden, das geht, so lange es geht. Eine Maschinerie, die militärische, sah ich fallen am 14. Oktober 1806 (Jena), vielleicht wird auch die Schreibmaschinerie ihren 14. Oktober haben. Eine zahllose, kostspielige, viel treibende, wenig leistende Beamtschaft drückt auf unsere Schultern, mischt sich in alle unsere Handlungen und erregt allgemeinen Unwillen über die ungeschickte und unbequeme Vormundschaft.“ Id. Winters, Fritz, Abriss der Geschichte des Beamtentums, Mannheim, 1929, 46. l.

³ Delbrück, Clemens, Die Ausbildung für den höheren Verwaltungsdienst in Preussen, Jena, 1917. III.

Bismarck államférfiúi előrelátásának egyik legszebb bizonyítéka, nevezetesen annak felismerése, hogy a sok részből összetevődő birodalom egységének legbiztosabb pillére az ugyanazon kötelességekkel terhelt és ugyanazon jogokkal felruházott birodalmi köztisztviselői kar. Bismarck előrelátását egy félévszázad után történelmi események igazolták, mert hogy a világháború elvesztése után a német birodalom nem hullott szét alkotóelemeire, azt főleg a köztisztviselői karnak köszönhette.

Az angol közszolgálati reform tisztán nevelési reform, amelynek előzményei az 1850. évig, a nagy reformok esztendejéig nyúlnak vissza,¹ bár ezt csak az 1870. év valósította meg és pedig az 1856-iki krimi háborúban az angol közszolgálatról szerzett szomorú tapasztalatok hatása alatt. Erről a reformmunkáról mondja John Stuart Mill, hogy a „közügyek terén a legnagyobb haladást jelentette, amelyet kormány valaha javasolhatott.”²

Azt a megfigyelést, hogy a nemzetek életében jelentős történelmi események rendszeresen maguk után vonják a közszolgálat reformját, az amerikai közszolgálat reformja is igazolja. E reform, amely egy hatvan esztendeig uralkodó politikai rendszernek végét jelentette az Amerikai Egyesült Államok kormányzatában és közigazgatásában, a polgárháború véres hullámaiból kelt életre. A köztisztviselők nevelésére vonatkozólag ugyanazokat az elveket hangoztatták Amerikában is, mint a fentebb említett országokban.³

Hazánkban éppúgy, mint a külföldön, a XIX. évszázad közepén bekövetkezett történelmi események nyomán feltámad a közszolgálat reformjának kívánsága és fontosságának felismerése. Nyoma van ennek a 48-as törvényekben, az alkotmányosság helyreállítása után pedig 1870-ben, — tehát a többi állammal teljesen egyidejűleg — törvény⁴ írja elő a köztisztviselők kiválasztásának módját. Ez az előírás még nagyon hézagos, mert a közszolgálatban való alkalmazásnak csak általános feltételeit jelöli meg. Mindez az akkori közviszonyokban⁵ leli magyarázatát. Tizenhárom évvel később már a köztisztviselők kiválasztásának

¹ Az angol versenyvizsgáról szóló részben kialakulásának történetét és szervezetét vázlatosan tárgyaljuk. (l. 57. l.)

² Finer, Hermann, *The British Civil Service*, London, 1927, p. 20.

³ L. az Északamerikai Egyesült Államokban bevezetett versenyvizsgáról szóló részt (85. l.).

⁴ 1870:XLII. t. c. (a köztörvényhatóságok rendezéséről) 66. §.

⁵ „...azután, hogy az 1869:IV. t. c. által az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönített, kelt szárnyra az a szállóigévé vált s ma is gyak-

részletes szabályozását¹ találjuk. Ennek a szabályozásnak egyik jelentős követelménye: a köztisztviselők közigazgatási gyakorlata és az ezután megkövetelt gyakorlati közigazgatási vizsga intézménye csak a világháború,² — tehát ismét nagy történelmi változások és átalakulások után valósult meg.

2. §. A köztisztviselői minősítés.

I. *A félévszázados minősítési törvény.* A következőkben a jogi képzettséghez kötött, tehát a magasabb, a hatósági funkciókat gyakorló köztisztviselők kiválasztási módjáról és gyakorlati képzettségéről lesz szó; mégsem mulaszthatjuk el, hogy a köztisztviselők minősítésének kérdését, amelynek a gyakorlati képzettség csupán egyik részlete, általános körvonalakban ne érintsük.

A közszolgálatnak egyik alapvető kérdése: a törvények és egyéb jogszabályok végrehajtóinak kiválasztási módja és gyakorlati képzettsége. Az előző szakaszban elmondottak világosan mutatják, hogy az idők folyamán az államok szempontjából sohasem volt közömbös, hogy a köztisztviselők, akik a régi magyar írás³

ran idézett mondás, hogy „közigazgatásunk ázsiai állapotban van“. Bármennyi túlzás volt is ebben a mondásban, tagadhatatlanul valóságot fejezett ki és közfelfogássá vált, mert mintha csak a bíraskodási tevékenységgel együtt a jogi szaktudás is kivonult volna a vármegyék terméből: közigazgatásunk, — főként a jog eszméjének kultuszát illetően, — határozottan visszaesést mutatott; jogi bizonytalanság, tétovázás, erőszakoskodás és rendszertelenség jelenségei voltak benne észlelhetők. Nyilvánvaló, hogy a közigazgatásnak ezen sajnálatos állapota legközvetlenebbül a bíraskodásnak és közigazgatásnak szétválásából eredt, mert amint a bíraskodást különállónak szerveztük, természetes és szükségszerű volt az a törekvés, hogy a bírói szervezet jogtudó (jogvégezett) egyénekből állíttassék össze s így a megyei szolgálatból is a bírói szolgálatba vitessenek át azok a tisztviselők, akik a jogi képzettséggel bíró elemet képviselték. A bírói szolgálat tehát mindjárt a szétválasztáskor a legértékesebb elemet vonta el a törvényhatósági szolgálatból s ez az elem ment is szívesen, mert a bírói pálya állandóságot, függetlenséget, biztos előmenetelt ígért, a megyei szolgálatnak időhöz kötött, bizonytalan s a mellett nagyon exponált voltaival szemben“. Benkó Albert véleménye az 1911. évi Országos Jogászgyűlésen, „Miképen kellene megállapítani a közigazgatási hivatalnokok képesítését és szabályozni a gyakorlati közigazgatási vizsgát“ című pont vitájában. Az 1911-ik évi Országos Jogászgyűlés Irományai, I. köt., Budapest, 1911, 319. l. L. még Némethy Károly előadói jelentését u. o. II. köt. 301. l., Harrer Ferenc véleményét u. o. I. köt. 336. l.

¹ 1885: I. t. c. (a köztisztviselők minősítéséről).

² 1929: XXX. t. c. (a közigazgatás rendezéséről) 65. §., 66. §., 67. §. illetőleg az 1935: XVI. t. c. (a közigazgatás rendezéséről szóló 1929: XXX. t. c. módosításáról és kiegészítéséről) 39. §.

³ Magda Pál, Magyarországnak és a határ őrző katonaság vidékeinek

szerint „szemei és kezei az országlónak“, mint a közbizalom leté-
teményesei milyen szellemi fegyverzettel ülnek a köztisztviségekben.

Mindenekelőtt közigazgatásunk történetének egyik érdekes
jelenségére kell rámutatnunk. Minősítési törvényünk születésének
félszázados fordulóján¹ megállapíthatjuk, hogy a lefolyt ötven év
alatt alig volt gyakrabban hangoztatott kivánság, — e kivánság
szinte a törvénnyel együtt látott napvilágot, — mint a minősí-
tési kérdés reformjának követelése. Ez a kivánság újra és újra
visszatért kormánynyilatkozatokban, képviselőházi tárgyalások-
ban,² tudományos vitákban. Ha ezzel szemben végiglapozzuk a
Magyar Törvénytárt, rögtön kitűnik, hogy a minősítési tör-

legújabb statisztikai és geográfiai leírása, Pesten, 1819, 160. l. — Egy ósrégi
német közmondás szerint „az állam a hivatalnokokban testesül meg“ (der
Staat sind die Beamten).

¹ 1882. január 24-én nyújtotta be Tisza Kálmán miniszterelnök mint
belügyminiszter a köztisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslatot. A két
ház által elfogadott javaslatot 1882. december 31-én szentesítette a király. Az
Országos Törvénytárban 1883. január 6-án hirdették ki.

² 1872. december 7-én Irányi Dániel a „tisztviselők szolgálatának rendben-
tartására“ a következő határozati javaslatot adta be: „Utasítsa a képviselőház
a minisztériumot, 1. hogy egy közigazgatási törvénykönyvet szerkesszen és ter-
jesszen elő az országgyűlésnek, 2. hogy az állami hivataloknak — kivéve a
felsőbbeket — versenyvizsga, illetőleg pályázat útján való betöltése módjára
törvényjavaslatot készítsen és nyújtson be; 3. hogy az egyes miniszterek a
kölségvetéssel együtt, az évi ügyforgalomról kimutatást terjesszenek elő,
mely az iktató hivatalba érkezett ügydarabok számán kívül, azoknak az egyes
ügyosztályok közti felosztását, továbbá az elintézettek számát is feltüntesse.
megkülönböztetvén a közbeszóló határozattól az érdemlegest“. — A javaslatot
azonban a ház nem fogadta el. — 1887-ben utasította a ház a kormányt: —
„hogy az állami szolgálatban levő tisztviselők jogait és kötelességeit meghatá-
rozó és az ellenök esetleg indítandó fegyelmi eljárást körülíró szabályzatot
terjesszen a törvényhozás elé, megszabván különben a felvétel legcélszerűbb,
a képességet és hasznavehetőséget, a köteleesség teljesítését biztosító módokat
is.“ — 1889-ben a miniszterelnökség költségvetésének tárgyalásánál Irányi
Dániel javaslatára a kormány utasított, „hogy 1. a közigazgatási bíróság
felállítása; 2. a tisztviselők szolgálati szabályzata (pragmatica) tárgyában lehe-
tőleg mielőbb törvényjavaslatot terjesszen elő.“ Az 1892. évi február hó 22-én
tartott trónbeszéd ígéretet tesz arra, hogy a kormány a közigazgatás rendezé-
sére vonatkozó egyéb törvényjavaslatokat, valamint a tisztviselők jogviszo-
nyainak szabályozását tárgyaló törvényjavaslatokat fog benyújtani. Ugyan-
ekkor a képviselőház által kiküldött bizottság válaszfelirati javaslatában —
többek között — azt mondja, hogy: „a tisztviselők jogviszonyainak szabályo-
zását mi is élénken óhajtjuk, mert kétségtelen az, hogy az ország tisztviselői-
ben a nemzet szellemi és erkölcsi erejének igen jelentékeny része összpontosul,
s éppen ezért e fontos állami tényező méltán tarthat igényt arra, hogy viszo-
nyai törvény útján rendeztesse és biztosítsanak.“ Az 1903. évi állami
költségvetés tárgyalásánál a pénzügyi bizottság a személyi ügyek intézésénél

vény megalkotása (1883) óta egészen 1935-ig a „minősítési törvények“ egész sorozata jött létre. E törvények mindannyian reformálják az eredeti minősítési törvényt, úgyannyira, hogy annak alig van ma már érvényben levő szakasza vagy rendelkezése.¹

azt a felhívást intézte a kormányhoz, hogy tegyen javaslatot a tisztviselői minősítésről szóló 1883: I. t. c. módosítására.

¹ 1891: XVII. t. c. 22. §. kir. ítélőtáblai bíró minősítése, 25. §. kir. kúria bíró minősítése. — 1891: XXXI. t. c. 5. §. konzuli főtörvényszéki elnök és főbíró minősítése. — 1893: XXXIII. t. c. 5. §. Budapest székesfővárosi kerületi előjáró minősítése. — 1896: XXVI. t. c. 5. §. a közigazgatási bíróság ítélő biráinak minősítése. — 1900: XVII. t. c. 4. §. m. kir. állatorvos minősítése. — 1900: XX. t. c. 5. §. községi és körjegyző minősítése. — 1907: V. t. c. 22. §. mértékhitel-lesítő minősítése. — 1907: XIX. t. c. 170. §. állami munkásbiztosítási hivatal elnökének, másodelnökének, a biztosítási osztály fogalmazói személyzetének és a bírói osztály állandó bírói tagjainak minősítése. — 1908: VI. t. c. 6. §. a bírósági jegyző minősítése. — 1908: XXXVIII. t. c. 7. §. városi (községi), illetőleg körorvos minősítése. — 1912: LVIII. t. c. 22. §. a rendezett tanácsú város tisztviselőinek minősítése. — 1912: LXV. t. c. 11. §. a tudományegyetemen, műegyetemen, vagy jogakadémián szerzett főiskolai képzettséggel egyenlőnek tekintendő más főiskolán, vagy akadémián szerzett képzettség. — 1915: LIII. t. c. 6. §. kir. bíróságnál az egyévi kötelező joggyakorlat. — 1914: XVII. t. c. 7. §. vasuti tisztviselő és tisztviselőgyakornok minősítése. — 237/1920. M. E. az egyetemi közgazdaságtudományi karon szerzett közgazdaságtudományi állami vizsga képesítő hatálya. — 1920: XXXV. t. c. 4. §. a szabadalmi bíróság elnökére, alelnökére és bíraira vonatkozó minősítő rendelkezések. — 1921: XXVII. t. c. 1. §. a bírói oklevél képesítő hatályának kiterjesztéséről. — 1922: I. t. c. 25. §. egyes tanintézetek elvégzésének a középiskolai végzettség képesítő hatályával való felruházása. — 1922: V. t. c. 2. §. erdőőrzési szolgálatra való minősítés. — 1922: XII. t. c. 20. §. ipari tanműhelyek, tanfolyamok, ipari szakiskolák és egyéb oktatási intézetek, főiskolák stb. elvégzése esetében az ipari szakképzettség kedvezményes igazolása. — 1922: XIX. t. c. 4. §. a nemzeti nagy közgyűjtemények tudományos tisztviselőinek, a tudományos és műszaki segédszemélyzetnek és a közigazgatási személyzetnek minősítése. — 1925: XVII. t. c. 1. §. a mérnöki képesítésről. — 1925: XXXV. t. c. 21. §. a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fogalmazói kara minősítése. — Az 1924: II. t. c. általános követelményként a nemzetiségi nyelvek tudását kívánja meg bizonyos körülmények között. „Az a személy, akit az ... említett kellék hiányában neveztek, vagy jelöltek ki, olyan tekintet alá esik, mint akinél az illető állásra megkívánt törvényes képesítési kellékek valamelyike hiányzik.“ Az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról szóló 1924: IV. t. c. alapján kiadott 7.000/1925. M. E. számú nagy szervezeti rendelet 6. §-a szerint „a minisztériumokban alkalmazott főiskolai minősítésű tisztviselők részére a jövőben a legkisebb állás a VIII. fizetési osztályba tartozó állás lesz“. A 82. §. szeriut pedig „minden üresedésbe jövő kezdő állást csakis szabályszerű pályázat útján lehet betölteni“. 1926: XXIV. t. c. 15. §. a leányközépiskola érettségi bizonyítványának minősítő ereje. — Az 1927: XIII. t. c. 6. §. szerint „azok az ifjak, akik a tudományos ösztöndíjra méltóknak bizonyultak, az állami szolgálatban való alkalmazásnál előnyben részesítendők“. — 1928: XIX. t. c. 112. §.

A minősítési törvény általános reformját kívánni a magyar jogfejlődés félreismerését jelenti, mert hiszen a reform egyes jogalkotásokban évtizedek óta állandóan és megszakítás nélkül folyik. A törvényhozás a jövőben is kétségen kívül ezt az utat fogja követni és amikor valamely közigazgatási ág számára új törvényt alkot, egyben az illető ág tisztviselőinek minősítését is újra szabályozza. Ez a mód felel meg a magyar törvényhozás eddigi gyakorlatának, de a magyar közigazgatás mai fejlettségének is, mert az egyes igazgatási ágak igényeit ez tudja legjobban kielégíteni. 1883-ban azért kellett egységes nagy kodifikációs művet alkotni, mert addig minősítési törvényünk egyáltalán nem volt. A köztisztviselők minősítéséről szóló 1883: I. t. c. nagyszabású törvényhozási mű, amelynek megalkotóit az utókor részéről a legnagyobb elismerés illeti. Ma már ilyen egységes, rendet teremtő minősítési törvénynek — éppen a kifejtetteknél fogva — célja nem volna.

A minősítési törvénynek nem csupán a képzettségre, — tehát az értelmi követelményekre — vonatkozó rendelkezései szenvedtek változást. Módosult az erkölcsi követelményeket magában foglaló rendelkezés is, mert „a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra... csak oly egyének iratkozhatnak be, kik nemzethűségi s erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatók.”¹ Mivel a jogi képzéshez kötött közigazgatási állást csupán az említett főiskolák valamelyikének szabályszerű elvégzése után lehet elnyerni, nyilvánvaló, hogy itt is közvetve a minősítési törvény mó-

állatorvosok minősítése. — 1929. évi december hó 6-i minisztertanácsi határozatnak megfelelően „a minősítési törvényben mind a fogalmazási, mind a segédhivatali tisztviselőkre nézve olyan intézkedés veendő fel, amely szerint ezektől a felvétel alkalmával a gyorsírás és gépírás tudása megköveteltetik”. — 1929: XI. t. c. 13. §. a közgyűjtemények tudományos tisztviselőinek és segéd-személyzetének minősítése. — 1929: XIX. t. c. 5. §. a m. kir. központi statisztikai hivatal személyzetének minősítése. — 1929: XXX. t. c. 65. §. a jogi képzéshez kötött közigazgatási állásokat betöltő tisztviselőknek minősítése. — 1935: XVI. t. c. 59. §. a gyakorlati közigazgatási vizsgáról. — 1934: X. t. c. 6. §. a m. kir. József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetemen szerzett képesítés minősítő hatálya — 1934: XI. t. c. 58. §. a gimnáziumi érettségi bizonyítvány képesítő hatálya. — 1935: VI. t. c. 12. §. (2) bek.: vall. közokt. és nevelési igazgatási szakvizsga. — 1936: XXIV. t. c. a gazdasági akadémián szerzett oklevél minősítő hatálya.

¹ A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920: XXV. t. c. 1. §.

dosításáról van szó, mert az úgynevezett erkölcsi elemek közé iktatja a nemzethűséget és az erkölcsi megbízhatóságot is.

II. *A közszolgalat és az iskolaügy kapcsolata.* A minősítési kérdés a középeurópai államok sokat vitatott kérdése, amely sem a nyugati népeknél, sem Európa más államaiban nem játszik oly nagy szerepet, mint akár a németeknél, akár az osztrákoknál vagy nálunk. A közszolgalati állásokra való bocsátásnak az iskolával való szoros kapcsolata ugyanis azokban az államokban alakult ki a legerőteljesebben, amelyekben a köztisztviselők minősítésének kérdése a legszorosabb egységbe fűzi a köztisztviselők utánpótlásának ügyét és az iskolaügyet. Ezen az összekapcsolódáson nyugszik az állam közigazgatásának és igazságszolgáltatásának folyamatos munkája és e munka részére az iskola biztosítja a közigazgatási és bírói kart.

Az Északamerikai Egyesült Államokban és Angliában a magasabb közigazgatási szolgalat számára előírt versenyvizsgát kifejezetten nem is kötötték egyetem, vagy valamely más főiskola elvégzéséhez. Igaz ugyan, hogy a versenyvizsga követelményei mindkét államban olyanok, hogy azoknak alig lehet főiskolai tanulmányok nélkül megfelelni. Ez nem változtat azon a tényen, hogy elvileg bárki versenyvizsgára jelentkezhetik. Az angol versenyvizsgát egyenesen úgy szervezték meg, hogy a kötelező és a szabadon választott szakok nem felelnek meg teljesen egyik egyetemi kar tanrendjének sem. Így a versenyvizsgára készülő kénytelen különféle előadásokat hallgatni, ami szakszempontból hátrányos ugyan, de kétségtelen, hogy egyetemesebb és általánosabb ismeret, — a mindennapi élet dolgaiban való tájékozottság, a gyakorlati tudás (everyday science) — szerzésére ad nagy lehetőséget. A versenyvizsgánál is ezen van a hangsúly. Franciaországban a magasabb közigazgatási állások betöltői számára már túlnyomórészt előírták az egyetemi végzettséget, vagy más főiskolának, esetleg különleges célú iskolának vagy tanfolyamnak elvégzését. Sokan az egyetemi tanulmányok után az Ecole libre des Sciences Politiques két éves tanfolyamát is elvégzik. Franciaországban a nagyszámú városi tisztviselői állások elnyerését ma sem kötik valamely iskolai tanulmány elvégzéséhez. Az utóbbi években erre irányuló törekvések nem vezettek eredményre. Ezért nem jutott Franciaországban sem a minősítési kérdés különösebb jelentőségre.

Tetszetős és kényelmes lenne az a magyarázat, hogy egyrésztől a középeurópai államok, — amelyekben a minősítési kérdés

nagy szerepet játszik (Németország, Ausztria, Magyarország), másrésről az egyéb államok között, — amelyek a minősítési kérdést mint közigazgatási, s társadalmi kérdést nem ismerik, — oly módon tennék különbséget, hogy az eltérést a közép-európai államok sok évszázados *multra* visszatekintő, központosított és bürokratikus állami berendezkedése, illetve a nyugati államok demokratikus rendszere idézi elő. Ez állítás erősítésére hozzák fel például azt is, hogy Angliában, s Amerikában a versenyvizgát független bizottságok (Civil Service Commission) kezébe teszik le, — míg a közép-európai államokban a vizsgák ügyét a kormány által kinevezett vizsgabizottságok intézik. Ez a magyarázat azonban a tényeknek és a valóságos helyzetnek ellentmondana. A minősítés kérdése ugyanis jóval mélyebben fekszik. A kérdés teljes kifejtése messze vezetne és túlnőne tanulmányunk keretein is. Itt csupán néhány lényeges körülményre mutathatunk rá. Franciaország például Európa egyik legerősebben központosított és bürokratizált állama, mégis ott túlnyomórészt a versenyvizsga intézménye honosodott meg és a vizsgabizottságok ott is túlnyomóan állami hatóságok. A versenyvizsga sem kizárólagos intézmény, mert számtalan állásra egyszerű képesítő vizsga letétele minősít. A kérdés okát ott kell keresni, hogy azok a nemzetek, amelyeknek tengereik, gyarmataik vannak, amelyeknek tehát széles a látókörük s amelyek a tisztán kontinentális gondolkodás helyett megszokták a világrészekben való gondolkodást: azok a nemzetek a minősítési kérdés nyomasztó súlyát sem érzik. A kontinentális határok közé szorított helyzetet, más szóval a sűrű népességnek szűk területen való összezsugorodását, a németek — önmagukról szólva — így fejezik ki: „tér nélküli nép“ (Volk ohne Raum).¹ Ez a megállapítás teljes mértékben talál Ausztriára és Magyarországra is. Ezekben az államokban a közszolgálati állásoknak is sokkal nagyobb a vonzó ereje.

A minősítés rendszerének kialakulása a közép-európai államokban lassan, fokozatosan történt, valójában akkor kezdődött, ami-

¹ Ennek a gondolatnak ad kifejezést Grimm, Hans, Volk ohne Raum, I. Aufl. 1926, Ausgabe in einem Band, München, 1952, aki e művének hatása alatt Amerikába kapott meghívást előadás tartására (Amerikanische Rede, gehalten am 6. Oktober 1935 in Newyork, München 1936. S. 12.). Szerinte a németek csupán a „...versailles-i békeparancsokat következtében lettek életerejükben veszélyeztetett, tér nélküli néppé. S minden jelenlegi németországi eseményt, amelyek Németországon kívül szerte a világon visszatetszést szültek, s érthetetlenek, mindezt Versailles idején ugyancsak a Németországon kívül álló világ idézték fel.“

kor az érettségi vizsgálatokat bevezették. Eleinte nem írtak elő semmi előkészületet a főiskolai tanulmányokhoz. Természetesen mindenki, aki főiskolára ment, bizonyos tudást vitt magával, de ennek forma szerinti igazolását nem kívánták. A németeknél például a XVIII. évszázad 70—80-as éveiben azt, aki valamilyen magasabb iskolát látogatott és bizonyos életkort elért, egyetemi tanulmányokhoz bocsátották anélkül, hogy külön vizsgát kellett volna tennie. 1788 körül megszigorítja az egyetem a felvételt és bizonyos általánosan kötelező ismereteket követel meg, amely ismeretekről felvételi vizsgán győződött meg. Az egyetemek azonban lassankint rájöttek arra, hogy a felvételi vizsga túlságosan nagy terhet ró az egyetemre s egyébként is kétséges, hogy az a legalkalmasabb mód annak megítélésére, ki bocsátható egyetemi tanulmányokra. Ezért az egyetemre való bocsátás elbírálását áthárították a középiskolára. Így lesz az egyetemi felvételi vizsgából a középiskolai záróvizsga, az érettségi vizsgálat. Jellemző, hogy az a folyamat, amely Középeurópában körülbelül egy évszázaddal ezelőtt fejeződött be, Amerikában most megy végbe. Csakhogy, amíg Európában maguk az államok szabályozzák a kérdést, addig Amerikában¹ az egyetemek végzik azt oly módon, hogy bizonyos befolyást gyakorolnak a középiskolára, határozott tantervet, megjelölt tárgyak tanítását és megszabott módszert követelve meg tőle. Erdemes megemlíteni, hogy Európában még a XIX. évszázad első harmadában is aránylag könnyen járható volt az út a népiskolától az egyetemig, mert a felsőbb iskolák ügyének szervezése ebben az időszakban még laza, hiszen szigorú osztálybeosztás, oly értelemben, amint az ma megvan, ekkor még ismeretlen és az érettségi vizsgálat még nem kötelező az egész vonalon.²

A minősítés nem nélkülözheti a vizsgákat. Hiszen e vizsgák eredménye az a jogosítvány, amelyet a vizsgát sikerrel kiállott jelöltekre ruháznak. Ez a jogosítvány a tulajdonképeni minősítés. Nagy hiba származik azonban abból, ha a vizsgák anyagába az évszázadok vajudó kérdéseit mind fel akarják venni, s amit jó-

¹ Ziertmann, Paul, Das Berechtigungswesen, Handbuch für das Berufs- und Fachschulwesen, Leipzig, 1929, S. 580—585.

² Ziertmann, Paul, Schule und Berechtigungswesen unter besonderer Berücksichtigung der Volks- und Berufsschule, Vom Sinn und Unsinn des Berechtigungswesens c. gyűjteményben, Leipzig, 1929, S. 50—51.

Verhandlungen über Fragen des höheren Unterrichts, Berlin, 1891. — Verhandlungen über Fragen des höheren Unterrichts, Halle, 1902. — Die Reichsschulkonferenz in ihren Ergebnissen, Leipzig, 1921.

nak láttak a XVIII. évszázad végén, azt felveszik a vizsgák anyagába a XX. évszázadban is. Így támad az a jogos panasz, hogy a vizsgák anyaga idők multán hihetetlen nagyra duzzad, s ennek számonkérése az emlékezet felesleges megterhelésére vezet. Ehelyett a vizsgálatnál az egész embert kell megvizsgálni, ami leghelyesebben úgy történik, ha a jelöltet a végzett munka folyamán hosszú időn keresztül figyeljük meg.¹ A magasabb köztisztviselők kiválasztásának, utánpótlásának ugyanis két formája alakult ki: a versenyvizsga és az úgynevezett egyszerű képesítő vizsga. Az előbbire példa a francia, az angol, az amerikai intézmény, a képesítő vizsga viszont Németországban, Ausztriában, továbbá Magyarországon van alkalmazásban. Ha már most a két rendszer tartalmi részét és eredményeit közelebbről megvizsgáljuk, nehéz eldönteni, hogy a kettő közül melyik a szelektálóbb, vagyis melyik biztosítja jobban a szellemi, értelmi, jellembeli arravalóság kipuhatolását. A német, szorosabban a porosz hivatásos tisztviselői kar mintaszerű szervezete az egész világon elismert. Ez a tisztviselői kar a „Nagy Választófejedelem“ kora óta, tehát már évszázadokon át, teljes összeforrásban, tökéletes egybeolvadásban és azonoságban az állammal, ennek legbiztosabb alapja. E tisztviselői kart képesítő vizsga útján egészítik ki. Ezzel szemben az angol magasabb tisztviselői kar, amely bámulatos kormányzási képességeivel, a legnehezebb feladatokkal szemben tanúsított csalhatatlan tapintatával, erkölcsi bátorságával a nagy angol világbirodalmat igazgatja, a versenyvizsga segítségével választja ki az új tisztviselői nemzedéket.

Ha a két rendszert szembeállítjuk, megállapítható, hogy bár a versenyvizsga a maga személytelenségénél fogva a megítélés pártatlanságát nagyobb mértékben látszik biztosítani, mégis a képesítő vizsgálat inkább teszi lehetővé az igazi komoly tudás, a jellembeli tulajdonságok, a vezetésre való alkalmasság rendkívül

¹ Spranger, Eduard, *Der Aufstieg der Begabten*, (179. Flugschrift des Dürerbundes), München, (évszám nélkül), S. 9. — Spranger a vizsgálatok túltengése ellen is panaszskodik és az iskolai követelmények túlzottságát külön kifejezéssel jelöli meg: Németország eliskolásodása (die Verschulung Deutschlands). „Németország a XIX. évszázad folyamán a tanügyével nagy dicsőséget szerzett a világon. Poroszországot már Victor Cousin az iskolák és a kazárnnyák országának nevezte. A német népművelés már korán nagy fejlettséget ért el. Éppen abban az időben, amikor a liberalizmus hatásának magaslatán volt, az abszolutizmus idején keletkezett tanügyet továbbépítették, s a vizsgálatoknak és a minősítésnek olyan rendszerét teremtették meg, amelyhez hasonló egyetlen országban sincs“. *Die Verschulung Deutschlands*, Leipzig, 1928. S. 5.

finom és alig körülhatárolható elemeinek kipuhatolását. A képe-
sítő vizsgálatot erre a jelölttel való szemtől-szembe állás, a több
napon át tartó személyes érintkezés teszi különösen alkalmassá.¹

III. *A köztisztviselői minősítés túlhajtása.* Azt a helyes és
indokolt követelményt, hogy mindenki, aki közszolgálatba akar
jutni, a szolgálat fokához és súlyához mértén a tudás bizonyos
mennyiségével rendelkezze és hogy ezt mindenkire egyformán
kötelező módon, nevezetesen nyilvános vizsgálatokon kell beiga-
zolni, a XIX. évszázad a végletekig fejlesztette. Minden, — még
a legkisebb — álláshoz is bizonyos iskola elvégzését kívánta meg.
De hozzájárult ehhez az évszázad folyamán nagy lendületet vett
gazdasági élet folytonos differenciálódása, s ezzel szoros össze-
függésben az államnak a felügyeletből folyólag mértani arányban
terebélyesedő közhivatali szervezete s állandóan szaporodó társa-
dalmi feladatai. A növekvő szükségletek fedezésére újabb és
újabb bevételi források nyitása a pénzügyi szervezetet növesz-
tette meg rendkívüli tisztviselői létszámmal. Az általános védő-
kötelezettségen nyugvó modern néphadseregek számára megfelelő
számú tartalékos tisztikart kellett nevelni. Ez teremtette meg az
egyéves önkéntesi intézményt, amelyet ugyancsak bizonyos számú
középfokú iskolai osztály elvégzéséhez kötöttek.

De nemcsak a köztisztviselői állásokat kötötték az iskolai
végzettséghez, hanem a gazdasági élet is az iskolai végzettség iga-
zolását követelte az alkalmazottaktól. Nemcsak az állam, de
a magángazdaság sem tanította meg az alkalmazottakat a szük-
séges ismeretekre. Rendesen nem is vizsgálta, hogy a jelentkező
egyén rendelkezik-e az ismeretek szükséges mértékével, hanem
iskolai bizonyítvány felmutatását követelte meg. Az összes köz-

¹ A közszolgálat és az iskolaügy kapcsolatának tárgyalásánál érdemes
megemlékeznünk egy kísérletről, amely a XIX. évszázad elején történt. Stein
Károly báró 1807-ben megteremtette a „tudományos és technikai deputációk”
(wissenschaftliche und technische Deputationen) intézményét, amely hivatva
lett volna arra, hogy a közigazgatás állandó kapcsolatban maradjon a tuda-
mány és a technika fejlődésével. De nem sokáig feleltek meg a „deputációk”
eredeti rendeltetésüknek. 1816-ban átalakultak tudományos vizsgálóbizottsá-
gokká (Wissenschaftliche Prüfungskommission), 1825-ben pedig a tartományi
iskolai kollégiumok (Provinzialschulkollegium) veszik át e vizgabizottsá-
gok szerepét, úgy hogy az alapjában helyes gondolat bürokratikus in-
tézménnyé alakult át, pedig Stein Károly éppen a bürokrácia szellemét
akarta a „deputációk” intézményével kiküszöbölni („...dem rein bureau-
kratischen Geist der Geschäftsmänner entgegenzuwirken“). L. Petersen, P.,
Der Aufstieg der Begabten, Berlin, 1916, 1. l.

és magánalkalmazásoknak az iskolai végzettséghez való kötése jogi következményképpen vonta maga után, hogy minden iskola minősítési jogot igyekezett szerezni. A jóval később fejlődött reáliskola a teljes egyenjogúsítást igyekezett elérni a gimnáziummal a főiskolára való lépés szempontjából, míg a később kialakult és bizonyos élethivatásokra nevelő szakiskolák a középiskolával annyiban kívánták az egyenjogúsítást, hogy az egyévi önkéntesi szolgálatra való jogosítást megszerezzék. Sokan fel is szólalnak az ellen, hogy az iskola — eredeti és egyetemes rendeltetésétől, a neveléstől elvonva — az egyes életpályákra előkészítő intézménnyé változzék át. A kultúrát féltik a fejlődésnek ettől az irányától.¹

Voltak, akik a minősítési kérdés nagymérvű túlhajtásában sok igazi tehetség érvényesülésének akadályát látták. Erre az aggodalomra több ország közszolgálatának történetében találunk példát. Amikor Angliában az indiai közszolgálat mintájára ugyancsak vizsgáláshoz és pedig versenyvizsgáláshoz kívánták kötni a minősítést, felemlítették, hogy e módszer mellett Wellingtont és Nelsont az államszolgálatból kirekesztették volna.² Németországban hangzották, hogy az 1834 óta mindig kínosabb pontossággal szabályozott minősítés mellett Liebig nem látogathatta volna az egyetemet és 21 éves korában nem lehetett volna a giesseni egyetem a kémia tanára. Hasonlóképpen Goethe, Herder, Alexander von Humboldt, Helmholtz, Moltke és más úttörő szellemeknek életpályája lehetetlenné vált volna.³

Ezek az aggodalmak a magyar közszolgálat történetében is felbukkannak. A minősítési törvény javaslatának tárgyalása alkalmával ilyen hozzászólások hangzottak el: „a gyakorlati képesség és a gyakorlati vizsgáknak ily rendszerét behozni nem célozhat egyebet, mint azt, hogy a független önálló elemek Magyarországon a közpályákról leszoríttassanak.”⁴ Továbbá, hogy „a törvényjavaslat (t. i. a minősítési törvény javaslata, amelyből az 1883: I. t.-c. lett) be nem érve azon tudományos előképzettséggel, melyet a középiskolák és egyetemek nyújtanak, utólagos gyakorlati vizsgát szab elő, amely alkalmas arra, hogy az államkormány be-

¹ Paul de Lagarde szavait idézi Schairer, Reinhold, Die akademische Berufsnot, Jena, é. n. S. 38, 39.

² Id. Gneist, Rudolf, Das englische Verwaltungsrecht, I. Band, 2. Ausgabe, Berlin, 1867, 1359, 1.

³ Id. Petersen, Peter, Der Aufstieg der Begabten, Berlin, 1916, 4. 1. (Lyon, O., „Schaffen und Schauen“ Leipzig, 1909, 566. 1.)

⁴ Az 1881—84. évi országgyűlés nyomtatványai, Képviselőházi napló VII. 84. 1.

avatkozásának tág mezőt nyújtson és arra, hogy a hivatalnoki szekatúrák tápszerűül szolgáljon, de létjoga a közérdek szempontjából nincs“.¹ Azok az érvek, amelyek a kritikából kiolvashatók, egyenesen a demokrácia nevében tiltakoznak a tisztviselők szakképzettsége ellen. A vizsga egysége ellen ilyen érv is elhangzott: „miután az van a törvényjavaslatban, hogy úgy is lehet berendezni ezeket a vizsgákat, hogy az általános közigazgatási tudomány minden ágaiból kell az illetőnek vizsgát tenni, előfordulhat az az eset, hogy megbukik egy vidéki Deák Ferenc azért, mert nem tudja kellően megmondani, hogy a szesz-, vagy cukorfőző üstnek az ürtartalmát miképp kell megmérni“.²

A különféle ellenvetésekre Dárday Sándor, a törvényjavaslat előadója válaszolt. „A bizottságnak minden tagja át volt hatva azon szükségérettől, hogy mind a választott, mind a kinevezett tisztviselők kvalifikációja feltétlenül szükséges, mert hiszen semminemű bizalommal nem pótolható a szakképzettség.“ Grünwald Béla pedig így szólt: „Tudjuk mindnyájan, hogy a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény (1870:XLII. t.-c.) az alispántól sem követelt más kvalifikációt, mint hogy 22 éves legyen, s csőd, vagy bűnvádi eljárás alatt ne álljon. Ennél kevesebbet már csakugyan nem lehetett követelni s ez a jelenség csak úgy magyarázható meg, hogy akkor általános volt az irtózat minden szakképzettségtől, melyet bürokratikus és kicsinyes pedantéria nélkül nem tudtunk képzelni. S valóban azt lehet mondani, hogy soha törvényes intézkedést oly lelkiismeretesen, a törvény intencióinak megfelelőleg nem hajtottunk végre, mint ezt; ez talán az egyedüli törvény, melyet a végrehajtásban nem törekedtünk ki játszani.“³

Voltak olyanok is, akik a minősítési kérdés nagymérvű túlhajtásában a szellemi elproletárizálódás veszélyét látták.⁴

A minősítések túlfokozása a magasabb fokú iskolába és a főiskolába hajtott olyanokat is, akik egyébként nem érezték haj-

¹ Az 1881—84. évi országgyűlés nyomtatványai, Képviselőházi napló VII. 99. l.

² U. o. 124. l.

³ U. o. 105. l. — A minősítési törvény megalkotása után még néhány év múlva is az egyik közigazgatási munkában a vonatkozó német irodalom ismertetése kapcsán a következő gondolat látott napvilágot: „...a jövődöbéli közigazgatási tisztviselőtől többet az egyszerű jogi képzettségénél követelni, ellenkeznek a becsülettel és illemmel“. Jellinek Artur, A közigazgatási gyakorlati vizsgák, Budapest, 1887, 14. l.

⁴ L. erre vonatkozólag Kornis Gyula, A kultúra válsága, Budapest, 1954. 155. l.

landóságot a magasabb és a főiskolai tanulmányok iránt. A megfigyelések azt is megmutatták, hogy a gazdasági pangás idején mindig felduzzad az egyetemi hallgatók létszáma.¹ Ilyenkor nagyobb a közszolgálati állások irányában a biztos megélhetés, a fix fizetés felé való törekvés.

Az 1735—40. évek mutatják a német egyetemeken, ahol ily irányú alapos vizsgálódásokat folytattak, a legmagasabb tanulószámot 8500 tanulóval, akiknek száma 1795-ben 6000-re süllyed le. Ez a jelenség annál feltűnőbb, mert a XVIII. évszázadnak ugyanebben az időszakában a német népesség sűrűbb, nem úgy, mint a XVII. évszázadban, amikor a háború pusztító hatása a német területeken általános.² A szabadságharc valóság-gal megakasztotta a tanulmányokat, úgy, hogy ezidőtájt a német egyetemek látogatottsága oly mély pontot mutat, aminő talán soha azelőtt nem volt. Még a 30 éves háború idején, — a legrette-netesebb esztendőkből (1635—1640) — sem volt a visszaesés nagyobb, mint az 1812—1816. években. Igaz, hogy közvetlenül ezután oly mértékű javulás állott be, aminő azelőtt ismeretlen volt.³ 1835 óta a gazdasági helyzet javulásával, tehát a gazdasági nehézségek megszűnésével párhuzamos az egyetemek látogatottságának határozott csökkenése. Amikor 1871-ben megteremtik a német birodalmat, s véget ért a francia-német háború, természetes a német egyetemek zsúfoltsága, mert a háborúból visszatérő ifjúság tanulmányait pótolni volt kénytelen. Mikor azután 1880 óta a gazdasági pangás ismét úrrá lesz Európán, újból széltében valamennyi államban látogatni kezdik a főiskolákat.⁴

Németország a mostani világválságban túlsok szellemi munkást termel, akiknek nagy tömege képtelen elhelyezkedni. A minősítés kérdése és az iskolák látogatottsága szoros összefüggésben van tehát a világválság okozta munkanélküliséggel.⁵ A német birodalmi belügyminiszter az 1933. évi április 23-án kelt, a német iskolák és főiskolák túlszúfoltsága ellen hozott törvény alapján

¹ Eulenburg, Franz, Die Frequenz der Deutschen Universitäten, Leipzig, 1904. S. 256. „... ein Zusammenhang zwischen Universitätsbesuch und der allgemeinen wirtschaftlichen Gesamtlage in die Augen springt. Und zwar haben günstige Wirtschaftsverhältnisse die Tendenz, den Universitätsbesuch einzudämmen, ungünstige dagegen die umgekehrte, ihn anschwellen zu lassen.“

² U. o. 131. l.

³ U. o. 79., 131. l.

⁴ U. o. 256. l.

⁵ Behrend, Felix, Berufswahl und höhere Schule, Vom Sinn und Unsinn des Berechtigungswesens c. gyűjteményben, Leipzig, 1929. S. 64.

azoknak a számát, akik az 1954. évben főiskolákra érvényes érettségi bizonyítványt kaphatnak, 15.000-re korlátozta. Csak azok a középiskolát végzettek nyerhetik el ezt a főiskolákra való beiratkozásra jogosító érettségi bizonyítványt, akiket szellemi és testi érettségük a főiskolai követelményekre alkalmassá tesz és akik jellem és nemzeti megbízhatóság szempontjából megfelelnek. A főiskolákra való beiratkozásra képesítő érettségi bizonyítványok számát a nőkre nézve nem szabták ugyan meg, de a nők aránya a teljes szám 10 %-át meg nem haladhatja. Azt, hogy a főiskolákra szóló érettségi bizonyítványt kiadják vagy megtagadják, nem szabad az érettségi bizonyítványban kitüntetni, hanem erről külön igazolványt kell kiállítani.¹ Azokat, akik érettségi vizsgálatuk után ekként főiskolákra nem kerülhetnek, a gyakorlati hivatások felé tereli a német birodalmi munkásközvetítő és munkanélküliség elleni biztosító intézet, amely e célra nagyvonalú szervező tervet dolgozott ki. E terv keresztülvitelét a hivatási tanácsadó is előmozdítja, amely a helyi hatóságokkal karöltve, a jelöltek megfelelő szakképzéséről is gondoskodik.²

A magyar viszonyok megfigyelőinek véleménye szerint 60 középiskolai tanuló közül legfeljebb 20 alkalmas egyetemi tanulmányokra. Vannak oly komoly vélemények is, hogy a középiskolák tanulói közül osztályonként főiskolai tanulmányokra átlagban évenként legfeljebb 5–6 ifjút bocsáthatnának.³ De az élet nem tűri a szigorú vizsgákat. Minduntalan fel-felbukkan a gyenge tanuló érdekében oly eleven erő, amelynek az iskola ellentánni alig tud. Bár az újabb tanügyi politika különös gondot fordít a szakiskolák fejlesztésére, a nagy tömeg ma is a középiskolát keresi. Mintha a világháború nyomtalanul múlt volna el, mintha a közgazdasági viszonyok változatlanok maradtak volna. Úgy tódul ma is az ifjúság a gazdasági válságban vergődő Csonka-Magyarország középiskoláiba, amelyek például az 1950/51-ik évben

¹ A középiskoláról szóló 1954: XI. t. c. 58. §. (3) bekezdése szerint „a gimnáziumi érettségi bizonyítvány egyetemi és más főiskolai tanulmányokra is képesít, ha ezt a képesítő hatályt a vizsgáló bizottság az érettségi vizsgálaton tanusított, valamint a tanuló középiskolai tanulmányai folyamán elért tanulmányi eredményének, erkölcsi magaviseletének és egyéniségének gondos mérlegelése alapján külön megállapította“.

² A német főiskolai statisztika szerint az érettségizők száma az 1951/52. iskolai évtől az 1953/54. iskolai évig 45.214-ről 40.541-re esett. Ugyanebben az időben a főiskolákra első ízben beiratkozottak száma 26.072-ről 13.504-re esett. A nőknél a csökkenés lényegesen nagyobb, mint a férfiaknál.

³ Szandtner Pál, Érettségizőink számának és pályaválasztásának fontosabb kultúr- és szociálpolitikai tanulságai, Budapest, 1953. 9. l.

a kiszámított normális létszámon felül 3.500—3.600 főnyi többletet mutatnak az érettségi vizsgálatot tett ifjak létszámában.¹

IV. *A szelekció.* A köztisztviselői minősítési kérdéstről szóló fejtegetések eddig csak arra a fontosságra mutattak rá, amelyet a köztisztviselők nevelése és kiválasztása az állam szempontjából jelent. Minden kétségen felül áll, hogy a kérdésnek ez az elsődleges jelentősége. Az államnak — léte, biztonsága, fennmaradása, gyarapodása szempontjából — közfeladatai vannak: az állami élet rendjének, a közbiztonságnak, a gazdasági élet folytonosságának biztosítása. Minde feladatok megvalósítása pedig az állam szervei, a köztisztviselők útján történik.

A köztisztviselők nevelésének és képzésének kérdését nemcsak az állam, mint köztisztviselő szempontjából, hanem más oldalról is szemügyre kell venni. Abból a szempontból hangsúlyozzák a köztisztviselők képzettségének fontosságát, hogy mivel a lakosság tekintélyes része ebbe a társadalmi rétegbe tartozik, s mivel e réteg általános tiszteletnek örvend, amelyet más rétegek irigyelnek és utánoznak is, a köztisztviselők tudatos képzése az egész nép szempontjából jelentős és képzettségük nagymértékben befolyásolja a nemzet általános műveltségének színvonalát.²

Sokkal mélyebbre hatol az a felfogás, amely a köztisztviselő hivatali munkájának fontosságát abból a rendkívül jelentős, a társadalom széles rétegeire kiterjedő és állandó nevelő hatásból méri le, amelyet a köztisztviselő hivatali munkája közben a vele érintkező, a hivatalhoz forduló állampolgárookra gyakorol.³

¹ Szandtner, id. m. 7., 17. l. Szandtner Pál, aki e kérdést alaposan megvizsgálta, állapítja meg a Főiskolai Tanulmányi és Pályaválasztási Tájékoztató Intézet 1955/54. tanévi működéséről szóló jelentésében: „Adatgyűjtésünknek egyik, nem érdektelen megállapítása, hogy érettségizőink lefolyt tanévi létszáma (5071 fő), az érettségiző ifjúság előző tanévi létszámával szemben (5619 fő), jelentős csökkenést (9.7%) mutatott. Intézményünk hét évi fennállása óta, de mondhatjuk, hogy a békekötés óta is, a lefolyt tanév a második esztendő, mely a szóbanforgó irányban csökkenést jelző adatot szolgáltatott. Az intellektuális pályák mai telítettsége mellett a maturánsok létszámának visszaesése csak megnyugtatónak mondható. Még megnyugtatóbb lenne ez a visszaesés, ha okát a helyes belátásban és a helyzet kellő felismerésében bírná, nem pedig abban a minden mérlegeléstől független, természetes körülményben, hogy az u. n. háborús évek kisebb számú szülöttjeinek második korosztálya a lefolyt tanévben érkezett el a maturához. E körülményből következően a maturánsok száma néhány éven át még ezután is visszaesést fog jelezni“. Budapest, 1954. 7. l.

² Spengler, Oswald, *Neubau des Deutschen Reiches*, München, 1924. S. 52.

³ Erre vonatkozólag mondja Imre Sándor, hogy „a tisztviselők és a közönség viszonyát akkor látjuk a maga teljességében, ha az emberekre való hatás szempontjából tekintjük. A közigazgatás ugyanis nemcsak egyes

E gondolatmenetbe tartozik annak a ténynek megemléítése is, hogy a köztisztviselő, ha visszaél az állambatalom és az állampolgárok által beléje helyezett közbizalommal, nemcsak hatványozott mértékben sérti meg a jogrendet, amelynek felesküdütt, hivatott őre, de súlyosan vét ez ellen a példaadó, nevelő hivatása ellen is. Fokozottabb felelősség terheli tehát és bűnhődése az elkövetett bűncselekményért is súlyosabb. Jellemző, hogy ennek a tételnek a jelentőségét már a görögök felismerték. A modern büntetőjog is minősített bűncselekménynek tekinti a hivatali bűntettet és vétséget, s bizonyos bűncselekményeket, ha azokat köztisztviselő követi el, súlyosabb büntetéssel sujt. A tételes jogszabályokban előírt büntetés azonban még mindig nem elég.¹ A büntetés mértékét meg gyorsaságát fokozni kellene, hogy a közhivatali bűncselekményeknek a gazdasági viszonyok romlása által megokolt szaporodása folytán a közönség bizalmatlansága tápot ne nyerjen. Csak így lehet szembeszállni azzal a fenyegető veszéllyel, amely a köztisztviselői erkölcsöket és ezzel együtt a köztisztviselői tekintélyt, — amely végső elemzésben mégis magának az államnak a tekintélye, kikezdeni látszik.²

ügyek intézője, nemcsak eszköze az államnak az állami élet rendjének fenntartásában, hanem egyik alakítója a közléleknek, vagyis a nemzet gondolkodásának, érületének, cselekvéseinek, egyszóval lelkiületének. Azt nem mondom, hogy ez a közigazgatásnak rendeltetése, azt meg tudom, hogy a tisztviselők nagy része semminek sem tekinti magát olyan kevéssé, mint nevelőnek; mégis a közigazgatás mint egységes, határozott feladatot állandóan teljesítő szervezet, kétségtelenül egyik tényezője a nemzet lelki alakulásának... S ha ekkor a tény elismerjük, könnyű megérteni azt az itt most hangoztatni kívánt véleményt, hogy a közigazgatásnak ezt a kétségtelen alakító hatását nem méltó mintegy öntudatlanul fejtenie ki, hanem mint szervezetnek is, még inkább mint tanult emberek személyes tevékenységének, tisztában kell lennie azzal, hogy milyen nagy része van az egyes lakosok és az egész lakosság életmódjának, hangulatának, közdolgozokról való vélekedésének alakulásában". A tisztviselők és a közönség, „Magyar Közigazgatás“, XLVIII. évf. 5. sz., Budapest, 1930.

¹ Magas etikai felfogást képvisel az az álláspont, amely szerint „a magasabb tisztviselői etika megkívánja, hogy fegyelmileg büntetett tisztviselő vezető állást, ahol jó példával kell előljárnia, ne tölthessen be, kiváltképpen akkor, amikor az állásból kifolyólag, miként az a törvényhatóság első tisztviselője esetében is fennáll, felügyeleti jogkört is kell gyakorolni.“ (118.557—1955. B. M.)

² Bremond a háború előtti osztrák és magyar köztisztviselő munkáját és annak jelentőségét így jellemzi: „Un des facteurs essentiels de la grandeur austro-hongroise avait été, sans conteste, le corps excellent des fonctionnaires de la double monarchie. L'Etat avait aménagé, en Autriche, comme en Hongrie, des services publics qui étaient certainement parmi les meilleurs de l'Europe. Ces services, par l'importance de leur rôle dans la vie sociale,

A köztisztviselők kiválasztásáról szóló általános fejtegetések körébe tartozik a kiválasztásnak egyik különleges módja, azzal a rendeltetéssel, hogy a magasabb korban levő, valamely gyakorlati pályán, más hivatáskörben érdemeket szerzett egyének a közszolgálatba bevonhatók legyenek.

Franciaországban egy 1808-ban kibocsátott rendelet megengedi, hogy a közoktatási intézményeknél tíz esztendő óta hivaltalt betöltő egyének az egyetem rektorától — betöltött állásuk fokának megfelelő — oklevelet nyerhetnek. Ha oly egyének jutnak kinevezéshez, akik a tíz évi szolgálat feltételének nem felelnek meg, jóváhagyás végett felterjesztendőek és csak jóváhagyás esetén adható ki a hivatali állásuk fokának megfelelő oklevél. Ez az intézkedés azt a célt szolgálta, hogy vizsgálat nélkül lehessen egyetemi képesítéseket adományozni és így arra érdemes egyéneket közigazgatási magasabb hivatalokba juttatni. A júliusi kormányzás idején a közoktatási tanács 1851. április 16-iki határozatával megszüntette ezt az intézményt, arra való tekintettel, hogy a természettudományi és az irodalmi egyetemi fokozatok adományozása képesítő erővel bír, mert hiszen közigazgatási hivatalokra minősít. Sok visszaélés is történt, ezért 1851. óta egyetlen egyetemi kar sem adományozhat ilyen módon okleveleket. Az kétségtelen, hogy az 1808-iki kedvezmény a merev szabályok alól való felszabadulást jelentette, hogy a közszolgálat kiváló külső embereknek a közigazgatásba való bevonását biztosítsa.¹ Megfelelő képesítés hiányában jutott a francia közszolgálatba sok intendáns, akiknek teremtő munkáját a francia közigazgatás története oly magasra értékeli, hogy általános nézet szerint az intendánsok működésének története annyi, mint a francia közigazgatás története.

Ugyanez a gondolat jut kifejezésre a német gyakorlatban oly módon, hogy kiváló egyéneket előadó tanácsosi minőségben hívnak meg közhivatali állásokba, vagy különleges feladatok megoldására komisszáriusokat alkalmaznak.

Természetesnek kell találnunk, hogy az individualista angol nemzet, ha a viszonyok változása folytán arra kényszerült is, hogy a köztisztviselők kiválasztásának módját szabályozza és

par l'esprit qui animait leurs agents: la probité et le souci du bien public, entretenaient, dans la vie du pays, un élément de moralité qui était devenue lui-même un des caractères de la civilisation dont s'enorgueillissaient les populations des empires centraux". Bremond, Emile, L'Europe Centrale ne comprend pas! La Revue des Vivants, 2-me Année, No. 9. Septembre, 1928.

¹ Duguit, L., Traité de Droit Constitutionnel, Paris, 1925, III. köt., p. 127.

ezzel a bürokrácia kifejlődésének alapját megvesse, a túlságos megkötöttség ellen — a szabad kiválasztás elve javára — biztosítékot keresett. Erről tesz tanúságot a versenyvizsga szabályozását tartalmazó 1870. június 4-iki rendelet (Order in Council). Ennek VII. pontja szerint „oly esetben, amikor valamely szakosztály főnöke, akinek ügykörébe valamely meghatározott állás tartozik, a kincstári lordokkal egyetértésben úgy találja, hogy a kérdéses hivatal teljesen vagy részben szakszerű jellegű, amelyet a közszolgálat rendes útján betölteni nem lehet, javaslatot tehet oly személynek kinevezésére, aki a megkívánt szakképzettséget más módon szerezte meg. Ugyancsak a közigazgatás főnöke és a kincstári lordok, ha akár a létszámot meghaladó hivatalnokok elhelyezésének megkönnyítése végett, akár egyéb okok folytán közérdekből helyesnek tartják a vizsgálat alól való teljes vagy részleges felmentést, a közigazgatási szolgálat biztosai ezt a felmentést egészben vagy részben megadhatják és a képesítő bizonyítványt kiadhatják oly tények alapján, amelyek igazolják, hogy a javaslatba hozott személy a megkövetelt ismeretekkel és képességekkel rendelkezik és egyébként az életkor, az egészség és az erkölcs feltételeinek minden tekintetben megfelel.“

Oly kiváló egyéneknek, akik alaki képesítéssel nem rendelkeznek, a magyar jog is megadja a lehetőséget, hogy közszolgálatba juthassanak. Így a köztisztviselők minősítéséről alkotott 1883:I. t.-c. 31. §-a felhatalmazza az egyes minisztereket, hogy a szolgálat érdekében „a szakirodalom vagy a gyakorlati téren kitűnő egyéniségekre nézve az alaki képzettség hiányától való felmentést Ő császári és apostoli királyi Felségénél kieszközölhessék.“ A közigazgatás rendezéséről szóló 1929:XXX. t.-c. novellája, az 1933:XVI. t.-c. 39. §. (8) bekezdése ezt a gondolatot továbbfejlesztve kimondja, hogy „az egyes miniszterek a közszolgálat érdekében az államfőhöz tehetnek előterjesztést kiváló egyéniségeknek a közigazgatási gyakorlat és a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele alól való felmentése iránt.“

Amint e példák mutatják, a magasabb korban, tudományos vagy gyakorlati pályákon szerzett tapasztalatok után való belépés a közszolgálatba több államban intézményesen biztosítva van ugyan, ez azonban, — amint azt a jogszabályok is tanúsítják, — igen kivételes kiválasztási módnak tekintendő. Az inténdánsok, a komisszáriusok rendkívüli időkben, kivételes alkalmakkor, átfogó közigazgatási reformok idején szoktak az állami közigazgatásban felbukkanni. Azonban egyeseknek az állami élet mindenkori vezetésére, a közügyek mindenkori intézésére való előkészítése, az arra való nevelés, — a fogalmat manapság

használatos szóval jelölve — a szelekció: valamennyi államnak minden időben állandó törekvése.

A szelekció gondolatát nálunk a középiskolai törvény vetette fel erőteljesebb mértékben és ennek parlamenti tárgyalása alkalomával széleskörű irodalmi vita indult meg annak érdekében, hogy a szelekció általában a közéletben, de különösen a közszolgálatban minél behatóbban érvényesüljön.¹ Azért kívánják a szelekciót, mert közigazgatásunknak sok baja éppen abból származik, hogy az anciennitásra alapított előlépések az arravaló tetterős, kezdeményező, fiatal, vezetésre alkalmas, megfelelő fizikai és szellemi rugékonysággal bíró tisztviselők érvényesülését lehetetlenné teszik.²

A középiskolai törvény (1954:XI. t.-c.) visszanyúl az egyetemi tanulmányokat megelőző évekbe és a gimnáziumi érettségi bizonyítványt egyetemi és más főiskolai tanulmányokra csak az esetben kívánja képesítő hatállyal felruházni, ha az érettségi

¹ Kósa Kálmán, Szelekciót! Néptanítók Lapja, 1953. szeptember 1, 66. évf. 17. sz. — Versenyvizsga, Pesti Napló 1954. január 5. — Balogh József, A szelekció, Budapesti Hírlap 1954. április 1. — Gombocz Zoltán, A szelekció, Budapesti Hírlap, 1954. május. 4. — Huszti József, A szelekció gyakorlati megvalósítása, Budapesti Hírlap, 1954. május 6. — U. a. A diplomások szelekciója, Budapest, 1954. Magyar Szemle, XXI. köt. I. (81.) szám, 82. l. — Kisparti János, Középiskola és szelekció, Budapesti Hírlap 1954. május 15. — Balassa Brunó, Szelekció régen és ma, Budapesti Hírlap, 1954. május 19. — Weis István, Közigazgatás és szelekció, Budapesti Hírlap, 1954. május 20. — H. A., Versenyvizsga, 8 Órai Ujság, 1954. május 25. — Kemény Gábor, Iskolai értékelés és kiválasztás, Budapest, 1954. — Ereky István, Versenyvizsga és szelekció, Budapesti Hírlap 1954. május 10. — U. a., Egyetemi reform (az egyetemi szelekció reformja), Szeged, 1957.

² „A személyi kiválasztás fontosságára a vallás- és közoktatásügyi tárca átvétele óta minden adott alkalommal rámutattam, sőt kormányzati politikámnak valósággal központi gondolatává tettem a szelekció problémáját. A közérdek ellen valónak tartom, ha a vezető pozícióba olyanok kerülnek anciennitás alapján, akiknek arra sem rátermettségük, sem szellemi minőségük nincsen, mert minden intézmény, rendszer és reform elgáncsolói azok az egyének, akik hivatásérv és kötelességtudás, másszóval képességek nélkül vesznek részt azok „megvalósításában“. Elismerem, hogy a szolgálatát kifogástalanul ellátó átlagtisztviselőnek igénye van megfelelő fizetésbeli előléptetésre, de vezető pozícióhoz joga csak annak lehet, akinek alkalmas lelki habitusa, magasabbrendű szellemi képessége és irányító készsége van. S ha ez a megállapítás általánosságban helyes, sokszorosan érvényes a közoktatásügyi és közművelődési igazgatás terén, ahol a vezető tisztviselők egész generációk nevelésének irányítását tartják kezükben. A közoktatásügy vezető tisztviselői között fokozatosan nagyobb teret kell adnunk azoknak a férfiaknak, akik nem a magas állástól kapnak díszet, hanem maguk adnak állásuknak súlyt és tartalmat“. Hóman Bálint, A közoktatásügyi igazgatás újjászervezése, Budapest, 1955. 6. l. — L. még: Hóman Bálint, Közigazgatás és szelekció, A mai magyar közigazgatás (A korszerű közszolgálat útja 2.), Budapest, 1956. 13. l.

vizsgáló bizottság a tanulónak egész középiskolai tanulmányai folyamán és ezenkívül az érettségi vizsgálaton tanúsított tanulmányi eredményének, valamint erkölcsi magaviseletének és egész egyéniségének gondos mérlegelése alapján, ezt külön is megállapította. (58. §. (3) bekezdés).

A szelekció gondolatát már előbb több törvényünkben megtaláljuk; így az egyetemekre való felvételnél gyakorlandó szelekciót, amely csak oly számú jelentkezőnek engedi meg a beiratkozást, amennyi alaposan kiképezhető (1920: XXV. t. c. 1. §.). Ez a szelekció tehát nem a középiskolában, hanem már az érettségi bizonyítvány birtokában, az egyetemi felvételnél kívánja a szelekciót gyakorolni.

Ugyancsak a szelekció gondolatát szolgálta az a rendelkezés, amely szerint az országos nagy közgyűjtemények létszámában meddőnek tekintett az a tisztviselő, aki „a gondjaira bízott gyűjtemény anyagának könyvtári, levéltári, illetve múzeális és tudományos feldolgozása terén huzamosabb időn át nem fejt ki eredményes tevékenységet“. (1922: XIX. t. c. 7. §.)

Újabb törvényhozási rendelkezés a közigazgatásban, — kivéve a külügyminisztériumot és az igazságügyminisztériumot, — általános jogszabályul állította fel, hogy azokat, akik a gyakorlati közigazgatási vizsgát a jogi képesítéshez kötött állásra történt alkalmazásuktól számított hat év alatt le nem teszik és más állásra alkalmazást nem nyernek, a szolgálatból el kell bocsátani és úgy kell tekinteni őket, mint akiket szolgálatképtelenség okából bocsátottak el. (1933: XVI. tc. 39. §. (10) bek.)

Ez irányzatnak a közzolgálatban való továbbfejlesztése annak a gondolatnak a törvénybe iktatása, hogy „azt, ki a hivatallával járó feladat kifogástalan elvégzéséhez szükséges szakképzettség, szorgalom vagy egyéb fontos kellékek hiánya miatt szolgálatát a megkívánt mértékben nem látja el“, szabályszerű elbánás alá kell vonni (1934: I. t. c. 2. §. b) pont).¹

V. *Tisztviselő-típusok.* A közfunkciók gyakorlására, a vele járó hivatásra való előkészítés szempontjából három tisztviselő-típust figyelhetünk meg. Az egyik a porosz autokrata-hivatalnok,

¹ Mészáros Károly, Megjegyzések a szelekciós törvényhez, Társadalomtudomány, XVI. évf., Budapest, 1936, 53. l. A szelekciónak a közzolgálatban való érvényesítését kívánja a kormány a „Nemzeti Munkaterv“ 15. pontjában. „Az előléptetéseknél és a közigazgatási tisztviselői kar kiegészítésénél a szakszerű szelekció szempontjából indulunk ki s evégből használhatóság, különösen pedig vezetésre való alkalmasság szempontjából szigorú elveket fogunk alkalmazni“. A Gömbös-kormány nemzeti munkaterve, Budapest, 1932, 14. l.

a másik az angol arisztokratikus s a harmadik az északamerikai demokratikus hivatalnok típusa.

A különbséget a három tisztviselőtípus között a legtisztábban Willoughby¹ fejtette ki. Szerinte az egyik végtel Poroszország tisztán bürokratikus típusa, amelyet maradéktalanul meg lehetett találni a háborúelőtti Poroszországban.

Willoughby a bürokráciának kétféle értelmet tulajdonít. Az egyik a bürokráciának szélesebb értelme szerint oly tisztviselői rendszert jelent, amelyben az alkalmazottak egymás fölé és egymás alá rendeléssel, hivatalok szerint osztályokra, alosztályokra vannak osztva. E hierarchia ellen kifogást tenni nem lehet, mert ily széles értelemben vett bürokrácia nélkül nem lehet eredményesen irányítani valamely hatalmas vállalatot, „még kevésbé lehet ily bürokráciát nélkülözni oly hatalmas közigazgatási gépezetben, amely egy 120 milliónyi államot fog egységbe”. — A szűkebb értelmű bürokrácia egészen mást jelent. Oly köztisztviselői testületet jelent ez, amelynek hierarchikus szervezetét a közönség nem ellenőrzi. Ilyen volt a háború végéig a porosz közhivatalnoki rendszer. E rendszerben a közhivatalnokok közvetlenül a királytól kapták állásukat, a szó legszorosabb értelmében a király szolgálói voltak, aki autokratikus hatalmát, mint a közigazgatás feje általuk gyakorolta. Ennek folyományaképpen a porosz király ugyanúgy szervezte meg a közigazgatási tisztviselőket, mint a hadsereget. Ugyanolyan pályának tekintették tehát a közigazgatási tisztviselők foglalkozását, mint a katonai vagy a haditengerészeti hivatást. A közigazgatási tisztviselő előkészítését éppenoly szigorú szabályok szabták meg, mint a katonai hivatást. A szolgálatbalépést, az előmenetelt ugyanolyan pontos szabályok határozták meg, amilyenek a hadseregben és a haditengerészetben honosodtak meg. Ennek következménye, hogy a társadalomban a közigazgatási tisztviselők ugyanolyan különálló testületet alkottak, mint a hadsereg és a haditengerészet tagjai. Az állami közigazgatás tisztviselőinek külön testületté alakulása folytatódott a helyi közigazgatás tisztviselőinek kerületi, járási, községi szervezeteiben.

Ennek a rendszernek a közigazgatás szempontjából mérhetet-

¹ Willoughby, W. F., *An Introduction to the Study of the Government of modern States*, New-York, 1919. — Willoughby W. F., *Principles of Public Administration*, Baltimore-Maryland, 1927, *Types of Personnel Systems: The Bureaucratic Type*, p. 215., *The Aristocratic Type*, p. 215., *The Democratic Type*, p. 217.

len az előnye, mert e rendszerben a tisztviselők minden politikai és személyi befolyástól mentesen végezhetik közigazgatási teendőiket. A porosz polgári közigazgatás ennek köszönheti rendkívüli eredményeit. Az autokratikus alap az, amelyen az eredményes közigazgatás épülete nyugszik. Ennek lényege, hogy kívülről senki sem befolyásolhatja a tisztviselőket, akiket viszont külső erők nem is ellenőriznek.

Az autokratikus köztisztviselői rendszernek azonban nagy veszélyei vannak. A tisztviselők csak a királynak felelnek, csak a király érdekeit szolgálják. Ha a király érdeke esetleg ellentétes a nép érdekével, — felelőtlenek lévén a néppel szemben, — érzéketlenek maradnak a közönség kívánságaival szemben. A militarizmusnak minden hátránya megvan ily rendszer mellett. Másik nagy hátránya az a hatalom, amelyet a nép egésze felett ily köztisztviselői karral a király biztosít magának. A nép egész politikai, társadalmi élete az ily köztisztviselői kartól függ.

Angliában találjuk meg az arisztokrata hivatalnoktípust, amelynek az az alapvonása, hogy az egyes köztisztviselő-rétegek annyira el vannak választva egymástól, hogy az alacsonyabból a magasabbra jutni leküzdhetetlen nehézséggel jár. Az első csoportot a vezető tisztviselők (under secretary and assistant secretary) alkotják. E csoport állásainak betöltésénél versenyvizsgára nem is gondoltak. Ha alkalmas, arra termett egyéneket találtak, ami egyéni elbírálás tárgya volt, alkalmazták ezeket képességeik szerint, de nem voltak arra tekintettel, vajjon ezek közigazgatási szolgálatban voltak-e. Azt természetesnek találták, hogy ily állásokra oly tehetséges embereket nevezzenek ki, akik soha közhivatalt nem viseltek. A legközelebbi csoportot a magasabb közigazgatási tisztviselők alkotják, akiket elsőosztályú segédeknek (first class clerks) hívtak. Ezek a tisztviselők a legfontosabb szerepet töltik be, mert — az előző csoport tagjainak irányítása mellett — ők a minisztériumok ügyosztályainak vezetői. E csoportba kizárólag versenyvizsga révén lehet bejutni. Végül a legalacsonyabb csoportot az alárendelt tisztviselők alkotják, akik részére külön versenyvizsgát szerveztek.

Egyik csoportból a másikba feljutni úgyszólván a lehetetlenséggel határos. Gondoljunk katonai szervezetünkre, amely lehetetlenné teszi, hogy a legénységi állomány legkiválóbb törzsőrmestere valaha is a tisztiállományba kerüljön. Az angol közszolgálatban általános az az elv, hogy nem csupán az egyetemeken lehet képesítést szerezni a magasabb állásokra, hanem ez állások betöltésére a felső társadalmi rendhez tartozó egyének magasabb

műveltségükönél fogva hivatottak. Ez a felfogás adja meg az angol tisztviselő arisztokratikus jellegét. Ez a rendszer Angliában főbb vonásaiban máig is megvan, bár a világháborút követő törvényhozás változásokat teremtett e téren is, mert az újabb két évtized Oxford és Cambridge egyeduralmát a magasabb állások betöltésénél megtörni igyekeztek. A változás azonban igen lassú és vonató. Az oxfordi, cambridge-i szellem az angol életben ma is erősen hat és ez a szellem érvényesül a magasabb állások betöltésénél. Kétségtelen, hogy e két egyetemi város s az őket követő új egyetemek oly széles szemhatárú, kiváló műveltségű fiatalokat küldenek a versenyvizsgákra, hogy e vizsgákon velük szemben nehezen állják meg helyüket az alacsonyabb rétegek fiai, bár lassanként ezek is érvényesülni kezdenek.

A közzolgálat harmadik típusát az Északamerikai Egyesült Államok adják. Amíg a porosz és az angol típus alapelve az, hogy a köztisztviselők utánpótlása oly fiatalokból kerüljön ki, akik iskoláikat elvégezvén, a közzolgálatot tekintik ezentúl élethivatásuknak, addig az Északamerikai Egyesült Államokban éppen ellenkezőleg nem a fiatalok választják ezt az élethivatást, hanem olyanok, akik már mindenféle egyéb foglalkozást vagy hivatást űztek. A vizsgálatokon nem általános ismereteket, hanem részletes, speciális tudást kívánnak. Különleges állásokba különleges képességű embereket hívnak meg. A demokratikus típus főjellemvonása, hogy semmi akadályja sincs annak, hogy a legalacsonyabb fokban levő tisztviselő a legfelső fokba feljuthasson, mert ez tisztán tehetségétől és képességétől függ. Ennek természetes következménye, hogy iskolai végzettséget sem kell kimutatni.

II. RÉSZ.

A magasabb képesítésű köztisztviselők kiválasztásának történeti áttekintése.

ELSŐ FEJEZET.

A köztisztviselők kiválasztásának szabályozása az egyes államokban.

A gyakorlati közigazgatási vizsga intézményének életbelépése nem csupán lezárása és nyugvópontra jutása egy több évtizedes vitának, de egyben választóvonal is a magyar közigazgatás történetében. A rendszeresen és tervszerűen eltöltött közigazgatási gyakorlat és az ehhez kapcsolódó komoly gyakorlati közigazgatási vizsga bevezetésével bezáródott az a kör, amely a magasabb köztisztviselői kar előkelő és korszerű színvonalát biztosítja. Ez a kör az egyetem által nyújtott elméleti képzéssel veszi kezdetét, az előkészítő szolgálattal vagyis a közigazgatási gyakorlattal folytatódik és a gyakorlati közigazgatási vizsgával fejeződik be, ahol „a közigazgatási tisztviselők számot adnak a közigazgatási tennivalók helyes ellátásához szükséges általános ismeretkörük, jogismeretük, ítélőképességük és gyakorlati érzékük mértékéről.”¹

Végiggondolva a gyakorlati közigazgatási vizsga megvalósításáért folytatott tárgyalásoknak hosszú évtizedeit, megvan a jogosultsága az elítélő kritikának, amely az elmúlt évtizedeket azért a mulasztásért illeti, hogy ez az oly magától értetődő intézmény, a közhatalom gyakorlóinak gondos kiválasztója, csak 1954-ben valósulhatott meg. Pedig az 1869-ben újjászervezett bírászkodás követhető példát szolgáltatott. A királyi bíróságok felállítással egyidejűleg biztosították ugyanis az igazságügy követelményeinek megfelelő korszerű elméleti és gyakorlati bírói képzést. A béke elmúlt évtizedeit a mulasztás vádjá alól teljesen

¹ A gyakorlati közigazgatási vizsga szabályozásáról szóló 2500/1954. M. E. számú rendelet 1. §.

felmenteni valóban nem lehet. Ha azonban a külföldi példákat tanulmányozzuk, a kritika élet nagymértékben letompítja az a leszűrt tanulság, hogy a közszolgálat e kiválasztó berendezésének, — hívják azt versenyvizsgának, vagy képesítő vizsgának, — kialakulását és győzelemre jutását heves és hosszantartó, nagyon sokszor terméketlen szellemi küzdelmek előzték meg minden államban, akárcsak hazánkban. Azt is a külföldi példák tanúsítják, hogy nagyjelentőségűnek, sőt korszakalkotónak¹ tekintették az intézmény megvalósulását valamennyi államban és ugyanolyan üdvös eredményeket vártak annak megvalósításától, mint aminőket most a magyar közélet méltán vár a gyakorlati közigazgatási vizsga életbeléptetésétől. A külföldi vált, ami biztatásul fűzött remények túlnyomó része már valóra vált, ami biztatásul szolgálhat arra, hogy a magyar gyakorlati közigazgatási vizsgához fűzött remények is meg fognak valósulni, aminek biztató jelei a közigazgatási vizsga életbeléptetése óta eltelt három esztendő (1954—1957.) tapasztalataiban mutatkoznak.

¹ Az angol közszolgálati reform megvalósítása, vagyis a versenyvizsga útján történő tisztviselő kiválasztás rendszerének bevezetése alkalmával jelentette ki John Stuart Mill, hogy „a közügyek terén a legnagyobb haladást jelentette, amelyket kormány valaha javasolhatott”. (l. 12. l. idézetét.)

Ugyanezt a gondolatot fejezi ki Laboulaye, Edouard, De l'enseignement et du noviciat administratif en Allemagne, Paris, 1845. c. művében a francia közszolgálatra vonatkozólag. „Le jour où cette réforme sera terminée, le jour où une loi, ou une ordonnance déclarera que le travail et la moralité sont les seules conditions d'admission au service de l'Etat et que toute place appartient de droit à l'homme le plus instruit et le plus laborieux, le jour où une hiérarchie sagement calculée permettra au mérite modeste de prétendre et d'atteindre aux plus hautes fonctions de l'administration, ce jour-là se sera faite en France une révolution non moins importante et non moins féconde que la révolution de Juillet”. (Idézi Lefas, Alexandre, L'Etat et les fonctionnaires, Paris, 1915. 221. l.)

Hasonló az amerikaiak felfogása. „Le système du concours qui donne à chaque citoyen une chance égale, suivant ses capacités, de participer aux affaires du gouvernement, est juste, puisque, grâce à lui, on ne distingue plus entre les candidats d'après des considérations de personnes ou de politique”. Sibert, Marcel, Le Concours comme mode juridique de recrutement, Paris, 1912. p. 15. 17. — New-York kormányzója, Hughes, akinek hivataloskodása idején alkalma volt a gyakorlatban összehasonlítást tenni a tisztviselőknek a politikai befolyás segítségével és a versenyvizsga útján való alkalmazása s következményei tekintetében, azt írta 1907-ben: „Nincs is ennél jobb rendszerünk, mert a pályázaton, illetve a versenyvizsgán, — mindenütt, ahol erre módunk van, — a reátermett, tehetséges embereket keressük ki... Az a reménységem, hogy ez a módszer az Unió valamennyi államában érvényesül majd”. — The Merit system in Appointment to Office. — Report of the Civil Service Committee of the Civil League to the Board of Freeholders of Saint-Louis, 1909. p. 14.

3. §. A francia versenyvizsga.

I. Fejlődéstörténete.

A felhozott külföldi példák szerint azok az államok, amelyek a képesítő vizsgálat rendszerét honosították meg, — Németország, Ausztria és Magyarország, — amint azt a tisztviselő kiválasztás vázlatos története a későbbiek folyamán igazolni fogja, — a tisztviselők kiválasztása tekintetében első helyen mindenkor a nagyobb tudás és a folyton szélesebb körű szakismeretek követelményeit hangsúlyozzák. Ezzel szemben a demokratikus államok: Franciaország,¹ Anglia,² az Amerikai Egyesült Államok, — nem feledkezve meg az említett tulajdonságokról — a köztisztviselők kiválasztásánál legelsőrendű követelmény gyanánt az illetéktelen, elsősorban a politikai és a helyi befolyásoknak, majd a hatalom önkényének³ kiküszöbölését követelik.

Az ancien régime patrimoniális jellegű hivatala még alig tudott vizsgákról. Ez azt jelenti, hogy a hivatalra pályázó érdekre nem voltak tekintettel, a hivatali állásokba azok kerültek, akiket kedvezés, befolyás vagy önkény juttatott oda. A régi francia törvények azonban arról is tanuskodnak, hogy már 1498-ban az igazságszolgáltatás reformjára vonatkozó rendelet (ordonnance)

¹ Franciországbán 1907-ben azon a címen követelték a köztisztviselők maguk számára a sztrájk jogát, hogy az a jognak törvényes ellenszere az önkényeskedés ellen („la légitime revanche du droit contre l'arbitraire“).

A francia versenyvizsga történeti kialakulására vonatkozó adatokat túlnyomórészt Sibert idézett munkájából merítettük. Sibert külön tanulmányt szentelt a „concours“ kérdésének. E tanulmány azért is figyelemreméltó, mert a régi francia törvényeket és királyi rendeleteket nagyobbára eredeti szövegükben közli.

² Wellington herceg 1829-ben a hatalmi önkényről és a politikai befolyásról és ezek veszélyéről a következőket állapítja meg: „Le système tout entier du patronage gouvernemental est absolument faux. Certains membres du Parlement revendiquent le droit de disposer de tout ce qui devient vacant dans la ville ou dans le Comté qu'ils représentent, et c'est tellement, pour eux, un droit, qu'ils revendiquent le patronage, soit que leur appui soit constant, ou simplement intermittent ou même qu'il se produise quand on ne leur demande pas, soit enfin qu'au lieu de leur appui on ne trouve que leur opposition.“ (Sibert, id. m. 4. l.)

³ Ez önkény az Egyesült Államokban a „Spoils System“. — the rotation of offices — elnevezéssel jelölik meg, amelyet Macy senator 1832-ben így fogalmazott meg: „a győző párt zsákmánya“. E rendszer ellen folytatott 60 éves szellemi harc a versenyvizsgának a közszolgáltatásban való bevezetésével végződött. A politikai befolyást ítéli el Lincoln elnök e szavakkal: „ha ez a szabad nép és kormánya valaha a züllés útjára lépne, ennek egyedüli okát a hivatalhajhászásért folytatott küzdelmekben és harcokban kell keresni“.

előírta, hogy az udvari tanácsosok alkalmaztatásuk előtt vizsgát tartoztak tenni és azt, akit nem találtak képesnek a hivatal betöltésére, nem alkalmazták. 1561-ben az orléansi rendelet (Ordonnance d'Orléans) meghagyta, hogy az összes bírák (tous officiers des justices et juridictions subalternes, ou des hauts justiciers ressortissants) vizsgát tegyenek. 1567-ben a parlamenti tanácsosok számára, — akik tudvalevőleg szintén bírák voltak, — előírták, hogy a szolgálatba lépéskor legalább „25 éveseknek kell lenniök, akik járatosak legyenek a jogtudományokban és az ítélethozatalban tapasztalatuk legyen“. A francia közigazgatás története azonban arról tanúskodik, hogy ezek a vizsgák korántsem voltak komolyak és a vizsgára jelentkezők sokszor nagy tudatlanságot árultak el.¹

A versenyvizsga intézményének bevezetését az 1566. évi határozat (arrêt) követeli, amelyben a parlament elrendeli, hogy a jövőben az egyetemi tanszékek csak versenyvizsga útján tölthetők be. Ezt a rendeletet nem hajtották végre. Így a versenyvizsga intézménye először az egyházjogban jelenik meg, ahol ugyanis az 1736-ban megjelent egyházjogi enciklopédia (Dictionnaire de Droit canonique) szerint az egyházi igazgatásban ezidőtájt már teljes alkalmazásban volt.

Az 1766-ban kibocsátott rendelet (Lettres patentes)² előírta, hogy az ugyanezzel a rendelettel a párisi egyetemen (Faculté des Arts de l'Université de Paris) szervezett „docteurs agrégés“ helyeit versenyvizsga (concours) útján kell betölteni. E révén a királyság az ifjúság ügyét karolta fel akkor, amikor az egyetem személyzetének versenyvizsga útján való felújításáról gondoskodott. A versenyvizsga intézményének alapelvét, mint a tisztviselői alkalmazás módját, az 1766. évi rendeletet kétszáz évvel megelőzőleg, 1579-ben a francia királyság általános igazgatásában (la police générale du royaume) már a kánonjogi és a magánjogi doktoroknál elfogadták.

A császárság a multból akarva erőt meríteni, új főiskolai fakultásain és a liceumokban a tanári kart versenyvizsga útján egészítette ki. Például a jogi karok szervezetéről szóló rendelet előírta, hogy minden megüresedett tanszék betöltése nyilvános versenyvizsga útján történjék, amelyben a tanárok legyenek a bírák.³

A versenyvizsga útján való kinevezési rendszernek valóságos

¹ Sibert id. m. 22. l.

² U. o. 26. l.

³ U. o. 27. l.

chartája az 1808. évi március 17-iki rendelet, amely a modern francia intézményekben meghonosította a köztisztviselői állások betöltésének ezt a módját. S amint fentebb láttuk, a versenyvizsga intézménye először a közoktatásügy terén jelenik meg, hogy innen azután, bár sok módosítással, de mint a köztisztviselői kiválasztásnak francia rendszere, tovább terjedjen s végül uralkodóvá váljék az egész közszolgálatban. Az 1815. évben Franciaországban bekövetkezett nagy változás, a restauráció ennek a fejlődésnek egyengette az útját. A napoleoni háborúk után új hadsereget kellett szervezni, amelynek képzett tisztekre volt szüksége. Ezenfelül tudatára ébredtek annak, hogy a hadsereget kiegészítő nagy szervezet¹ működését csakis kiváló személyzet képes biztosítani. E személyzet megteremtése érdekében legalkalmasabbnak kínálkozott a versenyvizsga, amely az iskolák kapuit megnyitotta minden 16—20 éves francia ifjú előtt. Majd egy másik versenyvizsga ugyanezen közszolgálatnak gyakorlati iskoláit (l'école d'application) nyitotta meg a tanulók előtt. A versenyvizsga jól bevált intézményének éppen akkor volt a legnagyobb jelentősége, amikor a nemzeti erőket új alapokra kellett helyezni. Az 1822. évi október 20-iki rendelet tényleg fenntartja a versenyvizsgát, annál inkább, mert az egész vonalon ezt az intézményt tartják a legalkalmasabbnak arra, hogy az országnak független, képzett tisztviselőket és bírakat biztosítson. Törvényjavaslatot terjesztenek a parlament elé, — amely egyébként is ez intézmény előnyeinek dicsőítését látja mindenfelé, — hogy szavazzon meg olyan törvényt, amely a közhivatalba lépés feltételéül az egész vonalon a versenyvizsgát szabná meg.² Az igazságszolgáltatás, amely eleinte nehézségeket támasztott, a versenyvizsga intézményét fokozatosan magáévá teszi. 1848-ban a szabadság és egyenlőség eszméi a versenyvizsgának új tápot adnak. Az államtanácsba eddig, nem törődve a képesség törvényes feltételeinek hiányával, császári, királyi vagy miniszteri kegyeltek jutottak; pedig e tanács a francia közigazgatás törvényességének legfőbb öre és a francia közigazgatási jog megteremtője és legfőbb tovább-

¹ Sibert, id. m. 29. l. „Artillerie de terre, de la marine, génie militaire, ponts et chaussées, construction civile et nautique des vaisseaux et bâtiments civils de la marine, ingénieurs géographes“.

² Mindez állandó és fokozatos fejlődés ellenére 1844-ben megtörtént, hogy egy javaslatot, amely törvény útján akarta meghatározni a közszolgálatba lépés (admission) és az előlépés (avancement) szabályait, a képviselőház, — bár az egyes szakaszokat megszavazta, — teljes egészében mégis visszavetett.

fejlesztője. Ezentúl ide is csak versenyvizsga útján lehetett bejutni.¹ A második császárság habozik ezt az intézményt nagyobb területre kiterjeszteni és inkább közvetlenül akarja a jövőbeni tisztviselők képességeit és erényeit értékelni, s nem kívánta ezt a versenyvizsga zsürijére bízni. Ott ugyanis, ahol eljárása vagy tekintélye esetleg vita tárgya lehet, mellőzi a versenyvizsga módszerét, mert az tisztviselő kiválasztási jogát korlátozná. Ezt gyakran minden különös ok nélkül, néha ösztönösen tette.² Ha azonban ily veszélytől nem tart, meghagyja a versenyvizsgát, sőt ahol nem volt meg, meghonosítja az intézmény híveinek egyhangú tetszése mellett. Különösen akkor teszi ezt, ha nagy érdeke van abban, hogy a közszolgálat meghatározott helyére a legalkalmasabb egyén kerüljön. Ez történt a katonai egészségügyi szolgálat területén. Nem csupán az emberiség, de az állam érdeke is a közegészségügyi szolgálat folytonos tökéletesítése mellett szól. Különösen a krími háború hívta fel a közegészségügyi szolgálat hiányaira a figyelmet. Alig fejeződött be a háború, újjászervezik az egész katonai egészségügyi testületet. E közszolgálatnak zavartalan működését biztosítandó, a testületbe lépés feltételül a versenyvizsgát vezetik be. A krími győzelem semmi hasznot nem hozott Franciaországnak, az 1870-es háború után pedig az ország szervezete bomlott meg. Az újjáépítés munkájához minden képességre szükség volt. Természetes, hogy ily körülmények között a versenyvizsga megtartja eddigi szerepét, sőt a nemzeti élet egyéb területeire is kiterjeszti hatását, a közhivatalok számának növekedésével egyenes arányban. Ezentúl mind fokozottabb mértékben a versenyvizsga módszerével kiválasztott egyénekre bízzák a tudományos, gazdasági, közigazgatási, igazságszolgáltatási, katonai tevékenységet. A legújabb időben sem csökken e folyamat, sőt azt fokozatosan meghonosítják az állami hivatalok mind nagyobb számának betöltésénél. Bízást állíthatjuk fel tehát azt a tételt, hogy ma már a francia közhivatali állások betöltésének rendes módja: a versenyvizsga intéz-

¹ Sibert, id. m. 51—53. l. „Les auditeurs sont nommés au concours dans les formes et suivant les conditions qui seront déterminées par un règlement d'administration publique“. (Loi 3 mars 1849, art. 20.)

² III. Napoleon több helyen megszünteti a versenyvizsgát, így 1852-ben — még mint köztársasági elnök — a jogi karokon, 1861-ben pedig az állatorvosi iskolákon a tanszékek betöltésénél. A jogi tanszékek betöltésénél a concours helyett a kettős jelölés útján történő kinevezés rendszerét vezette be. Az egyik jelölést az a kar eszközli, ahol üresedés van, a másikat viszont az egyetem tanácsa (Conseil académique). Az állatorvosi iskolákon a tanszékek betöltését a földművelésügyi miniszter hatáskörébe utalta.

ménye. A francia jogi felfogás az alkotmánynak abból a tételéből indul ki, hogy a köztársaság elnöke nevezi ki az összes polgári és katonai állásokra a tisztviselőket. Ebből következik, hogy a köztársaság elnökét megilleti az egész közszolgálat szervezése. Ennek viszont az a következménye, hogy a köztársaság elnökének jogában áll bármely állásra való alkalmazást vagy kinevezést versenyvizsgálathoz kötni és a versenyvizsgát ennek megfelelően szabályozni. De nem csupán a köztársaság elnökének van meg ez a joga. Azok a hatóságok, amelyekre a köztársaság elnöke az ő alkotmányban gyökerező kinevezési jogát átruházza (préfets, maires, commissions des hospices stb.), ugyancsak nem gyakorolják a kinevezés jogát diszkrecionárius módon. Ugyanis meghatározott feltételek, bizonyos kor elérése, fizikai vagy szellemi reátermettséggel, előírt vizsgák, általános műveltség, szakismeretek (condition d'âge, d'aptitude physique ou intellectuelle, a la suite de certaines épreuves, l'instruction générale, les connaissances techniques) fennforgása mellett még a versenyvizsgabizottság ajánlása (présentation) az előfeltétel.¹ Mind több és több megyei hatóság ugyancsak ily módszerrel alkalmazza tisztviselőit. Néhány nagyváros helyi szabályrendeletbe foglalta a versenyvizsga általános feltételeit, amelyek alapján kiválasztja tisztviselőit.²

Ennek a fejlődésnek betetőzését jelentené, ha a francia közszolgálat egységes szabályozása megtörténnék, s a köztisztviselők szolgálati pragmatikája megvalósulna. Ez lenne hivatva a ma szinte áttekinthetetlen tömegben és sokféleségben jelentkező rendeleti szabályozás helyett a francia köztisztviselők jogviszonyait egységes kódexbe foglalni, másrészt a francia közszolgálat

¹ Sibert, id. m. 81—83. l.

U. o. a 28—40. lapon jegyzet alakjában, eredeti szövegben felsorakoztatja mindazokat a rendeleteket, amelyek a versenyvizsgát valamely állás betöltésénél előírják; egyben közli a versenyvizsga szervezetét.

² A köztársaság elnökének az alkotmányban gyökerező általános kinevezési joga nem akadályozza annak, hogy a törvényhozás a közszolgálat valamely ágára vonatkozó kinevezési jogot ne ruházza más közhatalóságra. Így például a décret-loi du 25 mars 1852 sur la décentralisation administrative, art. 5. a következőket mondja: „Ils (les préfets) nomment directement, sans l'intervention du gouvernement et sur la présentation des divers chefs de service, aux fonctions et emplois suivants...” — Továbbá a „loi du 10 avril 1871 art. 3.” szerint: „Il (le préfet) est... chargé de l'exécution des décisions du conseil général...” A préfet eszközli tehát a „conseil général” által szervezett állásokra a kinevezéseket. A „loi du 5. avril 1884, art 88. szerint”: „Le maire nommé à tous les emplois communaux pour lesquels les lois, décrets et ordonnances actuellement en vigueur ne fixent pas un droit special de nomination”.

egész területén a versenyvizsga intézményét a törvény erejénél fogva uralkodóvá tenni. A francia közszolgálati jognak kódexbe foglalásáért, a szolgálati pragmatika megvalósításáért való törekvés már több mint száz éves multra tekinthet ugyan vissza, a mai napig mégis a köztisztviselői jognak alig egy-két tételét foglalták törvénybe, egyébként az csaknem teljes egészében a rendeleti jogalkotás területére szorult.¹ A XVIII. évszázad végéről jegyezték fel Talleyrandnak azóta sokat idézett mondását: „ahol nincs szolgálati pragmatika, ott nincs is köztisztviselő”.²

¹ Loi Constitutionnelle du 25 février 1875. relative à l'organisation des pouvoirs publics. Art 3. — Le Président de la République a l'initiative des lois... Il nomme à tous les emplois civils et militaires... Chacun des actes du Président de la République doit être contresigné par un ministre.

Loi du 13 juillet 1911. Art 141. — Est nulle de plein droit toute nomination à une fonction publique ou toute promotion d'une personne attachée, sous une dénomination quelconque, au cabinet d'un ministre ou d'un sous-secrétaire d'Etat, si elle n'a pas été insérée au „Journal Officiel”, antérieurement à la démission du ministre ou du sous-secrétaire d'Etat qui l'ont contresignée. — Art 143. — Dans tout corps de fonctionnaires dont les statuts autorisent des nominations au titre de l'extérieur, aucune nomination ou promotion ne peut être faite à ce titre au profit, soit de fonctionnaires appartenant au corps où l'emploi est vacant qui ne remplissent pas les conditions réglementaires pour être appelés par voie d'avancement hiérarchique au poste auquel ils sont nommés, soit d'anciens fonctionnaires de ce corps qui ne remplissaient pas lesdites conditions au moment où ils l'ont quitté. Les dispositions du présent article ne sont pas applicables aux anciens fonctionnaires, lorsqu'ils ont quitté le corps depuis plus de deux années ou lorsque l'emploi auquel ils sont appelés est identique ou équivalent à celui qu'ils ont quitté. Un règlement d'administration publique déterminera les conditions d'application du présent article...

Loi de finances du 22 avril 1905... Art. 65. — Tous les fonctionnaires civils et militaires, tous les employés et ouvriers de toutes administrations publiques ont droit à la communication personnelle et confidentielle de toutes les notes, feuilles signalétiques et tous autres documents composant leur dossier, soit avant d'être l'objet d'une mesure disciplinaire ou d'un déplacement d'office, soit avant d'être retardés dans leur avancement à l'ancienneté...

² „Une administration qui n'a pas de système de promotion n'a pas à proprement parler d'employés; les hommes qui s'en occupent sont des salariés qui ne voient devant eux aucune perspective, autour d'eux aucune garantie, au-dessus d'eux aucun motif de confiance”. (Chardon, Henri, L'Administration de la France, Paris, 1908. p. 139.)

1925-ben a politikai és közigazgatási reform megvalósítására „Redressement Français” cím alatt társaság alakult, amely tervezetet dolgozott ki a reform megvalósítására. (La Réforme Administrative, Paris, Les Cahiers du Redressement Français No 27.) Ez a mű a közszolgálat reformjára vonatkozó törvényjavaslatot is tartalmaz. (Proposition de loi relative à l'organisation des services publics et au statut des fonctionnaires). E törvényjavaslat a köztisztviselői állások utánpótlására az egész közszolgálatban mint egyedüli eszközt,

A XIX. évszázad a közszerológáti pragmatikára vonatkozó javaslatoknak egész sorát termelte ki anélkül, hogy bármelyikből törvény lett volna.¹

Az utolsó törvényjavaslat, amely 1920-ból való,² a szerológáti pragmatikának csupán alapelveit, nevezetesen az új alkalmazást (recrutement), az előlépést (avancement), a fegyelmi jogot (disciplinaire), de ezt is csupán csak főbb vonásaiban szabályozza. Ezek a szerológáti pragmatikának ama fejezetei, amelyeknek szabad mérlegelés szerinti (diszkrecionárius) alkalmazását és a velük való visszaélést a francia köztisztviselők évtizedek óta panaszolják. Ez a visszaélés a kegyencuralommal (favoritisme) van összefüggésben, amely a francia közéletnek egyik legsúlyosabb kéréde. Ebből vezetik le a közszerológát válságát, amely állításban nincs is túlzás, ha a köztisztviselők tömegmozgalmaira gondolunk.³ Az említett 1920. évi törvényjavaslat ellentétben az új 1928. évi svájci törvénnyel, nem kimerítő kódexe a köztisztviselői jogoknak és kötelességeknek. A svájci törvény ugyanis a közszerológáti jognak részletekbe menő szabályozását adja.⁴ A francia javaslat a részletes szabályozást rendeleti útra hagyja, mint ahogy ma is minden közigazgatási ág számára külön rendelkezések

a versenyzvizgát kívánja bevezetni. „Sauf exception législative, nul ne peut être admis dans une catégorie de fonctions publiques, par voie de première nomination, qu'à la suite d'un concours. Toute nomination directe faite en vertu d'une exception législative doit, nonobstant cette exception, être soumise pour avis au conseil d'avancement institué par l'article 17 ci-après; mention de cet avis est faite et publié au Journal Officiel. (Article 2.) „Toute nomination non insérée au Journal officiel est nulle et non avenue, sans que cette nullité puisse être opposée aux tiers“ (art. 73, §. 3. loi du 21. mars 1905.)

¹ Lefas id. m. 1850-tól 1912-ig túlnyomórészt eredeti szövegben közöl minden törvényjavaslatot, parlamenti felszólalást, bizottsági tárgyalást és egyéb kísérletet, amely a szerológáti pragmatika megvalósítására vonatkozik.

² Projet de loi relatif au statut des fonctionnaires. Art. 2. „Sauf les dérogations expresses déterminées par des lois ou des décrets rendus en forme de règlements d'administration publique, nul ne peut être admis dans une catégorie de fonctions publiques qu'à la suite d'un examen d'aptitude ou d'un concours“. No 966. Chambre des députés, Douzième législature, Session de 1920.

³ Busquet, Jacques, Les Fonctionnaires, et la Lutte pour le Droit, Paris, 1910. — Le Droit d'association des Fonctionnaires, Rapports et Documents (Bibliothèque du Musée Social) Paris, 1912. — Lefas, Alexandre, L'État et les Fonctionnaires, Paris, 1915. — Duguít, Leon, Le Droit social, le Droit Individuel et la Transformation de l'État, Paris, 1922. — Mer, Georges, Le Syndicalisme des fonctionnaires, Paris, 1929.

⁴ Bundesgesetz über das Dienstverhältnis der Bundesbeamten, vom 30. Juni 1927.

vannak. A versenyvizsgának sincs egységes szabályozása, de bizonyos általános elveket mégis meg lehet állapítani.

A francia versenyvizsga teljes megvilágítása céljából nagy vonásokban meg kell emlékezni általában a francia kinevezési jogról és annak — a versenyvizsgán kívüli — egyéb korlátozásáról. Általában a francia köztisztviselők kijelölése (designation) kinevezés (nomination), választás (élection) és sorsolás (tirage au sort) útján történhetik. A kinevezési jog a francia jog álláspontja szerint elvileg szabad mérlegelés tárgya, tehát diszkrécionárius természetű és csak ott és annyiban van korlátozva, amennyiben törvény vagy rendelet, illetve a közjog általános elveinek a közszolgálatra való alkalmazása korlátokat állít fel. A kinevezési jognak korlátozása, megkötése a versenyvizsga intézménye is, amelynek célja a kedvezéseknek, a politikusok befolyásának megakadályozása. A versenyvizsga előnye a szabályozottság; a részrehajlás és kedvezés helyét a pártatlanság foglalja el, amelynek eredménye az a közmeggyőződés, hogy a kinevezés a jognak és az igazságosságnak megfelelően történik.¹ Az uralkodó francia álláspont szerint bármennyire megkötik jogszabályokkal a kinevező hatóság kezét, e megkötések nagy számuk ellenére is kivételek maradnak, mert a kinevezés diszkrécionárius volta az általános szabály. A kinevezés a kinevezési joggal felruházott hatóság kizárólagos akaratnyilvánítása (une manifestation de volonté) és egyoldalú ténye (acte unilatéral). Mivel pedig a kinevezés szabályai általánosak és személytelenek (règles générales et impersonnelles), a kinevezés nem teremt a kinevezettre egyéni jogi helyzetet (une situation juridique individuelle), hanem a kinevezett egyénre a törvény vagy rendelet által teremtett általános jogi helyzet nyer alkalmazást.² A tisztviselő személyének kiválasztásánál a kinevező hatóság szabad mérlegelési jogát a versenyvizsgán kívül mérsékli és korlátok közé szorítja a francia közszolgálati jognak több intézménye. Így vannak állások, amelyeknek elnyeréséhez a pályázóknak szakképzettséget igazoló oklevelet kell felmutatniok, például a megyei levéltárnokoknak az oklevéltani főiskolát (l'École des Chartres) kell végezniök. Vannak állások, amelyekre a kinevezendőket olyan jelöltek közül kell kiválasztani, akik már bizonyos közszolgálatban voltak.³ A kinevezés korlátja

¹ Sibert, id. m. 53. l.

² Jèze, Gaston, Cours de Droit public, Paris, 1928, p. 54.

³ Az államtanácsosok alkalmazásánál az üres tanácsosi állások kétharmadrészét a segédállamtanácsosok (mattres des requêtes) számára tartották fenn (Loi du 28 février 1923).

az az eset is, amikor a kinevező hatóság a hivatásos tisztviselők testületének (un corps de fonctionnaires professionnels), vagy az osztályozó bizottságnak (comission de classement) ajánlásához van kötve. Ez utóbbi a továbbbszolgáló altisztek és katonák számára fenntartott helyekre vonatkozik. Korlátokat állított fel még a jogtudomány is és pedig a közjog általános elveinek a közszolgálat természetére való alkalmazása által. A korlátozások e csoportjába tartoznak a hatalommal való visszaélés (le détournement de pouvoir) esetei.

A francia kinevezési jog diszkrécionárius természetét igazolja az a körülmény is, hogy vannak állások, amelyeknek betöltését teljesen a kinevező hatóság szabad mérlegelésére bízták (nomination de choix limité), ahol a kinevezendőnek csupán a törvényekben, vagy rendeletekben megszabott általános feltételeknek kell megfelelnie (meghatározott életkor elérése, a törvényekben és rendeletekben megszabott iskolai végzettség igazolása, a katonai szolgálat teljesítése, feddhetetlen magaviselet, állampolgárság). De vannak olyan állások, amelyeknek betöltésénél szabály a versenyvizsga után való kinevezés, azonban a betöltésre kerülő állások meghatározott részét, például egyharmadát vagy egynegyedét, a kinevező hatóság szabad mérlegelésére bízzák. Ez az eset nevezetesen az államtanács tanácsosainál (conseiller d'Etat), segéd-tanácsosainál (maîtres des requêtes) és az „auditeur“-öknél. Ez utóbbiak kinevezése a versenyvizsga eredményéhez képest történik. A segédtanácsosok ezek közül, viszont a tanácsosok a segéd-tanácsosok közül kerülnek ki és pedig a kinevező hatóság szabad mérlegelése alapján. Az üres segédtanácsosi állások háromnegyed részét az első osztályú auditeur-ök számára tartották fenn. A fennmaradó egynegyed részre kinevezhetők mások is, de csak az esetben, ha legalább tíz évi közszolgálatot igazolnak. E tíz évet mind polgári, mind katonai szolgálatban lehet eltölteni. Az üres tanácsosi állások kétharmad részét a segédtanácsosok számára tartja fenn. Itt tehát a betöltendő állások egyharmadát a kinevező hatóság szabad mérlegelésére bízzák.

II. *A francia versenyvizsga szabályozása.*

A versenyvizsga több elemből összetett jogi művelet. Érvényessége az egyes alkotórészek mindegyikének szabályosságától függ. Ha ezek közül bármelyik jogilag kifogásolható, az egész eljárás hibás. Ha a kinevezés szabálytalanul lefolytatott versenyvizsga után történt, az ilyen kinevezés semmis. Az államtanács ezt a versenyvizsga megoszthatatlanságának nevezi.¹

¹ Jèze, id. m. 74. l.

A versenyvizsga a következő elemekből tevődik össze: intézkedés a versenyvizsga megtartásáról, a vizsga napjának és a jelöltek jelentkezési határidejének megállapítása, a vizsgálóbizottság tagjainak kijelölése, a versenyvizsgára jelentkezett jelöltek jegyzékének összeállítása. A vizsgálóbizottság határoz azokról a feltételekről, amelyek mellett a különböző vizsgák leteendők. A vizsgálóbizottság megállapítja a versenyvizsgára kijelöltek (admissibles) jegyzékét. A vizsgálóbizottság a versenyvizsga eredményéhez képest határoz azokról a jelöltekről, akiket az illető közigazgatási ág főnöke elé terjeszt. A közszolgálati ág főnöke határoz az eléje terjesztett jegyzék elfogadásáról vagy szabálytalanság esetén a visszautasításról. Végül következik a tisztviselők kinevezése. E tények mindegyike külön jogi aktus, amely meghatározott szabályok szerint megy végbe. A versenyvizsga érvényességi kelléke, hogy előírt szabályait pontosan megtartsák. Ezenkívül még annak az erkölcsi szabálynak is érvényesülnie kell, hogy a versenyvizsgát lojális módon, komolyan kell lefolytatni. Ennek az íratlan törvénynek meg nem tartása a versenyvizsgának súlyos hibája lenne. Ezt az íratlan erkölcsi szabályt kiegészíti az az írott törvény, amely viszont súlyos büntetőjogi szankciókat tartalmaz azokkal szemben, akik a vizsgák alkalmával csalást követnek el.¹

Franciaországban mindegyik versenyvizsga számára bizonyos időre alakított különleges zsürik működnek. Rendes körülmények között a kinevezési joggal rendelkező hatóság, az illető közszolgálati ág főnöke szabad mérlegeléssel maga jelöli ki a zsüri tagjait annak a közigazgatási ágnak tisztviselői sorából, ahol az üres állások vannak. Ha a zsüri tagjait nem a kijelölésre ille-

¹ Loi reprimant les fraudes dans les examens et concours publics. — Article 1. Toute fraude commises dans les examens et les concours publics, qui ont pour objet l'entrée dans une administration publique ou l'acquisition d'un diplôme délivré par l'État, constitue un délit. — Article 2. Quiconque se sera rendu coupable d'un délit de cette nature, notamment en livrant à un tiers ou en communiquant sciemment, avant l'examen ou le concours, à quelqu'une des parties intéressées, le texte ou le sujet de l'épreuve, ou bien en faisant usage de pièces fausses, telles que diplomes, certificats, extraits de naissance ou autres, ou bien en substituant une tierce personne au véritable candidat, sera condamné à un emprisonnement d'un mois à trois ans et à une amende de cent francs à dix mille francs ou à l'une des peines seulement. — Article 3. Les mêmes peines, seront prononcées contre les complices du délit. — Article 4. L'article 463 du Code pénal est applicable aux faits prévus par la présente loi. — Article 5. L'action publique ne fait pas obstacle à l'action disciplinaire dans tous les cas où la loi a prévu cette dernière. (Journal Officiel, du 25 décembre 1901.)

tékes hatóság jelöli ki, vagy nem a versenyvizsga szabályaiban előírt módon, a zsüri megalakítása szabálytalan és az a hatalom túllépése (*excès de pouvoir*) címén megtámadható. Ha a közigazgatás oly ágáról van szó, mint például a közoktatás, az államtanács, az állami számvevőszék, kétségtelen, hogy e közigazgatási ágak tisztviselőinek személyzete megbízhatóan képzett vizsgáztatókat tud a vizsgáztató bizottságba küldeni. De még ily esetben is, hogy az elfogult kedvezés gyanúja elkerültessek, a vizsgáztató bizottságba nagyképzettségű, magas állású férfiakat, tudósokat, egyetemi tanárokat, magasrangú bírákat ajánlatos küldeni. Ez biztosítja a részrehajlatlanságot, s eloszlatja a nepotizmus minden gyanúját. Ez történik a jogi karok magántanári képesítéseinél (*agrégation des Facultés de Droit*). E képesítésnél a vizsgáló bizottság öt tagja közül egyet lehetőleg a jogi karon kívül álló személyek közül kell kiválasztani (a fellebbezési bíróság egyik tanácsosát, egyet az államtanács tagjai közül, a levéltári főiskola vagy a legelső főiskolának: a *Collège de France*-nak, illetve az *Institut*-nek¹ valamelyik tagját). Az orvosi kar magántanári képesítésénél a vizsgálóbizottság részrehajlásának gyanúját azzal hárítják el, hogy a tagokat sorsolás útján küldik ki az orvosi karok valamennyi tanára és összes magántanárai sorából.

Ha a központi közhivatalok alantasabb tisztviselőinek kiválasztásáról van szó, rendszeren az érdekelt közszolgálat tisztviselői a vizsgálóbizottsági tagok. Ennek nagy hátrányai kétségtelenek, mert ezeknek a tisztviselőknél képzettsége ritkán felel meg a modern követelményeknek, régen szerezték képesítésüket, azóta új ismeretek szerzésére nem gondoltak. Ezek a vizsgán megfelelő módon kérdezni sem tudják a jelölteket. Főleg technikai természetű kérdéseket szoktak feltenni, mert hiszen ebben van gyakorlatuk. Általános képzettséget illető kérdéseket nem intéznek a jelöltekhez. Ily vizsgálóbizottság gyakran nem is tudja kellően értékelni, megbírálni a feleleteket és a dolgozatokat. Véleményeltérés esetén súlyos tévedést állapítanak meg ott, ahol esetleg a jelölt önálló, eredeti egyéniségének jelei mutatkoznak. Ezért helyes az, hogy a versenyvizsga újabb szabályai mindinkább megkövetelik, hogy több egyetemi tanár foglaljon helyet a vizsgálóbizottságban.²

Ha már a zsüri tagjai ki vannak jelölve, az illetékes hatóság közli, mely állásokra fognak versenyvizsgát tartani. Ezután

¹ A mi Tudományos Akadémiánknak megfelelő intézmény.

² Jèze, id. m. 70—71. l.

jelentkezhetnek azok, akik a versenyvizsgán részt akarnak venni. Ennek megtörténte után az illetékes hatóság, leggyakrabban a kinevezési joggal felruházott hatóság, de kivételesen más hatóság is, megállapítja a versenyvizsgára bocsátandók jegyzékét (arrête la liste des candidats admis à concourir). A lista összeállítását vagy maga végzi, de végezheti más tisztviselők javaslatára, bizonyos próbák után, vélemények bekérésével vagy esetleg bizottsági tárgyalás útján. A legtöbb esetben a kinevezési joggal felruházott hatóság a lista összeállítását magának tartja fenn. Ha az illetékes hatóság a listára olyanokat vesz fel és nekik a versenyvizsgán való részvételt megengedi, akik a versenyvizsgára bocsátható jelöltektől a törvényben vagy rendeletben megkívánt feltételeknek nem felelnek meg, túllépi hatáskörét, s ilyenkor az államtanácstól a megsemmisítés kérhető. Az a kinevezés is megsemmisítendő, amely sikeres versenyvizsga alapján történt ugyan, azonban a kinevezett a versenyvizsgán jogtalanul vett részt. A lista megtámadható azon a címen is, hogy nem az illetékes tisztviselő állította össze, vagy ha az illetékes tisztviselő állította ugyan össze, de az összeállításnál a formát megsértette. Ami azt a kérdést illeti, hogy a lista összeállítására illetékes tisztviselő kizárhat-e önkényesen olyan valakit a listából, aki egyébként az összes feltételeknek megfelel, a francia jogtudomány azzal felel, hogy a lista összeállítása nem lehet diszkrécionárius jog, mert az ellentétben állana az emberi jogok kinyilatkoztatásával. Az előnyben részesítés egyetlen okául a modern francia közjog — az emberi jogok kinyilatkoztatása szerint — a tehetséget és az erényt ismeri el. A kizárás tehát egyedül ezek hiánya címén lehetséges. Nem zárható ki valaki vallási hite vagy politikai felfogása miatt. Az ilyen okok miatt történt kizárás megtámadható a hatalommal való visszaélés címén a hatalom túllépése miatt. Vannak azonban bizonyos kizáró okok, amelyekre hivatkozni szoktak, például erkölcsi fogyatékoságok, amelyekre nézve az államtanács megállapította, hogy ez okok kategóriájára nem gyakorolhatja az ellenőrzést, mert a hatósági elhatározás célszerűségének vizsgálata nem tartozik a bíró által eldöntendő vitás ügyek körébe.¹ A kinevező hatóság számára a versenyvizsgából való kizárásra okot szolgáltatathat a köztársasági kormányformával szemben tanúsított

¹ „Il n'appartient pas au Conseil d'Etat, statuant au contentieux, d'apprécier l'opportunité de ces mesures (de nomination).”

La forme juridictionnelle du recours pour excès de pouvoir a une importante conséquence: le Conseil d'Etat, à la différence du supérieur hiérarchique saisi d'une réclamation hiérarchique, n'a pas le pouvoir de contrôler l'opportunité de l'acte attaqué.”

ellenséges magatartás.¹ Végeredményben tehát a kinevező hatóság szabad belátásától függ a versenyvizsgára bocsátandók jegyzékének összeállítása. Azzal az erkölcsi kötelezettséggel, hogy hatalmát csak a közszolgálat céljára fogja felhasználni, voltaképpen azt zárhatja ki a jegyzékből, akit akar. A kinevező hatóságnak megvan a lehetősége, hogy elhatározását megokolja. Ez esetben majdnem lehetetlen bizonyítani azt, hogy a kizáró határozat tartalmaz-e hatalmi túllépést. Ha a kizáró határozatot tények felsorakoztatásával okolják meg, felülvizsgálatnak csak az esetben van helye, ha a tények nem helytállóak és kifogásolhatóak. Ha a kinevező hatóság jogilag okolja meg elhatározását, a jogi felülvizsgálat lehetséges.²

A francia rendszer szerint a versenyvizsgán általában, tehát a szolgálat kezdetén oly szakismereteket kívánnak meg, amelyekre majd csak jóval később — nevezetesen magas állásokban — lesz szükség. Helyesebb volna a messze ágazó szakismeretek megkövetelését a kezdő állások betöltésénél mellőzni, mert hiszen a hierarchia legmagasabb fokát úgysis igen kevés tisztviselő éri el. Mi a célja tehát annak, hogy valamennyi jelölttől ugyanazokat az ismereteket kívánják meg, amelyekre soha szükségük nem lesz. Azzal az ürüggyel, hogy kiválóan képzett tartalék (keret) álljon rendelkezésre, megteremtették ugyan a magas színvonalú versenyvizsgát, ennek azonban a valóságban az lesz a következménye, hogy elégedetlen és nem megfelelő helyzetben lévő tisztviselők, szárnyszegetten végzik munkájukat.³ Leghelyesebb módszer lenne oly versenyvizsga bevezetése a közszolgálatba lépés feltételéül, amely általános képzettségről tenne tanúságot, a szakismeretek ellenben másodrangú szerepet játszanának, amelyeket a tisztviselők főleg a gyakorlatban sajátítanak el. Az előléptetés cél-

¹ „Toute manifestation ou démonstration d'hostilité au principe ou à la forme du gouvernement de la République est interdite aux magistrats. L'infraction aux dispositions qui précèdent constitue une faute disciplinaire“. (Loi du 30 août 1885 sur la réforme de la magistrature.)

² Jèze, id. m. 76. I.

³ Taine egyenesen a művelődés nevében emeli fel szavát a versenyvizsgák túlzásai ellen. (Les origines de la France contemporaine. Le régime moderne, III. L'École, Paris, 1907, tome XI., p. 355.) Sokan a versenyvizsgák sokféleségét kifogásolják. „Hasonló hivatalok részére külön és közbeeső vizsgálatokat szerveznek majdnem azonos vizsgaanyaggal. Ez a fényűzés nincs hasznára a közszolgálatnak. Egyetemes és szabályozott versenyvizsgák emelnék a jelöltek szintjét s könnyen lehetne bizonyos szolgálatok terén egyesítő munkát végezni“. (Chardon, H., Le pouvoir administratif, Paris, 1911, p. 65. Id. Sibert id. m. 42. I.)

jára azután mind nehezebb és szakszempontról mind alaposabb versenyvizsgákról kellene gondoskodni. A mai francia rendszer azért nem felel meg az eszménynek, mert a közszolgálatba lépéskor túlságosan sok ismeretet követel, ellenben a magasabb állásoknál nem kíván meg elég ismeretet. Van azonban olyan felfogás is, amely ezzel ellentétben azoknak a szolgálatoknak kezdetén, amelyek a legmagasabb állásokig vezetnek, szigorú versenyvizsgákat követel, mert ezek korlátozzák a jelöltek számát, akik közül kell történnie a kiválasztásnak a magasabb állásokba.¹

III. *A sikeresen letett versenyvizsga érvényesülése a francia közszolgálatban.*²

A francia jogi felfogás nem egységes abban a tekintetben, hogy mely jogi hatások fűződnek a versenyvizsga letételéhez, tehát hogy a kinevezési joggal felruházott hatóság mennyiben köteles a versenyvizsga zsürijének döntését figyelembe venni, továbbá, hogy minden jelentkezőt, aki az általános feltételeknek megfelel, versenyvizsgára kell-e bocsátani. A versenyvizsga letétele az illetőre nem teremt különleges jogi helyzetet, nincs befolyással törvényes helyzetére, ami annyit jelent, hogy a versenyvizsga nem teremt szerzett jogot. Annak, aki a versenyvizsgát letette, teljesen azonos a helyzete azzal, aki egyszerű képesítő vizsgát tett. A versenyvizsga letételének kötelezettsége csupán annyit jelent, hogy a szóbanlevő állásra való alkalmazásnak feltétele az eredményes versenyvizsga. Az alkalmazásnak mindkét módját, a versenyvizsgával vagy az egyszerű képesítő vizsgával való alkalmazást megszabó törvényt vagy rendeletet módosítani lehet úgy, hogy versenyvizsgát lehet előírni ott, ahol az eddig nem volt előírva vagy megszüntetni és helyette egyszerű képesítő vizsgát előírni ott, ahol azt addig előírták. Amikor azonban törvény vagy rendelet mondja ki, hogy valamely állásra való kinevezés versenyvizsga útján történjék, a kinevezés jogával felruházott hatóság a hatalmat túllépi akkor, amikor valakit

¹ Jéze, id. m. 67—68. l.

² U. o. 75—80. l.

A francia városi tisztviselők képzésére és képzésére l. Mihelics Vid, Városi tisztviselők képzése a párisi egyetemen, Városok Lapja. XXV. évf. 22. sz., Budapest, 1930. — A városi tisztviselők képzése és továbbképzése Franciaországban, (név nélkül), Városok Lapja XXVI. évf., 3. sz. Budapest, 1932.

versenyvizsga nélkül nevez ki.¹ Az illetékes hatóságnak, amelynek jogában áll a versenyvizsgát bevezetni, minden időben megvan a joga arra is, hogy a versenyvizsga szabályait módosítsa. Ez a kinevező hatóság általános szabályozási jogából következik.² A törvény szerint illetékes hatóság kinevezése, — amelyet az általa szervezett versenyvizsga bizottságának javaslatára eszközölt — kétségen kívül érvényes és a hatóság a versenyvizsga megszervezésével hatáskörének törvényes korlátai között maradt. Sem a versenyvizsga szervezését, sem az ez alapon történt kinevezést a hatalom túllépése címén megtámadni nem lehet.³ Abban a tekintetben azonban, hogy a kinevezési joggal felruházott hatóságot, amely saját elhatározásából versenyvizsga szervezését mondja ki, köti-e saját elhatározása és a versenyvizsga szervezése után, de versenyvizsga nélkül, vagy esetleg szabálytalanul lefolytatott versenyvizsga után eszközölt kinevezés szabályos vagy szabálytalan-e, már nem egységes az államtanács álláspontja. Voltak esetek, amikor kimondotta, hogy a kinevező hatóság jogilag nem köti meg diszkréciónárius jogát akkor, amikor saját elhatározásából rendelettel bevezeti a versenyvizsgához kötött kinevezés rendszerét.⁴ Más esetekben viszont megállapította az államtanács, hogy a kinevező hatóság hatalmi túllépést (*excès de pouvoir*) követett el, mikor nem tartotta magát a saját rendeletével megszervezett versenyvizsgához.⁵

A zsüri határozata nem ítélet,⁶ tagjai nem bírák, hanem tisztviselők, akik bizonyos időre fel vannak ruházva azzal a hatáskörrel, hogy a jelölteket vizsgáztassák. E hatáskör gyakorlása számukra kötelező, döntésük közigazgatási aktus, amelynek célszerűségét bírálni nem lehet. De formailag sem lehet kritika tárgyává tenni, ha a határozat az illetékesség szerint és a versenyvizsga szabályai által megállapított formák között jött létre. Azt törvény vagy rendelet írja elő, hogy a zsüri mi módon hozza meg döntését (*vote, condition majorité, discussion préalable*). Az államtanács megállapítása szerint a zsüri teljesen szabad és szuverén a jelöltek képességének megállapításánál. Csupán az esetben, ha a zsüri nem volt illetékes dönteni (egyik tag nem volt

¹ Sibert, id. m. 57. l.

² „L'idée de l'indépendance du pouvoir réglementaire“.

³ Sibert, id. m. 84. l.

⁴ U. o. 89. l.

⁵ U. o. 95. l.

⁶ Hauriou meghatározása szerint: „Quelque chose de la juridiction.“

jelen), vagy megsérti a formákat (döntött előzetes tárgyalás nélkül), kérhető az államtanácstól a döntés megsemmisítése.¹

Az államtanács a versenyvizsgára, annak jogi természetére a következő általános elveket állítja fel. Abban az esetben, ha valamely állásra való kinevezés nem törvény vagy rendelet, hanem tisztán gyakorlat révén van versenyvizsgálathoz kötve, a kinevezés jogával felruházott hatóságot mi sem korlátozza. Amennyiben törvény vagy rendelet ellentétes rendelkezést nem tartalmaz, a versenyvizsga szabályait megállapító hatóságnak jogában áll minden olyan intézkedést megtenni, amelyet helyesnek és jónak ítél. A közszolgálati ág főnökének szabad belátásától függ a versenyvizsga határidejét kitűzni. Ugyancsak szabad belátásától függ a versenyvizsgára jelentkezők jegyzékének megállapítása, vagyis azoknak kiválasztása, akik versenyvizsgára bocsáttatnak.² A jelöltek jegyzékébe való felvétel csak azt a jogosítványt foglalja magában, hogy az illető a versenyvizsgálaton résztvehet és pedig az esetben, ha a versenyvizsgálatot valóban megtartják. A közigazgatási hatóságnak szabadságában áll ugyanis — még a vizsgálat folyamata alatt is — a versenyvizsgát, mint a köztisztviselők kiválasztásának módját megszüntetni. A versenyvizsga bizottságának az a ténye, amellyel valakit javaslatba hoz (présentation par ordre de mérite), nem ad jogot a kinevezésre. Ez csupán a kinevezésre való javaslatba hozásra ad igényt a jelölt számára, másrésztől kötelezettséget a hatóság számára, hogy a versenyvizsgát letett jelölt valóban javaslatba hozassék.³ Ha például a szóban levő állást szabályszerűen megszüntették, a képesített jelölt nem panaszolhatja azt, hogy nem kapta meg a kinevezést. A kinevezés jogi kötelezettsége a versenyvizsga után tulajdonképpen csak akkor áll fenn kifejezetten, ha a versenyvizsga egye-

¹ Sibert, id. m. 137. l.

² Az államtanács megállapította például azt is, hogy a versenyvizsga eredményeképpen a bizottság által elfogadott lista végleges. Így a versenyvizsgán elfogadott és a listára felvett jelöltnek a visszalépése vagy közbejött halála semmi kihatással nincs a többi pályázóra, akiket a bizottság nem fogadott el. Elvileg a versenyvizsgán sikerrel résztvevő jelöltek megállapított jegyzéke végleges lévén, arra új jelölt semmi körülmények között fel nem vehető. „La démission ou le décès de l'un des candidats reçus à un concours n'a pas normalement pour avantage d'assimiler aux candidats primitivement reçus, celui qui venait immédiatement après eux, sauf dispositions contraires du règlement du concours ou du statut. En principe, la liste arrêtée à la clôture du concours est définitive, on ne peut y ajouter un candidat nouveau pour aucun motif” (Arrêt Farnet, 18. janvier 1955).

³ Sibert, id. m. 151. l.

nesen a kinevezésre irányuló „concours de nomination“ és a versenyvizsga rendes formája nem csupán „concours de présentation“. Ily esetben a kinevezés joga a valóságban a versenyvizsga bizottságára száll. A versenyvizsga bizottsága, a zsüri előterjesztése kötelező a kinevezési joggal felruházott hatóságra. A francia közjog egészen kivételes esetben írja elő a kinevezésre irányuló versenyvizsgát, amelyhez határozott szövegű rendelkezésre van szükség.¹ Ily esetben ugyanis a kinevezésre vonatkozó jog oly jelentős korlátozást szenved, hogy magát a hatáskört is megszünteti és helyébe az egyszerű hivatalba helyezés lép (une simple investiture). Ennélfogva csak az a hatóság illetékes arra, hogy a kinevezésre irányuló versenyvizsgát rendeljen el, amely a kinevezésre vonatkozó hatáskört szabályozta.²

Bár a francia közjog álláspontja szerint a kinevezés joga elvileg mindig diszkrécionárius természetű, a versenyvizsga intézménye ennek a diszkrécionárius jognak erőteljes korlátja és a kinevezési joggal felruházott hatóságnak a zsüri által kijelölt egyéneket (candidats classés par ordre de mérite) ki kell nevezni. A kinevezés kötelezettségének szankciója is van, nevezetesen az államtanácshoz panasz azon a címen, hogy a kinevező hatóság hatalmát túllépte. A versenyvizsga rendes alakjánál (concours de présentation), ha a zsüri senkit sem javasol kinevezésre, a kinevező hatóság akkor jár el szabályosan, ha a kinevezést nem eszközli. Ha a zsüri javaslatot tesz, a kinevezési joggal felruházott hatóság nincs megkötve abban a tekintetben, vajjon a versenyvizsga bizottsága által előterjesztett jelölteknek kell-e kineveznie.³ Ez következik a kinevezésért való felelősségből. Megokolás nélkül újabb versenyvizsgálatot rendelhet el. Ha azonban a zsüri javaslatot tesz és a kinevező hatóság gyakorolja kinevezési jogát, akkor csak a javaslatba hozottakat és pedig a javasolt sorrendben (ordre de mérite) nevezheti ki, amely esetben a jelöltek előterjesztett teljes jegyzékét ki kell méríteni. Ez a versenyvizsgálatra vonatkozó törvényekből és rendeletekből következik,⁴ de ez a kötelezettség az igazolása a versenyvizsgának is, amelynek eredményét a kinevező

¹ Ez az eset például az államtanács bizonyos állásainak betöltésénél (auditeurs de seconde classe au Conseil d'Etat) az 1897. március 31-i décret szerint: „La liste des nominations sera dressé par ordre de mérite.“ (Sibert, id. m. 79. l.)

² Jèze, id. m. 75—80. l.

³ „Le ministre n'est jamais obligé de nommer l'un des candidats proposés“.

⁴ Sibert, id. m. 118—120. l.

hatóságnak el kell ismernie, különben az értelmét veszti és egyszerű képesítő vizsgává lesz.

A francia jogtudósok álláspontja nem egységes a versenyvizsga jogi természetét illetőleg. Hauriou szerint a tisztviselők kiválasztása a közigazgatási hatóság diszkrécionárius joga. Ezt a szabad mérlegelési hatáskört a törvény megkötheti, például a kiszolgált altisztek és a hadirokkantak részére fenntartott állásoknál. Megkötheti e hatáskört maga a közigazgatás is, ha valamely állás betöltését versenyvizsgálathoz köti, amelynek eredményéhez képest választja ki tisztviselőit. Ilyenkor a zsüri által megállapított sorrendben kell a jelölteket kinevezni. A miniszternek azonban jogában áll visszautasítani a képesített jelöltet vagy jelölteket, mert a versenyvizsga után a bizottság részéről történt ajánlás csupán azt jelenti, hogy a jelöltnek megvan a kinevezhetőség céljából szükséges képesítése.¹ Ezt a felfogást megközelíti Jèze állásfoglalása. Szerinte minden esetben, amikor törvény vagy rendelet valamely állásra való alkalmazás feltételül versenyvizsgát ír elő, a kinevezés jogával felruházott hatóságra jogi kötelezettség hárul. A kinevező hatóság ugyanis hatalmát túllépi, ha a kinevezés versenyvizsga nélkül történt. Ennek szankciója az, hogy az ily kinevezés semmis. Ez a korlátozás azonban a közszolgálati ág főnökének diszkrécionárius hatáskörét nem szünteti meg. A versenyvizsga szabályainak szövege szorososan magyarázandó és általános elv gyanánt szolgál, hogy a kinevezés mindig diszkrécionárius.²

Hauriou és Jèze felfogásával némely pontban ellentétes Duguit álláspontja. Felfogása szerint ugyanis ma már nincsenek diszkrécionárius ügyek. Azt azonban ő is elismeri, hogy az illetékes hatóság kizárhat a versenyvizsgából egyeseket, de ezt csakis képesség hiánya és méltatlanság címén teheti. Mert ha valamely más ok, például politikai vagy vallási meggyőződés miatt teszi, a hatalmát túllépi és határozatát az államtanács megsemmisíti. Arra vonatkozólag, vajjon a kinevező hatóság köteles-e valamennyi egyént, akik sikerrel letették a versenyvizsgát, kinevezni, illetve van-e joga arra, hogy közülök bárkit visszautasítson, Duguit álláspontja a következő. Ha a versenyvizsga valamely megnevezett hivatal megszabott számú állására nyílt meg, az a tény, hogy a jelöltet a versenyvizsgán elfogadták, illetve képesítették, azzal a joghatállyal jár, hogy a jelöltre száll az állás, amelyből

¹ Hauriou, Maurice, Précis de Droit Administratif, Paris, 1927, p. 604.

² Jèze, id. m. 75. l.

őt a miniszter ki nem zárhatja. Csak akkor lehetne a jelöltet eltávolítani, ha a szóbanlevő hivatalra vonatkozó törvénynek megfelelően a miniszter a visszavonás (révocation) jogával él. Ha a versenyvizsga csupán a képesítésre vonatkozó versenyt jelenti, — ami rendesen így is van, — nevezetesen azt, hogy a miniszter a képesítettek közül nevezzen ki valakit valamely hivatali állásra, kétségtelen, hogy a miniszter valamennyi képesített jelöltet nem köteles kinevezni. Csak a képesített jelöltek közül eszközölheti a kinevezést, de nem mindegyik képesítést nyert jelöltet kell kineveznie. Az illetékes hatóság azonban, — éppenúgy, mint az előbbi esetben, — nem járhat el diszkréciónárius módon. Akár az egyik, akár a másik jelöltet zárja ki, elhatározásában csupán a közszolgálat szempontjai vezethetik. Az érdekelt jelölt jogorvoslattal élhet a hatalommal való visszaélés címén s ezzel minden önkényes döntést meg tud semmisíttetni. Mindkét felmerülhető esetben, — nevezetesen kizárás a versenyvizsgából és a sikeres versenyvizsga ellenére nem alkalmazás esetében, — felmerül a kérdés, kik azok a személyek, akiknek jogorvoslat iránti kérelmét a hivatalos hatalom túllépése (*excès de pouvoir*) címén el kell fogadni. Ennek a jogorvoslatnak célja ugyanis a hatósági intézkedés megsemmisítése. Az államtanács számos döntésében megállapította, hogy valamely szabálytalan kinevezés megsemmisítésére irányuló jogorvoslatot el kell fogadni az érdekelt közszolgálat tisztviselőitől és minden más személytől, aki az illető közhivatali állásra való szabályszerű kinevezéshez szükséges feltételekkel rendelkezik, s így külön — legalább is erkölcsi — érdeke a szabálytalan kinevezés megsemmisítése. Az érdekelt közszolgálati alkalmazottak szövetsége (*Association de Fonctionnaires*) is jogosult az 1901. évi július 1-i törvény 5. cikkének megfelelően a jogorvoslat benyújtására.¹

IV. *A magasrangú tisztviselők kiválása a francia közszolgálatból.*

Feltűnő jelenség a világháborút követő közgazdasági felledülés, majd az egész világot sújtó gazdasági válság következményeként, hogy a magas állású, kiváló közigazgatási tisztviselők otthagyják a francia közszolgálatot, amelyre nevelkedtek, s amelyben kiváló elméleti és gyakorlati eredményeket értek el, hogy jobb, néha fényesen fizető magánvállalkozások élére álljanak.

¹ Duguit, Léon, *Traité de Droit Constitutionnel*, Paris, 1925. III. köt. p. 152—157.

Ennek a jelenségnek, amelyet a franciák a magasállású tisztviselők exodusának neveznek, — nyomai hazánkban is megvannak, bár nem öltöttek olyan méretet, mint a francia és a német közszolgalatban. E tény a köztisztviselői állás társadalmi értékelésében beállott változás magyarázza. A múltban a közszolgalatot a társadalom magasabbra értékelte. Ez a társadalmi értékelés az utóbbi évtizedekben megváltozott a közhivatali állások rovására.

A francia közigazgatás története azt mutatja, hogy a XIX. évszázadban a legkiválóbbak jelentkeztek állami és községi szolgalatra. Ez az irány már a XIX. évszázad végén hanyatlani kezd. A legkiválóbb közigazgatási tisztviselők, a vezetésre hivatott egyéniségek sorra elhagyják a közszolgalatot, hogy az egyre nagyobb jelentőséget nyert ipari és kereskedelmi meg közlekedési vállalatokban vezető szerepet vállaljanak. E szerepükben jobban érvényesült képességük és egyéniségük, főleg kezdeményező tevékenységük, amit az ezernyi jogszabály, a képviselők illetéktelen beavatkozásai és a köztisztviselői szervezetek az egész vonalon elnyomtak. Különösen az utóbbi két tényező beavatkozása vette el már a háborút megelőző évtizedekben a kiváló tisztviselők kedvét a közszolgalattól, mert látniok kellett, hogy e beavatkozások révén a hanyag és munkaképtelen tisztviselők ugyanúgy léptek elő és haladtak a magasabb állások felé, mint a kiválóan képzett, nagy munkateljesítményű tisztviselők. Mikor azután a háború folyamán, de főleg a háborút követő évtizedben a köztisztviselők észlelték, hogy családi birtokaik után megnöttek a közterhek, megtakarított pénzüik értéke pedig majdnem egyötödére süllyedt, akkor az a tisztviselői réteg, amely az államnak minden ügyében segítségére sietett megtakarított pénzével, gondosan elrejtett aranykészletével, készséggel vállalta a magángazdasági alkalmazást, ha megfelelő állás kínálkozott az ipari és kereskedelmi vállalatokban. Így vesztette el Franciaország közigazgatása legértékesebb tisztviselőit. Igaz, hogy ennek maga a francia nemzet nem vallotta kárát, mert a magángazdaságokban a vezető állásokra hivatott közigazgatási tisztviselők kiválóan beváltak.

Amit Franciaország mutat e téren, azt tükrözi vissza Európa sok más állama.¹

¹ Truchy, H., L'Élite et la fonction publique, Revue Politique et Parlementaire, Paris, 1927, IV., p. 339—343.

4. §. Az angol versenyvizsga.

I. Fejlődéstörténete.

A közszolgálatnak¹ — a köztisztviselői hivatásnak jelentőségét és szerepét — a nemzet, az állam és egy világrészeket átfogó nagy birodalom életében szemléletes módon mutatja Anglia. Ezt igazolja az angol közszolgálat évszázados fejlődése, de különösen a XVIII. évszázad vége óta lefolyt története. Az angol nemzet legkitűnőbb szellemei, — Burke Edmond,² Macaulay, Stuart Mill, Gladstone — egész közpályájuk folyamán a közszolgálat (civil service) tökéletesítésén fáradoztak. Az angol közszolgálat az angol nevelés mellett, — amellyel a legszorosabban függ össze, — az angol szellem legsajátosabb terméke. Az angol nevelés nem pedagógiai rendszereken, nem logikusan felépített elméleteken nyugszik; a rendszerrel, az elmélettel szemben az angol mindig érzéketlen volt. De a közszolgálat sem közjogi elméletekből született, hanem a nemzeti élet teremtette meg. Mindkettő az angol szellem legbelsőbb lényegéből ered és az angol nép természetéből, történelmi adottságaiból származik. Az angol a közszolgálatot a tisztviselőire bízott „szent zálognak“ (sacred trust) nevezi és „férfiakat, nem rendszabályokat“ (men not measures) kíván. Az angol közszolgálat az etoni, cambridgei, oxfordi nevelés nélkül el sem képzelhető, e nélkül ki sem termelődhetett volna. Viszont e nevelésnek természetszerű következménye volt annak a birodalomvezetői lelki és jellembeli tulajdonságokkal bíró tisztviselői karnak kiformalódása, amelyen mint megingathatatlan alapokon évszázadok óta az anyaországnak és a dominiumoknak a kormányzata és igazgatása nyugszik. Ezt igazolta a világháború és a birodalomnak azóta lefolyt nagy belső átalakulása. Az angol nevelés egész életre szólóan meghatározza az ifjúságnak jellembeli tulajdonságait, a birodalom célkitűzéseiről vallott egységes nemzeti felfogását, így a birodalom kormányzatának és igazgatásának minden pontján ugyanaz a felfogás, ugyanaz az egységes nemzeti akarat érvényesül. Amikor az angol közszolgálat reformján dolgoztak, a kiküldött bizottság, különösen annak elnöke, Macaulay kifejezetten és tudatosan úgy igyekezett az angol köztisztviselők nevelésére vonatkozó követelményeket összegezni,

¹ „Civil Service“ = polgári szolgálat; mellette van a „Fighting Service“ = a fegyveres erő szolgálata (tengeri flotta, hadsereg, légi flotta).

² Macaulay „Warren Hastings“ című, 1841-ben írt tanulmányában Edmond Burke-t, mint „az akkor élők legnagyobb emberét“ jelölte meg.

hogy azok annak a nevelési módnak feleljenek meg, amelyet Etonban, Cambridgeben és Oxfordban alkalmaztak.¹ A nevelésnek az egész életet irányító hatásáról Macaulay ezt mondotta 1853. június 23-án az alsóházban tartott beszédében: „Kétségtelennek látszik, mert a legtöbb bizonyíték és alig változó tapasztalatok igazolják azt a tényt, hogy azok a férfiak, akik ifjúságukban kortársaik sorából kitűntek, rendesen életük végéig megtartják az így elért előnyt. Ezért gondoltuk ki India számára a verseny útján történő tisztviselő kiválasztás rendszerét, ami a közszolgálat (civil service) reformjának mintájává lett.”²

A közszolgálati reform előkészítésére kiküldött bizottság jelentése, amelyet egyébként ugyancsak Macaulay hatásának tulajdonítanak, a nevelés és közszolgálat összefüggéséről a következőket állapítja meg: „Az a gondolatunk, hogy azok a férfiak, akik huszonegy, huszonkét éves korukig oly általános tanulmányokkal foglalkoztak, amelyeknek közvetlen kapcsolatuk egyetlen hivatással sincsen, amely tanulmányoknak tehát csak az a hatása, hogy felnyitják az értelmet és anyaggal látják el a szellemet, minden hivatási ágban különbek azoknál, akik tizenkilencéves koruktól kezdve szakképzésben részesültek. Irodalmi vagy természettudományi téren érvényesülő korai felsőbbség oly képességekről tanuskodik, amelyek a szorgalmas munkára, a szigorú pontosságra, magasabbrendű örömök iránti hajlamra és arra vallanak, hogy az illető dicséretesen ki akar tűnni és barátainak meg hozzátartozóinak helyeslését akarja dicséretesen kiérdemelni. Azt hisszük, hogy az elméleti vizsgálat, amelyet most vezetünk be, a gyakorlatban a képzelhető legjobb vizsga lesz.”³ E bizottsági

¹ „In dieser Atmosphäre von Freundschaft, Sport, Willensstählung, Vaterlandsliebe und Luxus lernt der junge Engländer seine Kraft gebrauchen, sich in eine Gemeinschaft einordnen, Menschen zu behandeln und zu beherrschen, politisch zu denken, sich als Kulturmensch, als Engländer und Herr der Welt zu fühlen; wer ausserdem noch wissenschaftliche Schulung seines Verstandes sucht, findet dazu in den Vorlesungen der Universität reichlich Gelegenheit, — aber niemand verlangt es von ihm. Für das englische Bewusstsein leisten die Universitäten genug, wenn sie den Menschentypus, von dem England regiert sein will, schaffen und weiter vererben. Darauf kommt es an, nicht auf Gelehrsamkeit. Um den Geist des Gentleman in die englischen Kolonien zu verpflanzen, und nicht etwa, um Gelegenheit zur Erwerbung irgendwelcher Kenntnisse zu geben, hat Cecil Rhodes seine Oxford Stipendien für koloniale Studenten begründet.“ Dibelius, Wilhelm, England, Leipzig, 1923. Band II. S. 93.

² Finer, id. m. 19. l.

³ U. o. 21. l.

jelentés kifejezésre juttatja azt az általános angol felfogást, amely szerint a magasabb közigazgatási tisztviselő képzése nem szakképzés. Macaulay minden egyes alkalommal, amikor a közszolgálat reformjáról volt szó, mindig az általános, a minél szélesebb alapokon nyugvó képzettség mellett nyilatkozott. A szakembereknek a közigazgatással való kapcsolata kérdésében sokszor hivatkoznak lord Salisbury ismeretes kijelentésére, amely szerint „a tanulság, amelyet életének tapasztalata legmélyebben fejébe vert, az, hogy sohase szabad hinni a szakembereknek. Mert ha az orvosoknak hiszünk, akkor minden beteg; ha a teológusoknak hiszünk, akkor minden erkölcstelen; ha a katonáknak hiszünk, akkor minden veszélyes; mindezeknek a szakértőknek a tiszta borát fel kell higítani egy nagy adag józan ész-szel (common sens).“

A közszolgálatról és a köztisztviselőről vallott eredeti angol felfogást a legvilágosabban Sir William H. Beveridge fejezte ki. Nézete szerint a közigazgatásban elengedhetetlen követelmény a gondolkodás, a logikus, világos irány, az ítélőképesség, a másokkal való együttműködés képessége, tehát azok a tulajdonságok, amelyek az egyéniséget, a személyiséget alkotják. E tulajdonságok azonban különböző módon sajátíthatók el. Az orvos csak orvosi tanulmányok útján, a közigazgatási tisztviselő azonban nagyon eltérő dolgok tanulmánya és különböző tapasztalatok átélése útján lesz szakértővé. Beveridge kizárt dolognak tartja, hogy a közigazgatási tisztviselő számára oly külön tanulmányi rendet írjanak elő, mint például a mérnöknek vagy az orvosnak. Ellene van a korai specializálásnak. Veszélyesnek tartaná, ha az egyetemre lépő hallgatók kezdettől fogva orvosnak, mérnöknek, ügyvédnek, vagy közigazgatási tisztviselőnek bélyegeztetnek. Szükségesnek tartja az egyetemi tanulmányokat a közigazgatási szolgálatba lépés előtt, és pedig oly tárgyokban, amelyek a hallgató későbbi foglalkozásának anyagát dolgozzák fel. Ezek a tárgyak lehetnek társadalomtudomány, közgazdaságtan, politika, jog, történelem, amelyek az illetők jövődi foglalkozásához közel állanak és egyben az általános műveltség alappillérei. Beveridge nézete szerint a magasabb polgári közszolgálati vizsga mai formája teljesen megfelel azért, mert nagy gondot fordít a közgazdaságtanra, politikára, jogra és történelemre a nélkül, hogy a közigazgatás specializálását kívánná meg a közigazgatási pályára való lépés előtt.¹

Macaulay úgy állította fel a követelményeket, hogy a tisztviselői pályára készülőknek, akiknek egyébként 18—21. életévük-

¹ Id. Bruck, W. F., Das Ausbildungsproblem des britischen Beamten in Verwaltung und Wirtschaft, Jena, 1928, S. 90.

ben kellett lenniök, a klasszikus nyelvekből, matematikából, francia, német, olasz nyelvből, a természettudományokból, etikából kellett vizsgázniook; aki indiai közzolgálatba készült, annak még India irodalmi nyelvéből, a szanszkritből és a perzsa nyelvből is vizsgát kellett tenni. Macaulay kevesebb tudományból alapos tudást kívánt meg, azért a tárgyak közül választani lehetett.¹

Az elmondottakból világosan kitűnik az angol közzolgálat számára megállapított nevelési eszmény, amely egyébként minden időben és minden állam közigazgatásának alapvető kérdése, nevezetesen a közigazgatás vezetőinek, a vezető tisztviselőknek képzése. E kérdést az angol nemzeti élet megoldotta, ezért rejt magában annyi tanulságot az angol közzolgálatvaló foglalkozás. A közigazgatási vezetők kérdésének kifejtése külön tanulmányt kíván. Itt csupán annyit kívánunk megjegyezni, hogy — meggyőződésünk szerint — az olasz fasizmus, a német hitlerizmus, vagy az amerikai rooseveltizmus legbelsőbb magja magában foglalja a közigazgatás egységes vezetésének és a vezető közigazgatási tisztviselők kiválasztásának kérdését. Mind a fasizmus, mind a hitlerizmus az elsőbbséget a vezérnek követeli, mert ez valósítja meg az állam és a közzolgálat vezető gondolatát. Egészen bizonyos azonban az, hogy — legalább is a közzolgálat terén — mindkettőt jóval megelőzte az angol nevelés és közzolgálat. Mussolini kijelentése szerint „a jövő a mienk, akik azt hirdetjük, hogy a keveseknek és kiválasztottaknak kell kormányozni Itáliát“. Anglia a „keveseknek és kiválasztottaknak“ ezt az uralmát tökéletes parlamentáris rendszere, arisztokratikus társadalmi berendezkedése mellett valósította meg. Mussolini kijelentését így tételbe foglalva — valószínűleg — nem lehetne az angol életben megtalálni. A megvalósításra viszont bizonyíték az egész angol közélet.²

¹ Id. Bruck, W. F., Das Ausbildungsproblem des britischen Beamten in Verwaltung und Wirtschaft, Jena, 1928., 81. l.

² A tekintélyi (autoritatív) elv hirdetésében az elsőbbségért való vita felidézi a történelemnek egy másik, ugyancsak korszakalkotó fordulópontját, azt, amelynek eredményei ellen az új állami és társadalmi felfogás irányul. A francia forradalom és az egész XIX. évszázad liberális állam- és társadalomszemléletének eszmei alapja az ember és a polgár jogainak kinyilatkoztatása, (La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen du 26. aout 1789). A franciák nemzeti büszkeségből rossz néven vették és mindig tiltakoztak is ellene, hogy voltak, akik a kinyilatkoztatás keletkezését az északamerikai gyarmatok, különösen Virginia és Massachusetts hasonló kinyilatkoztatására, az 1776. június 29-i „Bills of Rights“ hatására vezették vissza. Larnaudé — a párisi egyetem tanára — így utasítja vissza a gondolatkölesönzés vádját. „Les peuples qui se donnaient une déclaration de droits plus ou moins

Az angol közigazgatási tisztviselők magasabb képzettségének biztosításáért, a politikai és helyi befolyások elhárításáért az egész angol közzolgálat reformjáért folytatott küzdelem már a XVIII. évszázad utolsó évtizedében kezdetét vette. A gazdasági viszonyoknak ez évszázad második felében történt teljes megváltozása azzal a következménnyel járt, hogy a közigazgatás szervezetét — ezen belül a köztisztviselők képzettségét — az új helyzethez mérten kellett módosítani és átalakítani. Ez az időszak az, amelyet általánosan az ipari forradalom korszakának neveznek, amely, — amiként azt neve is sejteti, — a mezőgazdasági Angliának ipari állammá való átalakulását jelenti. Az angol gazdasági helyzetben bekövetkezett változás okai között fel szokták hozni az angol államnak a XVIII. évszázadban az amerikai gyarmatokkal folytatott harcok következtében történt nagymérvű eladósodását is. Ezért vált szükségessé egyrészt a gazdasági reform, másrészt az állami kiadások csökkentése. A nagy reformátor államférfi, Burke Edmond már 1780-ban követeli a közigazgatási és a közgazdasági reformot.¹ Ez a reformmunka el is indult útjára, de évtizedeknek kellett eltelni, amíg az angol közélet a közzolgálat tényleges reformjához eljutott. A reformot nem csupán a teljesen átalakulóban lévő gazdasági élet kívánta, amelynek igényeit csak egy új közigazgatás volt képes kielégíteni, de szükség volt arra a közigazgatási tisztviselők elégtelen képzettsége miatt is, akik feladatuknak megfelelni már nem tudtak.

Gneist Rudolf az angol közigazgatási jogról írott művében külön is kiemeli, mily bőven emlékeznek meg az angol közzolgálat reformja tárgyában készült emlékiratok ezekről az alkalmatlan tisztviselőkről. Megtudjuk ezekből, hogy a közzszolgálatra igen sokan pályáztak, de a pályázók főleg képtelen, nemtörődöm elemekből kerültek ki. A jelentkezők túlfiatalon lépnek közzszolgálatba s így képességükről és jellemükről alig lehetett képet nyerni. Ha azután így képesség és szorgalom híjján levők jutnak közzszolgálatba, a közönség kénytelen ezeknek hivatali munkáját

semblable à la nôtre ne pensaient guère à la Virginie ni au Massachusetts. Mais ils avaient été touchés par le souffle de notre grande Révolution et ils lui empruntaient cette nouvelle loi des XII Tables, ce nouveau credo, cet Evangile politique des temps modernes, transformation complète du droit public européen qui en a été la conséquence." (Jellinek, George, La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen, Préface de F. Larnaude, Paris, 1902. p. IX.).

¹ Hatschek, Julius, Der englische Staatsdienst, Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich, 30. Jhg., 1906. S. 238.

túrni vagy pedig nekik életük végéig nyugdíjat fizetni. Nem úgy, mint a magántisztviselők rendjében, ahol a szorgalmas, becsületes, tehetséges hivatalnok a szabad versenyben előretör, s a gyenge, a lusta elmarad. A közhivatalban a hanyag tisztviselő ugyanúgy emelkedik, mint a kiváló, kivéve fegyelmi ok esetét.¹

A tisztviselők munkájával való elégedetlenség okozta, hogy a közszolgálati jog reformjának előkészítése során az előmenetel kérdésével is foglalkoztak. Az előlépés általános alapja a szolgálati idő volt. Az előlépésnek a szolgálati időtől való függővé tételét a közhivatali bajok kútforrásának tekintették. A baj elhárítása céljából a reátermettséget, az arravalóságot, az érdemet is igyekeztek alapul venni a szolgálati idő mellett. Ez az igyekezet azonban nem vezetett eredményre, mert a szolgálati idő pontosan meghatározott tény, míg az érdem és a reátermetség vélemény, megítélés, mérlegelés kérdése, amivel gyakran együtt jár az a veszély, hogy nem találjuk el a legjobbat. Az előlépés e módszerének velejárója még az a gyűlölet is, amelyet egyes hivatalnokok átugrása, s így mellőzése okoz, akik a szolgálati időt úgy tekintik, mint az előlépés egyedüli alapját. Mindezt Gneist személyesen is tapasztalta és ezért emeli ki különös hangsúllyal.² Befolyásos egyének, családi összeköttetések és politikai pártok sok olyan érdemtelen egyént juttattak be az angol közszolgálatba, akik komoly munkára képtelenek voltak. Bár az illetéktelen, elsősorban a politikai befolyás³ az angol közszolgálatot nem juttatta teljesen az Amerikai Egyesült Államokban meghonosodott rendszer sorsára, — ahol tudvalevően minden elnökválasztás csaknem teljesen kicserélte a tisztviselőket, — ennek ellenére 1780-ban az angol állami és gazdasági élet új alapokra fektetése érdekében megindult nagy reformmunka eredményeként a közszolgálatbalelépés feltételéül megszervezett versenyvizsgát általában úgy tekintik, mint amely intézmény nem csupán a politikai befolyást

¹ Gneist, Rudolf, Das englische Verwaltungsrecht, Berlin, 1867. Band I. S. 1558.

² U. o. 1551. l.

³ A politikai pártoknak a hivatali állások betöltésére gyakorolt jogosulatlan befolyását Max Weber nem hivatalos befolyásnak (inoffizielle Patronage) nevezi. A politikai párt semmiféle felelősséget nem visel az általa ki nevezésre ajánlottak jellembeli tulajdonságaiért, szellemi képességeiért, szakértelméért. Ha — Weber szerint — a politikai párt maga volna kormányon s így tényeiért felelősséggel tartoznék, sokszor visszariadna az arra nem való egyéneknek állami szolgálatban való alkalmazásától. Weber, Max, Gesammelte politische Schriften (Parlament und Regierung im neugeordneten Deutschland), München, 1921. S. 185—186.

szüntette meg az állami alkalmazások terén, hanem Angliát valósággal megmentette.¹

1852. előtt és közvetlenül utána is 1855-ig a köztisztviselői állások betöltése teljesen elütött attól a rendszertől, amelyet Angliában 1855-ben vezettek be. Az angol közszolgálat első korszaka, amelyet a patriarkális közszolgálat korszakának szoktak nevezni, 1689-től, — az angol forradalom évétől — 1855-ig terjed, míg a ma uralkodó rendszer az 1855. évi nyilvános versenyvizsga bevezetésével veszi kezdetét. Az első korszakot azért nevezik patriarkális korszaknak, mert a köztisztviselői állásokra kinevezendőknek nem a minőségét, képességét, reátermettséget vizsgálták, hanem azt, mennyiben feleltek meg a képviselőház (House of Commons) és a választók politikai felfogásának. Az 1689. évi forradalom ugyanis a királlyal szemben a parlament túlsúlyát biztosította. Ennek érdekében összeférhetlenséget állapítottak meg a képviselőség és fizetéssel járó oly állás között, amelynek betöltése a királytól függött. A köztisztviselőket ezzel kizárták a parlamentből. Számos törvény megismételte azóta, hogy közhivatalnok politikával nem foglalkozhatik.² A parlament függetlensége érdekében a köztisztviselőknél passzív választójoguk egyáltalán nincs. Már a képviselőjelölés is elegendő ahhoz, hogy a köztisztviselőt azonnal elbocsátottnak tekintsék. Az alsóház így teljesen független a kormánytól. A parlamenti rendszer a köztisztviselők politikai befolyását, pártpolitikai küzdelmekbe való beavatkozását tehát nem teszi lehetővé. A köztisztviselők teljesen a parlamentnek vannak alárendelve, ennek akaratát hajtják végre. A Blanesburgh-Committee jelentése szerint „ez nem politikai kérdés, hanem a közigazgatási szervezet eredményes működésének kérdése“.³

¹ Finer, id. m. 18. l.

² Az 1644. évi „self denying ordinance“, az 1701. évi „Act of Settlement“, az 1707. évi „Succession of the Crown Act“. Az újabbak közül az 1884. évi november 28-iki és az 1910. január 10-iki Order in Council, az 1919. évi Reelection of Ministers, az 1927. évi szakszervezeti törvény (Trade Disputes and Trade Unions Act 1927).

³ „The Report of the Committee on the Parliamentary, etc., Candidature of Crown Servants“ 12. §-ában mondja, hogy „íratlan, de nem kevésbé általánosan érvényes szabály, hogy hivatásos tisztviselőknél (civil servants) politikai ügyekben bizonyos tartózkodást kell tanúsítaniuk és nem szabad sem egyik, sem másik fél javára tevékenykedniük.“ Snowden, a volt munkáspárti pénzügyminiszter (Chancellor of the Exchequer) az alsóházban 1924. február 14-én tartott beszédében teljesen magáévá tette az évszázados angol tradíciót, amely a köztisztviselőknél a politikai élettől való távoltartását kívánta. L. Introductory Memoranda relating to the Civil Service, submitted by the Treasury, London, 1930. p. 35—37.

E téren Burke Edmond látott a legtisztábban, aki ezt az összeférhetetlenséget 1780. február 11-én tartott emlékezetessé vált nagy parlamenti beszédében (on Economical Reform) fejti ki. Burke az egész angol közigazgatás újjászervezését és a parlament függetlenségének biztosítását javasolta.¹ Az állam kiadásainak csökkentése érdekében szükségesnek tartotta, hogy a felesleges hivatalok, az úgynevezett szinekurák szüntetessenek meg. Különösen az udvari és a koronauradalmak szinekurái ellen szólt Burke, mint amelyek az állami kiadásokat tetemesen emelték és a képviselők megvesztegetésére szolgáltak. Burke kívánsága szerint a köztisztviselőket az állampénztárból kell fizetni, nem pedig a befolyó sportulákból és egyéb mellékjövedelmekből. A nyugdíj is az államot terheli, éppen úgy, mint a hátramaradottakról való gondoskodás. Mindezeknek mértékét a parlamentnek kell megszabni.² Mindezekből látszik, hogy az angol közszolgálat reformjának és a modern angol tisztviselői kar megteremtésének kezdete Burke fellépésének idejére tehető. Az angol jogi irodalom ezt az időpontot úgy tekinti, mint amely elválasztja a rendi felfogást az új parlamentáris felfogástól.

1780-ban és az utána következő években a bizottságoknak egész sorát küldték ki és ankét-okat rendeltek el, amelyek a XIX. évszázad közepéig, bár megszakításokkal, de állandóan működtek és a Burke által hirdetett elveknek megfelelően az egész angol közszolgálatot, de különösen a személyzeti politikát új alapokra fektették.

A köztisztviselőknek a politikai élettől való ezt a tökéletes távoltartását szeretnék a francia államférfiak hazájukban is megvalósítani. Franciaországban az állam vezetőinek évtizedek óta egyik legsúlyosabb gondja (Tardieu, André, *La réforme de l'Etat*, Paris, 1934, p. 71.) a köztisztviselőknek határt nem ismerő politikai tevékenysége, sztrájkok rendezése, sőt még kormánybuktatása is (így például 1933-ban a Paul-Boncour-kormányt a tisztviselői szakszervezetek buktatták meg). Ez az angoloknak a közszolgálatról vallott felfogásával teljesen ellentétben van és számukra egyben érthetetlen is. A francia közszolgálatban a köztisztviselők szervezkedési joga, a szakszervezetek kérdése (Syndicats des Fonctionnaires), a köztisztviselők sztrájkjoga (la grève des Fonctionnaires), a francia közszolgálati jog megoldandó problémái között legelső sorban van.

¹ „On Presenting to the House of Commons a Plan for the better security of the Independence of Parliament and the Economical Reformation of the Civil and other Establishments.“ Speech of February 11-th, 1780. L. Finer, id. m. 16. l.

² Sokat idézik Burke-nak gúnyos megjegyzését a szinekurákról, különösen a parlamenti tagokkal való összefüggésben. „Mert a királyi konyha nyársforgatója a parlament tagja volt“ („Because the turnspit in the King's kitchen was a member of Parliament“), Hatschek, id. m. 259. l.

1815-ban az indiai közigazgatási szolgálat céljaira Hailey-bury-ban külön főiskolát szerveztek, amelynek egyik tanára Malthus volt. Ez iskolában képezték ki azokat a közigazgatási tisztviselőket, akik indiai szolgálatra jelentkeztek. A tanulmányok végeztével ezeket igen szigorú vizsgálatnak vetették alá. A tanulmányok nevelési és tudományos, valamint gyakorlati szempontból magas fokon állottak és kiválóan képzett, fegyelmezett tisztviselőket biztosítottak India részére. Az volt azonban ez iskolánál is a baj, hogy a felvételnél meg az alkalmazásnál a családi összeköttetéseknek és illetéktelen kedvezéseknek nagy szerep jutott. Az 1833. évi Charter Act elrendeli, hogy ezentúl minden megüresedő helyre négy pályázót kell kijelölni, akik versenyvizsgát tartoznak tenni. Az Indiai Társaság határozta meg a vizsga anyagát, valamint ő nevezte ki a vizsgáztatókat is. A kinevezést a versenyvizsga sikerének megfelelő sorrendben kellett eszközölni. Bár még mindig nagy szerepet játszhatott a jelöltek kiválasztásában a politikai befolyás, mégis a versenyvizsgának bevezetése az indiai közzolgálatban nagy lendületet adott az egész angol közzolgálat továbbfejlődésének.

Bentham Jeremy a köztisztviselői állások betöltésére és az illetményekre nézve valóságos kódexet szerkesztett. Csatlakozott Bentham felfogásához a pénzügyminisztérium (Treasury) állandó titkára (permanent Secretary of the Treasury), Trevelyan, aki addig az indiai közigazgatásban volt alkalmazva és 1840-ben bízta meg a pénzügyminisztériumban a közzolgálat reformmunkálataival.¹ Trevelyan szintén reámutat a közzolgálat vigasztalan hiányaira. A helyzetet legjobban a pénzügyminisztérium 1840. évi rendelete jellemezte, amely utasította a főhivatalok segédeit (clerks), hogy a könyvvitelt elsajátítani kötelesek. Ennek az utasításnak azonban egyetlen tisztviselő sem tett eleget. Kétségtelen azonban, hogy a közzolgálati reform az indiai közigazgatásból és a pénzügyminisztériumból indult el útjára. Amikor 1853-ban az Indiai Társaság kiváltságait tartalmazó törvény a parlament elé került, Macaulay, egyébként Trevelyan sógora, aki az indiai szolgálatot éppen olyan jól ismerte, mint az egyetemi életet, keresztülvitte a parlamentben, hogy valamennyi jelöltre nézve a nyilvános versenyvizsgát tették kötelezővé, amelyre bárki jelentkezhetett. Ezzel véget vetettek a kegyencek uralmának, a családi összeköttetések illetéktelen befolyásának.

A nyilvános versenyvizsga bevezetésének mérhetetlen a jelen-

¹ Bruck, W. F., Das Ausbildungsproblem des britischen Beamten in Verwaltung u. Wirtschaft, Jena, 1928, 84. l.

tósége, mert uralkodóvá vált az egész angol közszoigálatban és pedig mind az anyaországi, mind pedig a külügyi és a gyarmati szolgálatban. Az indiai szolgálatban meghonosított versenyvizsga termékenyítette meg az egész angol közszoigálatot, amelyet egészséges alapra, a tehetség és a tiszta jellem sziklaszilárd alapjára épített fel.¹ Gladstone miniszterelnök 1853-ban a legkiválóbb gyarmati és elméleti férfiakból alakított bizottságot küldött ki az anyaország közszoigálatának tanulmányozására. A bizottság jelentését, amely először használja a belföldi közigazgatásban a közszoigálatra a „Civil Service“ kifejezést, Trevelyan és Northcote szerkesztették. E jelentés 1854-ben került a parlament elé.² A javaslat a versenyvizsga bevezetésével nemcsak az illetéktelen kedvezéseknek kívánt véget vetni, de még egy másik fontos elvet is diadalra juttatott. Kétfajta vizsgálatot vezetett be, mert a szellemi és a rutint kívánó közszoigálati munkát megkülönböztetvén, mindkét fajta hivatalra külön vizsga bevezetését hozta javaslatba. A vizsgálatokra nézve pedig szabályul állította fel, hogy a minisztériumon kívül álló, tekintélyes egyén vezesse a vizsgálatokat, amelyek szabályos időközökben s nem esetenként tartandók. A sikeres vizsga után megengedhetőnek tartották, hogy a jelöltek maguk állapítsák meg azt a szakminisztériumot, amelynek keretébe jutni szeretnének. Végül a javaslat a végleges alkalmazást próbaszoigálathoz kívánta kötni.

Érdekes az akkori (1854) közhangulatra Gladstone ismert fel fogása e kérdésről. Ő is csatlakozott e nagyjelentőségű reformhoz, de csak azért, mert az arisztokrata osztály kiváltságos helyzetét vélte e reformmal biztosítani. Gladstonenak meggyőződése szerint ugyanis az angol arisztokratáknak átlagosan különb a képessége.

¹ Macaulay szavai szerint ezentúl hiába „jön a jelölt atyja könnyekkel szemében; hiába ír az anya patétikus, szívetlöpő leveleket“... Hiába jön ezentúl a rokon a vizsgáztatóhoz a következő szavakkal: „Jól tudom, hogy a másik fiú a vizgán legyőzi az én fiamat, de legyen olyan jó, állapítsa meg a vizsga végeztével, hogy az én fiam különb, mint a másik fiú.“

Ugyanígy ír a versenyvizsga bevezetéséről Eaton „A közszoigálat Nagy-britanniában“ című művében, amely szerinte „a patriotizmusnak, jellemnek, nevelésnek és tehetségnek nagy győzelme volt az önzés, a sérelmes soron kívüli előléptetés, vagy egyéb kedvezések, pártpolitikai intrika és a közhivatali életbe belenyúló minden korrupció, immoralitás vagy igazságtalanság felett. Az igazságosságnak és a közhivatali önmeztagadásnak a legmagasabb fokát jelenti, amelyet valamely országban kormányzati intézkedés valaha elért.“ Id. Köttgen, Arnold, Das deutsche Berufsbeamtentum und die parlamentarische Demokratie, Berlin, 1928. S. 175.

² „The organisation of the Permanent Civil Service.“ A parlament elé került jelentésnek más címet adtak: „Report and Papers relating to the Reorganisation of the Civil Service.“

mint a nagy angol nép egyéb rétegének, s így biztosra vette az arisztokrata nevelés és tanítás győzelmét a versenyvizsgán. A közszolgáltatnak 1855-ben bekövetkezett reformját több körülmény siettette és érlelte meg. Az egyik az 1848. évi forradalmi hullám volt, amely végighömpölygött egész Európán és nem kímélte az angolok „fényes elszigeteltségben” élő országát sem.¹ A másik az 1855. évi krími háború, amelyben az angol közszolgáltatnak sok hiányossága, a tisztviselők képzettségének és arravalóságának fogyatékosága lett nyilvánvalóvá.² A két politikai okon felül volt még egy harmadik ok is, amely szükségessé tette a közszolgálat reformját. E harmadik ok az angol hivatali szervezetnek hatalmas kiépülése. A központi hivatalok fokozatos felállítása már a XVIII. évszázadban kezdetét veszi, folytatódik a XIX. évszázadban, így az angol állami minisztériumok (The Departments of State) keletkezése erre az időszakra, különösen az évszázad utolsó harmadára esik.³ Ennek a fejlődésnek érthető magyarázata az a hatalmas gazdasági fellendülés, amelyet a XIX. évszázad mezőgazdasága, ipara, kereskedelme és főleg közlekedésügye mutat. A fejlődés következménye, hogy előbb a gazdasági eszközök, a termelő tényezők fejlesztése végett avatkozik bele az állam, hogy csatornázással, épületekkel, utakkal, gyárakkal segítse elő a nép

¹ Az 1855. évi nagy horderejű jelentés egyik szerkesztője, Trevelyan írja: „Az 1848. évi forradalmi korszak indított bennünket arra, hogy saját házunk rendb hozatalára törekedjünk. A forradalmi szellem következménye volt a közszolgáltatatra vonatkozó vizsgálatnak az a jelentőségteljes sorozata, amely öt évig tartott és amely a szervezetről szóló jelentésben nyerte betetőzését.” Id. Bruck, id. m. 84. l.

² U. o. 85. l.

³ A pénzügyi igazgatás (Treasury, Exchequer) már 1612-ben szerveztetett; a vámigazgatás (Commissioners of Customs) 1671-ben; az államadósságok igazgatása (National Debt Commissioners) 1786-ban; az egyházi vagyonok igazgatása (Ecclesiastical Commissioners) 1856-ban; a belföldi jövedelmek hivatala (Board of Inland Revenue) 1849-ben; az admirális (Admiralty) 1708-ban; a szegényügyi igazgatás (Poor Law Commissioners) 1854-ben, amelyből 1847-ben a Poor Law Board lett; a városok rendtartása 1835-ben; a földművelésügyi minisztérium (Board of Agriculture and Fisheries) 1889-ben; a közoktatásügyi minisztérium (Board of Education) 1899-ben; az egészségügyi minisztérium, amelynek eredeti neve „Local Government Board” volt, jelenleg „Ministry of Health” 1871-ben; a munkaügyi minisztérium 1911-ben, a tengerentúli kereskedelmi minisztérium (Department of Oversea's Trade) 1917-ben; a tudományos kutató intézmény (Department of Scientific and Industrial Research) 1915-ben; a közlekedési minisztérium 1919-ben keletkezett. Ezek az adatok arra vallanak, hogy 1900 után tapasztalható a minisztériumok szaporítása és ezzel kapcsolatban a nagy lendület a köztisztviselői állások szervezése terén.

boldogulását. Csakhamar belátta, hogy a szociális viszonyokkal, az emberi munkaerővel is törődnie kell. Így a munkaviszonyok szabályozása is a törvényhozó feladatává lett, megteremtve ezzel azt a társadalmi politikát, amelynek vezetése, irányítása és a törvények végrehajtása a központban és a vidéken mind nagyobb számú hivatalnok alkalmazását tette szükségessé Angliában. 1852 óta, amikor a szociális törvényhozás alapjait megvetik, állandóan nő a köztisztviselők létszáma, amelynek számadatai világosan szólnak.¹ Amíg 1852-ben az angol köztisztviselők száma 21.505 volt, 1929-ben 434.000-re szökött.² Jelölül annak, mily nagy jelentőségre jutott a közszolgálat ügye alig egy évszázad alatt.

A Trevelyan—Northcote bizottság munkájának eredményeképp jelent meg 1855 május 21-én a királyi rendelet (Order in Council),³ amely kiinduló pontja a közigazgatási tisztviselők rendszeres kiválasztásának és amely az egész vonalon a szabadversenyvizsga elvén épül fel.⁴ Ez a rendelet az angol polgári szolgálat kezdő állásaira (junior situations in H. M. Civil Establishments) a vizsgálatokat kötelezővé tette. E célból vizsgálati főbizottságot szerveztek, amelynek tagjai a főszámvevő kamara elnöke, a felsőház titkára (Clerk Assistant) és a pénzügyminiszteri számvevőség segédje (Assistant Comptroller of Exchequer). Ez a főbizottság segédvizsgáztatókat (Assistant Examiners) nevez ki, akiket a parlament jóváhagyásával a pénzügyminiszter fizet.

¹ Finer id. m. szerint (14. l.):

Év	Létszám	Tisztviselő	Év	Létszám	Tisztviselő
1797-ben volt	16.267	tisztviselő	1881-ben volt	50.859	tisztviselő
1815- „ „	24.598	„	1891- „ „	79.241	„
1821- „ „	27.000	„	1901- „ „	116.413	„
1832- „ „	21.505	„	1911- „ „	172.552	„
1841- „ „	16.750	„	1914- „ „	280.900	„
1851- „ „	39.147	„	1922- „ „	317.721	„
1861- „ „	31.943	„	1926- „ „	296.398	„
1871- „ „	53.874	„			

² Royal Commission on the Civil Service (1929), Introductory Memoranda relating to the Civil Service submitted by the Treasury, London, 1930, p. 3.

³ Order in Council a királyi rendelet ősi formája még abból az időből, amikor a király rendeleteit a titkos tanács (Privy Council) üléséből bocsátotta ki. E rendeleteket a kormány utólagosan bemutatja a parlamentnek hozzájárulás végett. A rendeltékibocsátásnak e régies formáját a kormány a törvények végrehajtási utasításai kibocsátásánál és olyan ügyek elintézésénél veszi igénybe, amelyekhez a parlament hozzájárulását megszerezni nehézkes volna. A közszolgálatot rendező 1855-ik évi és 1870. évi, valamint a legújabb rendelkezések is kivétel nélkül az Order in Council formájában jelentek meg.

⁴ Hatschek, id. m. 260—261. l.

Az egyes szakminiszterek (Departments) a főbizottság bevonásával szerkesztik a vizsgaszabályzatot, amely szerint a vizsgáztatásnak le kell folynia. A bizottság sikeres versenyvizsgálat alapján, amely nemcsak ismeretekre, tudásra, ügyességre, hanem a jellemre, az egészségre is kiterjedt, bizonyítványt adott ki, amelynek alapján a kinevezést a szakminiszter eszközölte hat havi próbaszolgálat után.¹ A közszolgálati bizottság a királyi rendelet alapján három taggal meg is kezdte működését. Időközben a bizottság hatáskörének kiterjesztése és pontosabb körülírása, a bizottság által kiadott bizonyítvány erőteljesebb érvényesülésének biztosítása szükségessé tette az 1870. június 4-i Order in Council kibocsátását, amely bizonyos kiegészítésekkel és módosításokkal túlnyomórészt ma is alapja az angol közszolgálat utánpótlásának.

A versenyvizsga célja annak a megállapítása, hogy a jelölt arravaló-e, illetőleg megvan-e nála „a széles látókör, gyors felfogó képesség, a közönséggel való bánni tudás, a kezdeményezés szelleme és a felelősség tudata. Mindezek a tulajdonságok teljes kifejlődésükben akkor mutatkoznak, ha a tisztviselőnek megvan az általános műveltsége, értelme pedig fejlett.”² A versenyvizsga intézménye ezt a célt úgy valósította meg, hogy eleget tett annak az általános angol felfogásnak, amely a közszolgálat és az egyetemi nevelés, de általában az oktatásiügy kapcsolatát kívánja. Ez annyit jelent, hogy a közszolgálatba lépés feltételeként jelentkező versenyvizsga követelményeit az iskola és az egyetem által

¹ Gneist, id. m. Band I. 1357. l.

² Lord Haldane, Journal of Public Administration. Vol. I. p. 29. Idézi Finer id. m. 22. l.

A köztisztviselő jellembeli és értelmi tulajdonságai tekintetében felállított angol követelményekkel rokon Bismarck felfogása a német külügyi tisztviselőkre vonatkozólag. „Bismarck hatte viel Sinn für eine würdige Repräsentation in der großen Welt — das Auswärtige Amt in Berlin ließ er aber nicht anschwellen, sondern sorgte dafür, daß es ein kleiner, leicht zu übersehender und zu lenkender Apparat blieb, der ihm, dem Minister, wirklich als ein feines Instrument diene, ihm aber nicht als eine Riesenmaschine mit einem bürokratischen Lebensrhythmus entpersönlichte. Die Vorbildung im auswärtigen Dienste beschäftigte ihn sehr, gerade in seiner Spätzeit. Er wollte keine ausgesprochenen engherzigen Preussen, keine juristischen Pedanten, keine hochgestochenen Gardeoffiziere im Auswärtigen Amte haben, sondern „gebildete Europäer“; er dachte daran, den Eintritt in den diplomatischen Dienst von einer praktischen Beschäftigung in einem Handelsgeschäft, in der Industrie oder in der Landwirtschaft abhängig zu machen.“
Valentin, Veit, Bismarck, und das Beamtentum, Der Beamte, Jhg. 1., Heft 2., Berlin, 1929, S. 132.

nyújtott ismeretekre és eredményekre alapítják. Másrésről azt jelenti, hogy az egyetem és az iskola is igyekszik alkalmazkodni a közszolgálat különböző fokainak követelményeihez.¹ A magasabb közigazgatási szolgálatban határozottan kívánatosnak tartják az egyetemi végzettséget.² Ezt szabályként nem mondták ki, de a versenyvizsga követelményeit úgy állapították meg, hogy azoknak alig lehet másképen, mint egyetemi tanulmányok után eleget tenni. Szabályként nem kívánnak előképzettséget, sem egyetemi tanulmányokat, csak azt, hogy a jelölt az általa választott szakcsoportban a tudás magas mértékéről tegyen bizonyosságot, s a szakcsoportok választásánál ép oly szívesen látják a klasszikus nyelveket, mint a jogtudományokat. Nem a hivatás különleges vizsganyagáról van tehát szó, hanem a szakok szabad választása mellett — mintegy a kontinentális érettségi vizsgának — megfelelő beszámolásról.³

A közszolgálati jogot, illetve a közszolgálat utánpótlásának kérdését — összehasonlító jogi alapon tárgyáló tanulmány nem mehet el szótlánul bizonyos különbségek mellett, amelyek az angol és a kontinentális tisztviselő között mutatkoznak.

Az angol törvények szerint a köztisztviselők alkalmazása nem szól élethossziglan. Állásuk bizonyos határidők betartásával bármikor felmondható. Ennek nagy a jelentősége akkor, ha a köztisztviselők nem működnek megfelelően.⁴ Ez a helyzet azért veszélyes a köztisztviselőkre, mert semmiféle jogorvoslat nem áll rendelkezésükre. A miniszter döntése végleges.

A lényeges eltérés az európai kontinens és az angol közszolgálat között főleg abban mutatkozik, hogy a köztisztviselőknek Angliában nincs az a kiváltságos helyzetük, mint a kontinens államaiban.⁵

¹ Finer, id. m. 38. l.

² Bruck, id. m. 88. l.

³ Dibelius, id. m. I. köt. 305. l.

⁴ Így vált lehetségessé, hogy 1928-ban több tisztviselőt (12), akiknek 10 évnél hosszabb szolgálati idejük volt, elbocsátottak a szolgálatból.

⁵ Ezért Angliában nem is tartanák kívánatosnak, ha minden kiváló ember közszolgálatba menne. . . ., ha az ország minden kitünő tehetségét kormányhivatalokra lehetne szorítani, az ily indítvány méltán aggodalmat kelthetne. Ha minden oly társadalmi ügylet, melynek elintézése rendszeres összműködést és kiterjedt sokoldalú ismeretet igényel, a kormánytól függene, s ha a kormányhivatalokat általában a legképesebb egyének töltenék be, úgy a pusztá szemlélődés kivételével, az ország magasabb műveltsége és gyakorlati értelmisége egyedül egy nagy számú hivatalnoktestületben központosulna, mely utóbbit aztán a nagy közönség minden kérdésben irányadóul tekintene; a tömeg attól

A köztisztviselők jogilag különleges elbírálásban nem részesülnek, minden vonatkozásban a rendes bíróság előtt kell cselekedeteikért számot adniok.¹ Az angol közélet nem ismeri a külön közigazgatási bíráskodás intézményét s így kontinentális értelemben vett közigazgatási jog sem fejlődhetett ki Angliában. Ez azonban távolról sem jelenti azt, mintha nem volna külön angol közigazgatási jog, bár az angolok ezt nem szívesen ismerik be.

Az európai jogi fogalmakkal szemben az angol jogászok — és pedig a gyakorlati jogászok éppenúgy, mint a jogtudomány művelői — nincsenek nagy megértéssel és a mi elméleti, elvont, dialektikai fogalmi jogászatunkat éles kritikával kísérik. Szerintük még a tisztán elméleti jogtudományban is a „common sens” a döntő. Az európai kontinens jogászai ezt nem tartják az angol jog előnyének. Az angol jog méltánylói szerint viszont valószínűleg éppen az angol felsőbbbíróságok rövid, tömör és velős ítéleti indokolásai az egészséges emberi értelem kifejezői, amelyek a nép és a jog szorosabb kapcsolatát teremtik meg, mint a német bírodalmi törvényszék bármily éles elméjű jogi következtetései. A vezető közigazgatási tisztviselők állásai az angol polgári közszolgálatban nemcsak a jogászok birtokállományát teszik. A képzett jogász az angol közigazgatásban külön kiképzett szakhivatalnok a technikailag vagy más módon képzett egyéb szerv mellett. Szerepe a hatósági jogi szakember szerepe. Mellette áll a tulajdonképeni közigazgatási tisztviselő, akinek előképzettsége általános természetű. Csak abban az esetben, ha egy bizonyos közigazgatási ágban külön feladat a jogi szakértelem, lép fel a jogász mint ennek a közigazgatási ágnak főnöke.²

Az angol állami életnek egyik alapos ismerője a következő jellemző képet adja az angol és német köztisztviselők közötti különbségről. „A német hivatalnokok hivatási gyengéje (Berufskrankheit) az egyoldalúság, a formalizmus, a fölényeskedés alig található meg az angol tisztviselőben, bár az angol szabad polgár túlérzékenysége mögött sokan ezeket a tulajdonságokat vélik fedezni. Különösen szembetűnő az angoloknál a jogászok egyed-

várna útmutatást teendőire nézve, a tehetséges nagyravágyó pedig személyes előléptetést. E burocratia körébe bejuthatni és ott magasabbra emelkedni, képezne a nagyravágyás egyedüli tárgyát.” Mill, Stuart John, A szabadságról, (1859), fordította Kállay Béni, Pest, 1867, 178. l.

¹ Geldart, W. M., Grundzüge den englischen Rechts, übersetzt v. Alexander Werth Regendanz, Berlin, 1929. S. 62—65.

² Morstein-Marx, Berufsbeamtentum in England, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Band 89, Heft 3, Tübingen, 1930. S. 472.

uralmának hiánya, bár kétségtelen, hogy mindegyik közigazgatási ágban megtaláljuk a jogászt, mert ki tudná a törvények nagy tömkelegében a jogszabályokat kideríteni? Minthogy azonban az angol jogi életet nem oly nagy elvek szabályozzák, amelyeknek megértéséhez különös jogászi gondolkodás szükséges, az, amit a jogász hivatalnoknak nyújtania kell ily körülmények között csak szakismeret, különböző szabályok pontos tudása, amit ügyes gyakorlati ember is megszerezhet. A tisztviselő ezért a közönséggel szemben a fölény és felfuvalkodás nyoma nélkül lép fel. Amikor a közönséggel, tehát az ügyféllel határozatát közli, a hivatalnok aláírását mindig megelőzi „az ön engedelmes szolgája“ (Your obedient servant) udvarias kifejezés, ami jóval többet jelent, mint egyszerű iratformát.¹

II. Az angol versenyvizsga szabályozása.

Az angol versenyvizsga intézményének ismertetése előtt meg kell emlékezni az angol pénzügyminisztériumról, mint az angol közszolgálat megszervezőjéről és irányítójáról.

Az angol pénzügyminisztérium: a Treasury kollegialis kormányhatóság; élén nem egyetlen miniszter, hanem a kormány öt tagjából alakított tanács áll. E tanács tagjait kincstári lordoknak hívják, akik közül az első (First Lord of the Treasury) a kormány feje, a miniszterelnök. A tanács második tagja (Chancellor of the Exchequer) a tulajdonképeni pénzügyminiszter, míg a miniszterelnök valójában tárcanélküli miniszter. Az angol hivatali szervezetnek egyik legérdekesebb része a miniszterelnök állása. Legelső formájában már a XVI. évszázadban szerepelt, mint a király bizalmas tanácsadója. Ez állás betöltője lett a parlamentarizmus behatása következtében az idők folyamán a vezető miniszter. Ezt a szerepet vette át a kincstár első lordja, míg a pénzügyi igazgatás igazi vezetője a pénzügyminiszter, a Chancellor of the Exchequer lett.²

¹ Dibelius, id. m. I. köt. 506. l.

² U. o. I. köt. 295. l.

Simon külügyminiszter (1955) így jellemezte az angol miniszterelnöki intézményt: „A miniszterelnök tekintélye és hatalma nem írott szövegből, hanem hosszas alkotmányos fejlődésből ered, amelynek egyes állomásai szinte véletlenszerűek és a fejlődés egészét a józan ész és a gyakorlati érzék irányította.“

A pénzügyminiszter a közigazgatási szervezet és közszolgálat teljhatalmú ura. Ezt a széles terjedelmű hatáskörét a hagyományok és szabályzatok biztosítják számára. Az 1920. évi Order in Council szerint: „a pénzügyminisztérium (kincstár, Treasury) rendeleteket bocsáthat ki Ő Felsége polgári hivatalai ügyében; osztályozhatja a személyzetet, megállapíthatja illetményeiket és minden tisztviselő szolgálati viszonyait, akiket akár állandó, akár ideiglenes minőségben alkalmaztak e hivatalokban.¹ A közszolgálati biztosok által szerkesztett versenyvizsga-szabályokat ugyancsak a pénzügyminisztérium egyeztetési és hagyja jóvá. Pénzügyi felelősségénél fogva a pénzügyminisztérium naponként érintkezésben van a minisztériumokkal, aprólékos gonddal vizsgálja meg a minisztériumok kéréseit és hiteleit, igazolást kíván a kiadások növekedése esetén s arra törekszik, hogy az előző év hiteleit megnyirbálja. Így a pénzügyminisztérium tárgyalja és bocsátja ki a tisztviselők szolgálati és illetményügyére vonatkozó rendeleteket. De a pénzügyminisztérium illetékes minden intézkedésre, amely a közigazgatás egyszerűsítését, olcsóbbá tételét és az eljárás gyorsítását célozza. Idetartozik a hivataloknak modern irodai eszközökkel való felszerelése is. A pénzügyminisztérium állandó titkárát (Permanent Secretary) a polgári közigazgatási szolgálat főnökének hívják (Head of the Civil Service). A pénzügyminisztériumnak nagy szervezeti reformja 1919-ben következett be. A királyi bizottságoknak egész sorozata foglalkozott a közigazgatási szervezet és a közszolgálat reformjával és a közszolgálati bizottság (Civil Service Commission) munkáját igyekezett eredményesebbé tenni. Alig pár évvel az 1870-iki reform után, 1875-ben működött a Playfair Commission, 1884—1890-ig a Ridley Commission, 1910—1914-ig a Macdonnell Commission, végre 1918-ban a Gladstone Commission. Ezek közül a legfontosabb a Macdonnell-bizottság munkája, amelynek alapján a háború utáni közszolgálatot megszervezték. E bizottsági munkálatok és eredményeik alapján a kibocsátott rendeletek (Order in Council) azt mutatják, hogy Angliában nem törvények szabályozzák a közszolgálati jogot, mint a kontinens államaiban. Angliában ugyan sokat foglalkoztak és vitatkoztak a parlamentben a közszolgálat javítása érdekében, de amikor jogszabály létesítéséről

¹ Civil Service: Order in Council, No. 1976, providing as to the qualifications of persons proposed to be appointed to H. M.-s Civil Establishments, and regulating the conduct of the said Establishments and the conditions of the service therein.

volt szó, a parlament a jogalkotást a pénzügyminiszterre bízta, aki a közszolgálati bizottság közreműködésével igyekezett és igyekszik e mindenek felett fontos közigazgatási kérdést megoldani.

Az 1914. évi királyi bizottság munkálatai,¹ majd az újjáépítési minisztérium (Ministry of Reconstruction) által kiküldött bizottságnak 1918. évi előterjesztése alapján, amelynek élén Haldane lord állott,² jött létre az 1919. évi szervezeti reform.

1919. augusztusig a pénzügyminisztérium egyes osztályai vizsgálták felül az egyes minisztériumokat. Az 1919-i reform alkalmával a pénzügyminisztériumban három külön osztályt létesítettek. Ez osztályok a következők: 1. az utalványozási szolgálat, amely a minisztériumok által kívánt pénzüsszegekről rendelkezik; 2. a tulajdonképeni pénzügyek osztálya (kölcsonök, állami jövedelmek, bevételek, költségvetés, továbbá pénzüpiaci műveletek); 3. a közszolgálati szervezési osztály.

A közszolgálati szervezési osztály az a szerv, amely az egész közszolgálat valamennyi személyzeti és szervezési kérdéseivel foglalkozik és amelynek élén a szervezés ellenőre (Controller and

¹ A királyi bizottságok feladatait összefoglalta az 1914. évi Royal Commission: „első feladata áttekintés az egész polgári közigazgatási szolgálat területén abból a célból, hogy a személyzetet a legeredményesebben tudják foglalkoztatni, továbbá, hogy a személyzet kiválasztását és a szervezést minden egyes eset természeté szerint tudják biztosítani és pedig mindegyik minisztérium feladatának fejlődéséhez és az ország szellemi és társadalmi viszonyaihoz alkalmazkodva. Második feladata minden minisztériumban és hatóságnál biztosítani annak az elvnek keresztülvitelét, hogy minden rangú és rendű közalkalmazott olyan munkára alkalmaztassék, amely az ő képességének legjobban megfelel; hogy kivételes képességű emberek — ha alkalom adódik — előléptetessenek oly pozíciókba, melyekben tehetségük legjobban kihasználható; hogy tisztviselők egyik minisztériumból a másikba áthelyezhetőek legyenek, ahol hasznosabban működhetnek és amikor új hivatalok létesíttetnek, azok a jelenlegi szervezet tisztviselőivel elláthatók legyenek, ha ezeket nélkülözni lehet a régi helyen.“ Id. Finer, id. m. 27. l.

² Report, Cd. 9250, of 1918. Ezt a bizottságot elnökéről gyakran Haldane-bizottság neve alatt említik. Id. Finer, id. m. 28. l. E bizottság követelte, hogy a pénzügyminisztérium „ne foglaljon el tagadó álláspontot oly javaslatokkal szemben, amelyek a közszolgálat minőségének vagy a közalkalmazottak eredményes munkájának javítására törekсенek.“ Javasolta, hogy „a pénzügyminisztérium kebelén belül állíttassék fel egy külön osztály, amely szakértője legyen a szervezési munkálatnak s állandóan tanulmányozza az államanyra, utánpótlásra, minősítésre, kinevezésre, az ügymenetre és kezelésre vonatkozó összes kérdéseket. Ez az osztály szoros érintkezésben és állandó összeköttetésben álljon más minisztériumok azon tisztviselőivel, akiknek feladata a szervezési (establishment) munkára való felügyelet.“

Deputy, Controller of Establishment) áll. 1919-ben történt felállítása nemcsak a különböző — már említett — bizottságok javaslatai alapján, hanem annak közvetlen felismerése alapján is történt, hogy a háború után a köztisztviselők állományügye és a közszolgálat újjászervezési kérdése elsőrendű fontosságú és igen sürgős kérdés. Természetes, hogy pénzügyi szempontokat lehetetlen elválasztani a közszolgálat számbeli adataitól és egyéb feltételeitől, ezért a közszolgálati szervezési osztály tisztviselőinek állandó összeköttetésben kell állaniok a pénzügyminisztérium utalványozó osztályával. Ennek következménye azután, hogy a pénzügyminisztérium betekintést nyervén az egyes minisztériumok egész belső életébe, alaposan megismerhette a közszolgálat egész anyagát, s ellenőrzése közszolgálati szervezési kérdésekben mind erősebbé vált. Az egyes szakminisztériumokon belül kiszemelt tisztviselők lettek közszolgálati szervezési előadók (establishment officers). Nagy minisztériumokban, mint például az ipar- és kereskedelmi minisztériumban (Board of Trade), a munkatügyi minisztériumban (Ministry of Labour) jól szervezett önálló osztályokat bízta meg a közszolgálat ügyeivel. Ez osztályok tagjai feladatuk alapelveinek alapos tudását és az egyes minisztériumok belső viszonyainak komoly ismeretét szerzik meg, ami alapvető fontossággal bír az eredményes ellenőrzésnél. Feladatuk lényege: megtakarítások elérése a szervezetben és a személyzeti állományban, de egyéb tekintetben is, nevezetesen az állomány egyes csoportjai között a méltányosság, a tisztviselők csoportjai között a helyes arány megteremtése és az elvégzendő munka mennyiségének és minőségének megállapítása. Ezek a tisztviselők az egyes minisztériumok tisztviselői lévén, nem a pénzügyminisztériummal, hanem saját minisztériumukkal szemben felelősek. De közöttük és a pénzügyminisztérium közszolgálati szervezési tisztviselői közt napról-napra folynak a tanácskozások. S mihelyt kiderül, hogy valamely szakminisztérium belső igazgatásában a tisztviselők száma, fizetése, előléptetése, munkafeltételei tekintetében bizonyos intézkedések megtétele válik szükségessé, az illető szakminisztérium közszolgálati szervezési tisztviselője e kérdést letárgyalja a pénzügyminisztériummal. Az iratváltás formailag fennáll az illető minisztérium állandó titkára (Permanent Secretary) és a pénzügyminisztérium állandó titkára között.¹

Az angol közszolgálatnak a pénzügyminisztérium mellett második nagyjelentőségű tényezője a közszolgálati biztosok (Civil

¹ *Finer, id. m. 31—32. l.*

Service Commissioner) intézménye, amelyet a közzolgálat függetlenségének, minden külső befolyástól való mentesítésének gondolata teremtett meg. E követelményeknek a közzolgálati biztosok az idők folyamán mind tökéletesebben feleltek meg. A nyilvános versenyvizsga (open competition)¹ szabályozásáról szóló 1870. június 4-iki királyi rendelet, valamint a módosító rendeletek (1920. évi július 22-én kelt két Order in Council)² szerint a király a polgári közzolgálat biztosaira ruházza a jogot, hogy elbírálják azoknak a személyeknek érdemességét (ideértve a jellembeli tulajdonságokat, egészségi állapotot), akik a polgári közigazgatásban bármilyen állásra való alkalmaztatásért folyamodnak. Reájuk tartozik tehát a köztisztviselők utánpótlásának biztosítása. A közzolgálati biztosok a pénzügyminisztérium jóváhagyásával kijelölik azokat a vizsgáló biztosokat, akik szükség esetén segítségükre lesznek, hogy kötelezettségeiket pontosan teljesíthessék. A köztisztviselői kinevezésre javaslatba hozott személyeket, mielőtt akár állandó, akár ideiglenes minőségben alkalmaztatnának, a közzolgálati biztosoknak kellett elfogadniok. Senkisémm alkalmazható addig, amíg a közzolgálati biztosok a minősítésről igazolványt nem adtak (az 1920. évi július 22-én kelt első rendelet, Principal Order). A közhivatali alkalmaztatáshoz, az illetmények megállapításához, a vizsga alóli felmentésekhez, illetve az ezekre vonatkozó szabályzatokhoz a közzolgálati biztosok kötelesek a kincstár hozzájárulását vagy jóváhagyását megszerezni. Annak megállapítása azonban, hogy a jelölt az alkalmaztatáshoz megkívánt képességekkel rendelkezik-e, a közzolgálati biztosok diszkrécionális joga és soha, mióta ez az intézmény fennáll, a biztosok elhatározásaikért sem miniszteri, sem más hatóságoknak felelősséggel nem tartoztak.³ A vizsgálóbizottság az elmúlt évtizedek folyamán a közvélemény feltétlen bizalmát nyerte el, mert működésének megkezdése óta szigorúan távol tartotta a külső befolyásolásnak még a látszatát is.⁴

¹ Demartial, G., *Le statut des fonctionnaires*, Revue politique et parlementaire, Paris, 1907, Tome LIII. p. 589.

² The Pamphlet of Civil Service Orders in Council and Regulations, p. 6—9.

³ Introductory Memoranda relating to the Civil Service submitted by the Treasury, London, 1930, p. 43.

⁴ A bizottság működésének első éveiben az akkori miniszterelnök, Palmerston lord tett kísérletet arra, hogy a biztosok eljárásába beleavatkozzék oly módon, hogy a vizsgálóbizottság tagjait felszólította: tegyenek neki jelentést egy általa pártfogolt egyén vizsgálati eredményéről. A biztosok udvaria-

A polgári közigazgatásban senkisésem nevezhető ki valamely állásra mindaddig, amíg a biztosok a következőket meg nem állapították: megfelel-e a megpályázott állásra vagy hivatalra előírt korhatár feltételének, nincs-e oly testi fogyatékosága vagy betegsége, amely kötelezettségeinek szabályszerű teljesítését akadályozná, nincs-e a személyében rejlő oly fogyatékoság, amely az illető állásra alkalmatlanná, vagy a hivatal betöltését számára lehetlenné tenné, rendelkezik-e azokkal a képességekkel és ismeretekkel, amelyek hivatali kötelességeinek teljesítésénél kívánatosak.

Mindegyik kormányzati ág számára szükséges különleges feltételeket a polgári közszolgálati biztosok és az illető kormányzati ágak képviselői állapítják meg a pénzügyminisztérium biztosának jóváhagyása mellett. Ha a közigazgatási szolgálat valamely ágában üresedés mutatkozik, nem szerveznek külön bizottságot. Ily esetben az általános versenyvizsga-bizottság vizsgáló biztosaiból állítanak össze bizottságot, amely a vizsgálat megtartására hivatott.

Az 1870. évi rendeletet módosító 1902. évi szeptember hó 15-iki rendelet szerint, ha a versenyvizsga sikerült és a biztosok képesítő bizonyítványt adtak ki, a jelölt ideiglenes szolgálatot köteles teljesíteni. Ez ideiglenes szolgálat nélkül nem nevezhető ki senki közhivatalra, de ily szolgálat mellett is a jelöltnek bizonyítékot kell szolgáltatnia, hogy abban a közigazgatási ágban, ahol alkalmazva volt, a közigazgatási osztály főnökének meggyőződése szerint az ügyek intézése terén olyan a képessége, amely végleges kinevezését megokolja.

Ha valamely közigazgatási ág főnöke a pénzügyminisztériummal egyetértően úgy találja, hogy bizonyos hivatalokra kizáróan vagy részben szakszerű vagy különleges képesítés szükséges, ami rendes körülmények között a közszolgálatban meg nem szerezhető, külső ember kinevezését javasolja, aki másutt szerezte meg a megkívánt képesítést.

Az 1920. július 22-iki Principal Order in Council 4. cikke a san, de a leghatározottabb formában azt a feleletet adták, hogy törvény szerint ezt a kérést nem teljesíthetik, de igen szívesen rendelkezésére bocsátják a miniszterelnöknek betekintés végett a vizsgálatról szóló iratokat a vizsgálóbizottság hivatali helyiségében. Palmerston lord miniszterelnök ennek kénytelen volt engedni, mert hiszen a biztosok magatartását nem kifogásolhatta. Nyilvánvalóan nem zárkozhatott el a meggondolás elől, hogy a vizsgálóbizottság működésének gyakorlati értéke politikai függetlenségében rejlik. Id. Morstein—Marx, id. m. 474. l.

közszolgálati biztosokat feljogosítja, hogy a pénzügyminisztérium jóváhagyásával a közszolgálatba való felvétel szabályzatát kibocsássák, amelyben azokat a feltételeket is megszabják, amelyek mellett a minősítési bizonyítványokat kiadhatják. Az 1920. július 22-iki második (second) Order in Council a fenti rendelet (Principal Order) 4. szakaszának értelmében feljogosítja a közszolgálati biztosokat, hogy külön szabályzatban állapítsák meg a nők közszolgálatba való felvételének feltételeit, másrészt azt, hogy férfiakkal a tengerentúli tartományokban és idegen államokban mely állásokat tartottak fenn.¹

A versenyvizsga szempontjából az angol köztisztviselők egyes csoportjairól tájékoztatást ad a következő rövid áttekintés.

Az angol köztisztviselők minden minisztériumban (Department) a következő csoportokba vannak sorolva (Reorganisation Classes): Administrative class, Executive class, general Clerical class, Departmental clerical class, Writing Assistant class, Short-hand-typist-class és Typist class.

Az „Administrative class“ (régábbi neve First Division), azaz a legmagasabb állásokat betöltő tisztviselők számára szervezték meg a versenyvizsgát. „E csoportban különböző elnevezések alatt a legmagasabb állások szerepelnek, amelyek mindegyik minisztérium hagyományaihoz képest változnak. (Miniszteri titkárok és segédtitkárok, a minisztériumok fősegédei, az igazgatási és az általános közigazgatási személyzet). Ezekre hárul a szabályzatok kidolgozásáért és alkalmazásáért a felelősség. Ők szerkesztik a törvényjavaslatokat és azok megokolását. Ők szolgáltatják azokat az érveket, amelyekre a bizottsági és parlamenti viták folyamán hivatkozni kell. Ők szerkesztik a törvények végrehajtási utasításait, szolgáltatják a miniszteri beszédek anyagát, hogy a miniszter az országgyűlés tagjainak egyes konkrét ügyekben feltett kérdéseire válaszolhasson. Ők a királyi bizottságok (Royal Commission) és az „ankét“-ek titkárai. Közülük némelyek a minisztériumok egyik-másik osztályának vezető állásaiba jutnak. Ők írják a leveleket, a körleveleket és közvetlenül érintkeznek minisztériumuk állandó titkárával és a miniszterrel. Vannak közöttük olyanok, akik a közigazgatási fokozatok útját nem járták meg, vannak, akik egy másik minisztériumból kerültek ki a pénzügyminiszter engedélyével és a polgári közszolgálati biztosok hozzájárulásával. E csoport, valamint az indiai közigazgatási szolgálat tisztviselői, a keleten alkalmazandó követek, a diplo-

¹ Introductory Memoranda, id. m. 26. l.

máciai és konzuli szolgálat számára minden esztendő augusztus havában tartják a versenyvizsgát. A jelentkezésre előírt korhatár az egyetemi tanulmányok végzésével esik egybe és kötelezően 22—24 esztendő. Csak azok a jelöltek remélhetik a sikert, akik az igen nehéz egyetemi írásbeli és szóbeli vizsgálatokat jó eredménnyel tették le, akik magas intelligenciát és ritka jellemi tulajdonságokat egyesítenek magukban. Azok a jelöltek, akik a külügyminisztériumi (Foreign Office) állandó szolgálatot vagy a diplomáciai pályát választják, a versenyvizsgára csak akkor jelentkezhetnek, ha a külügyminiszteri államtitkár előzetes hozzájárulását igazolják. E szolgálatok számára a versenyvizsga tehát nem nyílt, hanem korlátozott. A külügyi államtitkár bizottságot küld ki, amely a jelölt meghallgatása után tesz javaslatot a hozzájárulás tárgyában. 1919 előtt a diplomáciai szolgálat jelöltjeinek legalább 400 angol font évi jövedelmet kellett kimutatniok és 2 éven át fizetést sem húztak. Az alkalmazást kétéves próbaszolgálat előzi meg, amelyet mint „assistant principal”¹ kell eltölteni. Hajdan ezeket az állásokat az arisztokrácia és a tehetős polgárság fiainak tartották fenn, mert az oxfordi és cambridgei tanulmányokat csak gazdag ember fia végezhetette. Ma azonban a kevésbé tehetős hallgatók részére létesített ösztöndíjak szaporodása lehetővé teszi, hogy más iskolákból és a londoni, meg egyéb vidéki újabb egyetemekről jövő jelöltek is kivegyék a részüket ez állásokból, mert azok ma már minden érdemes és használható pályázó számára nyitva vannak. Mindazonáltal a közszolgalat ez ágában ma is többségben vannak azok, akik a régi középiskolákban és a régi egyetemeken nyerték kiképzésüket. Ezek társadalmi osztályának erényei és műveltségüknek előnyei kétségtelenek. Ezek a jelöltek hűséget, tehetséget, eredetiséget visznek a közszolgalatba.²

Az „Executive class” a magasabb közigazgatási szolgálat (Administrative class) alsóbb fokainak tisztviselőit foglalja össze. A mindenki számára nyílt versenyvizsgára (open competition) a 18—19 életévben valamelyik középfokú iskola befejezése után lehet jelentkezni.

A „Clerical class” (general) irodai szolgálatot teljesítő tisztviselők csoportja. A jelentkezési kor 16—17½ életév. Két alcsoportja van: középfokú (junior clerical grade) és magasabb (higher

¹ Az administrative class legalsó fokozata.

² Finer, id. m. 41—42. l.

clerical grade). A magasabból be lehet jutni az „Executive class“-ba.

A „Departmental clerical class“ tisztviselői az előbbi csoport-hoz hasonlóan közép- és magasabb fokú alcsoportba vannak osztva. Az ezekhez tartozó tisztviselők azonban különleges igazgatási ágakban (Board of Inland Revenue, Ministry of Labour, Admiralty) teljesítenek szolgálatot és magasabb illetményekben részesülnek, mint a general clerical class-ban levő tisztviselők.

A „Writing Assistant Class“ csoportjába tartozó tisztviselők egyszerű másolási, kezelési és expediálási irodai munkát végeznek, s szolgálatukat 16—17 éves korukban kezdik. Megvan az előlépés lehetősége a magasabb (Clerical class) csoportba és pedig a 18. életév betöltése és az előírt vizsga sikeres letétele után.

A „Shorthand-typist-class and Typist class“ csoportba tartozók kizárólag a nőtisztviselők, szolgálatukat 18—23. életévükben kezdik, minden minisztériumban teljesítenek szolgálatot, gyorsírási és gépírási munkát végeznek.¹

Az angol közzolgálat az állások betöltésénél a versenyvizsgán (Competitive Examination) felül még a versenyinterview (Competitive Interview) és az egyszerű kinevezés (Nomination) intézményét ismeri. A versenyvizsgának amely lehet teljesen írásbeli, de magában foglalhat szóbeli, laboratóriumi és az egyéniségre vonatkozó vizsgálatot, főjellemzője a szellemi képesség és készség írásban való megvizsgálása. Versenyvizsgára jelentkezhetik minden olyan jelölt, aki eleget tesz az állampolgárságra, korra, egészségi állapotra és jellemre nézve előírt rendelkezésekre. Követelhető ezenkívül bizonyos ismeretek igazolása, egyetemi fokozatról szóló bizonyítvány felmutatása. A versenyinterview a jelölt képességeinek szóbelileg történő elbírálása, amely elsősorban a jelölt személyiségét vizsgálja. A tisztviselők kiválasztásának ez a módszere különösen a szakigazgatásokban nyer alkalmazást, ahol technikai ismeretekről és tapasztalatokról kell számot adni. Az alkalmazásnak kinevezés a neve akkor, ha a jelöltek a közzolgálati biztosoktól bizonylatot kapnak, hogy bizonyos állásokra alkalmasak. A kinevezés megjelölése öt csoportot foglal össze. Az első csoport a tényleges szolgálatot teljesítő tisztviselők előléptetése. A második csoport jelenti, hogy a helyi kiválasztás alapján a kinevezést a minisztérium eszközli. A kiválasztás tehát végeredményben nem a közzolgálati biztosok, hanem a szakminisztérium kezében van. Kezelő állásokra, például a posta-

¹ Finer, id. m. 54—57. l.

szolgálatban e módszer szerint történik a kiválasztás. E csoportba az állásoknak oly nagy tömege tartozik, hogy nem csupán versenyvizsga, de még versenyinterview útján történő kiválasztás is nagyon nehézkes volna. A kinevezés harmadik csoportja azokat az állásokat foglalja magában, amelyekben bizonyos számú évnek egy nem szervezett állásban való sikeres eltöltése a kinevezés feltétele. Ide tartoznak a munkások, postakézbesítők és a tanult munkások. A kinevezés negyedik csoportjában a kijelölés tulajdonképpen versenyinterview; e módszerrel a jelöltek egy szerv (Board) által választatnak ki, amelyben a közszolgálati biztosok rendszerint képviselve vannak s gyakran ők látják el az elnöklést. Az egészségügyi tisztviselők kinevezése ez eljárás egyik példája. A kinevezés ötödik csoportját azok a közszolgálati alkalmazottak alkotják, akik nem szervezett állásból időről-időre szervezett állásba minősítettnek át. Ilyenek a bírósági altisztek, bírósági szolgák, továbbá a repülésügyi minisztérium kezelői.

III. *A sikeresen letett versenyvizsga érvényesülése az angol közszolgálatban.*

A közszolgálati biztosok (Civil Service Commissioner) függetlensége és tekintélye elismerést és tekintélyt szerzett egyrészt döntéseiknek, másrészt az általuk kiállított bizonyítványoknak is.¹ A bizonyítványok elismertetése terén a legjelentősebb rendelkezést az 1859. évi nyugdíjtörvény (Superannuation Act) tartalmazza, amelynek 17. cikke szerint nyugdíjra csak az számíthat, aki mint köztisztviselő illetményeit közvetlenül a koronától kapja, a közszolgálatba a közszolgálati biztosoktól nyert bizonyítvány alapján jutott, továbbá illetményeit a „Consolidated Fund” alapból vagy a parlament által megszavazott hitelekből húzta. Ugyane törvénycikk mondja ki azt is, hogy általában állandó állami alkalmazottnak az tekintendő, aki kinevezését közvetlenül a koronától kapta, vagy aki a közszolgálati biztosoktól nyert bizonyítvány alapján lépett közszolgálatba. Senki részére illetmény e törvény alapján ki nem fizethető, míg fizetése

¹ A közszolgálati biztosok munkásságáról néhány számadat tájékoztat. 1921-ben több mint 89.000 ügy fordult meg előttük, 93 külön versenyvizsgát tartottak. 1922-ben 42.000 esetben döntöttek. 1923-ban a közvetítésükkel betöltött állások száma 12.339 volt. A következő évben 12.104, 1925-ben pedig 13.173 állás töltetett így be. A biztosok szavatolnak a kinevezésre való alkalmasságról. Finer, id. m. 35. l.

vagy javadalmazása az Egyesült Brit királyság és Írország alapjából (Consolidated Fund) vagy a parlament által megszavazott pénzekből folyósítva nincs. Az 1887. évi törvény a közalkalmazott fogalmát így határozza meg: közalkalmazott az az egyén, aki az 1859. évi nyugdíjtörvény 17. cikkében foglaltak szerint megállapított hatáskörrel állandó állami szolgálatot teljesít. A hangsúly tehát azon van, hogy a nyugdíjtörvény szerint a közalkalmazott rendszeresített és állandó tisztviselő.¹ A nyugdíjtörvény a tisztviselőknek két nagy csoportját különbözteti meg. A „permanent and pensionable (or established) employee“ és a „temporary and unpensionable (or unestablished) employee“. Az első csoportba tartozók jelentik a nyugdíjképes és egész életre szóló hivatásos tisztviselőket, a második csoport nyugdíjképesség nélküli, hosszabb időre alkalmazott tisztviselőket jelent. Minden angol tisztviselő szolgálatát a második csoportban kezdi. A nyugdíjjogosultsághoz a pénzügyminisztériumnak (Treasury) külön intézkedése szükséges. Jellemző az angol közszolgálati jogra, hogy a nyugdíjjogosultság nem szükségképeni következménye az állandó és végleges alkalmazásnak. Az angol államszolgálatban vannak tehát nem nyugdíjképes állandó tisztviselők és egyéb alkalmazottak is (műszaki tisztviselők, felügyelők).

Annak a minden kétségen felül álló és általános érvényű tekintélynek, amely a közszolgálati biztosok döntéseit kíséri, mintegy kiegészítője az a körülmény, hogy e döntéseket a józan-ság és a bona fides szempontjából bírói felülvizsgálat alá lehet vonni, amint ezt a Court of Appeal egyik ítélete bizonyítja.²

Annak megvilágítására, mily hatást gyakorolt a versenyvizsga bevezetése a későbbi angol köztisztviselők képzettségére és mint hatott vissza már a köztisztviselői pályára készülők egyetemi tanulmányaira is, jellemző Escott T. H. S. megállapítása. Szerinte „a fiú saját ösztönéből kezdi megvitatni az életpálya lehetőségeit, az iskolatársak esélyeit, akik a vizsgákra készülnek, vagy azok érdemeit, akik már alkalmazást nyertek. Mindebben a versenyvizsgarendszer eredményét láthatjuk. Ha a versenyvizsgák nem is eredményeztek volna egyebet annál, hogy az angol

¹ L. Royal Commission on the Civil Service (1929) Introd. Memoranda, id. m. 1. l.

² „Ausserdem ist zu beachten, daß die Civil Service Commission im Hinblick auf die „reasonableness“ und den bona fide-Charakter ihrer Entscheidung richterlicher Kontrolle unterworfen ist; Urteil des Court of Appeal vom 3. Juni 1915 in Sachen Pillai v. Secretary of State for India and Others“. Morstein—Marx, id. m. 478. l.

fiuk lelkébe a tartós egyéni erőfeszítés szükségének érzetét beoltották, már úgylis sokat tettek volna számukra.”¹

Az előzőekben mindig csak az állami tisztviselőkről és a jogviszonyaikat szabályozó rendelkezésekről volt szó. Van azonban az angol tisztviselőknek még egyik nagy csoportja, akikre a tárgyalt rendelkezések nem vonatkoznak s így a közszolgálati biztosok hatásköre sem terjed ki rájuk. Ezek a helyi igazgatás (Local Government) tisztviselői. Az állam a minisztériumok (Departments) útján hatályos felügyeletet és ellenőrzést gyakorol a helyi igazgatás tisztviselői felett, aminek szankciója a meglehetősen tekintélyes állami támogatás megvonása, kölcsönök felvételének eltiltása. A helyi igazgatás egyébként a belügyeket önkormányzatilag önállóan intézi. Nemcsak versenyvizsga nincs, de a helyi igazgatásban egyáltalán semmiféle más vizsga sincs általánosan és mindenütt kötelezően bevezetve. Csak egyes helyeken kötötték a szolgálatba való felvételt bizonyos vizsga letételéhez vagy más elméleti képzettség igazolásához. A törekvés megvan arra, hogy a helyi igazgatásban való alkalmazás az állami alkalmazáshoz hasonlóan megszabott feltételekhez köttessék. Éppen így az egyéb állami rendelkezéseket is túlnyomórészt mintául használják az önkormányzati tisztviselőkre érvényes jogszabályok megalkotásánál.

5. §. A versenyvizsga az Északamerikai Egyesült Államokban.

I. Fejlődéstörténete.

Az Északamerikai Egyesült Államok államjogi irói egyértelműen megegyeznek abban a megállapításban, hogy a lehetőséget, amely a nagy köztársaság egész kormányzatát és közigazgatását a pártpolitikának szolgáltatta ki, maga az alkotmány¹

¹ Escott, T. H. S. A mai Anglia, ford. György Endre, Budapest, 1916. II. köt. 156—157. l. Figyelemreméltók Escott-nak megállapításai a versenyvizsga hatásáról a diplomáciai és a külügyi szolgálatban. „A diplomáciai szolgálatban és a külügyi hivatalban a kinevezés zárt rendszere helyett a korlátolt verseny rendszerét alkalmazzák. Az átalakulás, amely közel húsz évvel ezelőtt megnyitotta a szabad verseny előtt a korona kinevezésétől függő polgári hivatalok tizenkilenc-huszadrészét, jelentékenyen hozzájárult a hivatali állást környező nimbusz titokzatosságával kapcsolatos értékelés csökkenéséhez. A diplomáciai szolgálat azonban még mindig arisztokratikus színezetű és a külügyi hivatal még mindig divatos; és legio a száma a hely- és hivatalkeresőknek, akik mindenféle levelekkel ostromolják a külügyminisztert.” (A mai Anglia, II. köt. 275. l.)

² Az Északamerikai Egyesült Államok alkotmányának létrejövetelére, az idők folyamán hozott módosításokra, a közigazgatásnak a nemzeti életben

adta. Az okot viszont az amerikai demokratikus szellemben és a kormányzatról és a közigazgatásról vallott felfogásban kell keresnünk.

Az Északamerikai Egyesült Államok alkotmánya nem tartalmaz közelebbi rendelkezéseket a köztisztviselők alkalmazására, szolgálati idejére és egyéb jogviszonyaira vonatkozólag. A magas állásokra (a miniszterek, a legfőbb bíróságok, nagykövetek, követek, konzulok állásaira) az elnököt illeti a kinevezés joga, amelyet a szenátus hozzájárulásával gyakorol. Egyéb kinevezéseket, nevezetesen az alsóbb állásokra, törvényes felhatalmazás alapján gyakorolhatja az elnök, vagy gyakorolhatják a bíróságok, vagy a miniszterek.¹ Az alkotmány tiltó rendelkezést tartalmaz arra vonatkozólag, hogy senki egyidejűleg köztisztviselő és a törvényhozás házának tagja nem lehet. Mind az elnök, mind a kinevezés jogával felruházott hatóságok e jogot a köztársaság első-évtizedeiben legjobb belátásuk szerint gyakorolták. Ennek a gyakorlatnak ad kifejezést Jefferson elnöknek az a kijelentése, amely szerint az állások betöltésénél egyedül azt kell vizsgálni, hogy a jelölt „tisztességes, tehetséges és az alkotmányhoz hű legyen.”² S ha így a szolgálat kezdetének szabályozása is csupán nagy általánosságban történt, a szolgálati idő tartamáról, a szolgálat megszűnéséről egyáltalán nem szól az alkotmány. Így nem rendelkezik arról, mennyi szolgálati idő után szűnik meg a szolgálat és kit illet meg az elbocsátás joga és vajjon az elnök kine-

betöltött rendkívüli szerepére, az elnök jogállására, az állam kormányzatában való hatáskörére, s a közszolgálatra kimerítő tájékoztatást nyújt Magyary Zoltán, Amerikai államélet, Budapest, 1954, című munkája, amely egyben a vonatkozó irodalomról is teljes képet ad. A mű függeléke az Északamerikai Egyesült Államok alkotmányának magyar fordítását tartalmazza.

¹ Az alkotmány második cikkének 2. szakasza szerint „...az elnök a szenátus meghallgatásával és beleegyezésével, kinevezi a nagyköveteket, más követeket és konzulokat, a legfőbb bíróság bíráit és az Egyesült Államok összes többi tisztviselőit, kiknek kinevezése itt nincs másképen kikötve és ekként az állását törvény szervezi; de a kongresszus azoknak az alacsonyabbrendű tisztviselőknél a kinevezését, akikre nézve alkalmasnak gondolja, törvénnyel egyedül az elnökre, a bíróságokra vagy a minisztériumok fejeire ruházhatja.”

² Willoughby, W. F., Principles of Public Administration, with special reference to the national and state governments of the United States, Baltimore, 1927. (Personnel, The Democratic Type), p. 217—218.

L. még Farnam, Henry, Die Reform des Zivildienstes in den Vereinigten Staaten, Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung u. Volkswirtschaft, S. Jhg. 3. Heft, Leipzig, 1884, S. 1—2. — E dolgozatnak a kizsákmányolási rendszer elleni küzdelemre vonatkozó érdekes adatait, mint a versenyvizsga bevezetését megelőző idő jellemző adalékait, felhasználtuk.

vezési joga egyben az elbocsátás jogát jelenti-e?¹ E jogi kérdéseket az alkotmány nem tisztáztatva, fokozatosan politikai szempontok nyomultak a közigazgatásba. Ez más szavakkal annyit jelent, hogy a köztisztviselői állások betöltése nem az érdem és az arravalóság alapján, hanem politikai, különösen pedig párt-politikai² érdekem jutalmazására történt. Ez a rendszer általánossá lett és hatvan esztendőn keresztül valójában uralkodott is az Északamerikai Egyesült Államok életében.

De az alkotmány hiányai csupán a lehetőséget adták meg a politikának a közigazgatásban való érvényesülésre. Ennek tulajdonképpen szálláscsinálója az amerikai közvélemény volt, amely a rendszert lehetővé tette és megengedte, hogy a pártpolitika behatolhatott a köztársaság állami életébe és mintegy hat évtizeden át öröklhette a társadalom és a nemzet erőit. E közvélemény jutott kifejezésre a demokratikus elv ama túlhajtásában, amely ez elv lényegével nem tartotta összeegyeztethetőnek azt, hogy a köztisztviselői állások betöltését megfelelő szakértelem igazolásához kössék. Az amerikai közvélemény szerint ugyanis a köztisztviselői állások betöltésének feltételekhez kötése szükségképpen a miniszteri és általában a hivatali bürokrácia kifejlődéséhez vezetett volna. Ez viszont az államhatalmaknak (törvényhozás, végrehajtás, bírászkodás) az amerikai alkotmányban a legnagyobb pontossággal keresztülvitt megosztását, valamint a jog felsőbb-ségi (supremacy of law) elvének egyeduralmát zavarta volna meg.³ Az amerikai közvélemény felfogását tükrözi vissza Massachusetts állam alkotmányának 1780. évi VIII. cikke,⁴ amelyet

¹ A legfőbb szövetségi bíróság (Supreme Court) állandóan követett gyakorlata szerint az elnököt megilleti a korlátlan elbocsátási jog és pedig azokra az állásokra is, amelyeket a szenátus jóváhagyásával tölt be. Egy törvényt, amely ezzel ellentétes elvet juttatott kifejezésre, a legfőbb bíróság alkotmányba ütközőnek, s így érvénytelennek jelentett ki. L. erre vonatkozólag Friedrich, Carl Joachim, Die Entwicklung des amerikanischen öffentlichen Rechts nach dem Kriege, Jahrbuch des öffentlichen Rechts, 20. Band, S. 412. Tübingen, 1952. — Magyary, id. m. 120. l.

² Az Északamerikai Egyesült Államok bürokráciája és a politikai pártok közötti összefüggésre sok szemléletes példával szolgál Lütken, Ch., Über Bureaukratie und Parteimaschine in den Vereinigten Staaten, Archiv für Socialwissenschaft und Socialpolitik, 60. Band, 2. Heft. S. 280.

³ Friedrich, C. I., id. m. 395. l.

Az angol-amerikai jogrendszer jellemző fővonásaira (a bírói precedens doktrínája, a jury és a jog szupremáciájának doktrínája) I. Horváth Barna, A Common Law ideológiája és a jogismeret ideológiája, Társadalomtudomány, X. évf., 1—3. sz., Budapest, 1950, 94. l.

⁴ „Afin d'empêcher ceux qui sont revêtus de l'autorité de devenir des oppresseurs, le peuple a le droit, à telles époques, par tels procédés qu'il

éppen ezért „a kizsákmányolási rendszer kartája“ elnevezéssel illetnek, jóllehet e rendszer későbbi kor terméke. Az úgynevezett kizsákmányolási rendszer, amely a győző politikai pártnak juttatta a köztisztviselői állásokat („to the victor belong the spoils“) először Jefferson elnöksége idején jelentkezett, bár eleinte egészen szelíd formában. Jefferson változtatta meg először a Washington által bevezetett rendszert, nevezetesen azt, amely a köztisztviselők alkalmazásánál az alkalmasságot és a rátermettséget nézte, s 1801 és 1803 között a hivatalokat fokozatosan megtisztítva politikai ellenfeleitől, saját párthíveit juttatta a hivatali állásokba.¹

Nem lehet csodálni, hogy a két évtizeddel később, — 1820. április 20-án hozott törvény (Four Years Tenure of Office Act) már ennek a Jefferson nyomán kialakult gyakorlatnak a lecsapódása volt. E törvény a köztisztviselők szolgálati idejét általában négy évben, tehát az elnök szolgálati idejével egyezően állapította meg. Néhány magasabb köztisztviselői állásnál, a tisztviselők kisebb részénél öt év volt a szolgálati idő. Mindkét esetben azzal a hozzáadással, hogy a tisztviselő a megállapított idő eltelte előtt is elbocsátható.² A törvény célja az volt, hogy a hivatali idő túl hosszú ideig ne tartson s így az amerikai polgárok a hivattal járó jövedelmet és tiszteletet váltakozva élvezhessék. E törvényből nőtt ki és lett valójában úrrá a közigazgatásban az az elv, hogy a hivatalok politikai érdemek, közelebbről megjelölve pártpolitikai tevékenység jutalmazására szolgálnak.

A Jefferson által még nagy mérséklettel megkezdett, de mint az 1820-iki törvény igazolja, mind jobban elhatalmasodó rendszer felé a következő lépést Crawford pénzügyminiszter tette, aki törvényjavaslatában tovább fejlesztve az 1820-iki elveket, azoknak a tisztviselőknak a szolgálati idejét, akiket az elnök a szenátus hozzájárulásával nevez ki és akik hivataluknál fogva pénzkezeléssel foglalkoznak (vámszedők, kikötőfelügyelők, a hadsereg számvevői és gyógyszerészei stb.), négy évben kívánta megállapíttatni. A bevallott cél az állam pénzkezelőinek könnyebb

établira par sa forme de gouvernement, de faire que ses officiers publics retournent à la vie privée et de remplir les places vacantes au moyen de certaines et régulières élections et nominations.“ Id. Sibert, id. m. 9. l.

¹ Morstein—Marx, Verwaltungsreform in den Vereinigten Staaten, Verwaltungsgeschichte, 38. Band, Berlin, 1933, S. 87.

² Köttgen, Arnold, Das Deutsche Berufsbeamtentum und die parlamentarische Demokratie, Berlin, 1928, S. 195.

ellenőrzése,¹ a be nem vallott cél azonban politikai hívek biztosítása volt a közelgő elnökválasztásra.

Betetőzte a fejlődést Jackson elnök, akinek 1829-ben történt hivatalbalépése véglegesen megváltoztatta a köztisztviselők alkalmazásának Washington által kezdeményezett rendszerét. Az első hat köztársasági elnök egészben 112 — Washington mindössze 9 — magasabbrangú tisztviselőt bocsátott el, mindegyiket alapos okból. Jackson egy hónap alatt több tisztviselőt távolított el a hivatalokból, mint elődjei 40 esztendő alatt. Összes áldozatának száma elnökségének első évében 600 volt. Ez valóságos proskripció,² amelyet meg sem okoltak. Egyszerűen az volt az indoklás, hogy a volt elnöknek, Adamsnak hiveit kell a hivatalokból kitenni, hogy Jackson hivei kerülhessenek a helyükre. Egy new-yorki szenátor nyíltan kijelentette a szenátusban, hogy a politikai győzelemnek gyümölcseit élvezni akarják és nem látnak jogtalanságot abban, hogy a győzőnek jusson a zsákmány.³ Jackson mint köztársasági elnök, mindezek ellenére azt hirdette, hogy minden ember tehetsége révén egyenlőnek született és egyenlő is marad, még ha nem minden esetben is szabad. Ezt az egyenlőséget a hivatalra való alkalmazás szempontjából is vallotta.⁴ De úgy magyarázta és céljainak megfelelően azt a gyakorlatot honosította meg, — amely New Yorkban és néhány keleti államban már különben is gyakorlatban volt, — hogy a közhivatalok⁵ a győztes politikai pártok jutalmának tekintendők.

A pártpolitikának a közigazgatásba, de különösen a közszolgálatba való behatolása a legszomorúbb következményekkel járt. A közszolgálat kereseti eszközzé süllyedt. A hivatalokba kerülő emberek sem szaktudással, sem ügyismerettel nem rendelkeztek, de általában iskolázatlanok voltak. Az elnök távozásával kicserélődtek a tisztviselők is. Az új tisztviselők elsősorban a párt-szervezet előnyeit és nem a nemzeti érdeket nézték. Első kötelességük az volt, hogy a pártnak dolgozzanak, mert különben őket is az elbocsátás veszélye fenyegette. A tisztviselők tartoztak a pártkasszához hozzájárulni. Alkalmazásuknál a jelszó az volt, hogy az elv a fontos és nem az ember. Viszont az elvet a párt

¹ Magyary, id. m. 150—151. l.

² Farnam, id. m. 4. l.

³ U. o. 4. l.

⁴ „Rotation in office a recognition of equality“.

⁵ Willoughby, Principles of Public Administration, Baltimore, 1927, 217. l. — L. még Sharp, W. R., Le développement de la bureaucratie aux États-Unis, Revue des Sciences Politiques, 42. année, Paris, 1927. p. 396.

képviseli és testesíti meg, tehát a pártot kell szolgálni. Ami az Unió kormányzatában történt, az történt az egyes államok és városok igazgatásában is. A hivatásos politikusok ugyanazokat az elveket alkalmazták az egész vonalon és különösen a városokban volt a legnagyobb sikerük.¹

A kizsákmányolás e rendszere² a szecessziós háború utánig uralkodott. Bár a közügyek igazgatásában mindenütt a gyengeséget, a hozzá nem értést, a pazarlást, sőt még a becstelenséget³ is általánossá tette, mégsem lehetett igazi panaszokat észlelni. A nép erejét a nyugati hatalmas területek kiaknázása és értékesítése annyira igénybevette, hogy ily panaszokhoz nem jutott ideje. A polgárháború nagy vívódása közepette azonban napfényre jutottak a kizsákmányoló rendszer következményei. Természetes, hogy több kiváló egyéniség a reform lehetőségére gondolt. Maga Lincoln a „patronage“-nak nevezett uralkodó rendszert oly szokásnak nevezte, amely „idővel nagyobb veszedelmet jelent majd a köztársaságra, mint a lázadás.“

És valóban alig fejlődött ki és erősödött meg a zsákmányrendszer, nyomában azonnal jelentkezett a visszahatás. E mozgalom eleinte csak egyes, szórványos felszólalásokban, a közszolgálat vizsgálatára kiküldött bizottságok jelentéseiben mutatkozott. 1844-ben a szenátus egyik bizottsága szerint a közigazgatásról „kiderül, hogy az utolsó 16 év alatt oly szokás kapott lábra, amely a közszolgálatban sem tapasztalatot, sem képességet, még kevésbé lelkiismeretes kötelességteljesítést kíván.“⁴

¹ Bryce, James, *Moderne Demokratien*. Übersetzung von Karl Loewenstein und Albrecht Mendelssohn-Bartholdy, II., München, 1925, S. 105.

² Fish, C. R., *The Civil Service and the Patronage*. Newyork, 1903, vizsgálta legalaposabban a „patronage“-nak nevezett rendszert.

³ A kongresszus által 1866-ban kiküldött bizottság megállapította, hogy a köztisztviségek egyedül a korteskedés megjutalmazására szolgálnak, a köztisztviselők munkára képtelenek, és „a közszolgálatban annyi a tolvaj, hogy a tisztesség kivételes.“

⁴ Alig egy évvel előbb, 1845-ban csaknem szószерint ugyanilyen jellemzést ad a francia közszolgálatról Laboulaye, Eduard, *De l'enseignement et du noviciat administratif en Allemagne*, Paris, 1845, című tanulmányában. „Il est dangereux et ridicule que les seules fonctions publiques, qui n'exigent point d'études préparatoires, soient précisément celles qui intéressent le plus le pays... Comment se fait-il que dans un pays aussi susceptible, aussi facile à effrayer, l'Etat ne s'assure point à l'avance de la capacité des hommes qu'il emploie? Comment se fait-il qu'on s'assure par des moyens rigoureux de l'instruction d'un officier, d'un ingénieur, d'un professeur, même d'un maître d'école, et qu'on ne s'inquiète point de l'éducation politique ou administrative d'un diplomate et d'un préfet? Pourquoi une partie de l'admini-

Oly szokás ez, amely a közsolgálat egész jellegét megváltoztatta, mert az állam szolgálait az elnök jobbágyaivá tette. Oly szokás ez, amely a szerencsés törtetőnek, aki a legmagasabb állami hivatal felé vágyik, lehetővé teszi, hogy az állásokat hívei között osztassa fel, éppen úgy, mint a győztes tábornok a zsákmányt osztja szét. Oly szokás ez, amely a népet mértéktelen és önző szenvedélyekkel izgatja és a közhivatalokat a pártbuzgalom és pártodaadás jutalmának tekinti. Ez a szokás nem támaszkodik az 1789-ik esztendő egyetlen precedens esetére, sőt a kormányzás első 40 esztendejének egyetlen esetére sem. Ezt a szokást a szenátus józan határozata elítélte. Csak visszavonásig van gyakorlatban, s a bizottság nézete szerint a kongresszus és a nép részéről határozottan elítélő és elutasító parancsot követel.¹ Ez a bizottság törvényjavaslatot is készített, amelyben részletesen körülírta az egyes állásokra való alkalmazás követelményeit és rendelkezésekkel kívánta lehetetlenné tenni, hogy a köztisztviselők a pártpolitikába, különösen pedig a választásokba beavatkozzanak. E törvényjavaslat rendelkezést tartalmazott arra vonatkozólag is, hogy mely okok fennforgása esetén és csak a köztársaság elnöke, valamint a miniszterek gyakorolhatják a köztisztviselők elbocsátásának jogát.²

1867-ben újabb törvényjavaslat készült, amely bizonyos állásokra való alkalmazást vizsgálat letételéhez kötötte. Ezt a törvényjavaslatot az úgynevezett „leépítő bizottság“-nak (Committee on retrenchment) adták ki, amely 1868-ban terjesztette elő jelentését. E jelentés a törvényjavaslat elfogadását javasolta. Grant elnök, aki katona volt, ahol a tisztek kiválasztásában a lehetőségig az arravalóság érvényesül és a politikai befolyásnak szerepe nincs, magáévé tette a törvényjavaslatban lefektetett gondolatot, hogy „a tisztesség és arravalóság, nem pedig a politikai tevékenység adják meg a jogot az alkalmazásra“ és az elnöki üzenet formájában 1870. december 5-én a kongresszus elé terjesztette. Ily előzményekből született meg az 1871. évi március 3.-i törvény.

stration est-elle organisée sur le principe démocratique de la capacité, tandis que l'autre n'est réglée que par le bon plaisir d'un ministre? Pourquoi faut-il douze ans d'études pour commander une batterie, tandis que pour gouverner un département il ne faut souvent que la recommandation d'un député ou l'importunité d'un favori?“ Id. Lefas, id. m. 215—216. l.

¹ Farnam, id. m. 8—9. l.

² Az 1851. és 1853. évi szenátusi jelentések azért érdemelnek figyelmet, mert a közsolgálati reform egész problémáját a tisztviselők munkásságának eredményessége (efficiency) szempontjából nézik. L. Köttgen, id. m. 198. l.

E törvény az amerikai közzolgálati reform első kísérlete. Bár szűk keretben, — egyelőre még csekély számú állás betöltésénél — a tisztviselők alkalmazásának feltételeként kötelező vizsgát ír elő.¹ Az elnök felhatalmazást kapott arra, hogy közzolgálati bizottságot (Civil Service Commission) nevezzen ki, amelynek feladatául tűzte ki a törvény, hogy a köztisztviselői alkalmazás szabályait dolgozza ki. A bizottság első jelentését és javaslatát még 1871. évi december hó 18-án az elnök elé terjesztette. A bizottság működése elé azonban nehezen áthidalható akadályok gördültek. Így többek között a szenátus 1874-től kezdve nem volt hajlandó szükségletei fedezésére a költségeket megszavazni.² Annak volt ez a jele, hogy a közvélemény még nem volt eléggé előkészítve a közzolgálati reformra. A vezető politikusok csupán hirdették a reform szükségességét, de a megvalósításra irányuló törekvéseket csak addig támogatták, amíg komolyan nem kellett félniök a megvalósulástól. Ily körülmények között nem lehet csodálkozni, hogy e reform csak kísérlet maradt, amelynek gyakorlati eredménye csekély volt.³

A reformot többé feltartóztatni mégsem lehetett. 1876-ban a kongresszus újabb törvényt hozott, amely 1000 dollárral bünteti azt a tisztviselőt, aki politikai célokra tisztviselőtársaitól pénzt gyűjt. Még ezt a szigorú rendelkezést sem vették komolyan, mert pártpolitikai célokra a pénzgyűjtések ezután is a nagy nyilvánosság előtt folytak. Az 1882. évi választások alkalmával történt, hogy a republikánus párt hivatalosan körrendeletet intézett minden köztisztviselőhöz, amelyben fizetésük 2 %-át kívánta arra az esetre, ha hivatalukban meg akarnak maradni. A newyorki közzolgálati reform céljára alakult egyesület egy tisztviselőt kiharagadva a sok közül, bíróság elé állított azért, mert pártcélokra pénzt gyűjtött. A legfőbb bíróság 1882-ben el is ítélte az illető

¹ Az amerikai közzolgálatban az első kötelező vizsgákat a konzuli szolgálatban írták elő 1856-ban.

² Farnam, id. m. 12. l.

³ Hayes elnök felkérte Dorman Bridgman Eaton-t, a régi bizottság elnökét, a bűzgő reformátort, hogy utazzék Angliába az angol polgári szolgálat történetének tanulmányozására. Az államtitkár később szégyenkezve közölte Eatonnal, hogy a szenátus nem szavazta meg a szükséges költséget, s így a felmerülő kiadásokért a kormány nem felelős. Eaton saját költségén (1877-ben) mégis elutazott, több hónapig tanulmányozta az 50-es évek angol reformját és arról terjedelmes beszámolót írt (Farnam, id. m. 15. l.).

L. Eaton jellemzését az amerikai közzolgálatról, Köttgen, id. m. 199. l.

tisztviselőt, aki helyett azonban a pártja — ugyancsak köztudomás szerint — kifizette a bíróság által reá rótt bírságot.¹

1880-ban az a körülmény adott nagy lendületet a közzolgálati reform ügyének, hogy a nagy köztársaság területén mindenféle egyesületek alakultak, kifejezetten a közzolgálati reform megvalósítása érdekében. Hatvanra teszik ez egyesületek számát, amelyek 1881-ben Nemzeti Közzolgálati Reformliga (National Civil Service Reform League) néven központi szervezetet létesítettek, amelynek elnöke ugyanaz a George William Curtis lett, akit Grant elnök annak idején az első Közzolgálati Bizottság elnökévé nevezett ki.²

Garfield elnök teljes mértékben híve volt a köztisztviselők érdem és arravalóság szerint való kiválasztásának és a kongresszushoz intézett első üzenetében — 1881. március 4-én — a tisztviselők alkalmazásának és elbocsátásának törvényes biztosítékait kívánta. Nemsokára ezután bekövetkezett meggyilkolása akadályozta meg abban, hogy reformterveit megvalósíthassa.³ A gyilkos az egyik kérvényező volt, aki nem kapott állást, ezért a közvélemény a meggyilkolt elnököt a közzolgálati reform áldozatának tekintette, ami viszont nagymértékben járult hozzá ahhoz, hogy a közzolgálati reform ügyét végre diadalra juttassa.

A politikai helyzet kedvező alakulása folytán ez a következő évben már részben be is következett. Az új elnök 1882. évi december 4.-iki üzenetében felhívta a közfigyelmet a közzolgálati reform nagy jelentőségére. A szenátus már 1882. december 12-én kezdte tárgyalni az úgynevezett Pendleton-Billt,⁴ — az elnevezés a törvényjavaslat benyújtójának, Ohio állam demokrata szenátorának nevéől származik, — december 27.-én elfogadta és átküldte az alsóháznak, amely 1883. január 4.-én fogadta el. Az elnök január 16-án írta alá, a törvény (Civil Service Act of 1883) viszont július 16-án lépett hatályba. Ezzel befejezéshez jutott és lezárult az évtizedeken át nagy kitartással vívott szemleli harc, amely a közzolgálat megjavítását, a politika illetéktelen és erkölcsrontó befolyásának (spoils system) megszüntetését, a köztisztviselőknek az érdemességre és az arravalóságra (merit system) alapított kiválasztását tűzte ki céljául.⁵

¹ Farnam, id. m. 18. l.

² Stewart, Frank Mann, *The National Civil Service Reform League, History, Activities and Problems*, Austin, 1929, p. 11.

³ U. o. 31. l.

⁴ U. o. 32—34. l.

⁵ Farnam, id. m. 14—19. l.

A régi politikai felfogásnak, a köztisztviselői állások betöltésénél a pártpolitikai érvényesülés elvének azonban későbbben, sőt még ma is sok meggyőződéses és ékesszóló híve akad. Daugherty volt főügyész (Attorney General) 1922-ben beszédet tartott a képviselőház költségvetési bizottsága előtt, amelyben annak a meggyőződésének adott hangot, „hogy a közszolgálatban az érdemek alapján működő rendszer a jó kormányzatnak akadálya. Előnyben részesíteném egy — akár demokrata, akár köztársasági — politikai bizottság ajánlatát, amely bizottságra mind a férfi, mind a női köztisztviselők kinevezését reá ruháznám. Különbnek tartom ezt, mint azt a rendszert, amely a polgári közszolgálat követelményei szerint alkalmazza a fizetések tisztviselőket.”¹

Az eddigi fejtegetések főbb vonásokban az Északamerikai Egyesült Államokban bevezetett versenyvizsga történeti előzményeit mutatják be. A kép teljessége kedvéért azonban általános-ságban röviden az amerikai közszolgálatról is szólnunk.

Az Északamerikai Egyesült Államokban a közigazgatás és az igazságszolgáltatás alkalmazottainak száma, — kivéve a szerződéses alkalmazottakat, a katonai és tengerészeti intézmények személyzetét — hozzávetőlegesen $3\frac{1}{4}$ millió,² évi illetményeik pedig körülbelül három milliárd dollárra rugnak.³ A közalkalmazottaknak száma a világháború óta folyvást emelkedik. Az emelkedés gyorsabb, mint a népesség szaporodása. Ha már most a költségvetésnek személyzeti adatait összehasonlítjuk a költségvetésnek egyéb kormányzati adataival, — ide nem értve az állami és községi adósságok tőke- és kamattartozásait, — úgy megállapíthatjuk, hogy az Északamerikai Egyesült Államokban a költségvetési kiadásoknak egyharmada, — gyakran a fele, — a közszolgálati alkalmazottak illetményeire esik.⁴ Ezek az adatok reávilágítanak arra a nagy jelentőségre, amelyet a köztisztviselők utánpótlásának kérdése jelent. Azért kényszerült az Unió a ver-

¹ Sharp, id. m. 400. l.

² Minden negyvenedik ember köztisztviselő.

³ Az Unió és az egyes tagállamok alkalmazottainak létszáma 1928-ban 568.715 volt, a személyzeti kiadások pedig egymilliárd 181 millió dollárt tettek ki. A közalkalmazottak számában benne van a postaszolgálat is, amely a létszámnak körülbelül 50 %-át teszi ki. Az Unió és a tagállamok tisztviselői közül 1928-ban 425.000 tette le a versenyvizsgát.

⁴ The Merit System in Government, Report of the Conference Committee on the Merit System, New-York, 1926, p. 26—27. — Willoughby, W. F., Principles of Public Administration, Baltimore, 1927, p. 225—229. — Magyary, id. m. 171. l.

senyvizsga intézményének bevezetésére, mert enélkül hozzáértő és megbízható köztisztviselői kart teremteni nem lehetett.

Az amerikai köztisztviselőket két nagy csoportba sorolják, amely besorolást legutóbb az 1923. március 4-iki törvény (Classification Act of 1923) rendelte el. Egyik a hivatásos tisztviselők (classified service), — akiknek nagyrésze versenyvizsga letétele után kerül közszolgálatba, — a másik a politikai tisztviselők (unclassified civil service) csoportja.

A hivatásos köztisztviselők csoportja ismét öt alcsoportra oszlik. Az egyes alcsoportokon belül további osztályozások vannak a szolgálat minősége és fontossága szerint, amelyeknek különböző fizetési fokozatok felelnek meg. Az első alcsoport a szakszerű és tudományos képzettséget kívánó szolgálat (professional and scientific service), amelyhez a szükséges előismereteket egyetemen, vagy ennek megfelelő más iskolában (college) lehet elsajátítani. Ennek az alcsoportnak hét alosztálya van. A második alcsoport az alsóbbfokú szakszolgálat (subprofessional service), amely az előbbi csoportnak van alárendelve és ennek munkáját készíti elő. Kisebbfokú szakismeretet és képzettséget kíván, amely ugyancsak akár egyetemen, akár egyéb iskolában (college) sajátítható el. Ennek az alcsoportnak nyolc alosztálya van. Harmadik alcsoport az irodai, közigazgatási és pénzügyi szolgálat (clerical, administrative and fiscal service), negyedik az őrszolgálat (custodian service), ötödik alcsoport az egyszerűbb és mechanikus természetű irodai szolgálat (clerical-mechanical service).¹

Az amerikai közszolgálatban a hivatásos tisztviselők (classified service) számára megállapított korhatár a 70. életév. A nyugdíjigény legalacsonyabb határa 15 szolgálati év. A közszolgálat egyes ágaiban alacsonyabb korhatár van megállapítva, így például a postaszolgálat némely ágazataiban a 65. életév, viszont a vasúti szolgálatban azok számára, akik a trópusokon, gyarmatokon vagy Alaszkában teljesítenek szolgálatot, a 63. életév. A tisztviselői nyugdíjat semmiféle formában megterhelni, másra átruházni vagy bármilyen adóval sujtani nem lehet.

Az amerikai köztisztviselők második nagy csoportja a politikai tisztviselők (unclassified civil service), akiket az alkotmánynak megfelelően vagy az elnök saját elhatározásából, vagy

¹ Magyary, id. m. 181. l. — L. még Münster P., *Das Beamtentum der Vereinigten Staaten von Amerika, Zur Soziologie des amerikanischen Beamtentums, Beamten-Jahrbuch, 4. Heft, Berlin, 1934, S. 110.*

a szenátus jóváhagyásával (whose appointments are subject to confirmation by the Senate) nevez ki. Ez utóbbi alcsoportnak nagy a jelentősége azoknak az állásoknak fontosságánál fogva, amelyeket ezúton töltenek be. Ide tartoznak a postaigazgatás összes állásai, a tengerparti őrizet, a közegészségügyi szolgálat személyzete, a columbiai kerületnek alárendelt községi főhatóságok alá tartozó tanítók, könyvtárosok, iskolafelügyeleti tisztviselők és egyéb alkalmazottak, a columbiai kerület tűzvédelmének, a fővárosi rendőrségnek tisztjei és legénysége. Politikai tisztviselők a miniszterek (Heads of Departments), a politikai államtitkárok (chief assistant secretaries) és az ügyosztályfőnökök (Heads of the bureau). Ezek között azonban vannak olyanok, akik a politikai változásoktól függetlenül, „míg megfelelő a magatartásuk“ (during good behaviour) szolgálnak.

Az amerikai közigazgatás vezető tisztviselői túlnyomórészt különleges szakképzettséggel rendelkeznek s így a jogászai szakképzettségnek a vezető állásokban meglehetősen alárendelt a szerepe. A városok igazgatása élén álló city manager-ek csaknem kivétel nélkül műszaki képzettségűek. A közegészségügyi osztályok vezetői viszont orvosi, a mezőgazdasági ügyek vezetői pedig botanikai vagy biológiai képzettséggel rendelkeznek.¹

Bár a közszolgálati állások elnyerése szabály szerint semmiféle iskolai végzettség igazolásához kötve nincs, s így versenyvizsgára bárki szabadon jelentkezhetik, mégis a gyakorlat az, — s ezt az újabb fejlődés mindjobban megerősíti, — hogy bizonyos állások csak bizonyos iskolák elvégzése után nyerhetők el. Ez szükségképpen következik abból, hogy a versenyvizsgák követelményeinek a jelentkezők csak így tudnak megfelelni. Ebben meg egyezik az amerikai az angol közsolgálattal. Eltér annyiban, hogy az amerikai közsolgálatban nincsenek állandó alállamtitkárok. Ez intézménynek jellemző és az egész közigazgatásra kiható fontossága van, mert az alállamtitkárok egész életüket a közsolgálatban töltik, a hivatali ranglétra egyes lépcsőin fokozatosan emelkedve érik el magas vezető állásaikat. Ezzel szemben Amerikában ezeket a vezető közigazgatási állásokat túlnyomórészt a közsolgálatba kívülről hozott egyénekkal töltik be és az állásoknak aránytalanul kisebb részébe kerülhetnek olyanok, akik kezdettől fogva a közigazgatásban szolgáltak. Különösen szembeszökő azoknak a közigazgatási magas állásoknak ily úton való betöltése, amelyek különleges közigazgatási szakértel-

¹ Friedrich, id. m. 415. l.

met és gyakorlatot kívánnak. Ilyenek például a szabadalmi hivatalok, nyugdíjintézetek, a bevándorlási hivatal, a hajózás intézetei, a telekhivatalok vezetői stb.¹ A közszolgálatba kívülről behozottak a már ott szolgálókra nézve hátrányt, sérelmet jelentenek, az előléphetés megakadályozásával sok kedvetlenséget és rossz érzést váltanak ki, ami a közszolgálatnak nincs javára.² Ehhez hozzá kell vennünk azt is, hogy az Amerikában kifejldött vizsgatechnika csaknem teljesen az emlékezőképességtől teszi függővé a vizsga eredményét. Ez annyit jelent, hogy a jó sikerrel letett vizsga még nem jelenti egyben a minden tekintetben: tudásban, jellemben és személyiségben való általános alkalmasságot.

Az amerikai közszolgálat tárgyalásánál meg szokták említeni azt az alárendelt szerepet, amelyet a köztisztviselők az amerikai közéletben betöltenek, továbbá, hogy a köztisztviselői állások aránytalanul kisebb társadalmi elismerésben részesülnek, mint amilyen a középeurópai társadalmakban a köztisztviselőknek osztályrésziül jut. Ennek okát nemcsak az amerikai demokratikus felfogásban, — amely tudvalevőleg gyökeréig bürokráciaellenes — és nem csupán a múlt szomorú tapasztalataiban, — amikor a korrupció volt az uralkodó a közhivatalokban, — hanem abban az egyszerű tényben is találják, hogy Amerikában a tekintély és az elismerés a jövedelemhez igazodik.³

Nem elég, hogy az Északamerikai Egyesült Államokban a közszolgálatba lépni szándékozó jelöltektől csak az esetleg előírt versenyvizsga letételét kívánják meg s nem kívánják valamilyen iskolai végzettség igazolását, a már alkalmazásban levő tisztviselők továbbképzésének gondolata is csupán a legújabb idők terméke. Hiába gazdagodott a XIX. évszázad utolsó két és a XX. évszázad első két évtizedének közigazgatási anyaga, hiába szaporodtak fel a tennivalók a népesség rohamos szaporodása folytán, mégsem gondoskodtak a nehezebb feladatok jobb megoldása végett a közigazgatási tisztviselők továbbképzéséről. Csak az utolsó esztendőkből gondoltak e téren rendszeres munkára. Így 1920 után a hadügyminisztérium tisztviselőit az egyetemekre küldte, hogy szakképzésüket ott kiegészítsék. A „Bureau of Internal Revenue“ utasítást dolgozott ki, amellyel a belföldi állami

¹ Sharp, id. m. 599. l.

² Friedrich, id. m. 414—415. l.

³ White, Leonard D., *The Prestige Value of Public Employment*, Chicago, 1931. — Friedrich, Carl Joachim, *Das Berufsbeamtentum in den Vereinigten Staaten*, Beamtenjahrbuch, 17. Jhg., Heft 1., Berlin, 1930, S. 8—9.

jövedelmek beszédese és a jövedelmi adók tekintetében¹ igyekeznek a továbbképzés megszervezésére. Ezenkívül azok, akiket a külügyi szolgálatra alkalmaztak, egy teljes esztendőn át Washingtonban dolgoznak, ahol jövődó hivatásukra készülnek elő. A mezőgazdasági minisztériumban (Department of Agriculture) és az erdészeti szolgálatban (Forest Service) ugyancsak továbbképezik a tisztviselőket.

A képzés oly módon történik, hogy vagy az illető szakminisztérium kiváló erői végzik a tanító munkát, vagy ezzel külön intézményeket bíznak meg, esetleg utasítást kapnak a tisztviselők, hogy valamely egyetem szakelőadásain vegyenek részt. E módszerek közül az első mód, — amikor a szakminisztérium előadói tanítanak, — akkor felel meg, ha nagyszámú tisztviselőt kell továbbképezni, amint az a „Bureau of Internal Revenue“ esetében történik. Ellenben az egyes államok, továbbá a törvényhatóságok tisztviselőinek továbbképzésénél a második és harmadik módszer a megfelelőbb. E célból a helyi közoktatásügyi intézmények szerveznek szakelőadásokat, amelyeknek tartására a tagállamok tisztviselőit szemelik ki. A nagyvárosok, amelyek egyetemekkel rendelkeznek, e feladatra megfelelő előadássorozatokról gondoskodhatnak. A „Bureau of Municipal Service“ e téren úttörő munkát végez.²

A közigazgatás fejlődése és rendkívüli változatossága a külön közszolgálati akadémia (Civil Academy) gondolatát is felvetette.³ Olyasféle intézet létesítésére gondoltak, amilyen West Point és Annapolis katonai és tengerészeti akadémiája. Mikor azonban a gondolat megvalósítására komoly tervet dolgoztak ki, kiderült, hogy a közigazgatás gazdag anyagát nehezen tudja a tervbevett közigazgatási akadémia feldolgozni.⁴ Így az a belátás kerekedett felül, hogy a meglévő főiskolák jobban gondoskodnak a leendő közigazgatási tisztviselők továbbképzéséről, mint azt egy újonnan alapítandó közigazgatási szakintézet tehetné. Csupán a hézago-

¹ Willoughby, Principles of Public Administration, Baltimore, 1927, Training of Employees in the Government Services, 242. l.

² L. Report of the National Conference on Foreign Service Training, Washington, December 26, 1923, Bulletin U. S. A. Bureau of Education, 1924, No. 21; Service School for Federal Employees. Letter from the Chief of the Bureau of Efficiency, 66, th. (kong., S. doc. 246, March 3, 1920). I. Willoughby, id. m. 245. l., 2. jegyzet.

³ Willoughby, id. m. 242. l.

⁴ Willoughby, id. m. 244—245. l. (Training of Employees in the Government Services).

kat kell a meglevő egyetemeknek pótolni oly módon, hogy előadásaik sorába a hiányzó szaktárgyakat is felveszik.¹ Ily általános jellegű főiskoláktól eltekintve, mégis reábukkanunk Washingtonban a külügyi szolgálat előkészítésére (for the training of men to enter the Foreign Service of the State Department), továbbá a kereskedelmi minisztérium kirendeltségei számára (the field agents of the Department of Commerce) szervezett intézményekre. Van még egy főiskola, amely az egyetemi általános képzésnél bővebb szakképzést nyújt. Ez a John Hopkins egyetem közegészségügyi iskolája (The School of Hygiene) a közegészségügyi tisztviselők képzésére.

II. A versenyvizsga szabályozása az Északamerikai Egyesült Államokban.

Az 1883. január 19-iki törvény címe² szerint a polgári közszolgálat szabályozásáról és javításáról szól.³ A cím azonban sokkal többet mond annál, mint ami valójában a törvény tartalma. Nemcsak hogy nem öleli fel az egész közszolgálat szabályozását, de a köztisztviselőkre vonatkozó valamennyi jogszabályt sem tartalmazza. Egyedül a versenyvizsgát szabályozza és mint a közszolgálatba lépés feltételét írja elő. A cím mindenesetre bizonyosság amellet, mily nagy jelentőséget tulajdonítottak az Unióban a versenyvizsga életbeléptetésének.

A szövetségi államnak e törvénye, amely a versenyvizsga intézményét mind a hatóságoktól, mind a politikai pártoktól független közszolgálati bizottságra (Civil Service Commission) bízta, csak az Unió közigazgatására bír hatállyal. Az egyes tagállamok intézményei közül csupán azokra vonatkozik, amelyeket az Unió igazgat. Így a posta, a vám, a vasút, az ipar, a kereskedelem igazgatása esik az 1883. évi reformtörvény hatálya alá.

A közszolgálati bizottság hatásköre az Északamerikai Egyesült Államok egész területére kiterjed, amely e szempontból 13 kerületre (civil service district) van felosztva, amelyek mind-

¹ Report of the Committee on Training for the Public Service, American Political Science Association, 1913, Willoughby, id. m. 243. l., 1. jegyzet.

² United States Civil Service Commission. — Civil Service Act and Rules, Statutes, Executive Orders and Regulations, with notes and legal decisions, Amended to march 15, 1932, pp. 2, 18, 46.

³ Demartial, id. m. 599. l.

egyikében kerületi iroda (civil service bureau) van és amelyet a kerületi titkár vezet. Az egyes kerületek viszont a helyi irodák (local board) között vannak felosztva, amelyek a kerületi titkár alá vannak rendelve. A vizsgáztatást a helyi vizsgabizottsági tagok (local board of examiners) végzik, akiknek sorában a szövetségi állam minden igazgatási ágának tisztviselői képviselve vannak. A vizsga eredményének megállapítása a pontrendszer alapján történik. Azoknak nevét, akik a vizsgát sikerrel kiállották, közös listába foglalják és pedig az eredménynek megfelelő sorrendben. S ha valamelyik hivatalfőnök a közszolgálati bizottsághoz fordul, ez a sorban legelől álló három jelöltet nevezi meg, akik közül valamelyiket ki kell nevezni.¹

A törvény szerint a köztársaság elnöke a szenátus előterjesztése és hozzájárulása mellett a polgári közszolgálat számára három biztost nevez ki, akik közül legfeljebb kettő tartozhatik ugyanahhoz a politikai párthoz. Egyikük sem foglalhat el oly hivatali állást, amely az Egyesült Államoktól függő viszonyban van.

Versenyzvizsgán kell megállapítani valamennyi közszolgálati állás jelöltjének képességét. E versenyzvizsga gyakorlati jellegű és oly anyagot ölel fel, amely a jelöltnek a betölteni kívánt állásra való képességét és arravalóságát kideríteni alkalmas. Minden hivatalt vagy állást a közigazgatási funkciók szerint kell osztályozni. Az így osztályozott hivatalokra és állásokra való kinevezés a jelölteknél a versenyzvizsgán elért eredményei alapján megállapított rangsor szerint történik. A közhivatalokra való kinevezések Washington, az egyes tagállamok, territoriumok és Columbia kerület között osztatnak fel az utolsó népszámlálás alapján megállapított népességi adatok arányában. A végleges kinevezést mindig gyakornoki szolgálat előzi meg.

Egyetlen tisztviselő sem kötelezhető politikai párt számára való aláírásra vagy politikai szolgálatra és aki ilyen aláírást vagy szolgálatot megtagad, nem bocsátható el és azt semmiféle hátránnyal nem lehet sujtani. Egyetlen tisztviselő sem használhatja fel hivatalos hatalmát vagy befolyását arra, hogy az egyének és testületek politikai cselekvéseire nyomást gyakoroljon. Ha valamely állás megüresedése esetén nem jelentkezik jelölt a versenyzvizsgára, a bizottság, ha mód van rá, egyszerű vizsgálatot is megengedhet. A tisztviselői kinevezést gyakorló hatóság írásban köteles a bizottsággal közölni a vizsgálatot kiállt jelöltek közül vett tisztviselők vagy más

¹ Köttgen, id. m. 202. l.

alkalmazottak nevét és lakóhelyét, a gyakornoki minőségben alkalmazott jelöltek visszautasítását, az állomási helyek változtatását, a lemondásokat, a visszarendeléseket és a különféle határozatok keltét. A bizottság mindezt számontartja. A bizottság pontosan követi az elnök által megállapított szabályokat, a bizottság tagjai útján szabályozza és vezeti a versenyvizsgákat, a jegyzőkönyveket felülbírálja és megőrzi.

A bizottság kutatja és jelentéseket szerkeszt mindazokról a tényekről, amelyek a szabályzatok végrehajtására és hatására vonatkoznak. Ugyancsak jelentést készít a vizsgálóbizottsági tagok tevékenységéről, az alárendelt személyzetről és általában a törvény végrehajtásával kapcsolatban a köztisztviselőkről és egyéb alkalmazottakról.

A bizottság a kongresszus számára évenként jelentést készít. E jelentés egyrészt a bizottság tényeiről, a hatályban levő szabályzatokról, a megengedett kivételekről, e szabályok és kivételek gyakorlati eredményeiről, másrészt a javaslatba hozott módosításokról számol be. E módosításoknak célja az, hogy a törvénynek nagyobb hatékonyságot biztosítson.

Azok a vizsgáztatók és közalkalmazottak, akik önszántukból vagy megvesztegetés útján egyedül, vagy másokkal szövetségben, erőszakkal, csalással vagy ravaszsággal a versenyvizsga jelöltjének jogát sértették, vagy a jelölt vizsgaeredménye s rangsora tekintetében oly osztályozást végeztek, oly jelentéseket tettek, amelyek a tényeknek meg nem felelnek, vagy felvilágosításokat adtak, illetve titkokat árultak el azzal a cézzal, hogy a versenyvizsga jelöltjének, illetve a kinevezésre, vagy előléptetésre javasolt egyénnek esélyeit fokozzák vagy csökkentik, — 100—1000 dollárig és tíz naptól egy évig terjedő fogházzal, esetleg csak az egyik büntetéssel büntettetnek.

Oly egyén, aki a szeszes italokat mértéktelenül fogyasztja, nem nevezhető ki, illetve nem hagyható meg oly állásban vagy hivatalban, amelyekre ez a törvény vonatkozik.

A szenátus és a képviselőház tagjainak ajánlása, — kivéve a jelölt hírnevére vonatkozó ajánlást, — nem vehető figyelembe azok részéről, akik e törvény szerint a vizsgálatok tartására és a hivatali állásokra való kinevezésre illetékesek.¹

¹ Demartial, id. m. 599. l.

III. A versenyvizsga érvényesülése az Északamerikai Egyesült Államok közzolgálatában.

A versenyvizsga bevezetése valóságos választóvonal az amerikai közigazgatás történetében, amely két egymással mereven ellentétes kormányzati és közigazgatási elvet választ széjjel. Az érdemrendszer bevezetése érdekében Amerika legönzetenőbb, legvilágosabban látó férfiai fáradoztak. Az amerikai közzolgálat történetének tanulmányozásából azonban azt a tapasztalatot szűrhetjük le, hogy nem csupán a jobb belátás győzött a köztisztviselői kiválasztás reformjának megvalósításánál. Erre a kongresszust, valamint az állam és a közigazgatás vezetőit valósággal rákényszerítette a lakosság számának hatalmas növekedése, az ipari és kereskedelmi, de általában az egész gazdasági életnek addig nem sejtett lendülete¹ és az ezekkel természetesen együttjáró közzfeladatok megszaporodása. Ezeket a közzfeladatokat nem lehetett a köztársaság első évtizedeiben szokásos tiszteletbeli tisztviselőkkel ellátni,² mert a nehéz közigazgatási feladatok a közzügyek iránti érdeklődésen felül előzetes tanulmányt és hozzáértést kívántak.

De sem a jobb belátás, sem a teljesen megváltozott állami és társadalmi élet nem tudta az érdemrendszert egyedül uralkodóvá tenni, így nem tudott a politikai és egyéb illetéktelen befolyásoknak teljesen és végérvényesen gátat vetni.³

¹ Friedrich, Die Entwicklung des amerikanischen öffentlichen Rechts nach dem Kriege, Jahrb. d. öff. Rechts, B. 20., Tübingen, 1952. S. 396.

² Morstein—Marx, Verwaltungsreform in den Vereinigten Staaten, Verwaltungsarchiv, 58. Band, Berlin, 1935. S. 71.

³ Bár a versenyvizsga bevezetése a legnagyobb visszaéléseket kiküszöbölte, arra vonatkozólag, hogy mily lassú a gyógyulás az évtizedeken át meggyökeresedett társadalmi és állami betegségből, jellemző képet rajzolt a közel multban Hughes, az Északamerikai Egyesült Államok államtitkárja: „Die Käuflichkeit von Staatsbeamten, die Bereicherung der für Aemterbesetzungen Massgebenden durch Schmiergelder von Gesetzesübertretern, die systematische Bezahlung amtlicher Gefälligkeiten, das alles sind Verbrechen von größter Schwere, bei denen jeder Staatsbürger ohne Besinnen als Angeber auftreten und keine Mühe gescheut werden sollte, die Schuldigen zu bestrafen. Aber ich glaube, die gröbereren Formen der Beamtenbestechlichkeit sind jetzt zum Glück seltener. Es gibt weniger unmittelbare Bestechung und Dieberei... An die Stelle von Diebstahl und Veruntreuung sind meist Verabredungen und stillschweigende Einverständnisse zu gegenseitiger Deckung und Bereicherung getreten... Diese Übung... bildet auch das Einfalltor der Unfähigkeit in

Az érdemrendszer nem általános érvényű, mert politikai állásokra (unclassified service) egyáltalán nem, a hivatásos tisztviselői (classified service) állásokra pedig nem kizárólagosan érvényes. Meg kell azonban jegyezni, hogy egyrészt a politikai állások száma a hivatásos tisztviselői állások javára folyton fogy, másrészt mind kevesebb azoknak a hivatásos tisztviselői állásoknak a száma, melyeket versenyvizsga nélkül töltenek be. Az Unió közigazgatási állásainak ma már háromnegyedrésze az érdemrendszer hatálya alá esik.¹ A Pendleton-Bill szövetségi törvény lévén, nem vonatkozik sem a tagállamokra, sem a városokra, amelyeknek így tetszésükre van bízva, hogy bevezetik-e az érdemrendszert a tisztviselői állások betöltésénél. Ezek éltek is ezzel a szabadsággal, mert nagyrészüik még ma sem vezette be.² A tagállamokban és városokban azonban nem oly gyakori a politikai pártok váltakozása a hatalomban s így az érdemrendszer hiánya nem jár oly súlyos következményekkel, mint járt annak idején az Unió életében.

De a versenyvizsga bevezetése az Unió közigazgatásában sem tudott teljesen véget vetni a politikai és egyéb illetéktelen befolyásoknak. Ennek magyarázatát abban keresik, hogy az elnök kinevezési joga az alkotmányban gyökerezik, tehát ha egy törvény a tisztviselői állások betöltésére feltételeket ír elő, ez az előírás az elnök számára csupán útbaigazítás, útmutatás jellegével bír, de nem kötelező.³ Sőt ha az elnök valakit a vizsgabizottság véleménye alapján tartoznék kinevezni, úgy a kinevezési jog lényegében olyan hatóság kezébe kerülne, amelyet az alkotmány nem ismer.⁴ Az elnök számára nincs is jogi szankció a Pendleton-Bill-ben, vagyis az abban foglaltak betartására őt

den Staatsdienst und führt zur Vermehrung unnötiger Stellen... Parteiverpflichtungen sind ein Haupterkklärungsgrund für die Lähmung der Verwaltung.“ (Hughes, Charles Evans, Lebensbedingungen der Demokratie, Berlin, 1922, S. 30.)

¹ Magyary, id. m. 172. l.

² A versenyvizsgálatnak a városi igazgatásban való érvényesülését I. Ereky István, Önkormányzat az Északamerikai Egyesült Államokban, Budapest, 1934., 46. l. (A közhivatalnoki jog). A szolgálati biztosok intézményének eltérő rendszereire az egyes városokban (massachusetsi, illinoisi, philadelphiai, newyorki rendszer), u. o. 58. l.

³ Demartial, id. m. 601. l.

⁴ Farnam, id. m. 10. l. — Így nyilatkozott a véleményleadásra felkért főügyész is, hozzátéve, hogy a kongresszus bármely hivatal betöltésének feltételeit előírhatja, például bizonyos életkort, az állampolgárságot stb.

kényszeríteni nem is lehet. A közszolgálati biztosokat jogában áll kinevezni, de erre nem köteles. Ugyanígy nem köteles a szolgálati biztosok által készített szabályzatokat elfogadni vagy az esetleg már elfogadott szabályzatokat végrehajtani.¹

A politikai befolyás a versenyvizsga mellett is érvényesül. Megtörténik, hogy a versenyvizsgát sikeresen letett jelöltek listáján jelzett három elsőt hiába közli a vizsgabizottság a kinevező hatósággal, mert ha az érdekelt szenátor² vagy képviselő egyiket sem fogadja el, vagy más neveket kívánnak a közszolgálati biztosoktól, vagy új versenyvizsgát tartatnak, amely már a politikusok által kívánt eredménnyel jár.³

A politika tovább hat az elbocsátások terén is. Így még 1922-ben is megtörtént, hogy Washingtonban egyik műszaki hivatal aligazgatóját és 27 tisztviselőjét pártpolitikai okokból bocsátották el. Az elbocsátás ellen tiltakoztak a szövetségi tisztviselők nemzeti szervei,⁴ azonban ennek a tiltakozásnak semmiféle eredménye nem volt.

IV. *Az amerikai közszolgálat javítását célzó törekvések és az európai tanulságok.*⁵

A „Social Science Research Council“ (a társadalomtudományi tanulmányi tanács) 1935. évi newyorki ülésén szükségesnek ítélte azoknak az elveknek megállapítását, amelyek a közszolgálati alkalmazottak gyakorlati képzésének típusát határozzák meg. E célból a Public Administration Clearing House Princeton-ban (New-Yersey) 1935. június 22—24. napjaira konferenciát hívott egybe. Kiindulási pontul szolgál Lambie professzornak (Harward egyetem) tanulmánya, amely a közszolgálati alkalmazottak képzésére vonatkozó egyetemi tapasztalatokat foglalta össze, továbbá J. C. Wright memoranduma a közszolgálati állásokra való képzésről (Vocational Education for Public Service Jobs).

¹ Farnam, id. m. 22. l.

² Ezt egyszerűen „Senatorial courtesy“-nak, a szenátussal szemben gyakorolt udvariasságnak nevezik.

³ Sharp, id. m. 400. l.

⁴ U. o. 399. l.

⁵ Lambie, Morris B., Training for the public service, the report and recommendations of a conference sponsored by Public Administration Clearing House, Publication No. 49., Chicago, Ill., 1935. — A közszolgálati alkalmazottak képzése utolsó 25 esztendejének problémáival foglalkozó konferencia eredményeit tükrözteti vissza ez a jelentés, amelynek adataiból merítettük az Északamerikai Egyesült Államok közszolgálatának javítására irányuló törekvések vázlatos leírását. L. különösen id. m. 1—12. l.

A konferencia a közszolgálati képzést megelőző (preliminary education), a tulajdonképeni képzés (internships, apprenticeships) és a közszolgálatba lépést követő gyakorlati képzés (in-service, post-entry training) kérdéseit tárgyalta és a következőket állapította meg az angol és az európai kontinens államai közszolgálati alkalmazottainak képzésével való összehasonlítás, s az ebből eredő tanulságok alapján.

A francia közszolgálat az előkészítés (préparation) és a közszolgálatra való képzés (formation) között éles határvonalat von. Ezzel szemben az angol és az amerikai közszolgálati nevelés ilyen határozott megkülönböztetést nem ismer. — A franciák „előkészítés“-en az Ecole Libre des Sciences Politiques vagy egyéb iskolákban való tanulást értenek, amelyet a közszolgálatban való alkalmazás követ, ahol képzést (formation) kapnak. Ennek az angolban nincs is megfelelő kifejezése. Ez az, amit gyakorlati képzésnek (in-service training) nevez az amerikai közszolgálat. A tulajdonképeni képzés tehát akkor kezdődik, amikor a jelölt már kezdő állásába kerül. Ennek folytán a következő terminológiában egyeztek meg: az iskolában való tanulás a „preentry education“ vagy „preparation“. A tanulmányokkal kapcsolatos közszolgálati gyakorlat az „internship, vagy az „apprenticeship“. Az alkalmazást követő közszolgálati képzés a „post-entry“ vagy az „in-service training“.

Amíg a közszolgálati alkalmazottak képzése céljából Angliában megalapítják a „London School of Economics and Political Science“ főiskolát és az oxfordi meg a cambridgei, majd más angol egyetemek a közszolgálatra vonatkozó előadásokat szerveznek, addig Franciaországban az 1848-ban alapított közigazgatási intézet gyors elmulása után 1871-ben megalapítják az „Ecole Libre des Sciences Politiques“ főiskolát közigazgatási, diplomáciai, közgazdasági, pénzügyi és általános osztályokkal. Majd a városi közszolgálat bonyolult igényeinek kielégítésére 1924-ben megteremtik az „Urbanisme“ intézetét, mint a párisi egyetem részét.

Németországban a „Kommunalwissenschaftliches Institut“-ot a berlini egyetemhez kapcsolják. Ugyanez történik Svédországban az „Institutet for Socialpolitisk and Kommunal Utbildning och Forskning“ intézménnyel, amely 1921-ben a stockholmi egyetem részévé válik.

Az amerikai szükségletekhez legközelebb esik az angol közszolgálati képzés, bár Amerikában szó sem lehet arról, hogy úgy képezzenek ki a közszolgálatra, mint azt Oxford és Cambridge

egyetemei teszik, amelyek a közszerológáti nevelés alapjait a klaszszikus műveltségben találják. — Az amerikai közszerológáti alig talál utánozni valót a francia és a német közszerológáti képzés terén.

Az amerikai egyetemeken 1900 körül, amikor a mezőgazdasági és erdészeti közigazgatás céljaira kezdtek közszerológáti tisztviselőket képezni, ugyanoly módon rendezték ezeket az előadásokat, mint azt 1900 előtt a magángazdaságok céljaira tették. Ez időtájt ugyanis az egyetemek az Egyesült Államokban nem tettek különbséget egyrésről a magángazdasági, másrésről a közszerológáti és közigazgatási célok között. Nem tehettek különbséget, mert nem akarták megnehezíteni a közigazgatási és közszerológáti célokat szolgáló előadások rendezésével és azoknak kötelező látogatását előíró szabályokkal az államszerológáti lépést. Akkorájt ugyanis az Egyesült Államok egyetemet végzett polgárai rendszerint nem mutattak hajlandóságot a közszerológáti pályákra. Ez a magyarázata annak, hogy az amerikai egyetemek a XIX. évszázad végéig külön közszerológáti képzéssel alig foglalkoztak. Ez a jelenség magyarázza meg Massachusetts állam 1779. évi elvét a hivatalok igen rövid idejű betöltéséről, továbbá a szövetségi törvényt, amely a hivataloknak négy évre szóló betöltését szabályozta. — Hosszú évtizedek közeletének ez a kíséő jelensége készítette elő a talajt a fentebb vázolt kizsákmányoló rendszer számára. — 1910-ben azonban megindul a közszerológáti reformját célzó Wisconsin-mozgalom, majd 1914-ben a Newyork City-ben tartott egyetemi és közszerológáti konferencia (National Conference on Universities and Public Service). 1911-ben a „Newyork Bureau of Municipal Research“ irányítása mellett megalapítják a közszerológáti iskolát (The Training School for Public Service). 1912-ben az „American Political Science Association“ megerteremti a közszerológáti gyakorlati képzés bizottságát (Committee on Practical Training for the Public Service). 1914-ben a Columbia-egyetem a közszerológáti képzés ügyében bizottságot küld ki. Hasonló bizottságot szervez a „College of the City of Newyork“. Követik a jó példát Minnesota, Illinois és Washington egyetemei és 1919-ben az „Association of Urban Universities“ a közszerológáti képzés ügyében Cincinnati-ban konferenciát hív össze. A világháborút követő időben a köztisztviselők képzésére 19 amerikai egyetem szervez előadásokat. A közszerológáti képzéssel külön először a Syracuse University foglalkozott, amelynek keretében az Institute of Public Administration 1921-ben megindítja a közszerológáti szakiskolát (Training School for Public Service),

egy külön egyetemi kar első csiráját.¹ 1929-ben Princeton egyeteme is megnyitja a köz- és nemzetközi ügyek iskoláját (School of Public and International Affairs).

A közszolgálati képzés kérdésével 1951-ben a Minnesota egyetem, 1954-ben a chacagói egyetem foglalkozik e célra összehívott konferenciákon, amelyeken a hivatalos „United States Civil Service Commission“ is élénk részt vesz.

Mindez arra vall, hogy a hivatalos és az egyetemi köröket állandóan foglalkoztatja e nagyjelentőségű kérdés, amelynek megoldása céljából az egyetemek fokozatosan megszervezik a közszolgálatra való előkészítés céljából a szükséges előadásokat. — A közszolgálati képzésen az 1910—1935. évekig terjedő negyedszázad, nagyot lendít, ami nem a közszolgálatban dolgozók műve, hanem a közszolgálaton kívül állók jelentős munkája, akik ezzel a tényükkel bizonyították be, mily nagy jelentőséget tulajdonítanak a közszolgálati képzés ügyének.

Az 1930. évben megérett az amerikai köztudat, amennyiben megértette a közszolgálati tisztviselők képzésének nagy jelentőségét. Ez az esztendő azért is nevezetes, mert egy évszázadot meghaladó korszak után megadta a lökést a más pályán nem boldoguló ifjúságnak arra, hogy a közszolgálatban igyekezzenek elhelyezkedni. Arra a pályára tereli az ifjúságot, amelyet egy teljes évszázadon keresztül elhanyagoltak.

Ha az amerikai egyetemi közszolgálati képzést szembeállítjuk az angol közszolgálati képzéssel, szembeötlik az éles különbség. Angliában a XIX. évszázad közepe óta általánosan elismerték, hogy a közszolgálat egyetemi képzettséget követel. Elismerték, hogy a közszolgálat éppen olyan vonzó, mint bármely más pálya. Ugyanebben a korszakban Anglia a közszolgálat minden ágát megtisztította a kizsákmányolás kinövéseitől, a politikai befolyásoktól és a pártoskodás bajaitól. Ennek eredményeképpen a brit egyetemek legjobb embereiket küldték a birodalom anyaországi és gyarmati közszolgálatának ellátására. Megtették ezt az angol egyetemek anélkül, hogy előadásaik anyagán, rendjén, a nevelés régen bevált módszerein változtatni kellett volna. — Ezzel szemben az Egyesült Államok egyetemi oktatása hasonló módon nem érvényesülhetett a közszolgálatban akkor, amikor Jackson politikájának elvei a közszolgálatot teljesen aláásták és a hatalmas birodalmat végveszéllyel fenyegették. — Szerencsére 1883. óta az Északamerikai Egyesült Államokban a kizsákmányoló rendszer a magasabb közigazgatási szolgálatban szünőben volt a szövetségi

¹ L. School of Citizenship and Public Affairs, Syracuse, 1955.

kormányzat (Federal government) hivatalaiban. Ennek a hatása érezhető néhány — bár nem sok — állam kormányzatában, majd a legtöbb nagy amerikai város igazgatásában, amelyek a kizsákmányoló rendszer eszközeit megsemmisítették. A szabad, tisztességes verseny lépett e kormányzati hivatalokban a kizsákmányoló befolyás helyébe. Még a legtágabb lelkiismeretű politikus sem mert a szakszerű és a technikai közszolgálatra mást alkalmazni, mint képzett szakembert, mert tudatára ébredtek annak, hogy nemcsak a társadalmi közösség védelméről van szó, hanem saját életbiztonságukról is.

Az Északamerikai Egyesült Államok közszolgálatára az utolsó két évtizedben erős hatást gyakoroltak az angolok következő intézkedései: az 1919-ben megteremtett „administrative and executive class“, az 1920-ban felállított „Institute of Public Administration“, az 1927. óta elismert közigazgatási oklevelek, amelyek a „London School of Economics and Political Science“ ad ki, aminek hatása alatt több angol egyetem hasonlóan jár el. Ezzel párhuzamos 1926 óta a brit közszolgálatban a közgazdasági tudományokból szerzett B. S. (Bachelor of Science) oklevél alapján szervezett vizsga, amelynek sikeres letétele képesít bizonyos állásokra. Ehhez járult 1929-ben a „Royal Commission on Civil Service“ kifejezett érdeklődése a közszolgálati képzés ügyében, végre 1954-ben a „Report to the Minister of Health on Qualifications, Recruitment, Training and Promotion of Local Government Officers“, amely a helyi közszolgálati tisztviselők minősítését, képzését és utánpótlását szabályozza. — Mindezek az angol reformok az Északamerikai Egyesült Államok közszolgálatában változtatásokat okoznak, amelyek a közszolgálati ágak szervezésében most (1957) még folyamatban vannak.

6. §. A porosz magasabb közigazgatási vizsga.

I. Fejlődéstörténete.

A köztisztviselők előképzettségét, — illetve a köztisztviselők kiválasztási módját vizsgálva a különböző államokban, különböző kormányformák uralma alatt, nem találjuk meglepőnek, hogy Poroszország, a hivatalnokállam, a tipikus felsőségi (hatósági) állam, a többi államot jóval megelőzve, rendeletekkel a legapróbb részletekig szabályozta e kérdést. Ahhoz, hogy tiszta képet kapjunk a porosz köztisztviselők kiválasztásának, a magasabb közigazgatási állásra képesítő vizsgának évszázados fejlődéséről, elég ezeket a rendelkezéseket végig kísérni. Itt nincs szó versenyvizsgáról, hanem az állam által megszervezett, állami hatóság előtt letett ké-

pesítő vizgálatról. Ennek sikeres letétele azonban az alkalmazásra semminemű jogcímet nem biztosít.

A porosz közhivatalnoki kar hagyományai I. Frigyes Vilmosig nyúlnak vissza, aki a későbbi kiváló közigazgatásnak alapjait rakta le. I. Frigyes Vilmos előbb mindkét központi hatóságot (Generalkriegskommissariat, Generalfinanzdirektorium) egy hatósággá egyesítette vezérigazgatóság (Generaldirektorium) néven, majd később a tartományi hatóságokat (Kriegskommissariat, Amtskammer) hadi és uradalmi kamarákká (Kriegs- und Domänenkammer) vonta össze. Már a vezérigazgatóság részére kiadott 1727. évi december 26.-iki utasítás rendeli, hogy a biztosi hivatalok vezetőinek oly képességekkel kell rendelkezniök, mint a vezérigazgatóság tagjainak, azaz „legyenek oly ügyesek, akiknél jobbat világszerte alig találhassanak“, legyenek hűségesek, becsületesek, nyílt eszűek, akik a gazdasági dolgokhoz értenek és önmaguk is gazdálkodtak, akiknek a kereskedelemről, iparról és minden ehhez tartozó dolgról jó értesültségük legyen, s minde tulajdonságokon felül tollforgatáshoz is értsenek.¹ Ez utasítás kibocsátását megelőzőleg az 1725. április 12.-iki porosz királyi leirat úgy intézkedik, hogy a tanácskozásokba oly férfiakat vonjanak be, akiknek nyílt észjárásuk és gyors felfogásuk van. Ezek külön asztalhoz ültek és csupán hallgatták a tárgyalásokat. Később már megbízásokat is adtak nekik.²

Az 1748. évi július 22. kamarai utasítás meghatározta azokat a tulajdonságokat és megállapította azokat az ismereteket, amelyekkel rendelkeznie kellett annak, aki „auscultator“, közigazgatási gyakornok kíván lenni. „Az auscultatoroknak legalább egy esztendőn át valamelyik hivatalban kell működniök, ahol alkalmuk van ismereteket gyűjteni a földművelésről, állattenyésztésről, sörfőzésről és szeszegetésről, majd a gazdasági leltárokról és kivonatokról.“³

Nagy Frigyes uralkodása alatt a nagy igazságszolgáltatási reform során Cocceji miniszter 1755-ben rendszeresítette az igazságügyi szolgálat számára a szigorú vizsgákat és az előkészítő szolgálatot. Ugyanezeket a közigazgatási szolgálat számára Hagen miniszter rendelte el 1770-ben. A tanult jogászok ezzel az időponttal vonulnak be nagyobb számmal a magasabb közigazgatási állásokba.⁴ Ez évben állították fel az első állandó vizsgálóbizottságot

¹ Delbrück, Clemens, Die Ausbildung für den höheren Verwaltungsdienst in Preussen, Jena 1917. S. 2—5.

² U. o. 3. l.

³ U. o. 4. l.

⁴ Hintze, id. m. 35. l.

(Oberexaminationskommission), amely előtt a közigazgatási vizsgát kellett letenni. Ez a bizottság öt pénzügyi tanácsosból állott. A vizsgának írásbeli és szóbeli része volt. Az első vizsgát annál a kamaránál kellett letenni, amelynél a jelölt felvételét kérte. A jelöltek eleinte „Auscultator“-oknak, később „Referendar“-oknak nevezik. A XVIII. évszázadban még nem kívánták meg a főiskolai végzettséget, s így a kinevező hatóságoknak módjukban volt a jelentkezők között szabadon választani.

Érdekes megfigyelni, hogy a XVIII. évszázad vége felé mely tárgyak szerepeltek a német egyetemeken: államtudományi enciklopédia, természet- és népjog, elméleti és alkalmazott matematika, építészet, gazdasági és technikai állattan, növénytan, ásványtan, természettan, vegytan, mezőgazdaság, erdészet, bányászat, számvitel, állatorvosi ismeretek, technologia, kereskedelmi tudomány, földrajz, statisztika, pénzügytan, rendészet, politika, közigazgatás (államgazdaságtan neve alatt), pénz- és bankügy.¹

Az 1794. évi porosz „Allgemeines Landrecht“ a köztisztviselők államvizsgálataira a következőket rendeli: „senki hivatalt ne vállalhasson, aki nem szerzett kellő minősítést és ügyességének tanujelét nem adta.“ Külön törvények és utasítások határozzák meg, kikkel tölthetők be a különböző hivatalok s milyen előkészületeknek és vizsgálatoknak kell megelőzni az alkalmazást a szolgálatok különböző szakja és fokozata szerint.²

1808. évi december 26-án valamennyi tartományi kormányhatóság ügyviteli utasítást (Geschäftsinstruktion) kap, amelynek 101. §-a így rendelkezik: „a referendariusoknak az egyetemeken alaposan kell tanulmányozniok az államtudományokat és ezeknek segédtudományait, főleg a rendészetet, technológiát, statisztikát, kísérleti fizikát és vegytant, növénytant és gazdaságtant, s ha alkalmazást akarnak, ki kell mutatniok, hogy legalább egy eszten-dőn keresztül a legfontosabb iparágakban, különösen a mezőgazdaságban gyakorlati ismereteket szereztek. Az nem feltétlenül szükséges, hogy valamely uradalmi jószágigazgatósági hivatalban dolgoztak legyen. A jelöltek szóbeli és írásbeli vizsgálatot tesznek, s csak akkor képesítetnek, ha az előírt tudományokban való elméleti alaposág helyes és gyakorlott ítélőképességgel párosul.“³ Az 1817. évi október 23-i kormányutasítás 49. §-a szerint a

¹ Franz, W., Das Technikerproblem, Grundsätzliches zur Frage künftiger Auslese für den höheren Verwaltungsdienst, Berlin, 1929. S. 5.

² Wandersleb, Hermann, Die Befähigung zum höheren Verwaltungsdienst, Gesetz vom 10. August 1906/8. Juli 1920, Berlin, 1927. S. 1.

³ Delbrück, id. m. 6—7. l.

pályázó csak akkor alkalmazható referendariusi minőségben, ha a régi és új nyelvekben, a történelemben és matematikában, az államtudományokban és segédtudományaikban, nevezetesen a technológiában, gazdaságtanban és jogban tudást igazol, az előirt időt az egyetemen tanulmányokkal töltötte el, azután a mezőgazdaságban vagy valamely fontos iparágban gyakorlati ismereteket szerzett és amennyiben erre lehetőség van, mint „Auscultator“ valamelyik bíróságnál dolgozott.¹

Az 1846. évi február 14-én a közigazgatási magasabb hivatalokhoz megkívánt képesítésre vonatkozólag kibocsátott szabályzat szerint az, aki mint „referendarius abból a célból akar valamely kormányhivatalba bejutni, hogy a magasabb közigazgatási közszolgálatra készüljön elő, kimutatni tartozik, hogy valamely bíróságnál auscultatorként dolgozott és vagy letette a második jogi referendariusi vizsgálatot valamelyik felsőbíróságnál, vagy bemutatta az e vizsgánál megkívánt érettségről szóló bizonyítványt, s a felsőbíróság részéről megfelelőnek nyilvánított szakjelentést készített.“ Ezenkívül le kellett még tenni a kormányreferendariusi külön vizsgálatot. A rendelet szerint a kormányhatóságnál leteendő vizsgával igazolni kell, hogy a jelölt az államtudományokban járatos, a közgazdaságtan, rendészet, pénzügytan alapelveit elsajátította és a pénzügyi segédtudományokról, főleg a mezőgazdasági tanokról megfelelő ismeretei vannak. A vizsga szóbeli. A második vizsga, amellyel a referendarius a kormányassessori képesítést kívánja megszerezni, s ezzel a hatóság tagjává előlépni (19. §.), írásbeli és szóbeli részből állott. (25. §.) Az írásbeli vizsga három dolgozatot ölelt fel. Az egyiknek államtudományi, a másodiknak rendészeti, a harmadiknak pénzügyi tárgykörből kellett lennie. A második és harmadik dolgozat inkább gyakorlati természetű volt. Határidőket, amelyekben belül ezeket a dolgozatokat be kellett mutatni, nem szabtak.²

Az idézett rendelkezésekből kiviláglik a porosz tisztviselőképzésnek néhány főjellemvonása.

Az egész XVIII. évszázadban és a XIX. évszázad első felében jelentős nemzetgazdasági, államtudományi és pénzügyi ismereteket kívánnak meg. A jog jó ideig mellékesen szerepel, csak az 1817. évi kormányutasítás (Regierungsinstruktion) írja elő annak alapos ismeretét. Ugyanez az utasítás kifejezetten előírja azt is, hogy a jelöltek tanulmányaikat az egyetemeken a megfelelő időn

¹ Delbrück, id. m. 7. l.

² U. o. 8–9. l.

át folytassák. Meg kell azonban jegyezni, hogy Poroszország köztisztviselőitől alapos tudományos képzettséget kívánt meg és a XVIII. évszázad vége felé a magasabb köztisztviselők egyetemi végzettsége általánossá lett.

A képzésnek legjellemzőbb vonása, hogy I. Frigyes Vilmos óta szükségesnek tartották a külön közigazgatási tisztviselői képzést, amelynél az államtudományi elméleti követelmények mellett szerepelt gyakorlati követelmény is, nevezetesen a legfontosabb iparágak ismerete és főleg a mezőgazdasági gyakorlati ismeretek megszerzése. Ezt írja elő az 1808. évi ügyrend (Geschäftsinstruktion). Az 1817. évi kormányutasítás (Regierungsinstruktion) már csak annyit mond, hogy az egyetemi tanulmányok után legalább a mezőgazdaságnak vagy egy másik iparágnak gyakorlati ismeretét kell megszerezni. Itt jelenik meg az a kívánság is, hogy amennyire ez keresztülvihető, a jelölt valamelyik bíróságnál „Auscultator” minőségében dolgozott legyen. Ettől kezdve fokozatosan növekszik a követelmény a jogi ismeretek növelése és a gyakorlati idő nagyobb részének a bíróságnál való eltöltése iránt. Az addigi porosz irányzattal szemben, amely szükségesnek tartotta a külön közigazgatási tisztviselői képzést, most már felmerül az a kívánság, hogy ez a külön közigazgatási tisztviselői képzés szűnjék meg és a közigazgatás a szükséges utánpótlást a bírói pályára képesített jelentkezők (az ugynevezett „Gerichtsassessor”-ok) közül válassza ki. Ez a törekvés jelentkezik abban a tényben, hogy 1869-től, amely évben ugyanis a bírói pályára való képesítést törvényben szabályozták, egészen 1879-ig a magasabb közigazgatási pályára vonatkozó törvény (Gesetz zum höherem Verwaltungsdienst) meghozataláig, nem is vettek fel kormányreferendariusokat (Regierungsreferendar). A kormányok törekvése a külön közigazgatási tisztviselői képzés megszüntetésére azonban erős ellenállásra talált, amely éppen e most említett törvény kieroszakolásával győzedelmeskedett. A tisztán közigazgatási képzésnek azonban, amely jó hosszú ideig jellemezte a porosz tisztviselőnevelést, bizonyos engedményeket kellett tenni a tisztán jogi képesítésű bírói elem javára. Ebben a törvényben ugyanis a jogi képzettség követelése már erőteljesen domborodik ki. Ezt mutatja az u. n. első jogi vizsga (erste juristische Prüfung), amelyben tisztán jogi tárgyak szerepeltek, de mutatja a négy évre megszabott gyakorlati idő felhasználási módja is. Két teljes évet kellett ugyanis törvényszéken eltölteni és csak a többi időn át kellett különböző közigazgatási hatóságoknál működni. A második vizsga, a nagy államvizsga (die grosse Staatsprüfung) szóbeli és írásbeli, mely szintén

jogi tartalommal telített, azzal a hozzáadással, hogy tárgyai közé tartozott a közgazdaságtan és pénzügytan (Volks- und Staatswirtschaftslehre) is.

A bíróságoknál eltöltendő hosszú gyakorlat ellen is visszahatás jelentkezik az 1879-iki törvény 1906. évi módosításában, amelynek 4. §-a szerint az előkészítési szolgálatnak a bíróságoknál eltöltendő egy esztendei referendáriusi szolgálattal kellett kezdődnie. A pénzügyminiszter és a belügyminiszter felhatalmazást nyertek arra, hogy ennek a szolgálatnak idejét — a közigazgatási szolgálat előkészítési idejének megfelelő meghosszabbítása mellett — kilenc hónapi időtartamig leszállíthassák.

Az 1920-iki reform még tovább ment, mert a bíróságnál eltöltendő előkészítő időt már csak hat hónapban állapította meg. Másik újítást tartalmaz a 15. §., amely megengedte, hogy egyesek kivételes esetekben szakképzettségük és a közszolgálatban eltöltött legalább három évi működésük alapján, ha a magasabb közigazgatási pályára különösen alkalmasaknak látszanak, ezekre a pályákra képesítetteknek nyilváníttassanak. Ez egyrészt engedmény kívánt lenni az abban az időben (1920) népszerű jelszó, a közigazgatás demokratizálása irányában, másrészt a közigazgatásban rést nyitott a nem jogi szakképzettséggel rendelkezők, — elsősorban a technikai főiskolát végzettek számára, akiknek a közszolgálatba való bejuthatását az érdekeltek évtizedek óta sürgették. Ezt a rendelkezést azonban a legújabb fejlemények hatálytalanították, amelyek szerint (Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums) a szabályszerű képzéssel nem rendelkező tisztviselőknek a szolgálatot el kellett hagyniuk.

A porosz kormányzatnak ma is¹ sokat vitatott kérdése, van-e szükség külön közigazgatási és külön jogi képzésre, vagy a kettő egységes legyen-e. Ez egyben a gyakorlat kérdése, nevezetesen az, kell-e a közigazgatási gyakornokoknak (Regierungsreferendar) és a joggyakornokoknak (Gerichtsreferendar) egymástól eltérő gyakorlatot, más-más előkészítő szolgálatot folytatniok? A már említett 1879. évi március 11-iki törvény előtt tíz esztendőn keresztül a magasabb fokú közigazgatási tisztviselői kart kizárólag a joggyakornokokból, tehát a bírói képesítésű jelöltekből egészítették ki s csak e törvény vezeti be újra a külön közigazgatási előkészítő szolgálatot. Ötven esztendővel később, 1927-ben ugyanez megismétlődött, mert ez idő óta közigazgatási gyakornokokat ismét

¹ Kühne, Einheitliche Ausbildung gemeint, Kölnische Zeitung, No, 526. Köln, 1934.

nem vesznek fel. E két történeti tény eléggé igazolja ennek az egész jogi életre kiható kérdésnek jelentőségét.

A kérdés gyökere a bírói és közigazgatási tevékenység különbözőségében van. Mi a bírói tevékenység tartalma és célja s mit csinál a közigazgatási tisztviselő? Nagy általánosságban a bíró a magánjog, a közigazgatási tisztviselő a közjog területén működik. De a bíró a büntetőjog kérdéseit vizsgálva a közjog területét is érinti. A bíró a magánjog birodalmában az eléje terjesztett ügy feleinek diszpozitív akaratnyilvánításait tartva szem előtt, állapítja meg a tényállást, amelyre a jogszabályt a törvény szigorú betartásával alkalmazza. A bíró nem néz sem jobbra, sem balra, csak a jog szerint dönt. És pedig akkor is, ha ennek a döntésnek súlyos következményei vannak. Ezért találó az igazság allegóriája, amely bekötött szemekkel, mintegy belső látással keresi és fedi fel az ítéletben az igazság eszményét.¹

Ugyanezt teszi a bíró a közjog területén is mozgó büntetőjogi ítélkezés folyamán. Itt is szigorúan alkalmazza a törvényt, bár a büntetőtörvények ma már nagyobb szabadságot adnak a bírónak arra, hogy az igazságos ítélet esetleges túlzásait enyhítse.

A bíró tehát mind a magánjogban, mind a büntetőjogban tényállásokat kutat és állapít meg. A jogszabályok szerint dönti el a felek vitáit.² Itt a törvény alkalmazása öncél. Azt kell megállapítani, hogy az állam hatályos törvényei szerint mi a jogos. A magánjogi vitákra szokták mondani, hogy ahol nincs panaszos, nincsen bíró. A bíró csak akkor cselekszik, ha neki azt a törvény írja elő. Ezenfelül saját kezdeményezéséből tenni valamit kifejezetten tilos. Ezzel szemben a közigazgatási tisztviselő nemcsak a tényállást állapítja meg, nemcsak a jogszabályt alkalmazza, hanem azt is figyeli, hogy határozatának mily társadalmi következményei lehetnek, milyen gazdasági hatása lehet nemcsak az egyénre, hanem a közösségre is. A kezdeményezés, amely a bírónak tilos, a hivatását szerető és kiváló közigazgatási tisztviselőnek biztos ismertetőjele. A közigazgatási tisztviselőnek világosan kell látni az eredményt, amelyet tevékenységével el akar érni, ismernie kell a politikai, gazdasági, szociális és kulturális célokat, amelyeket megváltoztatni és javítani akar. Hatalmában kell lennie azoknak az eszközöknek, utaknak és módoknak,

¹ Delbrück, id. m. 25—29. l.

² Haussleiter, Rechtspflege und Verwaltung als zwei verschiedene Berufe, Kölnische Zeitung, No. 526, Köln, 1934.

amelyek a kitűzött cél elérésére alkalmasak. A közigazgatási tisztviselő előtt mindig a közérdeknek kell lebegnie, amelyet elsősorban kell szolgálnia, s csak azután nézheti az egyén érdekét. A közcél szolgálatában a célszerűség és szabad belátása szerint dönt a társadalmi élet mindenfajta ténykedéseiről. A közigazgatás eszközei gyakran jogszabályoknak az alkalmazásából állanak, de a közigazgatás tevékenysége semmiesetre sem merül ki a jogalkalmazásban. Még akkor is, amikor a közigazgatás kétségen kívül jogszabályokkal dolgozik, ezt is azért teszi, hogy ezek segítségével objektív, nem pedig tisztán csak a jog megvalósításában fekvő eredményt hozzon létre. Azok a követelmények tehát, amelyeket a hivatás a bíróval és a közigazgatási tisztviselővel szemben támaszt, nagyon különbözök, ezért van a közigazgatási tisztviselőnek más képzésre szüksége, mint a bírónak.¹ Legyen tehát a közigazgatási tisztviselő a társadalmi élet minden vonatkozásában otthonos, ami annyit jelent, hogy a jogalkalmazás mellett legyen külön képzettsége a társadalomtudományok egész területén, s legyen ugyancsak a társadalmi élet minden ténykedésében megfelelő gyakorlat, amit a leendő bírótól nem szükséges megkövetelni. Az a lényeg, hogy a közigazgatási tisztviselő a politikai pártokon felülállva döntse el a közigazgatási vitákat. E viták eldöntése komoly előtanulmányokat kíván s az állam közjogi és politikai szervezetének ismeretén kívül megköveteli, hogy a közigazgatási tisztviselő a közgazdasági élet szövevényes módszereit is elsajátítsa, mert csak ily ismeretekkel felruházott tisztviselő szolgálja a közösséget anélkül, hogy az egyéni érdekeken sérelem esnék. Az állami beavatkozás mai széles kiterjesztése mellett a közigazgatási tisztviselőnek még fokozottabban szem előtt kell tartania azt, hogy azok a jogparancsok, amelyek törvényekben és bonyolult, néha egymásnak ellentmondó rendeletekben rögzítettek meg, csupán eszközök arra, hogyan lehet a nemzet egyetemes érdekét az egyének gyakran ellentétes érdekeivel összeegyeztetni.

Azt is hangsúlyozzák a külön jogi és a külön közigazgatási képzés mellett,² hogy az együttes képzésnél a magánjog és a büntetőjog mellett a közjog, a közgazdaságtan és a pénzügytan nagyon mostoha elbánásban részesül. Már pedig ez eddig elhanyagolt tudományszakokban való kiképzésre különös gondot kellene for-

¹ Höhere Verwaltungsvorbildung, Kölnische Zeitung, No. 554, Köln, 1934.

² Drews, B., Verwaltungsreform und Berufsbildung der Volkswirte, Verwaltungsassessor oder Wirtschaftsassessor? Zwei Möglichkeiten, München, 1930, S. 13–14.

dítani. Az ily módon képzett tisztviselő ugyanis nemcsak a közigazgatásban, hanem a mezőgazdaságban, az iparban és a kereskedelmi vállalatokban is megállja a helyét. E vállalatok a jogilag és közgazdaságilag egyaránt képzett egyéneket kétségen kívül szívesen alkalmazzák. Van olyan felfogás is, amely a jogász köztisztviselő mellé gazdasági szaktisztviselőt kíván alkalmazni. Mint-hogy azonban a közigazgatási tisztviselők nagyrésze a jogi kérdések eldöntésénél egyben gazdasági kérdésekben is határozni kénytelen, a kétfajta (jogi és gazdasági) tisztviselő hatáskörének surlódási felülete zavarólag hatna a közigazgatásra. E surlódási felület nagyságát illetőleg elég a mezőgazdasági, ipari, víz- és útügyi közigazgatásra gondolni.

A közigazgatási tisztviselők képzettségének hiányait és egyoldalúságát mind gyakrabban emlegetik. A hiányt főleg a gyakorlatiasság terén állapítják meg, az egyoldalúságot viszont abban látják, hogy nem ismerik kellően az államjogi, a társadalmi, a politikai és a közigazgatási fejlődés belső összefüggéseit.¹ Van olyan nézet is, hogy a mai köztisztviselő még nem tudta megtalálni a modern gazdasági élethez való alkalmazkodás módját. Az a jellemző, hogy a hiány oly korszak tünete, amikor a közgazdasági szempontok mindjobban befolyásolják a politikai életet s e révén a közeseményekre döntő hatással vannak.²

Spengler felfogása szerint a jövőre nézve követelmény a jogi gondolkodás egész átalakulása, éppen úgy, amint az a felső matematika és fizika területén történt. Az egész társadalmi, gazdasági és technikai élet várva-várja, hogy ez bekövetkezzék. Éles, mély gondolatok évszázadára van szükség, hogy ezt a célt elérjük. Ehhez szükséges volna a jogász előképzettségének megváltoztatása is. Nevezetesen szükség volna a jelenkor gazdasági életének közvetlen, nagy területre terjedő, gyakorlati észlelésére, a nyugat jogtörténetének alapos ismeretére, a német, angol és latin-nyelvű népek fejlődésének állandó összehasonlításával az antik jog ismeretére, de nem a mai érvényes fogalmak mintája gyanánt, hanem fényes példaként arra, hogyan fejlődik a jog tisztán a kor gyakorlati életéből. A római jog ma már nem tekinthető az örökké érvényes alapfogalmak forrásának. Azonban a római élet és a római jogi fogalmak viszonya újból értékesé teszi a római jogot reánk nézve.

¹ Delbrück, Clemens, Die Reform der staatswissenschaftlichen Studien című gyűjteményes munkából, kiadta Jastrow, München, 1920, első rész, 373. l.

² Bruck, W. F., Das Ausbildungsproblem des Beamten in Verwaltung und Wirtschaft, Leipzig, 1926, S. 15.

Megtanuljuk általa, hogy jogunkat saját tapasztalatainkból alkotjuk meg.¹

Az 1934. évben kibocsátott legújabb „Justizausbildungsordnung des Reiches“ csak a joggyakornokokkal (Justizreferendar) foglalkozik, ellenben nem tesz említést a közigazgatási gyakornokokról (Regierungsreferendar). Az új szabályozás szerint a kiképzés célja a szakjában alaposan képzett, a jog kifogástalan jellemű szolgájának nevelése, aki a nép körében, a néppel együtt él, aki a népnek az élet jogi alakításában megvesztegethetetlen és céltudatos segítője és vezetője akar és tud lenni. A 26. §. szerint az előkészítő szolgálat célja a jogászt képessé tenni arra, hogy a jog alapos ismeretének segítségével helytálló és a népnek érthető módon szolgáltasson jogot, a népre káros elemeket leküzdje, a jogkereső közönségnek tanácsot adjon és minden cselekedetével a munka békéjének szolgáljon. Az előkészítő szolgálatból — egyebek között — legalább hét hónapot az állami vagy községi igazgatásban kell eltölteni. Az írásbeli feladatok közül egynek államjogi vagy közigazgatási jogi kérdésnek kell lennie.

E rendelkezésekből arra lehetne következtetni, hogy a „Justizausbildungsordnung“ reformja egyben a közigazgatási tisztviselők elméleti és gyakorlati képzését is szabályozza s így ezzel véglegesen eldőlt volna a harc az egységes jogi és közigazgatási képzés javára. Azt, hogy ez valóban így van-e, csak a jövő fogja megmutatni. Egyelőre tény az, hogy az új rendeletet az igazságügy-miniszter egyedül bocsátotta ki és nem a belügyminiszterrel közösen. Már pedig feltehető, hogyha a „Justizausbildungsordnung“ a magasabb közigazgatási tisztviselői állások utánpótlását is szabályozná, akkor azt az igazságügy-miniszter a belügyminiszterrel közösen adta volna ki, aki tudvalevőleg Németországban a „Beamtenminister“ megjelölést viseli, mert a tisztviselői ügyek az ő hatáskörébe tartoznak. Az új rendelet sehol sem beszél közigazgatási képzésről, már pedig ha ez a rendelet mind a két képzést egyszerre kívánta volna szabályozni, mindenesetre említést tett volna erről az egységes szabályozásról. Megjegyzendő még, hogy az, aki a nagy államvizsgát letette, csak a bírói állásra nyer képesítést (Fähigkeit zum Richteramt); már pedig, ha ez a képesítés egyben a magasabb közigazgatási szolgálatra is képesítene, a képesítés bizonyára erre is szólna.

¹ Spengler, Oswald, Der Untergang des Abendlandes, München, 1922. Bd. II. S. 98.

Az új birodalmi községi törvény¹ is ama nézetet erősíti, hogy a közigazgatási és jogi képesítést nem egyesítették, annak ellenére, hogy már évek óta nem vesznek fel közigazgatási gyakornokokat (Regierungsreferendar). Az új községi törvény ötödik fejezetében (Verwaltung der Gemeinde) ugyanis a 40. §-ban a jogi és a közigazgatási képzést ismét egymás mellett említi.

II. A porosz magasabb közigazgatási vizsga szabályozása.

Az 1906. augusztus 10-én kelt és 1920. július 8-án módosított törvény szabályozza a magasabb közigazgatási szolgálatra való képesítést.² A magasabb közigazgatási szolgálatra szóló képesítést két vizsga letételével lehet elérni, amelyeket valamely egyetemen legalább három évi jogi és államtudományi tanulmányok előznek meg. Az első vizsga a jogi vizsga (erste juristische Staatsprüfung), az úgynevezett referendariusi vizsga. A második vizsga, a magasabb közigazgatási vizsga (grosse Staatsprüfung), az úgynevezett assessor-i vizsga, amelyet „a magasabb közigazgatási tisztviselők vizsgálobizottsága” előtt kell letenni.

Az első jogi vizsgáról legújabbán az 1934. évi július hó 22-én kelt rendelet (Justizausbildungsordnung)³ intézkedik, amely az 1923. évi augusztus hó 11-iki⁴ és az azt módosító 1929. évi június hó 19-iki rendelet helyébe lépett. Az új szabályozás első szakasza szerint a jogászoknak a birodalmi igazságügyminiszter által irányított kiképzése a gyakorlati előkészítő szolgálattal kezdődik.⁵ E szakaszból az következik,⁶ hogy ez a szabályozás csak a joggyakornokok referendariusi vizsgáját érinti.

¹ Die deutsche Gemeindeordnung vom 30. Januar 1935. Reichsgesetzblatt 1935, No. 6. S. 49.

² Gesetz über die Befähigung zum höheren Verwaltungsdienst vom 10. August 1920, Gesetz-Sammlung S. 578. — 8. Juli 1920, Gesetz-Sammlung S. 588.

³ Justizausbildungsordnung des Reiches vom 22. Juli 1934. Reichsgesetzblatt I. S. 91.

⁴ Ausbildungsordnung vom 11. August 1923 für die erste juristische Prüfung. — Allgemeine Verfügung vom 19. Juni 1929, betreffend Änderung der Ausbildungsordnung vom 11. August 1923.

⁵ Az előkészítő szolgáltról rendelkezik az 1923. évi nov. 15. Ausf. Anw. 4, 7. §§.

⁶ 1. §. (1) In die vom Reichsminister der Justiz geleitete Ausbildung tritt der Jurist mit dem praktischen Vorbereitungsdienst ein. (2) Voraussetzung für den Eintritt in diesen Dienst ist die Ernennung zum Gerichtsreferendar. (3) Zum Gerichtsreferendar kann nur ernannt werden, wer die erste juristische Staatsprüfung bestanden hat.

Az 1957. január 26-i németbirodalmi közhivatalnoki törvény Deutsches Beamten-gesetz, R. G. Bl. I. S. 59/164. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a birodalmi belügyi és pénzügyminiszterek 1957. június 29-én¹ kiadták a magasabb közigazgatási szolgálatra történő egységes képzést szabályozó rendeletet, amely 1957. július 1-én lépteti életbe az egységes szabályozást. Ezzel a közigazgatási szolgálat utánpótlásának egységét biztosították a Németbirodalomban. A közigazgatási tisztviselők képzése 1957. július 1-től kezdődőleg két részből áll. Az egyik az egyetemi képzés, amely azonos a bírói képzésre előírt szabályokkal (Justizausbildungsverordnung vom 22. Juli 1954). Az egyetemi tanulmányokat államtanvizsga fejezi be. A másik rész a gyakorlati előkészítő szolgálatból áll. Ez előkészítő szolgálat hét hónapon át bíróságnál töltendő el „Gerichtsreferendar“ minőségében. Ezután két éven és öt hónapon át „Regierungsreferendar“ minőségében folyik a szolgálat előkészítése. A közigazgatási referendáriusokra nézve azonban numerus clausus áll fenn, amely zárt számot a belügyi és pénzügyminiszterek szabnak meg. Ezt a közigazgatási előkészítő szolgálatot fejezi be a nagy államvizsga a Reichprüfungsamt előtt, amely működését 1940. január 1-én kezdi meg, mert a közigazgatási előkészítő szolgálat a most életbelépett szabályzat szerint a közigazgatásban két évet és öt hónapot tesz; ez az előkészítő szolgálati idő 1959. végén fejeződik be. A nagy államvizsga sikeres kiállása után a belügyminiszter a referendáriust közigazgatási assessorrá (Regierungsassessor) nevezi ki. Ezekén kívül bírósági assessorok (Gerichtsassessor) is kinevezhetők, ha legalább egy esztendő tölthetnek közigazgatási szolgálatban.

Mindegyik kormányzatnál, amely referendariusokat foglalkoztat, a kiképzés vezetésével és a felügyelettel a tartományi kormány egyik tagját kell megbízni. Ez a hivatalnok a kormányelnöktől kapja utasításait. Feladata abból áll, hogy a referendariusok tevékenységét ellenőrzi, rendszeres előadásokat és gyakorlatokat tart, zárthelyi írásbeli dolgozatokat készíttet, s ezzel a referendarius gyakorlati iskolázását és tudományos továbbképzését az állam- és jogtudományok, valamint a közgazdaságtan és pénzügytan területén előmozdítja. A kormányelnök ügyel arra, hogy a

¹ Az 1957. június 29-i „Verordnung über die Ausbildung für den höheren Dienst in der allgemeinen und inneren Verwaltung“ jelen munka kisedése után jelent meg; kivonatos ismertetés alapján közöljük a fenti adatokat.

referendarius a szolgálatban és a szolgálaton kívül hivatali állásának megfelelő magatartást tanúsítson. A referendariusnak a szolgálatból való elbocsátását az 1852. évi június 21-én kelt fegyelmi szabályzat 84. §-a szabályozza.

A referendariust a kormányelnök utasítása szerint a tartományi kormány egyes hivatalaiban kell foglalkoztatni. Mindegyik tisztviselő, akinek oldalán a referendarius dolgozik, nyilatkozni tartozik bizonyítványában a referendarius működéséről és képességeiről. A helyhatósági tanácsos bizonyítványának ki kell terjednie arra, milyen a referendarius bánásmódja a körzet lakóival szemben. A kiképzés befejezésekor a tartományi kormány vezető tagja összefoglaló bizonyítványt ad, amelyet a kormányelnöknek kell jóváhagyni; ezt az összes bizonyítványokkal együtt a vizsgára való jelentkezés alkalmával be kell mutatni. Az előkészítő szolgálat lejártá után a kormányreferendáriust, amennyiben a kormányelnök bizonyítványa szerint a második vizsgára megfelelően elkészült, vizsgálatra kell bocsátani.

A második vizsgálatra való bocsátás tekintetében a végrehajtási utasítás szerint a kormányelnök, hogy véleményt adhasson a vizsgáló bizottságnak a referendarius működéséről, főleg írásbeli munkáiról, a jelölt egyik nagyobb írásbeli dolgozatát mutatja be. E munka elvégzésére hat heti határidőt szab. E határidőnek legfeljebb két héttel való meghosszabbítása csak kivételes esetben engedélyezhető. A dolgozatot, amelyet az előkészítő szolgálatot irányító hivatalnok behatóan megvizsgál és a kormányelnök látta-moz, a referendarius önállóan köteles elvégezni. Ennek a dolgozatnak elkészítési ideje alatt a referendariust a hivatali munkától teljesen fel kell menteni, azonban a dolgozat készítése idején is köteles az elméleti tanfolyamokon részt venni. A dolgozat készítésének idejét az előkészítés idejébe betudni nem lehet. Az előkészületi idő lejártával a kormányelnök vizsgálni tartozik, vajjon a jelölt a referendariusi vizsgára bocsátható-e? Ha nem, akkor a tartományi kormányelnök belátása szerint a jelölt továbbra is előkészítő szolgálatban marad. Ilyen esetben a vizsgára bocsátás elmaradásának megokolásával jelentést kell tenni. Ha a kormányelnök a referendariust készültnek ítéli, akkor az illető meghallgatása után, a 2. és 7. §-okban felsorolt valamennyi bizonyítványt és iratot, továbbá a 8. §-ban említett dolgozatot azzal a javaslattal terjeszti elő, hogy a referendarius vizsgára bocsátható. Adott esetben a doktori oklevelet is csatolni kell. Ha az előkészület megfelelő, akkor a magasabb közigazgatási tisztviselők vizsgáló bizottsága megbízást kap arra, hogy a „nagy államvizs-

gát" tartsa meg, ellenkező esetben az előkészületi szolgálat kiegészítése következik be.

A magasabb közigazgatási szolgálatra való képesítésről szóló törvény a második vizsgáról úgy rendelkezik, hogy e vizsga írásbeli és szóbeli részből álljon. Ez a vizsga kiterjed a Poroszországban érvényben levő köz- és magánjogra, különösen az alkotmány- és közigazgatási jogra, a közgazdaságtanra és pénzügytanra. A vizsgán meg kell állapítani azt, vajjon a kormányreferendarius a magasabb közigazgatási szolgálatban önállóan el tud-e látni valamely hivatali állást. A kormányreferendarius, aki a második vizsgát sikerrel kiállotta, a pénzügy- és belügyminiszterek részéről kormányassessori kinevezést kap.

A magasabb közigazgatási szolgálatra szóló képesítés a következő állásokhoz volt szükséges: 1. a tartományi kormány osztályvezetője és tagja, (Abteilungsdirigent und Mitglied einer Regierung), a főelnöknek (Oberpräsident) és a kormányelnöknek (Regierungspräsident) alárendelt magasabb közigazgatási tisztviselők — kivéve a justitiariusokat és a műszaki hivatalnokokat; a kerületi kormányzat egyházi és közoktatásügyi osztályainak állásait oly személyekkel kell betölteni, akiknek vagy az iskolai szakra, vagy a magasabb közigazgatási szolgálatra van képesítésük; 2. a közigazgatási felsőbíróság (Oberverwaltungsgericht), valamint a kerületi választmánynak kinevezéssel betöltendő amaz állásainál, ahol bírói képesítés nem volt előírva; 3. a Hohenzollern-területeken a főhivatali állásoknál.

A kerületi adóigazgató állásának betöltésénél feltétel a magasabb közigazgatási vagy bírói szolgálatra szóló képesítés, ezenfelül az adószolgálatban kimutatott gyakorlati előkészítő szolgálat. A közigazgatási hatóság „justitiarius” állásának eléréséhez a magasabb igazságszolgáltatási képesítés szükséges. A pénzügyi és belügyminiszterek felhatalmaztatnak, hogy azokat, akik a magasabb bírói szolgálatra szolgáló képesítést elnyerték, továbbá kivételesen más személyeket is, nevezetesen, akik szakképzettségükkel és valamely nyilvános közigazgatási szolgálatban, legalább három évi működésükkel a magasabb közigazgatási szolgálatra különösen alkalmasoknak bizonyultak, a magasabb közigazgatási szolgálatra képesítetteknek nyilváníthatják.

III. A porosz közigazgatási gyakornokok ellenőrzése és irányítása a közigazgatási előkészítő szolgálat idején.

A porosz tisztviselőképzést mindenkor a kezdő tisztviselőkkel, az előkészítő szolgálatban tanuló éveiket töltő jelöltekkel való beható foglalkozás jellemezte. Ez a tisztviselőképzés biztosította azt az utánpótlást, amelynek kezébe nyugodtan le lehetett tenni a porosz állam igazgatását. Erre a célra szervezték meg a „tanulmányi vezető“ intézményét is.

A gyakornokok részére tanulmányi vezetőket az egyes tartományi kormányoknál először az 1906. augusztus hó 12-én kiadott végrehajtási utasítás alapján neveztek ki. Ez az intézmény kitűnően bevált. Az utasítás kívánatosnak mondja, hogy a tanulmányi felügyelőknek a vizsgálóbizottság követelményeiről tudomásuk legyen: e célból a felügyelők a szóbeli vizsgákon mint hallgatók lehetőleg vegyenek részt. Az ezt szolgáló utazások szolgálati kiszállásoknak tekintendők. Oly vizsgákon, amelyeket az illető tanulmányi vezető által kiképzett gyakornok tesz le, ez a tanulmányi vezető nem jelenhetik meg. A tanulmányi vezetők rendszeresen részt vesznek az államtudományi továbbképző tanfolyamokon is, amely célból szabadságot élveznek. Ez alkalmakkor a kiképzés kérdéseit a tanulmányi vezetők együttesen, rendszeresen megbeszélik.¹

A teljesség kedvéért a legújabb német jogfejlődésről is meg kell röviden emlékezni. Az új német állam megcsinálta a jogi oktatás reformját² és arra törekszik, hogy egészen új alapokra fektesse a köztisztviselői nevelést, egyben az egész közzolgálatnak is új tartalmat és jelentést igyekszik adni.³

¹ Wandersleb, Hermann, Die Befähigung zum höheren Verwaltungsdienst, Berlin, 1927. 42. l.

² Richtlinien für das Studium der Rechtswissenschaft (Grundgedanken, Aufbau des Studiums, Leitsätze für die Fakultäten, Leitsätze für die Studenten, Studienplan der Rechtswissenschaft). Deutsche Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung, Amtsblatt des Reichs- und preussischen Ministeriums für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung und der Unterrichtsverwaltungen der anderen Länder, 5. Februar 1935, Heft 5. S. 48.

³ „Die nationalsozialistische Staatsform, die die lebensbedingte Organisation aller Volksteile darstellt und lediglich aus dieser Notwendigkeit überhaupt Gestalt gewinnt, sind die Personen, die in dieser Organisation tätig werden, notwendige Diener der Volksgemeinschaft. Ihre Arbeit stellt in ihrer Auswirkung nicht mehr den Ertrag irgendeiner „Ware“ dar, sondern sie bedeutet eine heilige Pflicht an der Volksgemeinschaft, die sinnfällig Ausdruck findet in dem Eid, durch den sich der deutsche Beamte dem Führer als dem Repräsentanten dieser Volksgemeinschaft verschworen hat. Heute ist der Beamte

Az új német jog két alapelven épül fel. Egyik a népközösségi (das Prinzip der Volksgemeinschaft), másik a vezéri (Führerprinzip) elv. Az államról vallott felfogás is ehhez igazodik. Az állam fogalma eszerint azonos a hatósági és hivatalnoki apparátus fogalmával, amely a „Führer“ kezében a népközösségnek tartozik szolgálni.¹ Ez alapelveknek megfelelően szervezi meg Németország a köztisztviselői nevelést és ezért szervezték meg 1933-ban a „közös telep“ (Gemeinschaftslager) és a munkaközösség (Arbeitsgemeinschaft) intézményeit, 1934-ben pedig a kollégiumi (Kameradschaftshaus) nevelést. Ez intézményeknél csak a joggyakornokokról van szó, miután azonban jelenleg közigazgatási gyakornokokat nem vesznek fel s a közigazgatás a szükséges kiegészítést és utánpótlást ezidőszereint a joggyakornokok közül veszi, ez intézmények tárgyalása a közigazgatás szempontjából is szükséges.

A közös telep intézménye a porosz igazságügyminiszter 1933. évi július 29-i rendeletén nyugszik, amely a nagy államvizsgára bocsátott gyakornokok közös együttéléséről intézkedik.² Ez a rendelet hangsúlyozza, hogy a nemzeti szocialista állam nem elégszik meg azzal, hogy a jövő bírója és ügyésze szaktudományában jó képzettséget mutasson fel, s gyakorlati tekintetben is járatos legyen, s hogy a nagy jogi államvizsgán szellemi alkalmosságának bizonyosságát adja. Az államnak mindenek előtt tudnia kell, hogy az, akit bírói vagy ügyészi minőségben az állam legfontosabb felségjogainak őrzésével akar megbízni, igaz jellemű német férfiú legyen. Az eddig meghonosított vizsga erről termé-

als Beauftragter des Führers ausführendes Organ und Mittler des vom Vertrauten des Volkes getragenen Führerwillens.“ (Völkischer Beobachter, Der Wert der Beamtenarbeit, Februar, 1935.)

¹ Nem hagyható megemlíetés nélkül, hogy az új német állam alapelvei mennyire azonosak a XVIII. évszázad porosz államának alapelveivel. Nagy Frigyes 1752-ben készített politikai végrendeletében (Politisches Testament) a következőket mondja: „Alle Massnahmen müssen gut durchdacht sein. Finanzen, Politik und Heerwesen auf ein gemeinsames Ziel steuern: nämlich die Stärkung des Staates und das Wachstum seiner Macht.“ A mai felfogás szerint a nép „nicht die Willens-, sondern mehr die Gefühlsgrundlage des politischen Lebens. Es ist das Instrument, auf dem der politische Führer spielen kann.“ Nagy Frigyes végrendelete szerint „Ein System kann aber nur aus einem Kopfe entspringen; also muss es aus dem des Herrschers hervorgehen.“

Az új német közjogról tájékoztat Höhn, Richard, Die Wandlung im staatsrechtlichen Denken, Hamburg, 1934.

² Verfügung des preussischen Justizministers vom 29. 7. 1933 über das Gemeinschaftsleben der zur grossen Staatsprüfung zugelassenen Referendare, Justizministerialblatt, S. 210.

szetesen képet nem adott. Eszközt kellett keresni, amellyel ennek a jellemkutató vizsgának célját elérjék. Ezt a célt szolgálja a gyakornokok közös élete, mert a férfi jelleme a másokkal való együtt-élet folyamán mutatkozik meg és csak ily együttélés útján domborodik ki az, vajjon a gyakornok bírói vagy ügyészi munkára hivatott-e? Ennek következtében ennek az együttélésnek célja a jelölt jellemének vizsgálata. Ezért a részvétel befejezésekor a közös élet vezetőjének nyilatkozatot kell adni arról, milyen magatartást tanúsított a résztvevő az együttélés folyamán, s milyen különös jellemvonásokat észleltek a résztvevőben.¹

A rendelet szerint a közös életet² oly módon kell megszervezni, hogy az együttesen élő jelöltek harmadik személyek szolgálatait igénybe nem vehetik, hanem arra vannak utalva, hogy ezeket a munkákat az ő közös telepükön egyedül végezzék el. A közös élet igazi együttélés legyen barátsági alapon, a közösség életében érvényesülő vezető gondolatnak tökéletes keresztülvitelével. A közösség a sport szempontjából és egyéb megfelelő módon működjék, azonban semmiesetre se vegyen fel munkatervébe oly tevékenységet, amely közvetlenül a vizsgálatra való előkészítésre szolgálna.³ Az a rendelkezés, amely szerint az együttélő jelöltek harmadik személyek szolgálatát igénybe nem vehetik, még az ételkészítéssel való ellátás és az ágynemű mosása tekintetében is maradéktalanul valósuljon meg. Abból a célból, hogy képet nyerjünk a közös életet élő gyakornokok munkájáról, álljon előttünk rövid összefoglalásban egy napnak a lefolyása. Reggel 6 órakor felkeltek a gyakornokokat, akik 20—30 emberre berendezett szobákban vannak elhelyezve. Egy perccel később az egész közösségi telep a testnevelés céljára szolgáló udvaron sorakozik a reggeli sportra, amely 6 óra 50'-ig tart, s vagy versenylabdából vagy tornagyakorlatokból áll. Reggel 6 óra 30'-tól 8 óráig mosakodás, szobatakarítás és a szobanapos szolgálatot teljesítő által a szoba lakói részére a kávé elhozatala, majd reggelizés. Nyolc órakor kezdődik a szolgálat a szabadban, ami az első héten rendgyakorlatokból áll, majd később szabad gyakorlatokra térnek át. Fegyverrel való képzés nincsen. A szolgálatnak ez a része 11 óra 30 perckor ér véget. Tizenkét órakor az ebédhez sorakoznak, amely után egy órával fekvéssel járó pihenés következik. Délután 14 óra 30 '-tól

¹ Ule, Ein Gemeinschaftslager der preussischen Referendare, Berlin, 1933. Verwaltungsarchiv, Band 58, S. 458.

² Ziffer 2 und 3 der Verfügung.

³ Ule, id. m. 459. l.

16 óráig sportot vagy testgyakorlást üznek. Félórás kávé-uzsonna után világnézeti iskolázás folyik a vacsora idejéig, amelyet 19 órákor kapnak. A vacsora előtt vagy után egy félórán át közös ének van. Husz órákor a szolgálat általában befejeződik és a 22 órákor bekövetkező takarodóig mindenki kedve szerint tölti idejét, ha ugyan a munkaszolgálat vagy a birodalmi vasuti védelem önkénteseivel nem tölti el barátságos összejöveleteken az estét.¹

A munkaközösség (Arbeitsgemeinschaft) intézményét az 1934. évi május hóban kiadott porosz igazságügyminiszteri rendelet szabályozza, amely a gyakornokok nevelését célozza és a nevelés szelleme, továbbá a gyakorlati keresztülvitel szempontjából egészen új utakon halad. E rendelet szerint a gyakornokok az előkészítő szolgálat befejezésekor korántsem felelnek meg még azoknak a követelményeknek, amelyeket a nemzeti szocialista állam a jog szolgálaitól megkíván. Minden jövőndő nemzeti szocialista jogásznak az a feladata, hogy a néppel szemben érzett felelősségének és hivatásának teljes tudatában, komolysággal és szorgalommal saját képzésén dolgozzék, a kegyelet érzésétől vezetve, az ősioktól átszármazott szellemi javak megszerzésén fáradozzék, s az új idők gondolataitól vezetve a nemzeti szocialista jog felépítéséhez fogjon hozzá. E ponton a fiatalságot vezetni és ebben segíteni első feladata a nemzeti szocialista államnak.

A porosz igazságügyminiszter mindazoktól a tisztviselőktől, akikre a jövőben a gyakornokok kiképzését bízva, megköveteli, hogy ezt a nagyjelentőségű feladatot örömmel és a legteljesebb odaadással végezzék el. Soha se szorítkozzék a bíró arra, hogy a hozzá beosztott gyakornoknak csupán a mindennapi üzleti élet technikáját mutassa meg, hanem mindig rá kell mutatni arra, mi a határozatoknak és rendszabályoknak értelme és célja. Be kell vezetni a jelöltet az emberekkel való bánásnak, az egymással harcoló érdekek mérlegelésének, az ítélkezésnek és egyetértésnek magas művészetébe. A bírónak azonban mindenekfölött példaadás útján kell hatni. E cél elérése végett rendeli a miniszter, hogy a kiképző idő második szakától kezdve munkaközösségek szerveztessenek, amelyek elvileg 20—25 gyakornoknál többet ne foglalkoztassanak. Egy munkaközösség gyakornokai a kiképzés hátralevő ideje alatt lehetőleg együtt maradjanak, hogy körükben a baráti összetartozás élénk szelleme fejlődhesse ki. Egymást neveljék a gyakornokok, csiszolják, pallérozzák egymást; ekként

¹ Ule, id. m. 439—40. l. E leírást teljes egészében ebből a dolgozathól merítettük.

megtanulják, hogy egymáshoz alkalmazkodjanak. Mindegyik munkaközösséget egy bíró vagy ügyész vezet, akit minden egyéb szolgálattól mentesíteni kell, mert csak így lehet abban a helyzetben, hogy két egymás mellett működő munkaközösséget irányíthasson. A munkaközösség vezetői meggyőződéses nemzeti szocialisták legyenek, egyben kiváló jogászok, akik minden gyakornok előtt mintaképpül szolgálhatnak és megvan a képességük az ifjúság vezetésére. Ezek a vezetők megnyerő egyéniségiük legyenek, akik felé az ifjúság szíve hajlik. Ne tegyék azt, ami eddig szokásos volt, hogy a gyakornokokkal gyakorlati eseteket beszéltek meg, hanem legyenek felelősek a reájuk bízott gyakornokok teljes neveléséért és főleg arra törekedjenek, hogy a gyakornokokból oly jogászokat faragjanak, amilyenekre a német népnek szüksége van. Ezért nem szabad a szakszerű képzésre szorítkozniok, hanem növendékeik egész életmódjára és világnézetére kell befolyást gyakorolniok. Ezért nagyon sokat együtt kell lenniök a gyakornokokkal, akik e célból a hét egyik napján mindig a vezetők rendelkezésére állanak. Ugyanekkor legyenek a megtekintések és egyéb közös vállalkozások. Ezenkívül a közösség vezetője hetenként kétszer dupla órákban gyűjtse maga köré a saját csoportját, hogy a képzés jogi részét ápolja és főleg az új jogfejlődést figyelemmel kísérje. A közös összejöveteleken kívül is módot kell adni a gyakornokoknak, hogy a vezetőket bárhol megtalálják. A gyakornokok minden kérdéssel, bajukkal, szükségleteikkel forduljanak a vezetőhöz, akiben segítő, megértő barátot és tanácsadót lássanak.¹

A főiskolai diákság birodalmi vezetője 1954. szeptember 20-án kezdődő hatállyal rendelettel szabályozta a főiskolákra jelentkező hallgatók első és második félévére kötelező kollégiumi (Kameradschaftshaus) nevelést. Az 1954/55. iskolai évtől kezdve az első és második félév folyamán a diákkollégiumban nevelik az ifjúságot, amely e két félévben ugyanazon a főiskolán köteles beiratkozni. Ezeket a diákkollégiumokat a helyi diákság vezetője szervezi meg. A diákság választja és változtatja tetszése szerint a diákkollégiumok vezetőségét. A becsületügyi és fegyelmi eljárás új szabályozása szintén a német diákság jövő feladata.

Az 1956. évi október hó 14-én kelt birodalmi kormányrendelet újra szabályozza a birodalmi és a tagállamok tisztviselőinek alkalmazását és előléptetését.² Ez a rendelet pontosan körülírja a lét-

¹ Berliner Tagblatt, Nr. 251; Jhg 63, 18. Mai 1954.

² Reichsgrundsätze über Einstellung, Anstellung und Beförderung der Reichs- und Landesbeamten; Durchführung der Erlasse über die Ernennung und Entlassung der Reichs- und Landesbeamten vom 1. Februar 1955. (Reichs-

számon kívül álló tisztviselők (ausserplanmäßige Beamten) alkalmazását, a létszámba sorolással együttjáró kinevezéseket (Ernennung unter erstmaliger Einweisung in eine Planstelle), végre az előléptetéseket (Ernennung unter Einweisung in eine neue Planstelle, mit höherem Endgrundgehalt). Fontos intézkedése ennek a legújabb szabályzatnak, hogy az egész vonalon megköveteli a birodalmi és tagállambeli tisztviselőktől a külső szolgálatot. A rendelet 12. §-a külön hangsúlyozza a külső szolgálat szükségét a miniszteri tanácsosi kinevezés előfeltétele gyanánt is, hogy a legfőbb birodalmi hatóság (Oberste Reichsbehörde) sokoldalú, gyakorlati érzékű, a népjóléti szolgálatra közvetlen tapasztalatokkal rendelkező magasabb tisztviselőkkal rendelkezék.¹ — Ez a szervezeti szabályzat egyben tanúságot tesz arról, hogy a tagállamok miniszteri szolgálata fokozatosan összeolvad a birodalmi miniszteri szolgálatok feladatkörébe, jeléül annak, hogy a német birodalom egységes szervezése újabb lépéssel haladt előre.

7. §. Az osztrák magasabb közigazgatási vizsga.

I. Fejlődéstörténete.

Az 1795. év határkő az osztrák köztisztviselői kiválasztás terén.² Addig Ausztriában — az angol és a francia példára való hivatkozással — nem kívántak a közigazgatási pályára jelentkezőktől sem főiskolai tanulmányokat, sem különleges jogi képesítést. A jogtudományi és államtudományi képzettséget tanúsító bizonyítványokat Ferenc császár uralkodása előtt csupán az igazságszolgáltatásban követelték meg a bíraktól, ügyvédektől és az ügyészeketől.

A XVIII. évszázad utolsó évtizede valóban fordulópontot jelent a közhivatalok betöltésének történetében. Oly tisztviselőknek is, akik politikai és közigazgatási életpályájukon hosszú, ér-

gesetzblatt I. S. 74.) Reichsgesetzblatt, Teil I., 1936., Nr. 97., ausgegeben zu Berlin, den 20. Oktober 1936., S. 895—896.

¹ Um zu gewährleisten, dass der Ministerialrat die für eine Oberste Reichsbehörde notwendige Vielseitigkeit, den praktischen Blick, die aus eigener Tätigkeit gewonnene Erfahrung in der Auswirkung der gesetzlichen Vorschriften und aus unmittelbarer Fühlungnahme im Dienst Verständnis für das Volkswohl hat, hat der Beamte von dieser Gesamtdienstzeit von sechs Jahren mindestens die Hälfte bei Behörden der Aussenverwaltung abzuleisten. Reichsgesetzblatt, Teil I., 1936. Nr. 97., S. 894., § 12. (2).

² Beidtel, Ignaz, Geschichte der österreichischen Staatsverwaltung 1740—1848, II. Bd./1792—1848), Innsbruck, 1898, S. 149.

demés múltra tekintettek vissza, s akik komoly gyakorlati eredményekre mutathattak rá, ezidőben már lépten-nyomon akadályokat gördítettek az előrehaladás, az előlépés útjába, ha főiskolát nem végeztek, s a jogi vizsgák letételéről szóló bizonyítványra nem hivatkozhattak. Ennek a következménye nem maradt el. Száz és száz kerületi biztos (Kreiscommissär) utólag akarta megszerezni a hiányzó képesítést. Ehhez azonban évekre terjedő tanulmányok és e célból több évre szóló szabadságolásuk lett volna szükséges. Minthogy ily tömeges szabadságolás nem volt lehetséges, megszületett a gondolat, hogy a hiányzó képesítést magánúton, otthoni tanulással pótolják. Az így szerzett ismeretekről a főiskolákon, állami vizsgabizottságok előtt adtak számot és siker esetén bizonyítványt nyertek. A hiányos tanulmányok kiegészítésének ez a módszere eleinte a helyi közigazgatásban, a járási kerületben honosodott meg. Követte a képesítésnek hasonló kiegészítése a katonai és a pénzügyi közigazgatásban, majd a számvitel terén is. Ez a körülmény végre rávezette az osztrák közigazgatást arra a határozott követelményre, hogy azontúl a fogalmazási szakba gyakornokul csak az vehető fel, ki jogi főiskolát végzett és az előírt jogi és államtudományi vizsgákat sikerrel kiállotta.¹

Az 1819. évi március 16-án kelt udvari rendelet (Hofkanzleidekret) a minősítés rendszeresebb szabályozására törekszik. Az udvari kancellária (Hofkanzlei) jelentése a császár rendelkezésére hivatkozik, amely szerint közszolgálatra a fogalmazási szakon csak oly egyének bocsáthatók, akik jó erkölcsiségükön kívül teljesen kielégítő képesítést tudnak felmutatni. „A tapasztalat arra tanít, hogy a hatóságok kinevezései és javaslatai e szempontoknak nem mindig felelnek meg. Hosszú, bár eredményekben szegény gyakorlat, dícséretes, bár képesség híjján sikertelen szorgalom, azután vagyoni és családi viszonyok tekintete igen gyakran érvényesül a jóakarató szándék és a pályázók, meg rokonaik, szűnni nem akaró kérései révén... Ily módon középszerű vagy alig középszerű képességű egyének jutnak az állam szolgálatába.”²

Az udvari rendelet szabályozásának lényege a következőkben foglalható össze. „A valóságos alkalmazást a fogalmazási

¹ Beidtel, id. m. 150—151. l.

² Körner, Alois, Zur Geschichte der praktischen Prüfung für den höheren Dienst in der inneren Verwaltung Österreichs, Wien-Berlin, 1935. Zeitschrift für öffentliches Recht, Bd. XIII., Heft 2., S. 223—224.

szakban való gyakorlatnak kell megelőznie. Ez a gyakorlat azonban egymagában nem ad jogosultságot a hivatali alkalmazásra. Az, aki a járási biztos (Kreiskommissär) vagy a fogalmazó állását akarja elnyerni, a tartományi hivatalban vagy az udvari szolgálatban, előzőleg szigorú gyakorlati vizsgát tartozik letenni. Erre a vizsgára csak az bocsátható, aki a felső tanulmányokról szóló bizonyítványokkal rendelkezik és legalább hat havi gyakorlatot mutat ki. A vizsga a járási biztosok és a fogalmazók számára egységes... A vizsgák a tartományi székhelyeken folynak. A vizsgálóbizottság elnöke a tartományi főnök vagy helyettese, tagjai két kormánytanácsos, akik erre az ügyek ismerete és szigorúságuk révén kiválóan alkalmasak. A bizottság rendelkezésére áll egy titkár vagy fogalmazó, aki a jegyzői teendőket látja el. A vizsgálat szóbeli és írásbeli részből áll. A szóbeli vizsga a szolgálat értelmi követelményeit öleli fel, ennek folytán törvényismeretből, nyiltparancsok, rendeletek és szabályzatok ismeretéből áll, az ügymenetből és a kezelési előírásokból adott esetekre való gyakorlati alkalmazásokkal. Az írásbeli vizsga egy kérdés kidolgozásából áll, amely a jelölt ítélőképességét van hivatva igazolni. A vizsgálóbiztosok a kérdéseket írásban tartoznak előkészíteni, s mindegyik kérdésnél megjelölni, vajjon a felelet jó, közepes, vagy rossz-e. Erre a vizsgára a császár különös figyelmet fordít. Sajátkezűleg rendeli el 1819-ben, hogy a vizsgálóbizottság ügyeljen arra, hogy a vizsgálatra jelentkezők a kérdéseket előre meg ne tudják. Ügyeljenek továbbá arra is, hogy a feladott kérdések megoldásánál idegen segítségben ne részesüljenek.¹ A vizsgálóbizottság rangban idősebb tanácsosa útján a vizsgálat teljes lefolyásáról a tartományi széknak jelentést tesz. Ha a jelöltet képesítettnek ítélik, az erről szóló határozat csupán a következő kitételekkel intézkedik: „járásbiztosi vagy fogalmazói állásra képesítettet”, vagy „kitünően képesítettet”. A teljes alkalmatlanság esetét kivéve, a vizsga egy esztendő múlva megismételhető. Mentességet a vizsgálat alól a császár engedélyezhetett.

Öt év után újabb szabályozást láttak szükségesnek. Az 1824. évi május hó 13-án kelt udvari rendelet (Hofkanzleidekret) sze-

¹ Körner, id. m. 224. l.

Arra nézve, hogy Ferenc császár mennyire érdeklődött a tisztviselők és azok munkája iránt, mutatja 1835-ban tett kijelentése: „az ügynevezett zse-eikkel és tudósokkal semmire sem jutunk. Ők mindent jobban akarnak tudni, s az ügyek menete elé akadályokat gördítenek. A mindennapi ügymenet nem tetszik nekik. Pedig a legfontosabb az emberi józan ész és a kitartó türelem”.

rint a pályázó először jelöltként lép a tartományi hivatal szolgálatába. Legfeljebb egy éven belül, amely határidőt a tartományi főnök nyomós okból meghosszabbíthat, szigorú vizsgát kell tenni. Ha ez a vizsga sikerül, akkor a jelölt fogalmazógyakornok lesz. Szolgálati ideje csak ez utóbbi időponttól számít. Egyébként mindegyik tartományi hivatalban (Landesstelle) egy — tudása, erkölcsisége és gondolkodása révén kiváló tanácsost kellett kiválasztani és Ő Felségéhez felterjeszteni. Ennek lett a hivatása, hogy a jelöltekre és a fogalmazógyakornokokra ügyeljen. Az ő különös kötelessége, hogy a gyakornokok alkalmasságára és erkölcsére ügyeljen, őket tanácsokkal segítse, hamis utaktól elterelje, rendre tanítsa, az osztályok főnökeivel, ahová ezek beosztást nyertek, kiképzésük tekintetében megállapodjék. Végül a tartományi főnöknek szóbeli vagy írásbeli jelentést tessen mindenről, ami a jelöltek magaviseletére és kiképzésére vonatkozik. Pénzsegélyt (adjutum) a tartományi hivatalban szolgáló fogalmazógyakornok általában nem kap. A járási hivataloknál (Kreisamt) teljesített szolgálat különös megbecsülését domborítja ki az udvari rendelet (8. pontja) azáltal, hogy a járási hivatalok számára szükséges fogalmazógyakornokok kiválasztásánál a tartományi szék fogalmazógyakornokai közül azokat kell kijelölni, akik ügyesség, rátermettség és tisztesség (erkölcsösség) szempontjából különösen kitűnnek. A valóságos szolgálati állások betöltésénél elsősorban azok a járási fogalmazógyakornokok részesülnek előnyben, akik ezekkel a tulajdonságokkal rendelkeznek. A járási fogalmazógyakornokokat éppen ezért célszerűen be kell vezetni a járási hivatalok ügykörébe. Minden itt előforduló ügyben gyakorlatot kell szerezniök. Megfelelő és állandó munkát kell nekik adni, egyben erkölcsi szempontból állandó felügyelet alatt kell lenniök. A tartományi főnöknek mindezekről meggyőződést kell szerezni, hogy mindig tudomása legyen a fogalmazógyakornokok magatartásáról, képzettségéről, alkalmazhatóságáról és erkölcsösségéről.¹

Az előkészítő szolgálat szabályozásának fejlődéstörténetében újabb módosítást tartalmaz az 1838. évi szeptember 6-iki udvari rendelet, mert a közszolgálatba való felvétel feltételeit szigorúbbakká teszi. Csak azok az egyének vehetők fel fogalmazógyakornokokul, akiknek tanulmányi és erkölcsi bizonyítványai kitűnő eredményről tanúskodnak. A jelöltet képessége, alkalmazhatósága és erkölcsisége szempontjából próbaszolgálatra bocsátják, amely

¹ Körner, id. m. 227. l.

legalább 6 hétig, s legfeljebb 3 hónapig tarthat. E célból a jelöltet vagy valamely járási hivatalba, vagy a tartományi szék egyik tanácsosa mellé osztják be szolgálattételre. Ha e minőségben megfelel, akkor rendes fogalmazói gyakorlatra bocsátják és egyik járási hivatalba rendelik be. Egy év lefolyása után, — amely meg nem rövidíthető, de a második esztendő vége előtt, a fogalmazógyakornok a tartományi hatóság előtt a járási biztosi és fogalmazói szolgálatra előírt szigorú gyakorlati vizsgát tartozik letenni. Erre nézve a rendelet fenntartja az addigi gyakorlatot. A vizsgálat sikertelensége esetén hat hónapon belül a vizsgálatot egyszer lehet megismételni. A jó sikerrel letett vizsga után a fogalmazógyakornokokat a tartományi széken (Landesstelle) kell alkalmazni. Azontúl az alkalmazás mind a járási hivatalban, mind a tartományi széken a tartományi elnöktől függ. A Mária-Terézia-akadémia növendékei és a konviktus tagjai, akiket a császár politikai szempontból (politische Linie) közszolgálatra utal, ugyancsak vizsgálatot kötelesek tenni, csupán az ideiglenes jelölti próbaszolgálat alól mentesek.

A politikai (közigazgatási) vizsga újabb szabályozására az 1851. évi december 31.-i¹ nyiltparancsal szervezett vegyes (a politikai igazgatást és az igazságszolgáltatást első fokon egyesítő) járási hivatal adta meg az alkalmat. Erre vonatkozólag 1852. szeptember hó 14-én a császári kabinetiroda a belügy- és igazságügyminiszterhez a következő tartalmú rendeletet adta ki. Azokra a kapcsolatokra való tekintettel, amelyek a két közszolgálati ágban, nevezetesen a politikai közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban a hivatali állások betöltésénél érvényesülnek, s amelyek az egyesített járási hivatalok újjászervezése által jelentőségben még fokozódtak, az eddigi rendelkezések kiegészítésére van szükség. Ez új szabályok szerint kell a két közszolgálati ág személyzetének szükséges utánpótlását nevelni, kiképezni és begyakorolni, mindegyik szolgálati ág sajátlagos természete szerint, mindazonáltal közös alapelvek érvényesítésével. E révén mindkét életpálya állásaira való pályázat egyöntetűvé lesz. A jövőben egyik szolgálati ág sem fog a másik rovására kivételes előnyt élvezni, mert ily kivétel a szolgálat kárát jelentené. Ezek szerint az igazságügyi miniszternek és a belügyminiszternek kimerítő és beható vizsgálat tárgyává kell tenni az államvizsgára vonatkozó előírásokat a követelmények felállítására, nevezetesen a bírói és a politikai (közigazgatási) hivatalra való képzés fel-

¹ Regierungsblatt I. Nr. 4. 1852.

tételeire nézve. Ez alapon javaslatokat kell felterjeszteni oly célból, hogy a jövőben mily előírások bocsátandók ki. Ugyancsak megfontolandó, mily előírások szükségesek ahhoz, hogy a politikai (közigazgatási) és bírói hatóságok irodai és kezelői szolgálata számára mily módon biztosítható a megfelelő utánpótlás.¹

II. Az osztrák magasabb közigazgatási vizsga szabályozása.

Ennek a gondos előkészítésnek eredménye az 1854. évi október 10-i császári rendelet,² amelynek határozatai a következők:

Aki a közigazgatási (politikai) szolgálatban fogalmazógyakornok akar lenni, köteles a törvényekben kötelezően előírt jog- és államtudományi tanulmányokat teljesen befejezni, az előírt elméleti vizsgákat eredménnyel letenni. Ezenfelül azok, akik fogalmazógyakornoki alkalmazást óhajtanak, hat heti, legfeljebb három hónapi próbaszolgálatra kötelezettek. Ha ezek a próbaszolgálatban megfeleltek, hivatalnoki esküre bocsáttatnak.

A fogalmazói vagy magasabb állásnak a politikai (közigazgatási) szolgálat fogalmazói karában való elnyerése végett a politikai vizsga sikeres letételét kell igazolni. Mindegyik fogalmazógyakornok ezt a vizsgát legkésőbbben hivatalba lépésének napjától számított három éven belül köteles letenni, ellenkező esetben a jelöltet a fogalmazói szolgálatból el kell bocsátani.

Ha a jelölt a vizsgálatot kétszer eredmény nélkül megkísérelte, többé vizsgára nem bocsátható (15. és 20. §§.).

A közigazgatási szolgálatra képesítő gyakorlati vizsgára csak oly jelölt bocsátható, aki kimutatja, hogy felvételétől számítva legalább egy esztendőn keresztül valamely politikai hatóságnál megfelelő szorgalommal használta fel hivatali idejét.

A gyakorlat befejezéséről az a hatóság, amelynek szolgálatában a jelölt alkalmazva van, illetve, amelytől a gyakornok a felvételi engedélyt megszerezte, annak a hatóságnak tartozik hivatalos jelentést tenni, amely előtt a vizsgát letenni óhajtja. A jelölt alkalmazhatóságát (alkalmas voltát), „igen szorgalmas“, „szorgalmas“ vagy „kevésbé szorgalmas“ megjelölésekkel határozottan igazolni kell, továbbá igazolni kell azt is, hogy általában a képességnek mily fokáról tett tanúságot és erkölcsi megpolitikai tekintetben milyen a magatartása. A „kevésbé szorgalmas“ minősítés esetén a jelöltet vizsgára sem szabad bocsátani.

¹ Körner, id. m. 228—229. l.

² Kaiserliches Patent: „Praktische Prüfung für die politische Geschäftsführung“. Reichsgesetzblatt No. 262 von 1854.

A közigazgatási szolgálat számára előírt gyakorlati vizsgára bocsátás iránti kérvényeket a tartományi kormánynál kell benyújtani, amely a belügyminisztériumhoz való fellebbezési jog fenntartása mellett határoz, a kérvényeket a beérkezés időrendjében elintézi és a vizsgálat megtartásának határidejét kitűzi. Gondoskodni kell arról, hogy a kérvény beadásának napjától számított két hónapon belül mindegyik folyamodó a vizsgát leteltesse. Ha a jelölt azt kívánja, hogy a gyakorlati vizsgát ne annál a tartományi hatóságnál tegye le, amelynek területében gyakorlaton volt, a vizsgára való bocsátás iránti kérvényt ekkor is ott kell benyújtani. Ez a hatóság tartozik a kérvényt döntés céljából annak a tartományi hatóságnak főnökéhez áttenni, ahol a jelölt vizsgázni óhajt. Ebben az átiratban meg kell jegyezni azt is, vajjon a jelölt eredménytelenül tett-e vizsgálati kísérletet (4. §.), vagy hogy a vizsgára bocsátást már más kormányszéknél kérte.

A vizsgálóbizottságot a politikai kormányzék főnöke állítja össze, amely a főnök, esetleg helyettesének elnöklete alatt e hatóság két tanácsosából vagy ezeknek helyetteseiből mint bizottsági tagokból áll.

A vizsga előbb írásbeli, azután szóbeli részből áll. Az írásbeli vizsgálatot egyszerre több jelölt teheti le, mindenkor a hivatali helyiségben az egyik vizsgálóbizottsági tag vagy a tartományi hatóság egyik tisztviselőjének ellenőrzése mellett és pedig oly módon, hogy a jelölteknek a törvénykönyvek, törvény- és szabálygyűjtemények rendelkezésükre álljanak, azonban egyéb segítség, a jelölteknek egymással és más személyekkel való érintkezése kizárassék. Az írásbeli kidolgozás a vizsgálóbizottság intézkedése szerint a felsőbb hatósághoz intézendő jelentésből, valamely közigazgatási ügy tárgyalása folyamán az ügyfelek között eldöntendő határozatból, vagy a közigazgatás különböző ágaiban felmerülő kérdésekre adott írásbeli megoldásokból állhat. A tárgyak kiválasztásánál a vizsgálóbizottság ügyelni tartozik arra, hogy a feladat a jelöltek szokásos (közepes) képességét feltételezve legfeljebb nyolc órán belül megoldható legyen. Az írásbeli vizsga sohasem terjedhet egy napon túl. A dolgozatot még ugyanazon a napon, mielőtt a jelölt a hivatalos helyiséget elhagyná, a felügyelettel megbízott biztosnak át kell adni. A felügyelőbiztos ellenjegyzés és lepecsételés útján teszi lehetetlenné a vizsgálati dolgozat utólagos változtatását vagy esetleges kiegészítését. A kidolgozott feladatot a vizsgálóbizottság elnökének kell átadni, aki ezt átvizsgálás céljából a szóbeli vizsgálat előtt a vizsgáló bizottsági tagokhoz juttatja.

A szóbeli vizsgát minden egyes jelölttel külön kell megtartani. A vizsga tartama két óra. A vizsgán meggyőződést kell szerezni arról, vajjon a jelölt a fennálló közigazgatási szervezetről alapos ismeretekkel rendelkezik-e, vajjon a közigazgatási tisztviselőkre a szolgálat minden ágában nélkülözhetetlen törvényeket és rendeleteket, különösen az egyenes adózás szabályait, a közigazgatási hatóságok szervezetét, kezelési előírásait és ügykezelését (ügymenetét) ismeri-e? Egyidejűleg a vizsgáló bizottságnak meggyőződést kell szerezni arról, vajjon a jelöltnek van-e és milyen mértékben világos felfogása és ítélőképessége, éleslátása, gyakorlati érzéke és rendes előadóképessége? Különösen vizsgálat tárgyává kell tenni a jelölt írásbeli dolgozatát, hogy a vizsgálóbizottság meggyőződést szerezhesen a kidolgozott tárgyra vonatkozó észrevételekre adandó feleletekből, vajjon a tárgyat a jelölt alaposan és helyesen ítélte-e meg.

Kérdéseket mindegyik vizsgálóbiztosnak kell tennie. Az elnök belátásától függ, vajjon a kérdések feltevésében részt akar-e venni. A feltett kérdéseket a vizsgáról felvett jegyzőkönyvbe fel kell venni. A vizsga befejezésekor mindegyik kérdésnél meg kell jegyezni, hogy a jelölt a kérdéseket a kérdező vizsgálóbiztos megelégedésére mily mértékben oldotta meg. A jegyzőkönyv záradékaiban a vizsgálóbizottság szavazásának a szóbeli vizsgálatra vonatkozó eredményeit kell kiemelni.

A vizsgáló biztosok, akik az írásbeli dolgozatokat átnézés végett kézhez vették, ezekről véleményt tartoznak mondani és a biztosok egyike, akit az elnök jelöl ki, ezt a véleményt, továbbá a vizsgálóbizottság által előterjesztett javaslatot a tanácsülésen előadni tartozik. Ez az ülés szavazattöbbséggel határoz arról, hogy a jelölt az írásbeli és szóbeli vizsga összeredménye alapján „kitűnő”, „igen jó” vagy legalább „jó” eredménnyel állotta-e ki a vizsgát, avagy az eredmény elégtelensége folytán a vizsgáló bizottság által meghatározandó idő eltelte után, esetleg a gyakorlat meghosszabbításával a vizsgát megismételni tartozik.

A kiállott vizsgáról a jelölt hivatalos bizonyítványt kap, amelyből a vizsga eredménye is kitűnik.¹

Az 1854. évi szabályozást kiegészíti az osztrák belügyminisztériumnak 1875. évi december 31-én kelt rendelete, amely az 1854. október 10-i császári rendelet első szakaszának második bekezdését módosító 1873. április 15-i törvény 13. szakaszára támasz-

¹ Pachner-Eggenstorf, Adolf, Der österreichische Zivilstaatsdienst, Wien, 1910, S. 50—53.

Kodva a közigazgatási fogalmazógyakornokokra nézve megállapítja, hogy a jogvégzettek, ha megfelelő a minősítésük, a korábban előírt, legalább hat heti próbaszolgálat nélkül is azonnal felvehetőek fogalmazógyakornoki minőségben. Megesketésük azonban csak egy teljes évi, minden tekintetben kielégítő próbaszolgálat után történhetik meg. E határidőn belül azok, akik be nem váltak, azonnal elbocsáthatók anélkül, hogy a kincstártól bármit is igényelhetnének. A tartományi főnök belátásától függ, hogy a fogalmazógyakornok mikor kapja valamely megüresedett állás illetményét (adjutum). Az illetmény odaítélésénél a jelölt szolgálati alkalmazhatóságát, valamint vagyoni és egyéb körülményeit kell figyelembe venni. Ez esetben azonban az illetmény odaítélése szabály szerint csakis teljesen megfelelő, legalább hat heti szolgálat után következhetik be.¹

A belügyminisztérium 1902. augusztus 30-án kelt rendelete szerint, — amely az 1854. október 10-i császári rendelet 1. §-nak jogparancsát a maga teljességében juttatja érvényre, — a közigazgatási szolgálatban fogalmazógyakornoki minőségben csak azokat a pályázókat veszik fel, akik valamennyi elméleti államvizsga sikeres letételét igazolják. A belügyminisztériumnak az igazságügyi, a pénzügyi és kereskedelemügyi minisztériumokkal történt megegyezése alapján 1903. január 1-től kezdve a jogvégzetteket bírósági gyakorlatra, a pénzügyi hatóságoknál, a póstaigazgatóságoknál fogalmazói gyakorlatra csak valamennyi elméleti államvizsga sikeres letétele után lehet bocsátani. Eddig az államtudományi vizsgák letétele előtt is alkalmazni lehetett a politikai fogalmazói szakra a jogvégzetteket. Külön ki kell emelni, hogy a fogalmazógyakornokok felvételére vonatkozó szabályok a bécsi rendőrigazgatóság fogalmazógyakornokainak felvételére is irányadók.²

Az 1914. évi osztrák köztisztviselői szolgálati pragmatika³ előírja, hogy „a tisztviselőjelölteknek (a gyakornokoknak) előkészítő szolgálatot kell kimutatniok. Ennek az előkészítő szolgálatnak részletes határozmányait külön rendeletek fogják szabályozni“. Újabb rendeletek azonban nem jelentek meg, mert mind a gyakorlati vizsga, mind az előkészítő szolgálat ma is az ismeretett 1854. évi császári rendeleten nyugszik, amely nagy részében ma is hatályban van, kivéve természetesen azokat a rendelkezé-

¹ Pachner-Eggenstorf, id. m. 55. l.

² U. o. 47. l.

³ Die Dienstpragmatik, Gesetz vom 25. Jänner, 1914.

seket, amelyek a közigazgatási szervezetnek időközben többször történt módosítása folytán megváltoztak, vagy amelyeket a változott viszonyok tettek tárgytalanokká. Ilyen szervezeti változás a közigazgatásnak az igazságszolgáltatástól való elválasztása, az igazságügyi közszolgálatra való képzésnek a magasabb közigazgatási szolgálatra szolgáló képzéstől való elválasztása. Módosítást tartalmaz az 1924. évi köztisztviselői illetménytörvény,¹ amely nemcsak az illetményügyet szabályozza, hanem a közigazgatás szervezetében is többszörös változtatást eszközölt. A köztisztviselők alkalmazását illetőleg azt a rendelkezést tartalmazza, hogy a két évben megállapított előkészítő szolgálat $1\frac{3}{4}$ évre csökkenthető, avagy $2\frac{1}{2}$ évre is emelhető. Ez a rendelkezés a közszolgálat egész területére szól.²

Az 1914. évi osztrák közszolgálati pragmatika alapelvei a háborút követő időszakban az államéletben bekövetkezett változások ellenére ma is érvényben vannak. Különösen érvényes ez a szolgálati pragmatika (Dienstpragmatik) 87—155. §§-aiban szabályozott fegyelmi jogi részre nézve.³

De az osztrák köztisztviselők egyéb jogviszonyait illetőleg sem érintették lényegbe vágóan a világháború befejezése után alkotott idevágó törvények, sem pedig az 1921. évi július 13-iki illetménytörvény,⁴ sem az 1922. évi június hó 28-iki kiegészítő illetménytörvény,⁵ sem az 1924. évi június 18-iki új, ma is érvényben lévő illetménytörvény. Ezek az illetménytörvények megtartják az 1914. évi szolgálati pragmatika rendelkezéseit, így az osztrák szövetségi állam tisztviselőinek (Bundesbeamten) közjogi viszonyait szabályozó rendelkezéseket, azonban a tisztviselői állások tagozódását, a szövetségi tisztviselők felvételét, előléptetését több tekintetben módosítják.

A legújabb jogfejlődés sem hozott Ausztriában lényegbe vágó változást a közszolgálati jog, illetőleg a magasabb közigazgatási szolgálatra képesítő vizsga szabályozásában. Az új osztrák tekintélyi állam rendi alkotmányának megfelelően a köztisztviselők is

¹ Gehaltsgesetz vom 18. Juli 1924, Bundes-Gesetzblatt, 1924. S. 245.

² Körner, Alois, Zur Reform der Vorbildung für den höheren Dienst in der inneren Verwaltung Österreichs, Zeitschrift für öffentliches Recht, Bd, VII, Berlin, 1927, S. 416.

³ L. Falck, E., Österreichisches Beamtenrecht, Beamtenjahrbuch, Berlin, 1928, Heft 1., S. 57.

⁴ Bundes-Gesetzblatt, 1921, S. 387.

⁵ U. o. 1922, S. 367.

helyet kaptak a rendi szervezetben a köztisztviselői kamara¹ életrehívása útján. Egyébként a magasabb közigazgatási állások utánpótlása ma is a tárgyalt 1854. évi császári rendeleten nyugszik. Figyelemreméltó, hogy azok, akik 1935. július 1-én érik el a 18. életévüket, már csak úgy nyerhetnek alkalmazást az állami szolgálatban, — amennyiben az összes törvényes feltételeknek megfelelnek, ha katonai szolgálatuknak már eleget tettek.

A közszolgálati jog terén jelentős változás nem észlelhető ugyan, azonban a közszolgálatra előkészítő főiskolai oktatás terén alapos reformokat készítenek elő. Az utolsó félévszázad főiskolai oktatásával szakít ugyanis az 1935. évi Hochschulziehungsgesetz (BGBl. Nr. 267/35), amelynek 1. §-a a főiskolának külön feladatát: a nevelést írja elő a következőkben: „a tudományos főiskoláknak feladata a kutatáson és tanításon kívül erkölcsös egyéneknek hazafias szellemben való nevelése.”² Minthogy pedig a főiskolai reformok sokfélesége nem tűr hosszadalmas törvényhozást, addig is, amíg törvényhozási úton rendeznék a főiskolai oktatás immár elodázhatatlan kérdéseit, az 1935. évi Hochschulermächtigungsgesetz (BGBl. Nr. 265/35) felhatalmazza a kormányt, hogy a főiskolai oktatást rendeleti úton szabályozza. Erre a felhatalmazási törvényre annál nagyobb szüksége volt az osztrák szövetségi kormánynak, mert a főiskolai oktatást az alkotmányos korszak előtti császári és kancelláriai rendeletek szabályozták, amelyek kétségtelenül törvény erejével bírtak. Tekintettel arra, hogy a legújabb korszak, különösen az 1918. évi osztrák alkotmány, majd az ezt módosító és kiegészítő 1934. évi alkotmány teljesen új helyzetet teremtett, s a technika és a természettudományok rendkívüli változása az állam életét és a népesség életviszonyait oly jelentősen megváltoztatta, hogy a főiskolai oktatásnak napról-napra új követelményeket kell kielégíteni, feltétlenül szükség volt oly felhatalmazásra, amely az osztrák kormánynak a felsőoktatás gyors, alapos módosítására ad jogot. Különösen szükségessé tették ezt az 1934. évi Bundesverfassung 9. cikkének 1. és 2. bekezdései (Artikel 9, Absatz 1—2), amelyek szerint az állami közigazgatás az egész vonalon kizárólag törvények útján gyakorolható. Ez a főiskolai felhatalmazási törvény most (1936 óta) már

¹ Bundesgesetz vom 19 Oktober 1934 über die Einrichtung des Berufsstandes der öffentlichen Bediensteten. (Beamtenbund, Kameradschaften, Bundes-Beamtenkammer, Landes-Beamtenkammer, Dienstgemeinschaften), Bundesgesetzblatt für den Bundesstaat Österreich, 25. Oktober 1934. Stück 97.

² Walter, Anton Julius, Die Hochschulen im neuen Staate, Gedanken zu einer notwendigen Reform, Wien, 1936. S. 27.

lehetővé teszi azt, hogy a főiskolai oktatás szükséges reformját egymás után keresztülvigyék. Ez a közzolgálati jogra nézve elsőrangú fontosságú jogi oktatás reformjával meg is indult, amint erről az új jogi oktatási szabályzat tanúskodik.¹

MÁSODIK FEJEZET.²

A közigazgatási tisztviselők kiválasztása Magyarországon 1870-ig.

8. §. Rendelkezések a régi magyar jogban, amelyek a közzolgálatban — különösen a magasabb közigazgatási szolgálatban — elméleti vagy gyakorlati képesítést írtak elő.

A régi magyar törvényekben kutatva nagyszámban találunk rendelkezéseket a köztisztviselőkre vonatkozólag. Ezeknek némelyike közzolgálati jogunknak ma is alkotó része.³ Túlnyomó részük azonban már csupán a közzolgálati jog történetéhez szol-

¹ Walter, A. J., id. m. S. 29—50.

² E fejezetben a rendelkezésre álló kútfúrrásokból merítettük azt az anyagot, amely ily keretben együtt még meg nem jelenvén, arra törekedtünk, hogy a kútfők pontos tükrét adjuk az idézetek hűségével.

³ 1790: XVIII. t. c. 1. §. „Amennyiben a magyar kormányiszékeknél az ország törvényei megtartására tett esküvel való kötelezés nem volna behozva, az behozassék és ezután azoknak tagjai a törvények megtartására is hitbéli esküvel kötelezzék magukat; épségben maradván a honlakosoknak joga az országgyűlésen és a többi sérelmek között panaszt emelniök az olyan ellen, aki esküvel erősített hite ellenére cselekednék“. 2. §. „Ő Királyi Szent Felsége az igazság és méltányosságban gyökerezőnek, sőt saját királyi szolgálata természetével megegyezőnek ismeri el, hogy egyszerű föladásra senkit se lehessen hivatalától megfosztani, nehogy a véletlen ártatlanokat sujtson; s azért senki viselt szolgálatából ne bocsáttassék el előbb, mint a vád pontjai az ilyen beárult tisztviselővel, a körülmények különféleségéhez képest Ő Felsége által meghatározandó módon közöltetnének és neki a maga tisztázására teljes alkalom nyújthatnék. Épségben maradván egyebekben a főnnálló törvényeknek a hivataloktól való elmozdítására vonatkozó rendeletei“.

A rosszlelkű árulkodások megakadályozásáról szóló 1805: V. t. c. (de praecavendis sinistris delationibus) 2. §. Névtelen feljelentésre semmit sem kell adni. (Ne nullus anonymarum delationum usus fiat.) 5. §. A beárultakkal az ügyiratokat ne hégagosan, hanem egész teljességükben, a tanuk vallo-másaival és neveivel együtt közöljék; a tanuk képessége elleni kifogásokat fogadják el, hogy így az országlakosok becsülete és vagyona a rosszakarók kajánságától megóvassék (quo sic honor et fortunae regnicolarum a malevolorum subreptionibus praeserventur).

A törvények szövegét Márkus Dezső, Magyar Törvénytár, milleniumi kiadás után közöljük. A latin szöveget Csiky Kálmán fordította.

gál adalékul. A köztisztviselőkre vonatkozó eme rendelkezések csaknem kivétel nélkül a köztisztviselői állás elnyerésének első és legfontosabb feltételéül a magyar nemzethez való tartozást jelölik meg.¹ Sokszor találkozunk azzal a követeléssel, hogy az illető birtokos s e révén független legyen.² A magyar nemzethez való tartozás követelése a törvényekben végig vonul az egész magyar Corpus Juris-on, az idegen befolyás elleni százados küzdelmeknek beszédes tanubizonyosságául. Ehhez társul a XVIII. évszázad végén kezdődő küzdelem a magyar nyelv elismeréséért. Ennek a magasztos küzdelemnek tragikus állomásairól az országgyűlési iratok tanuskodnak.³ A protestantizmus térfoglalása, tehát a XVI. évszázad közepétől kezdve fakad életre az a kívánság, hogy egyik felekezethez tartozás se legyen gátja a köztisztviselőkre való alkalmazásnak. A XVIII. évszázad végén megjelenik a nem nemesek hivatalképességének gondolata a magyar közszolgálati jogban, amely az 1844:V. t.c.-ben nyeri törvényhozási befejezését.⁴ A nem magyar nyelvű állampolgárok egyenjogúsága is törvényben nyert biztosítékot.⁵

¹ Ez a kívánság szólal meg a köztisztviselők minősítéséről szóló 1885: I. t. c. 1. §-ában, amely szerint az állami, vagy törvényhatósági tisztviselőnek magyar állampolgárnak kell lennie.

² 1846: LX. t. c., 1625: XVI. t. c., 1741: XI. t. c., a birtokot és függetlenséget kifejezetten is említi az 1725: LVI. t. c. 3. §-a. „Az alispánok és a megyék egyéb tisztviselői az igaz nemesek számából s rendéből, birtokosok és nem érdekeltek, s ama megye földesurainak semmi módon le nem kötelezettek legyenek“.

³ Szekfü Gyula, Iratok a magyar államnyelv kérdésének történetéhez 1790—1848, Budapest, 1926.

⁴ A „Magyarországon született összes plebejus rangú emberek“ és a városi polgárság kérvényeire II. Lipót király a következő választ adta. „A polgári és paraszt osztály minden hivatalra képesnek nyilvánítandó, mind a helytartótanácsnál, mind az udvari kancelláriánál. Hivatalban és közszolgálatban fontosabb a képesség a születésnél. Az armalisták pedig, ha nincs is birtokuk, feltétlenül hivatalképesek bárhol. Azonkívül nevemben biztosítani kell ezt a két osztályt arról, hogy Én kellően rendelkezem a felől, hogy a kamarai, bányászati, posta, harmincad stb. tisztségeknél kellő tekintet legyen reájuk. Azok betöltése úgyszintén akaratomtól függ. (Da ohnehin deren Besetzung lediglich von meiner Willkür abhängt.)“ Marczali Henrik, Az 1790—91-i országgyűlés, Budapest, 1907, II. köt., 162—165. l.

A nem nemeseknek is minden közhivatalokra lehető alkalmazásáról szóló 1844: V. t. c. szerint „az országban a kapcsolt részekben született, vagy honosított, s törvényesen bevett bármely vallású lakosoknak, akár kinevezéstől, akár választástól függő minden közhivatalokra leendő alkalmazásában az, hogy a nemesi osztályhoz nem tartoznak, akadályul nem szolgálhat“.

⁵ A nemzeti egyenjogúságról szóló 1868: XLIV. t. c. 27. §. „A hivatalok betöltésénél jövőre is egyedül a személyes képesség szolgálván irány-

A minősítési kérdés, vagyis a köztisztviségeket viselőknél szellemi, s pedig elméleti és gyakorlati készütségét sok régi törvényünk említi. Ezek a rendelkezések azonban nem az elméleti készütség megszerzésének módját írják elő, hanem általánosságban rendelik, hogy csakis olyanok alkalmaztassanak, akik a köztisztviségek viselésére alkalmasak, értvén ezen a bármilyen úton megszerzett jogi és közigazgatási tudást.

I. Mátyás dekrétumában, az 1486: LX. t. c.-ben olvassuk, hogy „a királyi felségnek az ő főpapjai és bárói tanácsával és akaratával mindenik megyében valamely bárót vagy más jeles és jó módú birtokos embert, aki tudniillik megfelelőnek és alkalmasnak látszik, kell megyei ispánná kineveznie“.

I. Ferdinánd idejében, az 1548: LXVI. t. c. 1. §-a szerint, „akik hivatalukat rosszul látják el vagy abban hatalmaskodást követtek el (qui officia ipsorum male administrant, vel violentias in illis exercent), azokat az egész vármegye kérésére a dolog valószínűségének kiderítése után hivataluktól meg kell fosztani“.

II. Mátyás 1608. évi koronázás előtti dekrétumának 10-ik cikke elrendeli, hogy „a kancellárság tisztét valamelyik jól érdemesült személynek kell adományozni“. A 11-ik törvénycikk szerint pedig „a vég helyi tiszttartóságokat és kapitányságokat a királyi felség született magyaroknak és más alávetett megkapcsolt nemzetbelieknek, még pedig alkalmas és arra jól érdemesült személyeknek adományozza“.

II. Ferdinánd uralkodása idején az 1625: XVI. t. c. elrendeli, hogy „a kapitányi, alkapitányi és a többi tisztviségeket, minden valláskülönbség nélkül jól érdemesült és birtokos férfiaknak adományozzák“.

A III. Ferdinánd uralkodása idején hozott 1638: XVII. t. c.

adóul, valakinek nemzetisége ezután sem tekinthető az országban létező bármely hivatalra vagy méltóságra való emelkedés akadályául. Sőt inkább az államkormány gondoskodni fog, hogy az országos bírói és közigazgatási hivatalokra, s különösen a főispánságokra, a különböző nemzetiségekből a szükséges nyelvekben tökéletesen jártas s másként is alkalmas személyek a lehetőségig alkalmaztassanak“.

4.800/1923. M. E. 1. §. „Minden magyar állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi. Valamely kisebbséghez való tartozásból nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése vagy a különböző foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében előny vagy hátrány senkire sem háríthat.“

A nemzeti egyenjogúságról alkotott törvény idézett szakasza sok rokonnal tartalmaz „La Déclaration des Droits de L'Homme et du Citoyen“ hatodik pontjával“. I. 11. lapon.

szerint „Ófelsége a jövőre a tetteleg ürességben levő és jövőre megüresedő tisztségeket, minden valláskülönbség nélkül, az arra alkalmas, jól érdemesült és a katonai dolgokban járatos jó birtokú bennszülött személyeknek adományozza“.

Mária Terézia 1741. évi dekrétumának 11. cikke szerint „üresedések bekövetkező eseteiben ezen királyi helytartótanácsba az ország minden részeiből alkalmas s az ország dolgait és alkotmányát ismerő férfiakat, birtokos magyarokat alkalmazand“. A 16. cikk második bekezdésében „igazságosnak ismeri továbbá a fentnevezett királyi felség, hogy a kanonokságokra hasonlóképen csak alkalmas és képes, s az ország törvényeit és szokásait s a hazai nyelvet tudó magyarok alkalmaztassanak“.

II. Lipót 1790. évi dekrétumának 17. cikke szerint a király kijelentette, hogy „mind az államminiszteriumhoz magyarokat alkalmazand, mind pedig rendeleteket ad, hogy ha a magyar nemzetből különben a szükséges tehetségekkel és minősültségekkel bíró egyének követségi állások betöltésére hajlandóságot mutatnak, olyanoknak a belső állami kancelláriában minden megkívánható alkalom nyújtassék a maguk beható kiképzésére“.

Ferenc király 1792. évi dekrétumának 7. cikke értelmében „bizonyos idő lefolyása alatt lassankint közhivatalt az ország határain belül csak olyanok nyerjenek, akik egyéb, rendesen elvégzett tanulmányaik mellett a hazai nyelv ismeretét is a tanárok bizonyítványával igazolni tudják“. A 8. cikk szerint „az államminiszteriumba magyarok alkalmazását illető rendelkezése foganatosítására törekedni fog és hogy már a belső államkancellária utasítást is kapott Ófelségétől, miszerint született magyaroknak nyújtson alkalmat arra, hogy magukat mellette a magasabb szolgálatokra és a külügyek vitelére kiképezzék, minélfogva azok, akik a szükséges minősítéssel el vannak látva, jelentkezzenek a belső államkancelláriánál“.

Amint az idézett törvények igazolják, csak nagy általánosságokban kívánták meg a közügyeket intézőktől a rendszeres jogi és közigazgatási előtanulmányokat. Ugyanazok a kifejezések ismétlődnek a törvényekben évszázadokon át. „Tekintélyes férfiak“, „jól érdemesült személyek“, „alkalmas személyek“, „alkalmas és arra jól érdemesült személyek“, „minden valláskülönbség nélkül jól érdemesült és birtokos honfiak“, „jól érdemesült és alkalmas hazafiak“, „oly személyek, akik életkoruknál fogva az ilyen méltóságokra alkalmasak“, „az ország minden részéből alkalmas és az ország dolgait és alkotmányát ismerő férfiak, birtokos magyarok“, „a kanonokságokra hasonlóképen csak alkalmas és képes s az

ország törvényeit és szokásait s a hazai nyelvet tudó magyarok“, „közhivatalt az ország határain belül csak olyanok nyerjenek, akik egyéb, rendszeren elvégzett tanulmányaik mellett a hazai nyelv ismeretét is a tanárok bizonyítványával igazolják“ és így tovább. Az 1792. évi törvény egyébként az első, amely „egyéb rendszeren elvégzett tanulmányok“ igazolását említi. Az 1723: XXX. t. c., mely a kerületi táblák felállításáról és az azoknál alkalmazandó személyekről szól, 3. §-ában rendeli, hogy a kerületi táblák „mindegyike, az elnökkel együtt, magyar születésű s ez országban jó birtokos és a hazai jognak szabatos ismeretével (ac juris patrii exactam notitiam), s egyenlő bíraskodási hatáskörrel felruházott, bírói esküvel kötelezendő öt személyből álland“.

A közhivatali állásokba való jutásnak pontos szabályozását találjuk II. Józsefnek, a kalapos királynak alkotmányellenes rendeleteiben. József a fogalmazói állások elnyerésének feltételül a jogvégtettséget írta elő és ezzel először teremtette meg a kapcsolatot az iskolaügy és a közszolgálat között. Nem szüntette meg a felekezeti jogtanító intézeteket, „hanem ami majdnem egyértékes volt ezzel, azt mondta, hogy vizsgát csakis állami jogtanító intézetekben lehet tenni és így II. József ügyesen beleterelte az állami jogtanító intézetekbe a jogot tanuló fiatalságot. Így teremtette meg az állami jellegű oktatás túlsúlyát. De II. József nem élt örökké. Csak tíz évig uralkodott. Amint behúnyta a szemét, a felekezeti jogi akadémiák megint felburjánzottak. Állami jogtanító intézet kevés volt, ezzel szemben sok volt a felekezeti jogtanító intézet. A jogi doktorátus még nem volt minősítő. Ez az állapot, vagyis a felekezeti jogi oktatás túlsúlya eltartott egészen addig, amíg a német uralom újra hatályosabban nem érvényesült, azaz 1848-ig“.¹

II. József mindjárt uralkodása legelején, az 1780. évi december hó 28. kelt rendelettel bevezeti a minősítési táblákat. „A már előbb bevezetett évenkénti szolgálati minősítési tábla (Conduitleste) a közszolgálatra nagy hasznot jelenthet, mert a feljebbvalók ez úton az alárendelt személyzetről fokozatosan pontos tudomást fognak szerezni, ha az alsó hivatalok az igazságnak megfelelő pontos megállapítás alapján az állam javára a magasabb hatóságoknak megfelelő jelentéseket tesznek majd és a hatóságok hasonló

¹ Kováts Gyula felszólalása az 1911. évi Országos Jogászyűlésen, „Miképen kellene megállapítani a közigazgatási hivatalnokok képesítését és szabályozni a gyakorlati közigazgatási vizsgát“ című kérdés tárgyalása alkalmával. Az 1911-ik évi Országos Jogászyűlés Irományai, II. köt., Napló, Budapest, 1912, 527. l.

jelentéseket terjesztenek fel az udvari hivatalokhoz. E jelentések kivánságom esetén az én kezemhez is kerülnek. E célból mind a polgári, mind az udvari katonai tanács hivatalaiban meghonosított minősítési táblák ürlapjait közlöm. Mindegyik hatóság saját hivatala és az alsóbb hivatalok részére a szolgálati táblák ürlapjait legjobb tudása szerint módosíthatja, új rovatokkal kiegészítheti. Az ürlapot, amely latin nyelven is szerkeszthető, jóváhagyás végett hozzám fel kell terjeszteni.¹ II. Józsefnek a magyar kancellárhoz 1781. április hó 22-én intézett elhatározása szerint „az ügyek megfelelő jó vezetésének feltétele a főnökebe vetett teljes bizalom, s ezért önnek a javítást célzó javaslatai tekintetében teljesen szabad kezet adok. Ön tehát a multa és a tényleg fennálló állapotra való tekintet nélkül csak a közönség és az állam javára vezesse az ügyeket és minden egyes érdekében méltányosan járjon el. Főfigyelmét arra fordítsa, hogy az ügykezelést egyszerűsítse, minden szabálytalanságot elkerüljön, az ebből szükségképen előálló iratváltást csökkentse, az egész vonalon a személyzetlétszámában tekintélyes megtakarítást érjen el. Amiképen ezt keresztülviszi, gondolataimat felfogja, valóra váltja és állandóan gondoskodik fenntartásukról, fog engem meggyőzni az ön képességéről és szolgálati buzgalmáról, s engem önnel szemben igaz bizalmam megtartására fog indítani. Fogjon tehát mindenre tekintet nélkül munkához!”² Az 1874. szeptember 13-án kelt végzésében mondja II. József, hogy „a kancellária azt az újabb előterjesztést, mely szerint a latin nyelv használatának megszüntetését egy tartandó országgyűlésig elhalasztandónak véli, már azért is megtakaríthatta volna, mert hiszen csak nyelvről van szó s nem tárgyról és én éppen nem vagyok az az ember, ki szappanbuborékokat ágyúgolyónak vesz. A német nyelvnek általam ismételtelen elrendelt bevezetése a közélet minden ágába, még pedig a meghatározott progressio szerint, megmásíthatatlan akaratom. Hogy most a kancellária miként fogja e célnak megfelelőleg tanácsosait és titkárait beosztani, továbbá miként fogja intézni akaratom teljesítését a helytartótanács, a kamara, az erdélyi gubernium és kincstár s végül a megyék: az előttem igazán közömbös, ha csak éppen az alattvaló a házipénztár által magasabban nem terheltetik. Aki pedig mindehhez nem akar alkalmazkodni, vagy pedig nem ragad meg hozzá minden eszközt, annak nyitva minden ajtó az elbocsá-

¹ Marczali Henrik, Magyarország története II. József korában, II. köt., Budapest, 1885, 473. l. (A resolutio a magyar kancelláriai levéltár 6549/1780. száma alatt van).

² U. o. 473. l. (A resolutio száma: Császári kabinet-levéltár 751/1781.)

táshoz (zu quittiren), — a kancelláriától kezdve a legutolsó megyei tisztig“.¹

II. Józsefnek az 1785. évi május hó 20-án kelt nagyfontosságú és kimerítő rendelete a közszolgálatba lépést és előlépést, azután a közigazgatási gyakorlatot a következőkben szabályozza.

„A közszolgálat és az azzal szorosan összefüggő közjó érdekében van, hogy minden közszolgálatot derék, s a reájuk bízott ügyekre rátermett egyének lássanak el. E cél elérése végett szükséges, hogy a magyar királyságban, megyéiben, közigazgatási és bírói állásaiban, valamint a királyi udvarnál, továbbá a magyar királyi erdélyi hivataloknál minden egyént képességének megfelelő helyen alkalmazzanak, őket az alsóbb hatóságoktól a magasabb hatóságokhoz való előléptetésre képesítsék, s ezentúl bizonyos fokozatokat állapítsanak meg. Miután ez állásokban és szolgálatokban, ahol jelentéseket szerkesztenek, parancsokat teljesítenek és parancsok teljesítését ellenőrzik, van az igazi iskola, ahol a testi épségen kívül a meggondoláshoz, a megítéléshez és mások kioktatásához előzetes ismeretek kellenek, ezentúl elengedhetetlen követelményképen állítjuk fel azt a tételt, hogy a magyar királyságban és a hozzátartozó tartományokban azok a fiatal emberek, akik közszolgálatra jelentkeznek, származzanak bármely rendből is, elsősorban a megyékben, a közigazgatási és bírói szolgálatban legyenek gyakorlaton, majd innen kerüljenek a helytartósághoz, ahol az egyik előadóhoz osztatnak be. Ezentúl a helytartóságnál fogalmazási állást senki sem érhet el, mielőtt a megyei ügyekben jártasságra nem tett szert, azután pedig a helytartóság előadója mellett nem volt gyakorlaton és nem szolgált ideiglenesen valamelyik megyénél vagy kamarai közigazgatásban. Ugyanilyen módon udvari fogalmazói minőségben csak azt lehet alkalmazni vagy előléptetni, aki külső szolgálatban működött; viszont titkárnak az léptethető elő, aki a fogalmazásban írói képességének és ügyességének kiváló tanubizonyságát adta.

A helytartóságnak titkárait az erdélyi udvari hivatal és királyi biztosságok legkiválóbb fogalmazói közül kell kiválasztani, akik csak abban az esetben léptethetők elő udvari titkárokká, ha fogalmazói minőségükben a fenti állásokban ügyességük és rátermettségük bizonyítékait szolgáltatták. A magyar helytartósági

¹ Kármán Mór, Közoktatásügyi tanulmányok, II. köt. (Közoktatásunk multja), Budapest, 1911. 101. l. A császári resolutio száma 5602/1784. Kabinetlevéltár. Kaunitz véleményével együtt közli Marczali, id. m. 553. l. (Függelék.)

tanácsosok az udvari titkárok, kamarai igazgatók (Administratoren), tartományi főbiztosok vagy alispánok közül, az udvari tanácsosok ellenben a helytartósági tanácsosok és a királyi Kúriánál szolgáló bírák meg bírósági ülnökök közül választandók.

Azoknak az egyéneknek, akik a legfelsőbb rendelet kiadása előtt már tényleges szolgálatban állottak, s magánszorgalom és a hivatali állásban való alkalmasság révén egyik vagy másik hivatali állásnak megfelelő szakismereteket szereztek, rendkívüli esetekben, ha az illető állásra ilyen egyén teljesen kielégítő képességgel rendelkezik, felmentés adható.¹

A magyar királyi udvari kancelláriának a magyar királyi helytartótanácsához intézett — 1787. évi április 9-én kelt 4098. számú rendelete hivatkozik az 1785. évi május hó 20-án kelt 5897. számú rendeletre, amely a közigazgatási pályára készülő elöléptetési rendjét szabályozza. Ennek kapcsán a kancellária a király utasítására szigorúan meghagyta a helytartótanácsnak, hogy a fogalmazói szakra, továbbá — a már szolgálatot teljesítő hivatalnokok közül senki — tanácsosi és alispáni állásra javaslatba nem hozható, aki az előírásnak megfelelő közigazgatási és jogi tanulmányok elvégzését szabályszerűen igazolni nem tudja. A függelék tartalmazza a Magyarországon és Erdélyben alkalmazott hivatalnokoknak Ő Felsége által jóváhagyott rangsorát, továbbá Magyarországon és a német örökös tartományokban alkalmazott hivatalnokok rangsori viszonyát, hogy ezt a jövőben figyelembe vehessék, főleg abban az esetben, ha a magyar és erdélyi közigazgatási hatóságok hivatalnokai a német örökös tartományok hivatalnokaival közös hivatali tennivalók céljából összer kerülnek, vagy a határon vizsgálat adódnék vagy ehhez hasonló történnék, hogy így a rangviszonyokból adódó valószínű lehetőségek már előre szabályozást nyerjenek. Elhatározta továbbá a király, hogy minden hivatal kiadója, iktatója és levéltárosa a titkári rangot nyerje el, s így ezek rangjuknak megfelelően a titkári magasabb fizetési osztály illetményeibe lépjenek elő és a beadványok jegyzőkönyvét vezető titkár a kiadóhivatali vagy az iktatóhivatali igazgató címét viselje.²

¹ Ezt a legfelsőbb rendelkezést a jövőben a legpontosabban be kell tartani, s az egész országban érvényes legfelsőbb jogszabályként kell kihirdetni és e szabály végrehajtásáról ellenőrzés útján kell meggyőződni. Bécs, 1785. évi május hó 20-án. (Gróf Pálffy Károly aláírásával). A m. kir. helytartótanács levéltára, Benigna Mandata 16484/1785. május 20.

² Bécs, 1787. április 6. (Gróf Pálffy Károly aláírásával). Országos Levéltár, m. kir. helytartótanács levéltára. 22.089/1787. sz. Normale.

A magyar királyi udvari kancellária 1787. augusztus hó 1-én 9013. szám alatt kelt és a magyar királyi helytartótanácsához intézett rendeletében utal az ugyanazon évi április 6-án 4098. szám alatt kelt rendeletre és közli, hogy a király a közigazgatási szolgálatban történő jövendő előléptetések részletesebb szabályozása végett a következőket rendeli:

„Senki a közigazgatási szakban álláshoz nem juthat, aki iskolai bizonyítványokkal nem igazolja a jogi és főleg a közigazgatási tudományok szabályszerűen történt elsajátítását vagy a főiskolai kar bizonyítványával azt, hogy a vizsgát szabályosan letette. Ő Felsője elhatározása szerint azok sem hagyhatók ki a további előléptetésekből, akik az előírt tanulmányok befejezéséről szabályszerű iskolai bizonyítványokkal nem rendelkeznek ugyan, azonban eddig teljesített szolgálataikkal a magasabb hivatali állásra való képességiükről tanubizonyságot tettek. Miután minden tanulmány, s így a jogi tanulmányok is a böleseleti tanulmányok útján való előkészítést kívánják meg, senki sem vehető fel a jogi szakra, aki a böleseleti tanulmányokban való ismereteit nem igazolja. Protestánsok, akik saját tanintézetekből kerültek ki, ahol böleseleti tanulmányokkal foglalkoztak, s ezekről bizonyítványokat mutatnak fel, minden nehézség nélkül az egyetemek vagy az akadémiák jogi tanulmányaihoz bocsáthatók. Abból a célból, hogy a növendékek, akik az előírt tanmenet szerint tanulmányaikat befejezték és alkalmasságuk meg jó erkölcsök révén kitüntek, a megérdemelt előléptetésben részesülhessenek, a királyi tanulmányi főigazgatónak minden iskolai év végén közölni kellett e tanulók jegyzékét azokkal a királyi biztosokkal, akiknek kerületében álláshoz szeretnének jutni vagy arra reményük van. Ugyanezt kell az egyetemnek is megtenni. Ezt a jegyzéket az említett tanulmányi főigazgatók, valamint az egyetem vezetősége a kormány-széknek is megküldeni tartozik, amely ezt minden iskolai év végén a kir. udv. kancelláriához terjeszti fel. Ebben a jegyzékben minden egyes ifjú nevénél meg kell jegyezni, hogy melyik főispánnál van előjegyzésben. A főispánoknak az előjegyzésbe vett ifjakat kell mindenekelőtt a megyékben gyakorlatra bocsátani és azután a jelentkező képesség mértéke szerint ezeknek alkalmazására különös figyelemmel lenni. A szolgálati lajstromokban külön rovatot kell vezetni arról, hogy az újonnan alkalmazott iskolai vagy vizsgabizonyítványokkal rendelkezik-e és mely tanintézettől kapta azokat? Ha pedig csupán teljesített működése révén alkalmas, ezt a működését pontosan részletezni kell. Ez a kormány-szék (Landesstelle) szolgálati lajstroma számára is irányadó. Ezt a leg-

felsőbb elhatározást egyidejűleg és egyforma szövegben az ország valamennyi tanintézetében közzé kell tenni, hogy a tanuló ifjúság tudomást szerezzen arról, hogy a jövőben az előléptetés egyedüli feltételei: a jó erkölcs és a buzgalommal párosult alkalmasság“.¹

II. József abszolutisztikus, sokszor drákói² rendeleteiről Szekfű Gyula megállapítja, hogy ezek nemcsak a közigazgatás és törvényhozás, hanem a közoktatás elnémetesítésére vezettek. II. József ezzel a magyar nyelvre tényleg súlyos csapást mért, mert a közoktatás és közigazgatás nyelvét igyekezett németté tenni. Egyszerű központi rendszabályról volt tehát szó, amely a közszolgálat érdekét tekintette elsősorban és a számos nemzetiséget egyesítő monarchia kormányzásának meg közigazgatásának egységét óhajtotta megteremteni. Szekfű szerint e reánk nézve végzetes rendszabálynak alkotója nem akarta kiirtani sem a magyar nyelvet, sem a magyar nemzetiséget. Szekfűnek ez a nézete az akkori korszak gondolkodásmódjába beilleszkedve menti II. József végzetes rendszabályának belső rugóit. Annyi azonban kétségtelen, hogy e rettenetes rendszabály, amennyiben hosszú életű lett volna, a magyar nemzetre és nyelvünkre halálos csapásként nehezedett volna.³

Meg kell emlékeznünk az 1790-es reformkorszak nemes lendületének egyik szép bizonyítékáról, amely tárgyunkat is érdekli s amelynek alapos bírálója megállapítja, hogy „lényegükben... megtaláljuk benne mindazokat az elveket, amelyek mindmáig nyíltan vagy csak a háttérben, korán vagy csak megkésetten érvényesülve a magyar közművelődést s az idevágó intézkedéseket irányították“.⁴ Az 1791: XV. t. c. ugyanis országos bizottságot küld ki, amelynek feladata az, hogy a nemzeti nevelés általános elveinek rendszerét (*systema generalis principiorum nationalis educationalis*) megállapítsa. Az elkészült törvénytervezet címe, „Törvényjavaslat a nemzeti nevelés általános alapelveinek rendszeréről“ (*Proiectum Articuli de Systemate Generalium Principiorum Nationalis Educationis*). A javaslatból törvény nem lett; 1826-ban jelent meg nyomtatásban az 1825—27-iki országgyűlés

¹ Országos Levéltár, a magyar királyi helytartótanács levéltára, *Benigna Mandata*, 1787, augusztus 1.

² Ilyen az 1784. szeptember 15-iki rendelet. L. a 141. l.

³ Szekfű, id. m. 8. l. A császár válaszát (kabineti-levéltár 1969/1784) a kancellárnak a magyar nyelv ügyében tett felterjesztésére közli Marczali, *Magyarország története II. József korában*, II. köt., 532. l.

⁴ Kornis Gyula, *A magyar művelődés eszményei 1777—1848*, Budapest, 1927, I. köt., 252. l.

közoktatásügyi bizottságának módosításával.¹ A tervezet,² — címének megfelelően az oktatásügy teljes programját adja. Bennünket a közszolgálat szempontjából csupán a törvényjavaslat 8. pontja érdekel, amelynek szövege a következő: „Magyarország statisztikája és a közjog tulajdon igaz forrásaikból és az ország alkotmányával (valamint alaptörvényeivel) kapcsolatban adandók elő. Amint bizonyos időszak után senki sem bocsátható mesterségre, se községi, se városi kisebb tisztségre, akinek legalább abban, amit bárkinek állapotához képest a népiskolában előadnak, nincsen jártassága, úgy megyei vagy törvényhatósági köztisztviselés sem juthat senkinek, aki nem járatos rendszeren a philosophiai tanulmányokban úgy, mint logikában, metaphysikában és erkölestanban, továbbá a jogtudományokban, jelesen természetjogban, egyetemes közjogban, s Magyarországunk köz- és magánjogában, nemkülönben statisztikájában és ebbeli tudományáról közvizsgálaton bizonyítványt nem szerzett; avval a külön meghatározással, hogy az evangélikusok iskoláiban megállapítandó vizsgálatok és az előrebocsátott általános elveknek megfelelően ott előadott tanulmányokról külön adandó bizonyítványok közérvényűek legyenek (történeti, kiválóan gazdasági és jogi tanulmányokban).“³

I. Ferenc királyunk 1800 április 16-án kelt leiratában sokban megerősíti a II. József idejében kiadott rendelkezéseket. „Mint-hogy gyakran hátrányos volt a közszolgálatra s az előléptetések-nél némely méltánytalanság állott elő abból, hogy a már alkalmazásban levő tisztviselők a hivatásukba vágó tudományokat, amelyekben egészen vagy részben járatlanok voltak, alkalmazásuk idején, utólag, magánszorgalomból pótolták, e tárgyra vonatkozó elhatározását a következőben nyilvánítja. Az 1787-ben általánosságban meghatározott, azóta gyakran megújított szabályzat szerint a tanácsosi szolgálatra, mint minden fogalmazói állásra, csakis oly egyének alkalmasak, akik az előírás szerint elsajátított jogi és államtudományokban való teljes és megfelelő jártasságukat igazolják. Ezt a szabályt pontosan be kell tartani és zsinórmértékül kell venni. Ezért a jövőben oly pályázók, akik ily állásokat kívánnak elnyerni, figyelembe nem vehetők, ha az előírt szaktanulmányoknak akár egy része is hiányzik, amit azután magánszorgalomból utólag szeretnének pótolni. Ez elhatározás napjától

¹ A teljes szöveget magyar fordításban (Törvényjavaslat a nemzeti nevelés általános alapelveinek rendszeréről) közli Kármán id. m., I. köt., (A felekezeti oktatás és az állam részvéte a népiskola szervezésében), 120. l.

² A javaslatot méltatja és bőven fejtegeti Kornis Gyula, id. m. 251—259. l.

³ Kármán, id. m., I. köt. 124. l.

kezdve egyetlen hivatalnoknál sem vehetők figyelembe az utólag, magánszorgalomból pótoltt szaktanulmányok, ha az illető már ez elhatározás napja után jut alkalmazáshoz. Csupán azoknál a hivatalnokoknál lehet kivételt tenni, akik ez elhatározás előtt jutottak alkalmazásba és utólag szerezték meg hiányzó képesítésüket. Ezeknél is azzal a feltétellel, hogy a pótoltt tanulmányokról szóló bizonyítványok megbízhatók legyenek¹. Ezen a királyi rendeleten nyugszik a helytartótanácsnak 1800. évi április 25-én kelt rendelete, amely amannak szövegét szóról-szóra átveszi.¹

A király 1811. évi december hó 30-án az állások betöltésénél követendő irányelvekről a következő leiratot adta ki: „Mindazoknak a hatóságoknak, amelyeknek feladata a hivatali állások betöltésére javaslatok előterjesztése, avagy az, hogy a megüresedett állásokat ily felterjesztés nélkül saját hatáskörükben töltsék be, kötelességükké teszem, hogy a javaslat felterjesztése, illetve az állásoknak saját hatáskörben való betöltése előtt, szigorú pontossággal győződjenek meg a jelöltek ismereteiről, szorgalmáról és erkölcsi jelleméről. Amennyiben ezt elmulasztották és a fenti három tulajdonság valamelyikének hiánya folytán, amiről a hivatalnok kinevezése előtt tudomásuk volt vagy lehetett, az illető alkalmatlansága kiderül, illetve, ha a szükséges óvatosság nélkül jártak el vagy elmulasztották a szükséges tudakozódások megejtését: mindezekért felelősséggel tartoznak. Ezt a legfelsőbb akaratnyilvánításunkat követés céljából tudomásul adjuk, hogy ezt a hivatali állások betöltésére vonatkozó javaslat szerkesztésénél, valamint az illető állaskategóriák betöltésénél betartsák².”

A már alkalmazásban levő tisztviselőknek magánúton való továbbtanulását, mint amely a szolgálatot nagyon károsan befolyásolja, több királyi rendelet tiltja meg. „A legfelsőbb elhatározás alapján oly egyéneknek, akik valamely hatóságnál vagy hivatalnál gyakorlaton vannak, illetőleg fizetésnélküli vagy fizetéses álláshoz jutottak, nem adható meg az engedély arra, hogy jogi tanulmányaikat magánúton végezzék el és ezután vizsgát tegyenek le, mert ezzel a szolgálatból vonnák el azt az időt, amely a magasabb szolgálati állások elnyeréséhez megkövetelt tanulmány elvégzésére szükséges. Ezért Ő Felsége a következőket rendeli. A gyakornokoknak és a már állásban levő tisztviselőknek semmi esetre sem adható engedély vagy akármelyes segítség a magán-

¹ Országos Levéltár, m. kir. udv. kancellária 5765/1800.

² A legfelsőbb udvari leirat a magyar királyi udvari kamara részére 1811. december hó 30-án 23.526. szám alatt kelt. Sammlung der bis Ende 1849 erlassenen Kameral-Normal-Vorschriften für Ungarn, Ofen, 1857, 11. I.

úton való készülésre. Amennyiben nevezettek a jogtudományokat el akarják sajátítani és ezekről vizsgát akarnak tenni, a szolgálati állásról vagy a gyakornoki alkalmazásról le kell mondaniok.“¹
 „Minthogy Ő Felseége legfelsőbb udvari leiratával meghagyta, hogy a gyakornokoknak és a tisztviselőknek soha semmi körülmények között engedély vagy bárminő segítség nem adható, hogy magánúton végezhessek el tanulmányaikat s ezzel lehetővé tétessék számukra a magasabb állások elnyeréséhez szükséges tanulmányok elvégzése mellett egyidejűleg a szolgálat beszámítása, ez a legfelsőbb elhatározás tudomás és pontos betartás végett a királyi hivatallal közöltetik“.²

A fiatal tisztviselők nagyfokú tudatlanságáról, használhatatlanságáról, a jogszabályokban való teljes járatlanságáról tesz tanubizonyoságot az alábbi 1847-ben kelt udvari kamarai rendelet. A bajok orvoslására előírja, hogy a magasabb tisztviselők a fiatalokkal rendszeresen foglalkozzanak, őket tanítsák, számukra előadásokat tartsanak és őket megfelelően irányítsák. Mindaz, amit az anciennitásra alapított jogokról, a szolgálati idővel való visszaélésről („a királyi szolgálatban az éveknek csupán fizikai eltöltése“), a szelekcióról (képeség, szorgalom, nagyobb tudás) a rendelet tartalmaz, az a mai követelményekkel is minden tekintetben megegyezik. Ez a rendelet következőképen szól:

„A magyar királyi udvari kamarának váratlanul tudomására jutott, hogy a szabványelőírások (Normal-Vorschriften), különösen az 1830. május 12-én kelt, 14.875. sz. és az 1837. január 25-én kelt, 3407. sz. előírások és az érdekeltek jövő sorsát tekintve az egyre szorosabb összefüggésben jelentkező hátrányok ellenére — nemcsak a só-hivatali szolgálatba újonnan belépő ifjúság, hanem a hosszabb ideje szolgáló gyakornokok, sőt a mérleg (mérték) hivatalokban szolgáló tisztviselők az „Utasítások“ és a „Szabványrendeletek“ oly hiányos ismeretét mutatják, hogy a megtartott általános vizsgán az elemi dolgokra sem tudtak feleletet adni, nehezebb számtani és könyvviteli kérdést megoldani még közepesen sem voltak képesek, éppen úgy rendesen fogalmazni, hibátlanul írni és olvasni sem tudtak.

Ez a tudatlanság arra vall, hogy a főhivatalnokok az alájuk rendelt hivatali egyéneket a mechanikus ügymenet mindennapos tapasztalás malmában kívánják meghagyni vagy pedig nemtörődöm-

¹ Legfelsőbb udvari leirat a magyar királyi udvari kamara részére kelt 1839. augusztus 7-én 29.480. sz. Sammlung der bis Ende 1849. erlassenen Kameral-Normal-Vorschriften für Ungarn, Ofen, 1857, 24. l.

² A magyar királyi kamara, 1840. november 4. 38912 sz. U. o. 24. l.

ségből az alárendelt ifjúság kiképzésével nem foglalkoznak. Ezzel szemben a fiatal emberek és a tényleges szolgálatba hivatalnoki minőségben belépő egyének nem készülnek kellően elő, hogy jövő szolgálati kötelességeiket pontosan teljesítsék. Azt hiszik, hogy megtették a magukét, ha hivatali tennivalóikat jól-rosszul elvégezték; azután a magasabb műveltségi fok elérésére törekvés nélkül, öntelt gondtalansággal és bizalommal kérik, hogy valóságos hivatali állásban vagy előléptetésben részesüljenek, mihelyt bizonyos számú hivatali évet betöltöttek, tekintet nélkül arra, vajjon az ügymenetben jártasságra szert tettek-e vagy sem. Hogy tehát a jövőben a legfelsőbb szolgálat ügyetlen, nem szakavatott kezekbe ne kerüljön, kifejezetten rendeljük a következőket. — Ezentúl a királyi szolgálatban az éveknek csupán fizikai eltöltése, az évek száma egymagukban mit sem jelentenek. A szolgálati állás betöltésénél figyelembe jönnek az egyenlő érdemesség és alkalmasság esetén a képesség, a szorgalom és a hivatali szabályzatoknak ismeretéről tényleg szolgáltatott bizonyítékok, továbbá a megszakítatlan hűséges és buzgó szolgálat tiszta erkölcsi magaviselettel párosulva. Az idősebb hivatalnokok az alájuk rendelt tisztviselőket komolyan buzdítsák sokoldalú műveltség megszerzésére. Ezek képességéről és alkalmazhatóságáról készített minősítési táblázatokban őket alaptalan részvét, illetve gyűlölet és irigység ne vezesse, csupán csak a szigorú kötelesség érzete és a tiszta igazság szeretete. E táblázatokban tehát oly módon nyilatkozzanak, amint azt a komoly ügy komoly és őszinte férfiaktól megköveteli, s amire letett esküjük kötelezi.

Abból a célból, hogy a jelzett képzésre megfelelő alkalom ne hiányozzék, a „Szabályzat-könyvek” (Normalienbücher) és a „Hivatali utasítások” (Amtsunterrichten) mindenkinek, még a legkisebb gyakornokoknak, sőt az alantas szolgálóknak is a szándékolt vizsga letételére való előkészülés végett rendelkezésre álljanak. Ezenkívül a Szabályok és Utasítások (Normalien und Instructionen) évenként kétszer, decemberben és júniusban az egész irodai személyzetnek hangosan felolvasandók, s ez alkalommal a hallgatók figyelésére, továbbá a hivatalvezető részéről történő magyarázatra és szükséges kitanításra nagy gondot kell fordítani. Az előadás megtörténte után ennek írásbeli elismerését a jelenlevők aláírással igazolják, amit a felügyelő biztosnak (Visitor) be kell mutatni. A főhivatalnokok kötelesek az alantas tisztviselőket komolyan figyelmeztetni, hogy szabad idejüket nem haszontalanságokkal, hanem szellemi képzésükkel kell kitölteniök,

mert csak ez úton lesznek állami közhivatalra, Ó Felsege szolgálátára méltók“.¹

A vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak az 1850. évi július 29-én kelt legfelsőbb elhatározás alapján ugyanezen év július 30-án kelt s az egész birodalom területére hatályos rendelete a jog- és államtudományi hallgatók (tanulók) számára rendszerezített elméleti államvizsgáról szóló szabályzatot tesz közzé.²

Ó Felsege 1850. július 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával azok részére, akik egyetemi tanulmányaik befejezése után oly állami szolgálatba akarnak lépni, amelyekhez ezek a tanulmányok a gyakorlati szolgálatba lépés feltételei, államvizsga rendszeresítését engedélyezte a következő módon:

Aki egyetemi tanulmányainak bevégezése után oly állami szolgálatba akar lépni, amely a jelenleg érvényes rendszer mellett jog- és államtudományok bevégezését előfeltételként írja elő, először próbaszolgálatnak kell magát alávetnie s az általános jog- és államtudományi képzettségén felül különösen a hazai törvények ismeretét köteles igazolni. Ennek a vizsgának neve elméleti államvizsga, — ellentétben azokkal a vizsgákkal, amelyeket valamely hatóságnál történt alkalmazás után az illető szolgálati ágra nézve megkívánt különös ismeretekre tekintettel az egyes szakminisztériumok előírnak és amely vizsgákat megfelelő módon tesznek le (gyakorlati államvizsgák).

Valamely osztrák egyetemen elnyert jogtudori fok elérése egyenlő hatályú a teljesen letett elméleti államvizsgával. Az illetékes minisztériumok részéről az elméleti államvizsga alól csak kiváló szaktudományi és gyakorlati képzettséggel bíró oly férfiaknak adható felmentés, akiknek az állami szolgálat számára való megnyerése különösen fontos.

A vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak 1850. október 4-én kelt rendelete, a magyarországi jogakadémiák tárgyában az 1850-iki szeptember 29-én kelt legfelsőbb határozvánnyal helybeahagyott ideiglenes rendszabályt³ teszi közhírré.

Eszerint „a tudományok és tényleges törvényhozás haladásába tökéletesen avatott derék álladalmi tisztviselők és ügyvédeknek

¹ Magyar királyi udvari kamara, 1844. február 7, 4669. sz. Sammlung der bis Ende 1849 erlassenen Kameral-Normal-Vorschriften für Ungarn, Ofen, 1847. S. 14—15.

² Allgemeines Reichs-Gesetz-und Verordnungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich, Jahrgang 1850, S. 2—3.

³ A köz. bir. törvény- és korml. 1850-ből, CXXXIV. dar., 580. sz. kiadatott 1850. október 15.

nagy mértékbeni szüksége tekintetéből, a pozsonyi, kassai és nagyváradi k. jogakadémiák újonnan szerveztetnek. Aki a jog- és államtudományi tanulmányokat az álladalmi szolgálatba, az ügyvédségbe vagy jegyzőségbe való felvétel, avagy a jogtudorság elnyerése céljából szándékozik végezni, a jogakadémián rendszeresen csak két évet tölthet azon hatállyal, hogy neki ezen idő a fennebbi célokból a törvény által tőle követelt tanulmányi időbe beszámíttassék. A jelölt ehhez képest, amint a törvények ezen utóbb érintett időt 3 vagy 4 évben állapítják meg, az ezen intézetekben végzett tanulmányait az ausztriai egyetemek egyikének egy vagy két évi látogatása által köteles kiegészíteni.“

Az 1911. évi Országos Jogászyűlés napirendjére tűzte a köztisztviselők képesítésének és a gyakorlati közigazgatási vizsgának kérdését. Kováts Gyula a vita során, a jogi oktatással kapcsolatban, a szabadságharc leverése után kiadott abszolútrendeletekről mondta: „honnan az a sok tépelődés — azóta úgyszólván, hogy parlamenti életünk újra kezdődött 1867-ben — örökké a jogi vizsgák dolgában? Pedig a 48 utáni osztrák uralom a jog- és államtudományi vizsgázás kérdését már egyszer jól rendbe hozta. Tette pedig ezt 1850. október 4-én,¹ amikor a közigazgatási szolgáltra vonatkozólag azzal a kinevezési rendszerrel kapcsolatban, amelyet létesített, megszabta a jog- és államtudományi államvizsgának a letételét mint olyan feltételt, amely nélkül intézkedő közigazgatási hivatalnok nem működhetik. Ez történeti dátum és én magyar ember létemre hódolattal vagyok tele ez álláspont iránt. De nemcsak azért vagyok hódolattal teli e szabályozás iránt, mert éppen a közigazgatási tisztviselőkre vonatkozólag nyújtott igazán megfelelő intézkedést, hanem azért is, mert ugyanekkor az egyetemi oktatásra vonatkozólag olyan megoldást létesített, amely még mai napig is kihat“.²

Eltékintve már most II. József rendeleteitől, az 1791. törvényjavaslatától és az abszolútizmus idejétől, meglehetősen gyérek ama rendelkezések, amelyek rendes jogi készültséget és gyakorlati jártasságot kívántak meg a köztisztviselők betöltőitől.

„A helytartótanács tanulmányi bizottsága 1760. január hó

¹ Az 1911. évi Országos Jogászyűlés Irományainak Naplója tévesen 1855 évet közöl a helyes 1850 helyett.

² Kováts Gyula felszólalása az 1911. évi Országos Jogászyűlésen. „Miképen kelleme megállapítani a közigazgatási hivatalnokok képesítését és szabályozni a közigazgatási gyakorlati vizsgát“ című kérdés tárgyalása alkalmával. Az 1911-ik évi Országos Jogászyűlés Irományai, II. köt., Napló, Budapest, 1912. 326. l.

15-iki ülésében a jogi oktatás rendezésének szükségét azzal is indokolja, hogy a nagyszombati egyetemen a jogi tudományok eddigi tanításának a közönség csekély hasznát vette, s nem is sokakat láthatunk, kik annak eredményével dicsekedhetnének. A nagyszombati collegium évkönyveiben, — melyek különben csak elvétve emlékeznek meg a jogi karról, — találjuk, hogy a jogtanulók száma 1743-ban 100 körül és a következő évben 140 volt. A tanulók kevés számát éppen abból az időből halljuk panaszolni, mikor a nagyszombati volt egész Magyar- és Erdélyországban az egyetlen jogi tanintézet. A jog iskolai tanfolyamának elvégzése sem a bírói, sem az ügyvédi, sem egyéb gyakorlati pályákra nem kívántatott előkészületül. A bölcészeti tanfolyamokban vagy nagyobb gymnasiumokban tanultak valami észjogot. Akik alaposabban akarták magukat kiképezni, azok ehhez Nagyszombatban vagy a protestáns külföldi egyetemeken még római jogot tanultak. Azután a hazai jogot és jogszokásokat megtanulták Verbőczy Hármaskönyvéből, meg a törvények gyűjteményéből, nagyobb-részt pedig a gyakorlatban a vármegyei életben, vármegyei tisztviselők, assessorok, továbbá procuratorok, protonotariusok mellett és a királyi curián. Körülbelül ebből állt nagyobbára a jogi ismereteket kívánó közpályákra az előkészület, s aránylag kevesen voltak, akik még a hazai jogot is iskolában akarták tanulni.¹

Az 1842-ben kelt, tehát egy évszázaddal későbbi időből való megyei jelentés szerint sokáig alig változott a helyzet. Nincs senki, „aki saját hivatalát érdeklő dolgokról kimerítő tudósítást lenne képes adni, akinek ugyanazon hivatalt illető dolgokról kívánt ismeretei a 'hivatal' kormányába lett jutásánál valamivel előbbre terjednének? — a' tisztviselőnek hivatala' helyzeteiről való ismeretei jóformán csak a' hivatalbalépés' idejétől vehetik igaz számításokat“.² Érdekes a tanítás módjáról rajzolt XVIII. évszázadbéli kép. „A tanítás módja és állapota felől egyes elszórt adatokon kívül leginkább tájékoztatnak a káptalannak a helytartótanács kérdéseire 1760-ban adott feleletei. Tulajdonképen sem a tanítás, sem a tanulás nem volt szabályozva, s úgyszólván egészen a tanárok tetszésére hagyatott. A jogi tanfolyam tartama nem lévén meghatározva, egyfelől a tanulók kedvök szerint maradhattak és tanulhattak több-kevesebb ideig (s egyszerűen novitiusoknak vagy

¹ Molnár Aladár, A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században, I. köt., Budapest, 1881, 223. l.

² Id. ifj. Palugyay Imre, Megye-alkotmány, Pest, 1844, XIII. l. (Nógrád megye beligazgatása állapotjáról hivatalos jelentés a másod alispán által, Pest, 1842, 5. l.)

veteránoknak nevezettek, a szerint, amint a jogi tanulást kezdték vagy már csak folytatták); másfelől lehető volt, hogy miként Zelenay és Nitrai tanárok jelentéseikben több ízben mondják, a hazai jog tanárai akár 12—15 év alatt fejezték be előadásukat“.¹ ... „A politikai ügyek reformjára (in politicis) kiküldött országos bizottság a „politikai systemára“ adott javaslatának első részében a felállítandó új kormányzéknek, t. i. az azután létrejött helytartótanácsnak tervezett szerkezetét és hatáskörét adja elő. A második résznél a politikai kormányzat egyes ágaiban teendő intézkedések között, „a mágnások és nemesek fiainak a tudományok minden nemében eszközendő oktatásról“ a 15-ik pont lényegében a következőleg szól: hogy a haza fiai, kiváltképen pedig a mágnásoktól és nemesektől származó ifjúság, minden tisztos ismeretben, erkölcsben és a tudományoknak a lelket ékesítő nemeiben oktattassék, neveltessék s gyakoroltassék, hogy ez által a közügyeknek és Ő Felségének szolgálatára minél alkalmasabbá képesíttessék, a tunyaságtól és tétlenségtől pedig, minden rossznak e forrásaitól elvonathassék: e végre és a tudományok fölvirágoztatására az országban állított és fölállítandó teljes egyetemek elegendő tanárokkal és ezek kellő javadalmazással láttassanak el. Továbbá gondoskodni kell a tanácsnak az iskolai (azaz közönséges) egyetemeken kívül politikai akadémia fölállításáról is, melyben nyelvek, történet, földrajz, vitatan (polemica), valamint katonai és polgári építészet, lovaglás, vívás, tánc, zene, nemkülönben a jogi tudományok is taníttassanak. E mellett esedezni kellene Ő Felségénél, hogy az ausztriai tartományi akadémia nevelőintézetében (alumneum) néhány főnemes és nemes ifjú számára helyet engedélyezni kegyesen méltóztassék“.²

Azt a hiányos jogi készültséget, amelyet a közszolgálatban állóknál láttunk, tapasztaljuk az ügyvédségnél is. Az ügyvédek-ről szóló 1723: XXXVIII. t. c.-ben olvasható: „hogy pedig az ügyvédek bőséges szóváltásaival a perek nagy tömegekké ne nőjjenek, s e miatt a költségek ne szaporodjanak s az ügyek késedelmet ne szenvedjenek, — megállapították: 1. §. Hogy a még fel nem esketett összes ügyvédek nem máskép, hanem csak a szokott eskü letétele alatt, minél rövidebben, s a hajdan megtartott mód szerint, sok kitérés s haszontalan okoskodás nélkül, mérséklettel vitatkozzanak (quam brevissime modoque antiquitus observato; ac sine multis ambagibus inutilibusque deductionibus; cum modera-

¹ Molnár, id. m. 228. l.

² U. o. 265. l.

tionem allegent.) 2. §. S inkább a törvényekhez s törvényből merített okokhoz, mint a szavakhoz ragaszkodjanak. (Magisque legibus et rationibus legi convenientibus; quam verbis insistant). 3. §. S az üres kifogásoktól tartózkodjanak. (Atque a frivolis exceptionibus abstineant).¹

Ennek ellenére az „ügyvédek, bírák, írók meg vannak elégedve a magyar igazságszolgáltatás állapotával, s midőn Mária Terézia 1764-ben azt a kérdést intézi a Hétszemélyes Táblához, mely eszközökkel lehetne javítani az igazságszolgáltatást, ez azt feleli, hogy a javítás szüksége fenn nem forog”.¹

A királyi curia előterjesztésére az 1769-i királyi rendelet új ügyvédi rendtartást hirdet ki (sequentia benigne statuimus et ordinamus): „Hogy a jövőben általában senki ügyvédi eskütételre és addig az ügyvédi foglalkozás gyakorlására ne bocsáttassék, míg szigorú és pontosan meghatározott vizsgának magát alá nem veti (nisi prius rigorosum et strictum examen subeat) és ebben az ügyvédségre megkívánt tudásnak elegendő bizonyítékát nem adta. A vizsga letételére azok, akik az elmélettel foglalkoztak, akkor bocsáttassanak, ha tanáraiktól bizonyítványt kaptak jellemükről, tanulmányaikról, az ügyvédi gyakorlatot pedig a jogban jártas férfiak oldalán és bármely szervezett közhivatalban (ahová az ügyvédi foglalkozás is tartozik) tanulják és főnökeiknek az ő tudásukról és jellemükről szóló bizonyítványait bemutatják. A többiek azonban, akik egyedül a gyakorlatból sajátították el a jogot, csak akkor bocsáthatók a vizsga letételére, ha főnökeik hasonló tanúsítványait mutatják be a jogban való megfelelő jártasságukról és sértetlen jellemükről. Amennyiben ezek ily módon a szükséges bizonyítványokkal felszerelve a vizsgát letenni szándékoznak, ez a mód számukra megadassék”.²

Ez ellen az 1769-ben kihirdetett királyi rendelet ellen a táblai ügyvédek beadvánnyal éltek. „A vizsga letétele révén. — mondják felterjesztésükben többek között, — alig érheti el Ő Felsége és a magas dicasteriumok kitűzött céljukat. A vizsga leginkább emlékezet dolga, a jogtudomány inkább a gyakorlaton, mint az elméleten alapszik. (Examen ut plurimum res memoriae est, scientia autem iuridica plus in praxi, quam in theoria consistit). Sok esztendőn át folytatott hosszú gyakorlat által készül elő az ügyvéd. A legtöbben, akik kezdetben a jártasság csekély tanu-

¹ Grünwald Béla, A régi Magyarország 1711—1825, Budapest, 1910, 394. l.

² Wenzel Gusztáv, Visszapillantás az előbbi Magyar Királyi Curiának 1724—1769-iki működésére, Értekezések a Társadalmi Tudományok Köréből, III., köt., VIII. szám, Budapest, 1875, 120. l.

jelét adták, idők folyamán úgy a közre, mint a peres felekre nézve hasznos férfiakká váltak. A jogtudomány a többi szaktudománytól (fakultásoktól), amelyekben a tanárok vagy mesterek versenytársak és bírák nélkül saját belátásuk szerint cselekszenek, nagyban különbözik és úgy van felépítve, hogy az ügyvéd (tulajdonképen) ahány per vitelét vállalja, annyi szigorúan körülhatárolt vizsgát tesz. Serény versenytársait és (bíráló) ellenfeleit megtalálja rendszeren a szembenálló felek ügyvédeiben, akik a legtöbb esetben nagyobb számban dolgoznak ellene. Bírái a legkiválóbb jogtudorok, s így mindjárt működése kezdetén az ügyvéd képességének megfelelő tanujelét kell hogy adja, mert különben (perbeli) törekvése önmagától összedől¹.

Azt még sem lehet állítani, hogy elődeink a hivatalt nem becsülték volna meg. A XIX. évszázad második évtizedéből való megállapítás szerint „a' végrehajtó hatalommal bírván a' Magyar Király az egyesült polgári testnek adja az első impulsust, s mozgásban tartja ezen mesterségesen elrendelt machinát élvén bizonyos polgári intézeteknek, mintegy emelő rudaknak (Hebel) segítségével. Ily intézetek a' Felsőleges Királyi Udvari Cancellária, a' Fel. Kir. Helytartó Tanács, a' Fel. Kir. Septemviralis Tábla, a' Fel. Kir. Tábla az alsóbb Törvény Székekkel, a' Generalis Commandó a' hadi dolgokban. Ezek szemei és kezei az országlónak“².

A köztisztviselők hiányos jogi készülségéről festett sötét képet némileg enyhíti Ereky megállapítása, legalább is a megyei tisztviselőkre nézve. „Az önkormányzatnak kötelesség gyanánt való felfogásán, az ingyenességen s az ezzel együtt járó arisztokratikus jellegén kívül még egy olyan jellemvonásra kell rámutatnunk, amely az angol grófsági és a magyar vármegyei szervezetben egyaránt feltalálható. Valamint az angol, ugyanúgy a magyar jog sem követelt a jurisdictióval felruházott tisztviselőktől elméleti kvalifikációt. Az önkormányzatban foglalt funkciókat ennél fogva elvileg nálunk is laikusok látták el; — a valóságban azonban, valamint az angol, ugyanúgy a magyar jog is biztosította a szakszerűséget, amaz a quorumzáradék s később a szakértő segéd-személyzet révén; — emez pedig a szolgabírói tisztségek, az alispáni székek, s a vármegyei törvényszékek megfelelő szervezése révén. A szolgabírói tisztségeket illetőleg alapelv, hogy a vármegyei közgyűlés minden egyes szolgabíró mellé egy-egy, a jogban jártas esküdtet köteles választani s a szolgabíró semmiféle fon-

¹ Wenzel, id. m., 128. l.

² Magda, id. m., 160. l.

tosabb ügyben az ő esküdtjének, mint törvényes bizonyoságnak a közreműködése nélkül érvényes határozatot nem hozhatott. A szolgabíró ennek következtében esküdt nélkül nem volt szolgabíró, — mert Zsoldos szavaival élve „két test voltak ugyan, de törvényileg” — mind bírói, mind közigazgatási hatáskörükben — „egy léleknek tekintettek”.¹ De ugyanez állt az alispánra is. Amióta tudniillik a szolgabírónak fontosabb ügyekben nélkülözhetetlen bírótársa gyanánt az esküdt szerepelt, azóta az alispán sem működhetett, mint egyéni hatóság a jogban jártas esküdtnek a közreműködése nélkül”.²

A köztisztviselők minősítéséről alkotott 1883: I. t. c.-nek megokolása hangsúlyozza, hogy törvényes rendelkezés és szankció nélkül is volt nálunk bizonyos kvalifikáció. „Annyi tény, hogy úgy azelőtt, valamint a ministerialis kormányrendszer életbeléptetése óta a magyar államszolgálat minden ágában kívánatik bizonyos meghatározott qualificatióknak kimutatása; sőt egyes miniszteriumoknál külön vizsgálatok is vannak berendezve. S e tekintetben az állami szolgálatra vonatkozólag mondható, hogy a törvényjavaslatban foglalt qualificatiók nagy részben tényleg kívánatnak, s hogy a törvényjavaslat, ha törvényerőre fog emelteni, az állami szolgálat tekintetében nagy részben a tényleges állapotot fogja szentesíteni”.³ De hozzájárult nálunk előírás nélkül is bizonyos minősítés megteremtéséhez az is, „hogy törvényhozásunk, törvényeink s részben közigazgatásunk nyelve is a latin lévén, ennek elsajátítása csak bizonyos számú iskolának bevégzésével volt elérhető”.⁴

¹ Zsoldos Ignác, A szolgabírói hivatal, Pápa, 1842, 220. l. L. még Ereky István, Tanulmányok a vármegyei önkormányzat köréből, Budapest, 1908, 112. l.

² Ereky István, Közigazgatási reform és a nagyvárosok önkormányzata, Statisztikai Közlemények, 67., köt., 4. sz. Budapest, 1932, 12. l.

³ 1881/84. Országgyűlés Nyomtatványai, Képviselőházi Irományok, VI., köt., Budapest, 1882, 108. l.

⁴ U. o. 107. l.

HARMADIK FEJEZET.

*A közigazgatási szolgálat szabályozása Magyarországon
1870-től 1929-ig.***9. §. A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870: XLII. t. c.**

Az 1869: IV. t. c. kimondotta a közigazgatásnak a bíróságtól való elválasztását és meghagyta, hogy a közigazgatási és a bírói hatóságok egymás hatáskörébe ne avatkozzanak. Ugyane törvény gondoskodott a kor színvonalán álló bírói képzésről is, mert a bíraktól teljes jogvégeztséget kívánt meg és előírta a gyakorlati bírói vizsga letételét is. A közigazgatási tisztviselők előképzetségére vonatkozólag a következő évben hozott 1870: XLII. t. c. tartalmaz rendelkezést, amely ellentétben a bírák számára megszabott követelménnyel, a különös szakképzetséget kívánó mérnöki, építészeti, tisztiorvosi, állatorvosi állásokon felül, — amelyeket főiskolai végzettséghez és két évi gyakorlathoz kötött, — csak a tisztügyésztől, a vármegyei főjegyzőtől és az árvaszéki elnöktől követezte meg a főiskolai, illetve a jogvégeztséget. A tisztügyészre nézve az ügyvédi oklevelet írta elő. Minden más közigazgatási tisztviselői állásra megválasztható vagy kinevezhető volt úgyszólván mindenki, aki igazolta, hogy „életének 22. évét már betöltötte, a magyar állam polgára, se csőd, se bűnvádi kereset, se büntetés alatt nincs, se bectelenítő büntetés miatt elítélve nem volt“. (1870: XLII. t. c. 66. §.)¹ E törvény rendelkezéseinek igazolásául fel szokták hozni, hogy a biztosabb, anyagilag függetlenebb bírói pályának és az alkotmányos élet újrafelvételével megindult politikai életnek fényes jövővel kecsegtető kilátásai elvonták a képzett elemeket a közigazgatási pályáról, s így ha magas elméleti képzettséget kívánt volna a törvény, a közigazgatási állásokat nem lehetett volna betölteni.²

¹ Figyelemreméltó, hogy a községek rendezéséről alkotott 1871: XVIII. t. c. 74. §-a megismétli az 1870: XLII. t. c.-nek az orvosokra és mérnökökre vonatkozó rendelkezéseit, azzal a különbséggel, hogy megelégszik egy évi gyakorlattal, a községi jegyzők részére pedig bevezeti a gyakorlati vizsgát, elrendelvén, hogy községi és körjegyző csak az lehet, „aki a törvényhatóságnak egy évre kiküldött állandó szakbizottsága által a községjegyzői hivatal ellátására képesnek nyilvánított“.

² L. a 12. l.

10. § A köztisztviselők minősítéséről szóló 1883: I. t. c.

Az 1883: I. t. c. annyiban segített a közigazgatási tisztviselők előképzettségének hiányain, hogy minden közigazgatási állás elnyeréséhez legalább az államtudományi államvizsga letételét írta elő. Nagy érdeme e törvénynek, hogy az állami és a törvényhatósági közigazgatási szolgálatra egységes minősítést állapított meg és rendet teremtett a tisztviselők alkalmazásának feltételeiben. E tekintetben méltán tekinthetjük e törvényt rendszerező közigazgatási törvényeink megindítójának. Ehhez csatlakozott 1886-ban a községi törvény, a törvényhatósági törvény, 1893-ban az állami tisztviselők illetményügyeit rendező, 1901-ben a közigazgatási eljárást szabályozó törvény, 1912-ben az állami tisztviselők nyugdíjügyét szabályozó törvény. A köztisztviselők minősítéséről szóló törvény nagy érdeme mellett nem kevés fogyatékoságot mutat. Nevezetesen azt, hogy a közigazgatási tisztviselők számára az elméleti képesítést még mindig jóval alacsonyabban állapította meg, mint ahogy azt az 1869: IV. t.-c. a bírákra nézve tette. Pedig a törvénykezés és a közigazgatás célja ugyanaz, a „salus reipublicae”-nek szolgálata, rendeltetésük egyenlőképpen a törvény uralmának biztosítása, a törvényhozó akaratának megvalósítása. Igaz, hogy más célkitűzésekkel.¹ A közigazgatásra nagy hátrány származott abból is, hogy a törvénynek a gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó rendelkezései soha életbe nem léptek.

A törvény megalkotásával egyidejűleg megkezdődött ugyanis az egységes és a szakvizsga körül a végnélküli szellemi küzdelem. Az elvekért való harc viseli túlnyomórészt a felelősséget azért, hogy a gyakorlati közigazgatási vizsga félszázaddal azután lett valósággá, hogy megszervezéséről tételes törvény rendelkezett. Az 1883: I. t. c. vagylagosan állította fel az egységes vizsgát és a szakvizsgákat. „A vizsga úgy rendezendő be, — úgymond — hogy az arra jelentkező által a gyakorlati képzettség minősítése a közigazgatás valamennyi ágára vagy csupán a közigazgatásnak általa választott egyik vagy másik ágazatára nézve legyen megszerezhető”. Ezzel vetette el a törvény a viszály magvát, mert az egyes igazgatási ágak sohasem tudtak megegyezni, vajjon egységes legyen-e a gyakorlati közigazgatási vizsga, vagy szakvizsga, tehát úgynevezett tisztvi vizsga legyen.

¹ L. a célkitűzések eltérésének fejtegetéseit a 111—116. l.

11. §. A városok fejlesztéséről szóló 1912: LVIII. t. c.

A városok fejlesztéséről alkotott törvény változást és módosítást jelent az 1885: I. t. c.-vel szemben, amennyiben rést ütött a magyar jogrendszer ama sarkalatos elvén, hogy rendelkező hatalommal (impériummal) bíró tisztviselőnek jogi képesítéssel kell birnia. A törvényhatósági joggal felruházott városokban e törvény életbelépéséig a tanácsnokok számára megkívánt képesítés kizárólagosan jogi képesítés volt. Az 1912:LVIII. t. c. 21. §-ában egyrészt kijelenti, hogy „a törvényhatósági joggal felruházott városban a jogi és közigazgatási tanácsnoki állásra csak azt lehet megválasztani, aki az 1885: I. t. c. 3. §-ában megállapított elméleti képzettséggel bír“, másrészt e rendelkezéssel szemben kimondja, hogy „a külön szakképzettséget igénylő tanácsnoki állásra meg lehet választani azt is, aki az illető állásra a szervezési szabályrendeletben megállapított főiskolai szakképzettséget igazolja“. Ez az alapja és kiindulása a műszaki képesítésű tanácsnokok alkalmazásának. Ugyanezt a gondolatot ismétli meg Budapest székesfőváros közigazgatásáról alkotott 1930: XVIII. t. c., midőn 59. §. (3) bekezdésében kimondja, hogy „a külön szakképzettséget igénylő alpolgármesteri és tanácsnoki állásra a törvényhatósági bizottság szabályrendeletben külön főiskolai szakképzettséget állapíthat meg.“

12. §. A közigazgatás rendezéséről szóló 1929: XXX. t. c.

Az 1885: I. t. c. által felvetett azt a kérdést, hogy egységes legyen-e a gyakorlati közigazgatási vizsga vagy szakvizsga, az 1929: XXX. t. c. 65. §.-a úgy döntötte el, hogy a megszabott módon eltöltött gyakorlati idő után egységes gyakorlati közigazgatási vizsga letételét kívánta meg valamennyi szolgálati ág leendő tisztviselőitől, a külügy- és az igazságügyminiszterium kivételével. Egyidejűleg az egységes bírói és ügyvédi vizsga mintájára elméleti képzettségként megkívánta a doktorátust és pedig vagylagosan, a jogi-, vagy államtudományi, illetőleg az egyetemi közgazdaságtudományi karon, 1934. óta az 1934:X. tc. 6. §. 3. bekezdése értelmében a József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem közgazdaságtudományi kara közigazgatási osztályának elvégzése után a közgazdaságtudományi doktori oklevelet.

Ami a közgazdaságtudományi doktori oklevelet illeti, külön hangsúlyozni kell, hogy csak az a közgazdaságtudományi doktori oklevél adja meg az előírt képesítést, amelyet a közgazdaságtudományi karon szervezett közigazgatási szakosztály szabályszerű elvégzése előz meg. Tekintettel arra, hogy a közgazdaságtudományi doktori oklevél a közgazdaságtudományi karon szervezett kereskedelmi és mezőgazdasági szakosztályon éppen úgy, mint a közigazgatási szakosztályon egységes, nyilvánvaló, hogy az 1929: XXX. t. c. a közigazgatási szakosztály elvégzését előfeltételnek tekintette, amelyet nem lehet ex tunc értelmezni oly módon, hogy valamely más (kereskedelmi, illetve mezőgazdasági) szakosztály elvégzése után szerzett doktori oklevél megszerzése után pótoltt közigazgatási szakosztály elvégzésével oly módon lehet érvényesíteni, mintha a doktori oklevél megszerzése idején (ex tunc) már megszerezte volna az illető a törvényben előírt képesítést. Nem fogadhatjuk el tehát a közigazgatási bíróság 6650/1934. K. sz. ítéletének következő indokolását: „Az 1929: XXX. t.c. 65. §-ának az a rendelkezése, amely a törvényes képesítést — a többi közt — a közgazdaságtudományi karon a közigazgatási szakosztály elvégzése után szerzett közgazdaságtudományi tudori oklevélben jelöli meg — nem értelmezhető szorosan csakis akként, hogy a törvényes képesítést csak az adja meg, ha a tudori oklevél megszerzését a közigazgatási szakosztály elvégzése feltétlenül megelőzte; hanem — a bíróság megítélése szerint — a törvény csak általánosságban kívánta megjelölni azt a két feltételt, amely rendes körülmények között időbelileg követni szokta egymást, t. i. a közigazgatási szakosztály elvégzését és a tudori oklevél megszerzését. Ez álláspontnak a helyességét, amely a megkeresett m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter és a közgazdaságtudományi kar e részben egyező álláspontját is fedi, — igazolja a törvényjavaslat vonatkozó szakaszán az Országgyűlés két házában eszközölt módosítások átlátszó indoka, valamint az, hogy a közgazdaságtudományi karon ugyanaz a doktorátus van rendszerezve mind a kereskedelmi-, mind a közigazgatási szak abszolvált hallgatói részére, senki sem teheti le mégegyszer azt a doktorátust, amelynek már birtokában van; és így törvényes képesítés birtokában levőnek kell minősíteni azt is, aki a kereskedelmi szakosztály elvégzése után szerzett tudori oklevél birtokában pótlólag hallgatja le a közigazgatási szak kiegészítő tárgyait és nyeri el — a kiegészítő vizsgák letételével — a közigazgatási szakosztály oklevelét is.“

Vitatható az ítéleti indokolás azért, mert a közigazgatási

szak elvégzésének pillanatában, tehát ex nunc szerezte meg az a jelölt a képesítést, aki más szakosztály elvégzése után a közigazgatási szakosztály elvégzése előtt szerzett közgazdaságtudományi doktori oklevelet.

Az 1929: XXX. t. c.-nek a gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó rendelkezései azonban 1929-ben sem léptek életbe, mint ahogy nem valósult meg a gyakorlati közigazgatási vizsga szabályozása tárgyában kibocsátott 9.100/1931. M. E. számú kormányrendelet sem, mert mozgalom indult meg a gyakorlati közigazgatási vizsgának az 1929: XXX. t. c.-ben szabályozott módja ellen, amely újabb törvényhozási tárgyalást és a kérdésnek az 1935: XVI. törvénycikkben történt újabb szabályozását eredményezte.¹

¹ „A gyakorlati közigazgatási vizsga kérdését azért kell újból szabályozni, — mondja a közigazgatás rendezéséről szóló 1929: XXX. t. c. módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1935: XVI. t. c. általános megokolása, — mert az 1929: XXX. törvénycikkben lefektetett rendezés az egységesség szempontjának túlzott eltérbe helyezésével ... a gyakorlatias megoldást csaknem lehetetlenné tenné és arra vezetne, hogy a vizsga követelményeinek senki sem tudna megfelelni, vagy pedig a követelményeket kellene a szükségesnél jóval alacsonyabb mértékre leszállítani“. A törvényjavaslat részletes megokolása szerint „módosításra szorul az 1929: XXX. t. c. 66. §-ának az a rendelkezése, amely szerint a gyakorlati közigazgatási vizsga a közigazgatás valamennyi ágára egységes. A köztisztviselők minősítéséről szóló 1883: I. t. c. 23—32. §-aiban foglalt rendelkezéseknek, amelyek első ízben rendelik el azt, hogy a közigazgatási szolgálatban alkalmazottaknak gyakorlati vizsgát kell tenniük, az volt a céljuk, hogy a gyakorlati vizsga rendszeresítése a közigazgatási alkalmazottaknak tennivalóik helyes elvégzését biztosító képességeit fokozza. Ugyanez a célja az 1929: XXX. törvénycikk ama rendelkezéseinek is, amelyek a gyakorlati közigazgatási vizsgáról rendelkeznek. A közigazgatás egész területére, annak minden ágazatára kiterjedő egységes gyakorlati vizsga azonban ennek a célnak a szolgálatára nem alkalmas és nem is szükséges. Az alsóbbfokú közigazgatásban, amelynek körében valóban a legkülönbözőbb életviszonylatok megítélése és ennek folytán különböző kérdések intézése kerül a közigazgatási tisztviselő elé, kétségtelenül nagy jelentősége van a sokoldalú tájékozottságnak. A közigazgatási feladatok helyes elvégzésére irányuló közszükséglet azonban már az alsóbbfokú közigazgatás terén is mindinkább a szakok szerint történő elkülönülés irányában foglalkoztatja a közigazgatási tisztviselőket, a szűkebb körben alaposabban kiművelt tudás tehát az alsóbbfokú közigazgatásban is egyre fokozottabb mértékben érezteti irányító hatását a közigazgatási feladatok ellátásának személyi szervezésénél. A felsőbbfokú közigazgatásban azonban, ahol a különböző kérdések végső fokon, nagyobb kihatással, gyakran az egész országra kiterjedő hatállyal kerülnek elintézésre, az általánosabb és ennél fogva rendszerint felületesebb tájékozottság természetesen nem lehet elégséges. A felsőbbfokú államigazgatásban az állami feladatok éppen a kiemelt közszükséglet helyes kielégítésének érdekében kormányzati és igazgatási ügyágak szerint tagozódnak s az államügyek célszerű intézése nem csak általános tudást kíván a tisztviselőtől, hanem sza-

Az 1935 : XVI. t.-c. az 1883 : I. t.-c.-től eltérő rendelkezéseket tartalmaz, mert ez utóbbi mind az egységes, mind a szakvizsgát rendszeresíteni kívánta oly módon, hogy „az arra jelentkező által a gyakorlati képzettség minősítése a közigazgatás valamennyi ágára, vagy csupán a közigazgatásnak általa választott egyik, vagy másik ágazatára nézve legyen megszerezhető.“ De eltér az 1935: XVI. t.-c. az 1929: XXX. t.-c.-től is, amely egyetlen és a közigazgatás valamennyi ágára egységes gyakorlati közigazgatási vizsgát rendszeresített. Ez a törvény egyesíti két előzőjének rendelkezéseit. Az 1883-iki törvényből átveszi a szakvizsgarendszert, de nem adja fel az egységes gyakorlati közigazgatási vizsga gondolatát sem. Az egységesség intézményes biztosítékokat nyer a törvény következő intézkedéseiben:

a) A gyakorlati közigazgatási vizsgának legfőbb intézője és gondozója továbbra is a magyar közigazgatás feje, a magyar királyi miniszterelnök (59. §. (9) bek.);

b) a gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó rendelkezések továbbra is az egész kormány nevében adatnak ki (59. §. (6) bekezdés, második mondat);

c) mind a közigazgatás általános részéből, mind az egyes szakigazgatási ágakból való vizsgázás ugyanazon országos gyakorlati közigazgatási vizsgálóbizottság előtt folyik;

d) az általános vizsga, amely a törvény szerint a közigazgatás egész területét felölelő általános gyakorlati ismeretre terjed ki, minden jelöltre egyenlő mértékben kötelező.

kok szerint elkülönülő, elmélyült szakismereteket. Ezt pedig egységes, a közigazgatás minden ágára egyformán kiterjedő gyakorlati vizsgán való képesítéssel nem lehet elérni, már csupán azért sem, mert a kitűzött cél kielégítő szolgálatára törekvő egységes vizsgának a kormányzat és közigazgatás egész területét felölelő anyaga szükségszerűen olyan nagyméretű lenne, hogy annak minden részletében alapos és mélyreható elsajátítására legfeljebb egynéhány egészen kivételes képességű egyén lenne képes. Ezeknek a nyomatékos szempontoknak megfontolása alapján a javaslat a közigazgatás egyes ágaira akként szervezi az egyébként egységes vizsgát, hogy annak anyaga felöleli a közigazgatási tennivalók helyes ellátásának biztosítása végett a közigazgatás bármely ágában működő tisztviselőtől megkívánt általános tájékozottság tanúsítására alkalmas általános közigazgatási ismereteket, ezenfelül a közigazgatás illető ágában szükséges szakismereteket; ehhez képest a javaslat négy féle szakvizsgát szervez“.

III. RÉSZ.

A gyakorlati közigazgatási vizsga.

ELSŐ FEJEZET.

A gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó rendelkezések.

13. §. A közigazgatás rendezéséről szóló 1929 :XXX. t.-c. módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1933 :XVI. t.-c. 39. §-a.

39. §. Az 1929 :XX. t.-c. 66. §-ának, valamint 67. §-a (3) és (4) bekezdésének helyébe a következő rendelkezések lépnek.

„(1) Jogi képesítéshez kötött olyan közigazgatási állásra, amely a IX. vagy magasabb, Budapest székesfővárosnál az ezeknek megfelelő fizetési osztályba van sorozva, csak azt lehet alkalmazni és csak azt lehet előléptetni, aki az 1929 :XXX. t.-c. 65. §-ának (1) bekezdésében meghatározott elméleti képzettségen felül a gyakorlati közigazgatási vizsgát sikerrel letette. A törvényhatóság első tisztviselőjévé és a megyei város polgármesterévé azt is meg lehet választani, aki az 1929 :XXX. t.-c. 65. §-ának (1) bekezdésében meghatározott elméleti képesítéssel rendelkezik, de gyakorlati közigazgatási vizsgát nem tett.“

*

1. Az 1929 :XXX. t.-c. 65. §. (1) bekezdésében megállapított elméleti minősítés és az 1933 :XVI. t.-c. 39. §. (1) bekezdésében megállapított gyakorlati képesítés minősítési kellék a jogi képesítéshez kötött közigazgatási állásoknál. A köztisztviselők képesítéséről szóló 1883: I. t. c. és egyéb törvények állapítják meg, hogy mely közhivatali állás tekintendő jogi képesítéshez kötött közigazgatási állásnak, s így melyik ilyen állásra való alkalmazásnak minősítési kelléke a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele.

2. „Az 1933: XVI. t. c. 39. §-a a gyakorlati közigazgatási vizsga letételét a legfőbb állami számvevőszék fogalmazási tisztviselői részére nem írja kifejezetten elő és bár az ott szolgálatot teljesítő fogalmazási tisztviselők a főiskolai képesítésen felül az alkalmaz-

tatás főfeltételéül előírt államszámviteli államvizsgával is kivétel nélkül rendelkeznek, mégis kívánatos, hogy a legfőbb állami számvevőszék fogalmazási tisztviselőivel a gyakorlati közigazgatási vizsga letétessék, hogy ezáltal ők is a legmagasabb, vagyis azzal a közigazgatási képesítéssel rendelkezzenek, melyet a törvény a minisztériumok fogalmazási tisztviselőitől megkíván, akikkel az ellenőrző szolgálat természetéből folyóan állandóan tárgyalásokat folytatnak.“ (1131/1936. eln. legfőbb állami számvevőszék elnöke).

3. A köztisztviselők minősítéséről szóló 1883 : I. t.-c. 14. §-a írja elő többek között, hogy a „postaigazgatók-, aligazgatók-, titkárok-, felügyelők-, fogalmazók- és fogalmazógyakornokoktól a jogvégzettség kívántatik.“ A m. kir. posta fogalmazási tisztviselőinek gyakorlati közigazgatási vizsgájáról viszont a kereskedelmi miniszternek 138.444/IX. 1935. évi K. M. számú rendelete intézkedik.¹

4. Nem tekinthető jogi képesítéshez kötött állásnak a szakdíjnoki állás. A szakdíjnok ugyanis olyan napidíjas, „aki főiskolai képzettséghez kötött tisztviselői munkakört lát el és akinek iskolai végzettsége megfelel arra az állásra előírt képzettségnek, amelynek munkakörét ellátja (pl. főiskolai képzettségű napidíjas, aki fogalmazási teendőket lát el, vagy mérnöki képzettségű napidíjas, aki mérnöki állás teendőit látja el).“² A jogi képesítésű szakdíjnokok tehát főiskolai képzettséghez kötött tisztviselői munkakört látnak ugyan el, de nincsenek az 1933 : XVI. t.-c. 39. §. (6) bekezdésében megkívánt „főiskolai képesítéshez kötött közigazgatási állásban.“ Ezt megerősíti az a körülmény is, hogy a szakdíjnokok közé tartoznak az olyan napidíjasok is, akiket különleges teendők végzésére alkalmaznak (pl. műszaki, rajzoló, kisebb mérnöki, fordítói, vegyész, tennivalókat ellátó napidíjasok).

5. Az 1929 : XXX. t.-c. 65. §. (1) bekezdésében előírt elméleti képzettség szerint a közigazgatás körében a fogalmazási tennivalók ellátására hivatott állásokra — az igazságügyminisztériumnak és alárendelt hatóságainak, továbbá a külügyminisztériumnak

¹ Rendeletek Tára a m. kir. posta részére, 1935. évi 2. sz.

A m. kir. posta jogi helyzetére figyelemre méltó Forster Károly, Üzemi jellegű-e a posta? Magyar Posta, IV. évf. 8. sz. Budapest, 1930. 444. l. — A m. kir. posta helyzete az állami szervezetben, (név nélkül), u. o. VI. évf. 2. sz. Budapest, 1932. 75. l.

² A m. kir. minisztériumnak 1924. évi 5.000/M. E. számú rendelete, az állami és vármegyei tisztviselők és egyéb alkalmazottak, valamint a honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és államrendőrség tagjai illetményeinek újabb szabályozása tárgyában, (20. pont).

és a külügyi szolgálatnak fogalmazási szakán rendszeresített állások kivételével — gyakornokként is csak az alkalmazható, akinek a tudományegyetemen szerzett jogi vagy államtudományi tudori, vagy a közgazdaságtudományi karon a közigazgatási szakosztály elvégzése után szerzett közgazdaságtudományi tudori oklevele van. Ez a rendelkezés irányadó a közigazgatás bármely ágának, tehát az állami rendőrségnek fogalmazási szakában való alkalmazásra is.

E rendelkezésen a m. kir. József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem szervezéséről alkotott 1934 : X. t.-c. annyiban módosított, hogy 1. §-ában kimondotta a műegyetemnek, az egyetemi közgazdaságtudományi karnak, az állatorvosi főiskolának és a soproni bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolának egy önkormányzati szervezetben való egyesítését, 6. §. (3) bekezdésében pedig akként rendelkezett, hogy „a magyar királyi József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem közgazdaságtudományi karának közigazgatási osztályán az egyetem tanulmányi, vizsgálati és fegyelmi rendjében megállapított teljes tanulmányi idő szabályszerű kitöltése és a tanulmányok tényleges elvégzése után megszerzett közgazdaságtudományi oklevél birtokában folytatott tanulmányok után elnyert közgazdaságtudományi doktori oklevél ugyanazokra az állásokra képesít, mint eddig a budapesti királyi magyar tudományegyetemi közgazdaságtudományi karon a közigazgatási szakosztály elvégzése után szerzett közgazdaságtudományi doktori oklevél. (1929 : XXX. t.-c. 65. §).“

6. Az állami rendszerű IX. fizetési osztálynak a székesfővárosnál ugyancsak a IX. fizetési osztály felel meg.

7. A törvény külön említi mind az új alkalmazást (kinevezést vagy választást), mind a már alkalmazásban levő tisztviselő előléptetését. Ennek a megkülönböztetésnek a (13) bekezdés szempontjából van gyakorlati jelentősége.

8. Az 1929 : XXX. t.-c.-nek a közigazgatási tisztviselők és egyéb alkalmazottak személyi és szolgálati viszonyaira vonatkozó rendelkezések című III. része a törvény kihirdetésével egyidejűleg, 1929. évi június hó 29-én lépett életbe. Ettől az időponttól kezdve a IX., vagy az ennél magasabb fizetési osztályba csak az volt kinevezhető vagy megválasztható jogi képesítéshez kötött állásra, aki a megállapított elméleti képesítés birtokában volt.

9. Az 1935 : XVI. t.-c. 39. §-a, — amely a gyakorlati közigazgatási vizsgáról szól, — a 2.300/1934. M. E. számú rendelet 27. §. (2) bekezdése szerint 1934. március 15-én lépett életbe. Amíg egyrészről ezidőpontig senkit sem lehet a gyakorlati képzettség iga-

zolására kötelezni,¹ addig másrésről e nap után már csupán oly egyének alkalmazhatók (nevezhetők ki vagy választhatók meg), illetve léptethetők elő jogi képesítéshez kötött IX., vagy ennél magasabb közigazgatási állásra, akik az elméleti (1929 : XXX. t.-c. 65. §.) és a gyakorlati képesítés (1933 : XVI. t.-c. 39. §.) birtokában vannak.

10. A közigazgatás rendezéséről szóló 1929 : XXX. t.-c. életbelépésétől, vagyis 1929. június 29-étől kezdve nem csupán a jogtudományi és az államtudományi államvizsga vesztette el minősítő erejét a jogi képesítéshez kötött közigazgatási állásokra való alkalmazás szempontjából, de egyben megszűnt az 1883 : I. t.-c. 5. §-ának utolsó bekezdésén nyugvó az a lehetőség is, hogy valakit végbizonyítvány (absolutorium) alapján ideiglenesen ki lehessen nevezni. Eddig ugyanis ez alapon különbséget kellett tenni egyetemi végzettség és egyetemi képzettség között. A közigazgatási bíróság a szolgálati idő tartamának a főiskolai képzettség esetén való mikénti számításával (1912 : LXV. t.-c. 11. §.) kapcsolatban megállapította, hogy „nem főiskolai végzettség (absolutorium), hanem teljes főiskolai képesítés (tudori, mérnöki, tanári oklevél), államtudományi államvizsga stb.) kívántatik meg.“ (Közigazgatási Bíróság 1925. évi 2.418/K. ítélete). Ugyancsak „az egyetemi tanulmányok befejezését követő képesítő oklevél“-ről szól az 1927 : XIII. t.-c. 6. §. (2) pontja is (A külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról).

*

„(2) Az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-ában kivételképpen felsorolt állásokra az (1) bekezdés rendelkezése nem vonatkozik.“

*

1. Az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-ának (2) bekezdése szerint a külön képzettséget (ügyvéd, orvos, mérnök stb.) kívánó és a községi jegyzői állásokra csak az alkalmazható, aki az illető állásra megállapított képzettséget igazolja. Ezekre az állásokra az 1933 : XVI. t.-c. 39. §. (1) bekezdésének rendelkezése, — amely a gyakorlati közigazgatási vizsga letételét előírja, — a törvény kifejezett rendelkezése szerint nem vonatkozik. Annak, hogy az 1933 : XVI.

¹ Ilyen értelemben döntött a közigazgatási bíróság 112/1899. K. B. számú ítéletében, amelyben ugyanis kimondotta, hogy addig, amíg az 1883 : I. t. c. 25. §-ában előírt gyakorlati közigazgatási vizsga tényleg életbeléptetve nem lesz, senkit sem lehet az idézett törvényszakaszban megkívánt gyakorlati képzettség, vagy a 31., illetőleg 34. és 35. §§-ban megállapított valamely kivételes vagy átmeneti kedvezmény bírásának igazolására kötelezni.

t.-c. nem rendezi a külön szakképzettséget kívánó állásokat betöltő közigazgatási tisztviselők gyakorlati képezését, az az oka, hogy a törvény csupán a jogi képzettséghez kötött állásokat betöltő tisztviselők gyakorlati képezését kívánta szabályozni, így nem foglalkozott a más elméleti képezéssel rendelkezők gyakorlati képezésével. E kérdés rendezése tehát külön törvényhozási feladat lesz.

2. Bármiképpen fogjuk fel a végrehajtó hatalom és szorosabban véve a közigazgatás lényegét és rendeltetését, az az egy mindenképpen kétségtelen, hogy a közigazgatás mint funkció az állami akaratnak kifejezőjeképpen jelentkező törvénynek és egyéb jogszabálynak megvalósítása, érvényrejuttatása, az életbe átültetése. A régi magyar törvény kijelentése szerint „*executiva autem potestas, non nisi in sensu legum... exercebitur.*”¹ Ebben a mondatban kettő rejlik. Akár úgy fogjuk fel a közigazgatást, hogy az csak azt teheti, amit számára a jogszabályok előírnak (törvényszerű közigazgatás),² akár pedig úgy, hogy e felfogással ellentétben mindazt teheti, amit a jogszabályok kifejezetten meg nem tiltanak (diszkrécionárius közigazgatás): a közigazgatás működésének területe mindenképen a jog.

Nem fogadható el az a felfogás, amely szerint a közigazgatásnak tiszta jogász szemlélete csak abban az időben volt helytálló, amikor még a közigazgatás nem jelentett mást, mint a belső rendnek, az állami mindennapi élet zavartalan menetének biztosítását, röviden a személy- és jogbiztonságot. E nézet szerint ugyanis a közigazgatásnak tiszta jogász funkcióként való szerepeltetése ma azért nem állhat meg, mert a közigazgatás tevékenysége szociális, kulturális és gazdasági irányban annyira kibővült, hogy most már ez ágak szakembereinek kell átvenniök a jogász szerepét, vagy legalább is az egyéb főiskolai képezésű szakembernek, mint teljes jogú társnak kell résztvennie a hatósági jogkör, az impérium gyakorlásában. A jogi képzettséggel nem rendelkező

¹ A törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlásáról szóló 1790: XII. t.-c. Megjegyzésre méltó, hogy ez a jogszabály a velünk évszázadokon át állami közösségben élő Ausztriában csak a háború után alkotott Bundesverfassungban jelenik meg először. Az 1920-ban alkotott, s az 1934-ben módosított Bundesverfassungsgesetz 9. Art. (1) p.-jában mondja ki: „Die gesamte staatliche Verwaltung darf nur auf Grund der Gesetze ausgeübt werden.“

² Fleiner, Fritz, Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts, Tübingen, 1928. „Es gibt im Rechtsstaate nur eine „gesetzmässige Verwaltung“... ihre ganze Tätigkeit vermag die Verwaltung nur innerhalb der Rechtsordnung zu entfalten. Vom Rechte werden ihrem Handeln die Antriebe erteilt und die Schranken aufgerichtet.“ S. 6—7.

szakembernek tehát ki kell lépnie a szerény tanácsadó és szakértő szerepéből.

Ez a vázolt álláspont tárgyi szempontból nem fogadható el.¹ A jogi szakműveltséget éppenúgy főiskolai tanulmányok során és ugyanannyi idő alatt kell és lehet elsajátítani, mint akár a műszaki, orvosi vagy tanári szakműveltséget. A jogi szakműveltség tehát éppen olyan értékű, mint bármelyik más „külön képzettség“. De a történeti kialakulás sem igazolja az ellentétes felfogást. A fejlődés ugyanis azt tanúsítja, hogy az idők folyamán abban a mértékben, ahogy a rendészeti államból a jogállam kiépül, ahogy az állam jogi szabályozás alá vonja a társadalmi életnek úgyszólván minden jelenségét, abban az arányban válik a közigazgatás mindinkább jogászai munkává. Tehát nem véletlen, hogy még a XIX. század első felében is a legkülönfélébb ismereteket kívánták meg a köztisztviselőktől. A mily mértékben a közigazgatás mindinkább jogászbibbá lett, vagyis az államnak fokozatosan nagyobb tevékenységét jogszabályok írták körül, s mind több és több életjelenség nyert jogi szabályozást, — ugyanolyan mértékben tolta előtérbe és tette nélkülözhetetlenné, különösen a közigazgatási bírósági rendszer behozatala óta a tiszta jogászai készütség megkövetelését.² Tehát éppen az az érv, amit a jogászoknak a közigazgatásban való túlsúlya ellen szoktak felhozni, nevezetesen a közigazgatás tevékenységének mind szélesebb területre való kiterjesztése, éppen ez az érv az, amely a leghatározottabban megokolja a jogászok túlnyomó érvényesülését.

¹ L. e kérdés mindkét részről való megvilágítását: Tomcsányi Móric, Az 1885: I. t. c-ben lefektetett minősítési rendszer reformja a szakszerűség szempontjából, Budapest, 1950. A Felső Oktatásügyi Egyesület Közleményei, 1950. 2. sz. — Szily Kálmán, A minősítési törvény revíziója, Budapest, 1950. A Felső Oktatásügyi Egyesület Közleményei, 1950. 2. sz. — Weis István, Szaktisztviselő — jogásztisztviselő, Magyar Szemle, X. köt, Budapest, 1950. 149. l. — Egyed István, A közigazgatási képzés, különös tekintettel a mérnökök közigazgatási alkalmazására, Budapest, 1954. Városi Szemle, XX. évf., 1954. 2. sz. 252. l. — Technikus, Jogászok és technikusok az állami közigazgatásban. Budapest, 1895. — Franz, W., Das Technikerproblem. Grundsätzliches zur künftigen Auslese für den höheren Verwaltungsdienst, Berlin, 1929.

² Ezt a tételt igazolja a kir. József műegyetemen tartott mérnöki és gépészmérnöki szigorlatok ügyrendje, amely szerint, akik a szigorlatokat sikeresen letették, — ha egyébként a törvényes kellékeknek megfelelnek, — állami, megyei, városi vagy bármely más közszolgálatba léphetnek. (29.065/1874. vall.-és közokt. ügyi rendelet, Magyarországi Rendeletok Tára, 1874. évf. 602. l.) Már a kilenc évvel később megjelent minősítési törvény ezt a rendelkezést hatályon kívül helyezte, mert a mérnöki és gépészmérnöki oklevéllel csak az ennek a képzettségnek megfelelő közhivatali állásokra való alkalmazást engedte meg (1885: I. t. c. 5. §. 4. pont).

„Vitán felül álló tétel, hogy a jogi elem minden közigazgatási eljárás közös sajátja. A közigazgatás ugyanis, mint közfunkció, leegyszerűsített, végső sztruktúrájában nem egyéb, mint valamely jogszabály végrehajtása. A közigazgatási szerv a jogszabályban körülírt közcélt, az ugyancsak jogilag előírt eszközöknek alkalmazásával törekszik elérni. Az ú. n. szakszerű feladatokat is jogszabály alkalmazása révén, a jogszabály keretei között, a jogszabályban megállapított eszközöknek: jogoknak és köteleességeknek érvényesítésével valósítja meg, vagyis röviden: a közigazgatás mindig a jog közegén keresztül jut el a céljához. Ezért mondom, hogy a közigazgatás jogi funkció, bármi legyen is az idevonatkozó eljárásnak egyébként a tárgya, szubsztrátuma. Úgy is mondhatnám: a közigazgatás az államhatalom gyakorlása, államfunkció. ez pedig külön szakma, külön mesterség, mely a jog- és államtudományok körébe tartozik. Azt is mondhatnám, hogy a közigazgatás az állami organizmus életműködése; ennek természete, elvei, szabályai különleges tudományt alkotnak, a jogász tudományáét s az ide vonatkozó organumi munka különleges munka, jogászi munka“.¹

A közigazgatás jogászi munka, amelynek elvégzéséhez szükséges szakismeretet, készséget, fejlett ítélőképességet csak komoly, rendszeres főiskolai tanulmányok során, szigorú jogászi nevelésen keresztül lehet megszerezni. A pozitív jogi tudás, az átfogó értelem, a nagy összefüggések felismerése, a jogászi iudicium: azok a tulajdonságok, amelyeken együttevén nyugszik az igazi közigazgatási jogász munkája. Ezek pedig csakis lelkiismeretes és rendszeres tanulás útján sajátíthatók el. Mindenekelőtt külön kell tehát választani azokat az állásokat, amelyekhez csak jogászi készség szükséges. Meg kell jelölni azután azokat az állásokat, amelyekhez egyéb szakképzettség szükséges. Ez utóbbiak betöltői természetesen hatósági jogokkal, impérium gyakorlásával fel nem ruházhatók.²

¹ Tomcsányi Móric, id. m. 5. l.

„Az igazgatás — annak legbensőbb lényege szerint — jogászi munka s ezért a jogi képesítésű tisztviselőket sohasem nélkülözheti. A vallás- és közoktatásügyi igazgatásnak is túlnyomórészt jogásztisztviselőkre kell támaszkodnia; rájuk még a szorosan vett szakigazgatási, pedagógiai kérdések elbírálása tekintetében is nagy feladat vár.“ Hóman Bálint, A közoktatásügyi igazgatás újjászervezése, Budapest, 1955, 6. l.

² Megfontolandó, hogy bírászkodásunk egységét nem érinti-e az erdőkről és a természetvédelemről szóló 1955: IV. t. c. 230. §-a, amely szerint erdészeti jogvitás ügyekben „a panaszokat a közigazgatási bíróság olyan tanácsban

„Mert igaz ugyan, hogy a közigazgatásnak a jogászok mellett szüksége van mezőgazdákra, iparosokra, orvosokra, mérnökökre is, de ez éppenséggel nem jelenti azt, hogy ezeket a szakembereket közigazgatási hatósági funkciók ellátására, intézőjogi hatóság gyakorlására képesítsük. Ezek csak a kisegítő szakmunkát végzik a közigazgatás jogi szervezetének és jogi működésének a keretében, mely működés különben maga is szakmunka, a jog és jogász szakmunkája. Amint a jogász nem igényelheti, hogy érdemben orvosi, mérnöki munkát végezzen, épúgy nem igényelhetik a nem jogász szakemberek sem a közigazgatás jogi jellegű munkájának az elvégzését.“... „A közigazgatási tisztviselő teljes jogászképzetséggel és pedig egységesen és tökéletesen képzett jogász kell hogy legyen... e tisztviselőknek más alapon való közszolgálati képesítése és alkalmazása a közigazgatás denaturalizálásához s az egységes állami életműködés szétbomlásához vezethet.“¹

A gyakorlati közigazgatás képviselői is megegyeznek abban, hogy „a közigazgatás vezető állásainak betöltésére, ahol az irányítási és jogszabályalkotási képesség is elengedhetetlen követelmény, éppenséggel csak oly tisztviselők alkalmasak, akik széleskörű elméleti jogi felkészültséggel is rendelkeznek. Ennek alapját pedig az egyetemi jogi oktatás adja meg, amelyet utóbb pótolni jóformán lehetetlen“... „A közigazgatásnak — ugyanis — talán legszélesebbnek mondható jogterületén, ahol a tételes rendelkezések jórészt hiányoznak és emellett a változó élet követelményei nem egyszer újszerű intézkedéseket és kezdeményező rendelkezések megtételét

tárgyalja, amelynek tagjai a tanácselnök, két közigazgatási bíró és két erdőmérnök, mint szavazásra jogosult ülnök“. L. még Némethy Károly, Az erdő-törvény javaslata, Magyar Közigazgatás, LIII. évf. 7. sz. Budapest, 1955, 1. l.

¹ Tomesányi Móric, Jogi oktatás, közigazgatási képzés, közigazgatási minősítés, Magyar Felsőoktatás, Budapest, 1957, II. k., 145. l.

Erősen megalapozza ezt a következő tapasztalati megállapítás:

„A közigazgatás sohasem foglalkozik műszaki műveletek végrehajtásával; nevezetesen sohasem épít hidat vagy vasutat, soha nem ás csatornát, de soha nem gyógyít betegét sem, hanem foglalkozik azzal, hogy ezeknek a műveleteknek a végrehajtását iniciálja s az ezen műveletekkel kapcsolatban egyfelől az állam és az állampolgárok között, másfelől kölesönösen az állampolgárok között keletkező jogokat és kötelezettségeket rendezze, vagyis a közigazgatás sohasem műszaki, hanem mindig jogi feladat. Amiből következik, hogy szorosán vett közigazgatási funkciót csak jogász végezhet, aki nemesak a szükséges átfogó jogi tudással van felszerelve, hanem akibe belenevelték a jogeszmének azt a feltétlen tiszteletét is, amely nélkül a jogszabályokat megfelelően alkalmazni vagy pláne diszkréciós hatalmat gyakorolni nem lehet“. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc felszólalása az Országos Felsőoktatási Kongresszuson, Magyar Felsőoktatás, Budapest, 1957, II. k., 316. l.

kívánják meg: az intézkedésre jogosult tisztviselőre — különösen a diszkrécionális hatáskör gyakorlása terén — sok oly nehéz feladat megoldása vár, amelyet a közérdeknek és az anyagi igazságnak megfelelően csakis a jogászilag kifejlesztett tiszta ítélőképességének irányítása mellett tudhat ellátni.¹

„Hosszas tapasztalatok az állami igazgatásban vezettek engem arra a meggyőződésre, hogy ami hiányt a közzolgálat terén látam, annak a hiánynak legfőbb oka mindig a tisztviselő ki nem elégítő jogi képzettsége volt. A meggyőződésem az, hogy az állami közzolgálat összes területein egyformán csak az az ember tud hivatásának megfelelni, aki ex asse teljes értékű elméleti tudományos képzésben részesült.“²

*

„(3) A gyakorlati közigazgatási vizsga általános vizsgára és szakvizsgára oszlik. Az általános vizsga a közigazgatás egész területét felölelő általános gyakorlati ismeretekre terjed ki. Ezt a vizsgát minden jelentkezőnek le kell tennie. A gyakorlati vizsga általános részének sikeres letétele után külön vizsgát kell letenni abból a szakból, amelyet a vizsgázó magának választ. A szakvizsga az egyes igazgatási ágakban szükséges részletes gyakorlati szakismeretekre terjed ki. Négyféle szakvizsgát lehet tenni. U. m.:

a) belügyi szakvizsgát, amely a miniszterelnök, a belügyminiszter és a honvédelmi miniszter,

b) pénzügyi szakvizsgát, amely a pénzügyminiszter,

c) vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsgát, amely a vallás- és közoktatásügyi miniszter,

d) közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsgát, amely a földművelésügyi miniszter és a kereskedelemügyi miniszter

¹ Tomcsányi Kálmán, Az általános (belügyi) igazgatás kívánalmai a felsőoktatási reformmal kapcsolatban, Magyar Felsőoktatás, Budapest, 1937, II. k., 241. l.

² Vitéz Keresztes-Fischer Ferenc felszólalása az Országos Felsőoktatási Kongresszuson, Magyar Felsőoktatás, Budapest, II. k. 275. l.

Az egyéb szakképzettséggel rendelkezőkre vonatkozólag figyelemre méltó Szily Kálmán állásfoglalása: ... „gondoskodni kellene arról, hogy a vegyes területen működő tisztviselőnek, ha csonkább mértékben is, de mégis legyen kettős minősítése. Ezt a jogász számára nehezebb megadni, mint a szakember számára. A jogásztól azonban azt feltétlenül el kellene várni, hogy a jogi tudományok mellett alapos jártassága legyen a közgazdasági tudományokban is ... A szakemberrel másképpen áll a dolog; és itt ... a mérnöki jó tekintetbe. Ezeknél... a diploma megszerzése után adassék... olyan továbbképzés, amelynek programja a közigazgatás igényeihez szabott jogi és köz-, meg magángazdasági tárgyakat kellő terjedelemben tartalmaz.

vezetése alatt álló minisztériumokban, illetőleg alájuk rendelt közigazgatási szerveknél, az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-ának (1) bekezdésében megállapított elméleti minősítéshez kötött állásokban alkalmazott tisztviselők véglegesítéséhez szükséges.“

*

A „Szolgálati Szabályok“-nak az a rendelkezése, hogy csak az az ideiglenes alkalmazás, amely kifejezetten annak nevezetik,¹ az 1929 : XXX. t.-c. 65. §. (1) bekezdésében megállapított elméleti képesítéshez kötött állásoknál nem érvényesül. A jogi képesítéshez kötött közigazgatási állásoknál az alkalmazás (kinevezés és választás) csak akkor válik véglegessé — és pedig erre való külön utalás nélkül is, — ha az alkalmazott köztisztviselő a gyakorlati közigazgatási vizsgát sikeresen letette. A gyakorlati közigazgatási vizsga letétele a jogi képesítéshez kötött közigazgatási állásoknál minősítési kellék, amelynek a megszabott időn belül (az alkalmazástól számított 6 esztendő alatt) való nem igazolása az alkalmazás semmiségét vonja maga után.

*

„(4) Egyik igazgatási ágból a másikba csak az illető igazgatási ágra nézve rendszeresített szakvizsga letételével lehet átlépni. A másik ágon megállapított szakvizsga alól a közszolgálat érdekében a miniszterelnök felmentést adhat. Két szakvizsga tárgyainak rokontermészete esetén különbözeti vizsgát is lehet engedélyezni. A vizsgára vonatkozó részletes szabályokat a minisztérium rendeletben állapítja meg.“

*

Az ilyen kettős minősítésű ifjú ... a közigazgatás általános fogalmazási szakán belül is nem csupán használható, hanem rendkívül értékes elem volna, mert ez egyesítené magában a szaktudást és a közigazgatáshoz szükséges jogi és közgazdasági tudást, ... a jogász tisztviselővel való együttműködése friss erőt és lendületet vinne bele az egész közigazgatási apparátusba. Hlymódon négy különböző színezetű közigazgatási erő állna rendelkezésre: a jogi és államtudományi fakultásoktól kiképzett ... jogászok, akik természetesen a legnagyobb számban volnának, azután kisebb számmal az egyetemi közgazdaságtudományi kar közigazgatási szakosztályától kiképzett közgazdasági színezetűek, ... majd a mezőgazdasági színezetűek, ... végül a műszaki színezetűek, akiknek mint okleveles mérnököknek, a műegyetem közgazdasági osztálya adná meg a szükséges továbbképzést.“ Id. m. 17—18. l.

¹ Pénzügyi Szolgálati Szabályok 50. §. „A kinevezésnek ideiglenes minősége az illetőnek kézbesített kinevezési rendelvényben határozottan kiírandó, különben alkalmaztatása végleges minőségűnek tekintetik.“ Ez a szabály érvényesül a közigazgatási bíróság gyakorlatában is. A „Szolgálati Szabályok“ 219. §-a szerint, az ideiglenes minőségben kinevezett alkalmazottat kinevezése napjától számított egy év alatt kell véglegesíteni, vagy ugyanezen idő alatt kell kinevezését visszavonni. (798/1928. K. sz.)

1. A gyakorlati közigazgatási vizsgát szabályozó 2.300/1934. M. E. számú kormányrendeletet a Budapesti Közlöny 1934. évi március hó 15-ikén megjelent számában közölte.

2. A különbözeti vizsgák anyagának megállapítását a 2.300/1934. M. E. számú kormányrendelet 2. §-ának (3) bekezdése az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottságra bízta. Ez viszont úgy határozott, hogy a különbözeti vizsga tárgyait mindig esetenként fogja megállapítani.

*

„(5) Annak, aki az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letette, a gyakorlati közigazgatási vizsgának általános részéből nem kell vizsgát tennie.“

*

E rendelkezés kivételt alkot amaz általános követelmény alól (3. bekezdés), hogy a gyakorlati közigazgatási vizsga általános részét minden jelöltnek le kell tennie.

*

„(6) Gyakorlati vizsgára az bocsátható, aki a megkívánt elméleti képzés megszerzése után, főiskolai képzéshez kötött közigazgatási állásban — ideértve a tiszti ügyészséget és a királyi kincstári jogügyi igazgatóságot is — legalább három évi gyakorlatot töltött el. A közigazgatási gyakorlat részletes szabályait a minisztérium rendeletben állapítja meg. A közalapítványi kir. ügyigazgatóságnál, a kir. ügyészségnél, a kir. bíróságnál, valamint az ügyvédjelölti és közjegyzőjelölti minőségben eltöltött gyakorlatból legfeljebb egy év valamennyi alkalmazott gyakorlati idejébe beszámít.“

*

1. A gyakorlati közigazgatási vizsgára való bocsátásnak két törvényi feltétele van. És pedig az előírt elméleti képzés megszerzése és a három évi közigazgatási gyakorlat igazolása, amelyet a már megszerzett elméleti képzés birtokában kell eltölteni. A törvény a tiszti ügyészségnél és a kincstári jogügyi igazgatóságnál teljesített szolgálatot úgy tekinti, mint közigazgatási szolgálatot. Ezzel szemben a közalapítványi kir. ügyigazgatóságnál, a kir. ügyészségnél, a kir. bíróságnál, valamint az ügyvédjelölti és közjegyzőjelölti minőségben eltöltött gyakorlatból legfeljebb egy év számít be.

2. A közszolgálati viszony közjogi természetű lévén, önkéntes (volonter) szolgálati viszonyt nem ismer. Aki hivatali esküt nem

tesz,¹ hivatali titoktartást nem fogad, fegyelmi joghatóság alatt nem áll, az nem tekinthető közigazgatási állásban lévőnek. Az önkéntes (volonter) szolgálat beszámításának törvényes akadálya is van. Az 1953: XVI. t.-c. 59. §. (6) bekezdése szerint „gyakorlati közigazgatási vizsgára az bocsátható, aki a megkívánt elméleti képesítés megszerzése után főiskolai képesítéshez kötött közigazgatási állásban... legalább három évi gyakorlatot töltött el.“ Már pedig valamely közhatóság hivatali helyiségébe, gyakorlat szerzése céljából való önkéntes bejárás nem tekinthető „főiskolai képesítéshez kötött közigazgatási állásban“ eltöltött gyakorlatnak. Az önkéntes szolgálat teljesítése a jelölt tetszésére, szorgalmára van bízva, ezért az nemcsak szolgálatnak, de gyakorlatnak sem tekinthető.

Az úgynevezett önkéntes közigazgatási szolgálat kérdésében a miniszterelnök felmerült konkrét ügyben a következő elvi jelentőségű határozatot hozta.² „Az 1953: XVI. t.-c. 59. §-a (6) bekezdésének rendelkezése szerint gyakorlati közigazgatási vizsgára csak az bocsátható, aki a megkívánt elméleti képesítés megszerzése után főiskolai képesítéshez kötött közigazgatási állásban legalább három évi gyakorlatot töltött el. Minthogy pedig folyamodó 1952. évi október hó 17-én neveztetett ki ideiglenes minőségű díjtalan közigazgatási gyakornokká, a törvényben előírt három évi gyakorlatot ezideig még nem szerezte meg. Az a körül-

¹ A magyar jog különbséget tesz köztisztviselő és közhivatalnok között. Az előbbi közjogi, az utóbbi büntetőjogi fogalom. A köztisztviselői jogviszony a hivatali eskü letételével veszi kezdetét. Ezzel szemben a közhivatalnoki jellegnek nem feltétele a hivatali eskü, amit a kir. Kúria állandó gyakorlata igazol. „Nem került el a Kúria figyelmét — mondja egyik végzésében — az alsófokú bíróságoknak az a téves kijelentése, amely szerint N. N. vádlott közhivatalnoknak nem volt tekinthető, mert sem esküt, sem fogadalmat nem tett s csak a községi jegyző fogadta fel ideiglenesen díjknak. A büntető-törvénykönyv 461. §-a ugyanis a közhivatalnoki minőséget nem köti a közhivatalnok közjogi fogalmához, hanem szolgálatának a közérdekekkel való kapcsolatánál, ebből kifolyó különleges helyzeténél s visszaélésének súlyosabb beszámítás alá eső megítélésénél fogva, tekintet nélkül arra, vajjon tett-e esküt vagy fogadalmat s tekintet nélkül alkalmaztatásának időtartamára, közhivatalnoknak tekint mindenkit, aki törvényes helyről nyert alkalmaztatásában az állam közigazgatási vagy igazságszolgáltatási vagy valamely törvényhatóság vagy község hatósági teendőjének teljesítésére hivatalánál, szolgálatánál vagy különös megbízatásánál fogva kötelezve van“ (Kir. Kúria 1919. évi február hó 11-én B. IV. 5770/50/1918. szám alatt hozott végzése).

Az állami tisztviselő fogalmát a Pénzügyi Szolgálati Szabályok 1. §-a határozza meg.

² 1175/1955. M. E.

mény, hogy alispáni engedéllyel már kineveztetése előtt hivatalba járt gyakorlatszerzés céljából, a kérelem elbírálásánál nem volt figyelembevehető, mert valamely közhatóság hivatali helyiségébe gyakorlati ismeretszerzés céljából való önkéntes bejárás nem tekinthető az idézett törvénycikkben előírt főiskolai képesítéshez kötött közigazgatási állásban eltöltött gyakorlatnak.“

3. A nem szabályszerűen alkalmazott (kinevezett, vagy megválasztott) egyéneknek közhivatalba ismeret- és gyakorlatszerzés céljából való bejárás engedélyezése nem csupán az általános jogelvek szempontjából kifogásolható és megengedhetetlen, de a hatóság részéről adott ily engedély a társadalombiztosítással kapcsolatban is zavarokhoz vezetett. Másrészt azonban így bírói megállapítást nyert az, hogy a hivatalba való önkéntes bejárás szolgáltnak nem tekinthető.¹

¹ Az Országos Társadalombiztosító Intézet 1950 június hó 30-án tartott ülésében hozott 52.188/IV./A/1. 1950. számú határozatának megokolása szerint az Intézet kaposvári kerületi pénztárának tudomására jutott, hogy Somogy vármegye alispáni hivatalában javadalmazás nélkül több gyakornok dolgozik. A kerületi pénztár felhívta az alispáni hivatalt e gyakornokok bejelentésére, mert az 1927:XXI. t.c. 1. §-ának 16. pontja értelmében az állam, a törvényhatóságok és a községek hivatalai, úgyszintén az általuk kezelt vagy fenntartott intézetek, intézmények, vállalatok és üzemek betegségi biztosításra kötelezettek. Ugyane törvény 5. §-ának (7) bekezdése szerint betegségi biztosításra kötelezettek a tanoncok, a gyakornokok és általában más olyan egyének is, akik kiképzésük fejében javadalmazás nélkül vagy a szokásosnál csekélyebb javadalmazásért dolgoznak. A törvény 7. §-ának (1) bekezdésében foglalt mentesség a díjtalan gyakornokokra — minthogy javadalmazásban nem részesülnek — alkalmazást nem nyerhet.

A budapesti kir. munkásbiztosítási bíróság Somogy vármegye törvényhatóságának fellebbezésére 1950. évi november hó 17. napján hozott végítéletében a vármegyét az alispáni hivatalban alkalmazott díjtalan gyakornokok betegségi biztosítására kötelezte.

A budapesti kir. ítélőtábla, mint fellebbezési bíróság 5.658/1950/7. szám alatt 1952 évi december hó 6-án megtartott ülésében az első bíróság ítéletét megváltoztatta és Somogy vármegye törvényhatósága keresetének helyt adott. A királyi ítélőtábla azt a tényállást állapította meg, hogy Somogy vármegye alispánja egyeseknek engedélyt adott arra, hogy saját jószántukból és kedvtelésükből az alispáni hivatalba bejárhassanak s ott, amennyiben a kezelő hivatali személyzetet munkájukban nem akadályozzák, segítkezzenek, esetleg úgy, hogy a teendőikben némi jártasságot szerezzenek, anélkül azonban, hogy a nevezettek fegyelmi és szolgálati szabályok alatt állnának. Rájuk a hivatalos idő és munkarend szabályai nem vonatkoznak. A hivatalba akkor mennek be, amikor akarnak, s ott tetszés szerinti időt tölthetnek. Sem próbaidejük, sem felmondási idejük nincs s a vármegye alispánja bejárásukat bármikor és minden indok nélkül megtagadhatja. Ebből a tényállásból kiindulva annak a vitássá tett kérdésnek eldöntésénél, hogy a szóbanlevő egyének betegség- és baleset-biztosítási kötelezettség alá esnek-e, vagy sem, azt kellett megállapí-

„(7) A jogtanár (egyetemi magántanár is), valamint az, aki az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letette, gyakorlat igazolása nélkül is gyakorlati közigazgatási vizsgát tehet.“

*

Amíg az (5) bekezdés szerint az, aki az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letette, mentesül az általános vizsga alól, e bekezdés szerint viszont nem tartozik közigazgatási gyakorlatot igazolni a jogtanár (nevezetesen a tudományegyetemek jog- és államtudományi karának tanárai és a jogakadémiai tanárok), az egyetemi magántanár, végül az, aki az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letette.

*

„(8) Az egyes miniszterek a közszolgálat érdekében az államfőhöz tehetnek előterjesztést kiváló egyéniségeknek a közigazgatási gyakorlat és a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele alól való felmentése iránt.“

*

Ez a rendelkezés csatlakozik az 1883 : I. t.-c. 31. §-ában adott kedvezményhez, amely szerint az államfő felmentést adhat az elméleti képzettség igazolása alól. Ez a nagy kedvezmény csak a legkivételesebb esetekben, valóban a közszolgálat érdekében és csakis kiváló egyéniségekkel szemben gyakorolható.¹

tani, hogy nevezetteknek a tényállás szerinti helyzete munkaviszonynak tekinthető-e vagy sem. Minthogy pedig a fentnevezetteknek a tényállásban leírt helyzete sem kinevezésen, sem szolgálati, vagy egyes alkalmaztatási jogviszonyt megállapító szerződésen nem alapszik, hanem az alispán, illetve a szóbanlevő egyének akaratától függő állapot, amely rájuk semmi kötelezettséggel nem jár, s minthogy a munkaviszony fennállásának feltétele az, hogy a munkavállaló a munkaadó rendelkezéseit követni tartozik, s amennyiben a munkaadó köz-, vagy magánhivatal, annak fegyelmi szabályzatában előírt rendelkezéseinek a munkavállaló alá van vetve, a kir. ítélőtábla mindezekből azt a következtetést vonta le, hogy Somogy vármegye és az itt megnevezettek között munkaviszony nem áll fenn. Miután pedig az 1927:XXI. t. c. rendelkezéseinek céljából és egész szelleméből az következik, hogy kötelező betegség- és balesetbiztosítás alá csak azok a személyek tartoznak, akik a munkaadóval szemben munkaviszonyban állanak, s így az alperes által a kötelezettség megállapítására felhívott 1927:XXI. t. c. 5. §. 7. és 1. §. 16. pontjában foglalt rendelkezések is csak a munkaviszony fennállása esetében alkalmazhatók, ezért a kir. ítélőtábla az elsőbíróság ítéletének megváltoztatásával a felperes kérésének helyt adott s az alperes határozatát hatályon kívül helyezte.

¹ A törvény indokolása szerint ez a rendelkezés „a közigazgatási gyakorlatnak és a gyakorlati közigazgatási vizsgának kegyelmi úton való elenge-

„(9) A m. kir. miniszterelnök az illetékes miniszter előterjesztésére a közszolgálat érdekében a gyakorlati közigazgatási vizsga letételét megengedheti annak, aki a három évi gyakorlati időt az 1929:XXX. t.-c. 65. §-ának (1) bekezdésében megkívánt elméleti képesítés megszerzése után a (6) bekezdésben nem említett közszolgálatban vagy más hivatáskörben töltötte el és ott kiváló képességéről tett tanúbizonyságot.“

*

E rendelkezés célja: a jogszabály (törvény, illetve az annak alapján kibocsátott rendelet) merevségének enyhítése. A jogszabály ugyanis pontosan előírja azt a közigazgatási gyakorlatot, amelynek az egyes szakvizsgákat meg kell előznie. E szakasz lehetővé teszi, hogy az eltöltött gyakorlat elbírálása jobban simuljon az élethez és az egyes igazgatási ágak különleges igényeihez és e szempontokból figyelembe lehessen venni olyan szolgálatokat is, amelyekben az illető igazgatási ág szempontjából értékes ismereteket lehetett szerezni. Ezek a különleges szempontok nem foglalhatók mind jogszabályba, ezért kellett és ezért is volt helyes ezeknek a szolgálatoknak elbírálását a miniszterelnökre mint a közszolgálat vezetőjére bízni.

A (6) bekezdésben, illetőleg az annak alapján kibocsátott és a közigazgatási gyakorlatot szabályozó 2.310/1934. M. E. számú kormányrendeletben nem említett közszolgálatban vagy más hivatáskörben, — de mindenesetre olyanban, ahol a közigazgatás szempontjából értékes ismereteket lehetett szerezni, — eltöltött időnek beszámítása érdekében a kérvényt az illetékes miniszter útján kell a miniszterelnökhöz benyújtani. A vizsga engedélyezéséért a vizsgabizottság elnökéhez csak akkor kell kérvényt beadni, amikor a miniszterelnöki engedély már megvan.

désével is biztosítani kívánja egészen kivételes esetekben, a közszolgálat érdekében egészen kivételes képességű egyéneknek a közszolgálatban való alkalmazását.“

„A kormány egész erkölcsi presztízse kezeskedik arról, hogy a törvény végrehajtása valóban ily szellemű lesz“. Vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, A gyakorlati közigazgatási vizsga életbelépése, „Magyar Közigazgatás“, 1934. március 18. sz.

„A kormány egyetlen egy esetben sem látta indokoltnak ez alól felmentést adni. Bizvást mondhatjuk, hogy ezután sem fog senki felmentést kapni. De e rövid idő alatt annyira a köztudatba ment a gyakorlati közigazgatási vizsga hasznossága és célszerűsége, hogy a vizsga alóli felmentésre ma már kísérletezések sem történnek.“ Vitéz Kozma Miklós, A közigazgatási továbbképző tanfolyam jelentősége, A mai magyar közigazgatás (A korszerű közszolgálat útja 2.), Budapest, 1936, 7. l.

A miniszterelnöki engedély kivétel az általános szabály alól, így az csupán indokolt esetekben és pedig, — mint a törvény kifejezetten rendeli, — a közsolgálat érdekében és csakis olyan egyéneknek nyerhet alkalmazást, akik az elméleti képesítés birtokában a más közsolgálatban vagy más hivatáskörben kiváló képességükről tettek tanúbizonyságot.

*

„(10) Azt, aki a gyakorlati közigazgatási vizsgát a jogi képesítéshez kötött állásra alkalmazásának napjától számított 6 év alatt nem teszi le, ha más állásban nem nyer alkalmazást, a hat év elteltét követő harmadik hó végével a szolgálatból el kell bocsátani és úgy kell tekinteni, mint akit szolgálatképtelenség okából bocsátottak el. Azoknál a közigazgatási tisztviselőknél, akik 1929. évi június hó 29. napja előtt már jogi képesítéshez kötött állást töltöttek be, a vizsga letételének határidejét ettől a naptól kell számítani.“

*

1. Ez az egyébként szigorú rendelkezés a jogi képesítéshez kötött közigazgatási állást betöltő valamennyi tisztviselőre vonatkozik, akik a törvény életbelépése alkalmával (1934. március 15.) nem voltak a IX. fizetési osztályban, habár a törvény hatályba léptét megelőzőleg is már végleges alkalmazásban voltak. Ezekre a tisztviselőkre éppúgy vonatkozik a záros határidő (az alkalmazástól számított 6 esztendő), mint azokra, akik a törvény életbelépése után nyerték alkalmaztatásukat. Tehát nem csupán a IX. és ennél magasabb fizetési osztályba nem lehet valakit kinevezni a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele nélkül, hanem az alacsonyabb fizetési osztályokban sem lehet megmaradni, ha valaki a gyakorlati közigazgatási vizsgát az alkalmaztatásától számított 6 év alatt le nem teszi. A törvénynek ebben az intézkedésében jogsérelmet találni azért nem lehet, mert ez a közsolgálati jog közjogi természetéből következik. A közsolgálati jog szabályai rendszerint túlnyomórészükből már akkor hatályban vannak, amikor az egyesek számára a köztisztviselői viszony keletkezik. A köztisztviselők azonban az alkalmaztatásuk után keletkezett és a szolgálati viszonyra vonatkozó, azt módosító vagy változtató törvényeknek vagy ezek felhatalmazása alapján kibocsátott kormányrendeleteknek vagy miniszteri rendeleteknek is ugyanúgy engedelmeskedni tartoznak, mint azoknak, amelyek az alkalmaztatás előtt keletkeztek.

2. E rendelkezésről mondja a törvény indokolása, hogy az „voltaképpen továbbfejlesztése a közigazgatási tisztviselők ké-

pességeinek fokozása irányában már az 1929 : XXX. törvénycikkben is kifejezésre jutott alapgondolatnak, nevezetesen annak, amely elrendeli, hogy azt, aki a gyakorlati közigazgatási vizsgát hat év alatt nem teszi le, amennyiben más állásra nem alkalmazták, a hat év elteltét követő harmadik hó végével a szolgálatból el kell bocsátani. Ez a rendelkezés nem tekinthető méltánytalanoknak, mert az, aki ezalatt a hosszú idő alatt nem tesz eleget a gyakorlati közigazgatási vizsga letételére irányuló köteletségének, vagy olyan nagyfokú hanyagságról vagy feladatainak helyes elvégzéséhez szükséges legkisebb fokú képességek hiányáról tesz tanúbizonyságot, hogy alkalmazásában megtartása a közszolgálat nyilvánvaló kára volna. A javaslat gondoskodik arról, hogy az eképpen szolgálatképtelenség címén elbocsátott egyén az ellátásra vonatkozó jogszabályok értelmében őt megillető ellátásban részesüljön.¹

3. Akit a törvény e bekezdése alapján szolgálatképtelenség címén elbocsátottak (nyugdíjaztak vagy végkielégítettek), többé jogi képesítéshez kötött közigazgatási állásra alkalmazni nem lehet. Az esetleges új alkalmazás ugyanis a törvény megkerülése, kijátszása lenne. Annak természetesen nincs akadályja, hogy az elbocsátott tisztviselő alacsonyabb képesítésű álláson nyerjen alkalmazást.

4. E bekezdés rendelkezéseinek megfelelően azok, akik 1929. június 29-ike előtt nyerték alkalmazásukat — a szolgálatból való elbocsátás terhe alatt — 1935. június 29-éig tartoznak a vizsgát letenni. Azok viszont, akik 1929. június 29-ike után nyertek alkalmazást, alkalmaztatásuk napjától számított hat éven belül tartoznak a vizsgát letenni.

A törvény rendelkezéséhez a belügyminiszter magyarázó jellegű, elvi jelentőségű rendeletet bocsátott ki. Ez az 1235/1934. B. M. számú körrendelet a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele ügyében (a törvényben megállapított határidő betartása tárgyában) valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez. „Konkrét esetben a gyakorlati közigazgatási vizsga letételének végső határnapja tekintetében téves értelmezés merült fel. Az 1933 : XVI. törvénycikknek a gyakorlati közigazgatási vizsgát szabályozó 59. §. (10) bekezdése azt a határozott rendelkezést tartalmazza, hogy aki a gyakorlati közigazgatási vizsgát a jogi képesítéshez kötött állásra alkalmazásának napjától számított 6 év alatt nem teszi le, — ha

¹ A szolgálatképtelenséget fegyelmi vizsgálat és fegyelmi eljárás nélkül kell kimondani. Az ellátásról az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912:LXV. t. c. rendelkezik. (31. §.)

más állásban nem nyer alkalmazást, és amennyiben az idézett szakasz (11) bekezdése értelmében a vizsga letétele alól nem mentes, — a hat év elteltét követő harmadik hó végével a szolgálatból elbocsátandó és úgy tekintendő, mint akit szolgálatképtelenség okából bocsátottak el. Azoknál a közigazgatási tisztviselőknél, akik 1929. évi június hó 29. napja előtt már jogi képesítéshez kötött állást töltöttek be, a vizsga letételének határidejét ettől a naptól kezdve kell számítani. Ezeknél tehát az idézett törvény ama rendelkezése irányadó, amely szerint a gyakorlati közigazgatási vizsgát — a törvényben megállapított jogkövetkezmények terhe alatt 1935. június 29-éig mindenesetre le kell tenni. A törvényhozás a törvényben megállapított határidő meghosszabbítására nem adott felhatalmazást, ennél fogva halasztás sem engedélyezhető.“

*

„(11) A gyakorlati közigazgatási vizsga alól mentes az, aki a jelen törvény hatálybalépését megelőzően a IX. vagy magasabb, Budapest székesfővárosnál az ezeknek megfelelő fizetési osztályba sorozott jogi képesítéshez kötött közigazgatási állást töltött be. Mentés a gyakorlati közigazgatási vizsga alól az is, aki a pénzügyi fogalmazói szakvizsgát vagy a m. kir. rendőrségi fogalmazási szakán rendszeresített tiszti vizsgát a jelen törvény hatálybalépése előtt letette.“¹

*

A gyakorlati közigazgatási vizsga alóli mentesség kérdésében a belügyminiszter 1934. évi 421. számú körrendeletében a következő elvi jelentőségű magyarázatot adta. „A közigazgatás rendezéséről szóló 1929 : XXX. t.-c. módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1933 : XVI. t.-c. 39. §-ának (11) bekezdése szerint a gyakorlati közigazgatási vizsga alól mentes az, aki a törvény hatálybalépését megelőzően a IX. vagy magasabb, Budapest székesfővárosnál az ezeknek megfelelő fizetési osztályba sorozott, jogi képesítéshez kötött közigazgatási állást töltött be. Ezzel a törvényhellyel kapcsolatban felmerült az a kérdés, kell-e gyakorlati közigazgatási vizsgát tenni a törvényhatósági jogú és a megyei városok szolgálatában álló azoknak a fogalmazási karbeli köz-

¹ „Ezzel a rendelkezéssel az utóbbi időben alkalmazott fiatal tisztviselők túlnyomórésze mentesül a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele alól. Felhívom azonban a fiatal tisztviselők figyelmét arra, hogy a saját érdekükben áll a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele. Már fentebb kidomborítottam a kormány elvi álláspontját a szelekcióval kapcsolatban; itt csupán arra utalok, hogy a fiatal tisztviselők éppen kitűnő minősítésű vizsgával mutathatják meg legjobban képességeiket, tudásukat, a magasabb közsolgálati állásokra való

igazgatási tisztviselőknek, akiknek állása a X. fizetési osztályba van ugyan sorozva, de akik a vonatkozó jogszabály értelmében bizonyos idő eltelte után a IX. fizetési osztályba léptethetők elő, és akiket ebből kifolyólag a szóbanlévő törvényhely hatálybalépésének időpontja (1934. évi március hó 15.) már a IX. fizetési osztályban talált. A most említett tisztviselőknek tehát nem kell gyakorlati közigazgatási vizsgát tenniük, mert ezek a tisztviselők a IX. fizetési osztályba történt előléptetésük következtében kétségtelenül megfelelnek a hivatkozott törvényhelyben a vizsga alóli mentesség gyanánt előírt követelményeknek."

*

„(12) A miniszterek továbbképző tanfolyamok szervezése útján kötelesek gondoskodni a gyakorlati közigazgatási szakvizsga alól a (11) bekezdés értelmében mentes tisztviselők ismereteinek bővítéséről“.

*

Ennek a nagyhorderejű kérdésnek megoldását jelentette a m. kir. belügyminiszternek 18/1936. B. M. számú rendelete a közigazgatási továbbképző tanfolyamról. E rendeletet Kozma Miklós belügyminiszter 1935. évi december hó 20-án küldötte le valamennyi törvényhatóságnak a következő tartalommal:

„Az 1933 : XVI. tc. alapján szervezett, a 2.300/1934. M. E. számú¹ rendelettel életbeléptetett gyakorlati közigazgatási vizsga megoldotta a köztisztviselői képesítésnek félévszázadig húzódott ügyét. A vizsga bevezetéséhez fűzött remények teljes mértékben valóra váltak. A vizsgára jelentkezők fokozatosan mélyülő és mind szélesebb területeket felölelő közigazgatási ismeretekről tesznek tanúságot. A nemes ambíció és felelősségérzet fokozásához nem csekély mértékben járul hozzá az a körülmény, hogy a jelölteknek a közigazgatásra vonatkozó elméleti és gyakorlati ismereteik-

rátermettségüket s így az átlagon felülemelkedésüket. Az egységes bírói és ügyvédi vizsgálat elnöksége a kitüntetéssel vizsgázottak jegyzékét felterjeszti az igazságügyminiszterhez, a vallás- és közoktatásügyi miniszter pedig a Hivatalos Lapban közzéteszi a kitüntetéssel vizsgázott és szigorlatot tett egyetemi hallgatók jegyzékét. Fel fogom kérni a gyakorlati közigazgatási vizsgálóbizottság elnökét, hogy ugyanígy minden év végén az összes miniszterekkel és más kinevezési joggal bíró hatóságokkal közölje a kitüntetéssel vizsgázott és egyébként is kiváló rátermettséget és arravalóságot felmutató vizsgázók nevét.“
Vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, A gyakorlati közigazgatási vizsga életbelépése, „Magyar Közigazgatás“, 1934. március 18. sz.

¹ B. K. 1934. évf. 206., 213., 221. lapon.

ről nyilvánosan kell számot adniok. Nyilvánosan kell beszámolniok arról, hogy minő felkészültséggel vesznek részt a hallgató-ságok munkájában és minő felkészültséggel intézik a közönségnek esetleg egész életre kiható ügyeit. Ha a gyakorlati közigazgatási vizsga intézménye a lefektetett alapokon fejlődik tovább, közigazgatásunk szintjének emelésére gyakorolt jótékony hatása nem fog elmaradni.

Az elért eredménynél megállani, azzal megelégedni azonban nem szabad, sőt annak továbbhaladásra kell buzdítani. Ez azt jelenti, hogy a köztisztviselői képesítés ügyének nyugvópontra juttatása után meg kell oldanunk a köztisztviselői továbbképzésnek ügyét is. Már az 1885 : I. tc. a kormány feladatául jelölte meg közigazgatási tanfolyam szervezését, azonban az 1911., 1912., 1913. években történt kezdeményezés a közbejött világháború miatt nemcsak, hogy ki nem fejlődhetett, de végleg meg is akadt. Az 1933 : XVI. tc. megismétli az 1885 : I. tc. rendelkezését. A minisztérium a közigazgatási személyzetügy reformja (helyes személyzeti politika, kiválasztás) érdekében szervezendő köztisztviselői továbbképző tanfolyamok ügyét a közigazgatás-rationalizálási feladatok körébe utalta és e tanfolyamok megszervezésével és vezetésével — mint a racionalizálási ügyek felelős vezetőjét — engem bízott meg.

Mikor most újra felvesszük a közigazgatási tanfolyamok megvalósításának annakidején elejtett fonálát és intézményes megvalósításra törekszünk, teljességgel feleslegesnek tűnik fel, hogy a tisztviselők továbbképzése, tájékoztatása, az újabb jogalkotás ismeretébe bevezetése, a közigazgatásnak szinte lemérhetetlen tömegű új feladatokkal való megterhelése szempontjából e tanfolyamok jelentőségére a figyelmet különösebben felhívjam.

Az első alkalommal a közigazgatás minden ágára kiterjedő tanfolyamot kívánok szervezni, a következő szempontok szerint.

A tanfolyam célja az, hogy a közigazgatás modern problémáit, főként az újabb, hazai és külföldi közigazgatási jogalkotást — ez utóbbit természetesen csak fővonásaiban, — és a közigazgatás-politikai feladatokat — részben előadások útján, részben intézmények látogatása révén. — a fiatalabb, rátermett közigazgatási tisztviselőknek bemutassuk.

A tanfolyamon résztvesznek az egyes miniszterek által kijelölt fiatalabb tisztviselők később megállapítandó számban. Résztvesz továbbá minden vármegye, törvényhatósági jogú város és legalább 15.000 lelket számláló megyei város egy-egy tisztviselője. Budapest székesfőváros és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vár-

megye — a rendelkezésre álló hely arányában — több tisztviselőt küldhet. Kívánatos, hogy mind a vármegyék, mind a városok 10—15 évnél nem hosszabb szolgálattal rendelkező tisztviselőket küldjenek e tanfolyamra. Az első tanfolyamból kimaradó többi fiatalabb tisztviselőnek a következő években lesz alkalmuk tanfolyamot látogatni.

A tanfolyamra való kiválasztás a személyi kiválóság és arra valósság alapján történjék; a rangviszonyok ne jöjjenek számításba. A tanfolyamra csak olyan tisztviselőt szabad küldeni, akitől egyéniségének, eddigi szolgálatának és az egyetemi tanulmányok során felmutatott eredményeinek egybevetése után kiváló eredményt lehet várni. A tanfolyamon résztvevő tisztviselők tapasztalataikról hazatérésük után rendszeres tisztviselői összejöveteleken beszámolni tartoznak. E beszámolások a tanfolyamot követő 60 nap alatt röviden írásba foglalva a belügyminisztériumba felterjesztendőek.

Az első ilyen tanfolyam négy hétig és pedig 1956. március 1-től március 31-ig tart.

Az előadások részben a délelőtti, részben a délutáni órákban fognak tartatni. Szombaton és vasárnap nincsenek előadások. A szombati nap intézmények látogatására szolgál.

A fenti tanfolyam a minden évben megismétlődő és az egyes igazgatási ágak különleges igényeit figyelembevevő közigazgatási tanfolyamok bevezetője. Így tehát ez az első tanfolyam a később megtartandó tanfolyamoknak mintegy mintájául kíván szolgálni. Az első tanfolyam nem szorítkozik kizárólagosan egyik igazgatási ágra sem, hanem a magyar közigazgatást, a maga egészében, valamint a modern közigazgatás időszerű problémáit mutatja be.

Előadókul a kormány a közigazgatási jognak, valamint a közigazgatást érintő egyéb tudományoknak elméleti és gyakorlati képviselőit, országosan elismert férfiakat kér fel.

A közigazgatási tanfolyam előadási anyaga a közigazgatási szervezést és közigazgatási politikát, az általános közigazgatás főbb kérdéseit, a szociális és egészségügyi közigazgatást, a közgazdasági közigazgatást, a kulturális, nevelési és testnevelési közigazgatás tárgyköreit öleli fel...

A tanfolyamon való részvétel hivatalos elfoglaltságnak tekintendő, minélfogva azt az időt nem szabad a tanfolyamon résztvevő tisztviselő rendes évi szabadságidejébe beszámítani. Minthogy a tanfolyam tartása közérdekű célt szolgál, nincs észrevételem az ellen, hogy a törvényhatóság, illetve a megyei város a kijelölt tisztviselőt mérsékelt átalányösszegben megállapítandó segélyben részesítése, amit — egyéb fedezet hiányában, — a költségvetés

előre nem látható kiadások rovata terhére kell elszámolnia és a zárszámadásban erre a rendeletre hivatkozással kell indokolni... Az előadások teljesen díjtalanok...”

Ugyancsak a közigazgatási továbbképző tanfolyamra vonatkozik a m. kir. belügyminiszternek 886/1936. B. M. számú következő körrendelete:¹

„Az 1935. évi augusztus hó 5-én tartott minisztertanács közigazgatási továbbképző tanfolyamok rendszeresítését határozta el. Az első tanfolyamot ez év március havában tartottuk meg. Ez első alkalommal bevezetésképen, s a később szervezendő közigazgatási továbbképző tanfolyamok mintájául, a közigazgatás minden ágára kiterjedő tanfolyamot szerveztünk, amely a közigazgatás modern problémáit, főként hazai és külföldi közigazgatási újabb jogalkotást — ez utóbbit fővonásaiban, — és a közigazgatáspolitikai feladatokat — részben előadások útján, részben intézmények látogatása révén, — a fiatalabb közigazgatási tisztviselőkkel megismertette. Akkor ígéretet tettem, hogy a további tanfolyamok a részletekről fognak gondoskodni. Minthogy a közigazgatás alapja a község, az 1937. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásainak középpontjába a község problémáit állítom. Ennek következtében e tanfolyamon a községet kell bemutatni annak minden vonatkozásában. Így a járáshoz, a megyéhez, az államhoz való kapcsolatait, a községszervezési problémákat; a községi adóügyet, a községi közegészségügyet, a községi iskolaügyet; a honvédelemre és a földművelésügyre vonatkozó községi problémákat; a községi költségvetést és zárószámadást; a községi ügyvitelt és ezeknek gyakorlati bemutatását.

Minden megyei törvényhatóság legalább egy-egy központi vagy külső tisztviselő, minden városi törvényhatóság és megyei város ugyancsak legalább egy-egy tisztviselő kiküldésére jogosult. Budapest székesfőváros és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye — ugyanúgy, mint az előző évben — a rendelkezésre álló hely arányában több tisztviselőt küldhet a tanfolyamra. Tekintettel a tanfolyamnak a tisztviselők továbbképzése és látókörének tágítása szempontjából való jelentőségére, nincs akadálya annak, hogy más törvényhatóság vagy megyei város részéről is több tisztviselő küldessék ki, ha azt a helyi viszonyok megengedik. A tanfolyam 1937. március 1-től kezdődőleg négy hétig fog tartani.

Az általános szempontok tekintetében a 18/1936. B. M. számú körrendelet az irányadó. Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy minden kiküldő hatóság köteles figyelmeztetni a kiküldött tisztviselőt, hogy miután a kiküldetés hivatalos jellegű, az előadás-

¹ B. K. 1936. évf. 110. l.

kon, bemutatásokon való részvétel elhanyagolását vagy a nem megfelelő magatartást hivatali mulasztásnak fogom tekinteni és a kiküldetés azonnali visszavonása iránt fogok intézkedni. A tanfolyamon hallottak és látottak elmélyítése érdekében a tanfolyam előadóit felkérni szándékozom, hogy a tanfolyam befejezése előtt az előadott anyagból az arra jelentkezőkkel megbeszéléseket tartsanak, amelynek eredményét a látogatási bizonyítványban fel fogom jegyeztetni.“

*

„(13) A jelen törvény hatálybalépésétől számított három év alatt a IX., Budapest székesfővárosnál az ennek megfelelő fizetési osztályba sorozott közigazgatási fogalmazási állásokra ideiglenesen alkalmazni lehet azt is, akinek a megkívánt elméleti képe-
sítése megvan, de a gyakorlati közigazgatási vizsgát nem tette le. Az ilyen ideiglenes alkalmazott köteles a gyakorlati közigazgatási vizsgát alkalmaztatásától számított négy év alatt letenni, különben állását veszti. Az állását veszített tisztviselőt úgy kell tekinteni, mint akit szolgálatképtelenség okából bocsátottak el.“

*

1937. március 15-éig lehet tehát ideiglenesen alkalmazni (kinevezni vagy megválasztani lehetett azt is, akinek a megkívánt elméleti képe-
sítése megvan, de a gyakorlati közigazgatási vizsgát nem tette le. E kedvezmény csakis a IX. fizetési osztályba sorozott közigazgatási fogalmazási állásokra való alkalmazásra (kinevezésre vagy megválasztásra) vonatkozik és nem foglalja magában ugyanezen fizetési osztályba való előlépés lehetőségét. A IX. fizetési osztályba közvetlenül alkalmazott (kinevezett vagy megválasztott) ideiglenes tisztviselőket illeti meg az a kedvezmény, hogy a gyakorlati közigazgatási vizsgát alkalmaztatásuk napjától számított négy év alatt tartoznak letenni.

A kinevezés és az előléptetés törvényi meghatározását az 1893 : IV. t.-c. 5. §. (1) bekezdése tartalmazza. „Az alsóbb fizetési osztályból a magasabba kinevezés útján, ugyanazon fizetési osztály különböző fizetési fokozatai közül a legközelebbi magasabb fizetési fokozatba pedig fokozatos előléptetés útján jut a tisztviselő. A fokozatos előléptetés azon rangsor szerint történik, amelyet a tisztviselő a vele egy létszámba tartozók között elfoglalt; míg a kinevezésnél nem a rangsor, hanem emellett a szakképzettség, érdemesség és alkalmazhatóság a döntő“.

*

„(14) Az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-ának, valamint a jelen szakasz-
nak rendelkezései a hivatalos statisztikai szolgálatnál (1929 : XIX.

t.-c.) rendszeresített főiskolai képzéshez kötött állásokra nem vonatkoznak.“

*

40. §. „(1) A vármegyei közigazgatási gyakornokot — országos pályázat alapján — a főispán nevezi ki; szolgálatát a XI. fizetési osztályban kezdi és két évi szolgálat után vármegyei fogalmazóként a X. fizetési osztályba lép elő.“

*

A vármegyei közigazgatási gyakornokok kinevezésénél követendő irányelveket a belügyminiszter következő rendeletében fektette le. „A közigazgatás rendezéséről szóló 1929 :XXX. t.-c. 68. §. (3) bekezdése, valamint az e törvény módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1935 : XVI. t.-c. 40. §-a a vármegyei közigazgatási gyakornokok kinevezését — országos pályázat alapján — továbbra is a főispánok kezébe teszi le. Ezek a törvényes rendelkezések az általános igazgatás jövő tisztviselői karának kiválasztásánál fontos szerepet szánnak a főispánoknak. E tény jelentőségét, az azzal együttjáró rendkívüli felelősséget nem szükséges bővebben részleteznem, mégis annyit meg kell jegyezni, hogy a kiválasztás terén a legnagyobb gondosságnak kell érvényesülnie. Az utóbb említett törvény 39. §-ában rendszeresített gyakorlati közigazgatási vizsga, amelyet a vármegyei közigazgatási gyakornokoknak is le kell tenniök, a 2.500/1934. M. E. számú rendelet 27. §-a értelmében az 1934. évi március hó 15-én életbe lépett. Az azóta eltelt időben letett vizsgálatok folyamán szerzett tapasztalatokat a jövő érdekében értékesítenünk kell. A közigazgatás feladatainak folytonos bővülése fokozott igényekkel lép fel a közigazgatási tisztviselőkkel szemben. Kétségtelen, hogy a már alkalmazott fiatal tisztviselő kitünő főnökök vezetése alatt sokat tanulhat és részben pótolhatja a közigazgatási jog ismerete terén mutatkozó hiányokat. Mégis mindennél fontosabb a legelső lépés, a vármegyei közigazgatási gyakornokok kiválasztása. Bárminő gondot fordít ugyanis az alispán a vármegyei közigazgatási gyakornokok rendszeres foglalkoztatására, bármennyire gondosan szerveztessék is meg a gyakorlati közigazgatási vizsga, a kívánt eredmény: a közigazgatási tisztviselői kar színvonalának emelése nem lesz elérhető abban az esetben, ha a vizsgára jelentkező jelöltek, akiből a közigazgatási tisztviselők és a közigazgatás vezetői lesznek, nem a leggondosabb kiválasztás útján jutnak a közszolgálatba... Az igazságügyi szolgálatban csakis a

kitűnő eredménnyel vizsgázottak remélhettek és remélhetnek alkalmazást. Valósággal visszatetsző volna, ha a közigazgatási szolgálatban, ahol közhatósági funkciók ellátásáról, ahol az állampolgároknak az igazságszolgáltatásnál egyáltalán nem kisebb érdekű — erkölcsi és anyagi — ügyeiben való döntésről van szó, olyanok nyernének alkalmazást, akik egész főiskolai — jogi — tanulmányaik során szorgalmat nem tanúsítottak, szorgalmi jegyeket felmutatni nem tudnak, nem kollokváltak, alapvizsgálataikat, szigorlataikat elégségesen, sőt igen gyakran csak többszöri kísérlet után tudták letenni. Ilyen eljárás nemcsak a közérdekkel, a közszolgálat és az állampolgárok érdekével, de az anyagi igazsággal is a legszögesebb ellentétben állana, mert az alkalmazások csekély számánál fogva kitűnő képesítésű, nagyszorgalmú ifjak szorulnának háttérbe. Nem szabad tehát megengednünk, hogy olyanok árasszák el a közszolgálatot, akik minimális elméleti képzettségük folytán a tudásukban mutatkozó hiányt a gyakorlatban pótolni képtelenek. Az ilyen tisztviselők a szükséges szellemi fegyverzet nélkül működésükkel mérhetetlen kárt okoznának az állam tekintélyének, közvetve az adófizető polgároknak is. Ezek rendszerint a közigazgatás javításának, minden korszerű reformnak is örökös akadályai lennének. Felhívom ezért... arra, hogy a jövőben a gyakornoki állásra pályázók közül a kitűnő vagy jeles, de legalább is átlagosan jó eredményt felmutató jelöltek előnyben való részesítése végett esetről-esetre intézkedjék a pályázati hirdetmények oly értelemben való kiadása iránt, hogy a pályázók elméleti képzettségüket igazoló oklevelükön kívül érettségi bizonyítványukat, egyetemi (jogakadémiai) indexüket, valamint életleírásukat (curriculum vitae) bemutatni kötelesek.¹

Rendeletben mondotta ki a belügyminiszter, „hogy az 1936. év szeptemberétől a gyakorlati közigazgatási vizsgákon kitüntetéssel képesített vizsgázók névsorát — évente minden év szeptember havában — a Budapesti Közlönyben és a Belügyi Közlönyben közzé fogja tenni. Erre az intézkedésre egyrészt az indította, hogy a kitüntetéses vizsgaeredmények nyilvános meghirdetése a vizsgára készülő jelölteknek buzdításul szolgáljon. Elhatározásában azonban az a fontos érdek is vezette, hogy a közszolgálatban lehetőleg olyan egyének nyerjenek alkalmazást, akiknek kiváló készségét a magas színvonalon álló vizsga kitüntetéses eredménye is igazolja.“ A belügyminiszter reméli, hogy „az alispán (polgármester) mint törvényhatóságának felelős vezetője,

¹ 105.264/1935. B. M.

saját hatáskörében hivatali súlyával és a rendelkezésre álló törvényes eszközökkel arra törekszik, hogy a tisztviselők utánpótlásánál a legkiválóbbak nyerjenek alkalmazást. A kitüntetéses vizsgázók névsorának közzétételével tehát módot nyújt arra is, hogy hatóságának területén azoknak az alkalmazását mozdítsa elő, akik kitüntetéses vizsgájukkal szakképzettségüknek elismerésreméltó tanujelét adták.“ A belügyminiszter felhívja az alispánt (polgármester), „hogy jövőben az előléptetésekkel kapcsolatos előkészítő eljárásban egyéb feltételek fennforgása esetén a lehetőség keretei között elsősorban a kitüntetéssel képesített egyénekre legyen figyelemmel.“ (653/1936. B. m.)

*

„(2). Az 1929 : XXX. t.-c. 68. §-ának (3) bekezdése és 69. §-ának (11) bekezdése hatályát veszti.“

*

A hatályon kívül helyezett szakaszok az 1929 : XXX. t.-c. 68. §. (3) bekezdés: „A közigazgatási gyakornokot — országos pályázat alapján — a főispán nevezi ki és legalább két évi kifogástalan szolgálat után ő erősíti meg állásában. A közigazgatási gyakornok megerősítéséig ideiglenes alkalmazott és őt a főispán szolgálatától bármikor felmentheti“, és a 69. §. (11) bekezdés: „A közigazgatási gyakornok, szolgálatát a XI. fizetési osztályban kezdi. A közigazgatási gyakornok, mihelyt állásában megerősített (68. §. 3. bekezdés), vármegyei fogalmazóként a X. fizetési osztályba lép elő.“

14. §. A gyakorlati közigazgatási vizsgát megelőző közigazgatási gyakorlat szabályozása.

A m. kir. minisztérium a közigazgatás rendezéséről szóló 1929 : XXX. t.-c. módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1933 : XVI. t.-c. 59. §-ának (6) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelte.¹

„(1) Gyakorlati vizsgára az bocsátható, aki a megkívánt elméleti képesítés (1929 : XXX. t.-c. 65. §. (1) bek.) megszerzése után, főiskolai képesítéshez kötött közigazgatási állásban — ideértve a tiszti ügyészséget és a királyi kincstári jogügyi igazgatóságot is — legalább három évi gyakorlati időt töltött el (1933 : XVI. t.-c. 59. §. (6) bek.).“

¹ A m. kir. minisztériumnak 2310/1934. M. E. sz. rendelete. Megjelent a „Budapesti Közlöny“-ben 1934. évi március hó 15-én.

1. A jogtanárok: az egyetemek jogtanárai, jogakadémiai tanárok (egyetemi magántanárok is), valamint azok, akik az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letették, gyakorlat igazolása nélkül is vizsgára bocsáthatók. Amíg tehát a többi vizsgára jelentkező már közszolgálatban van, addig a bírói és ügyvédi oklevéllel gyakorlati közigazgatási vizsgára jelentkező csak a választott szakvizsga sikeres letétele után lép közszolgálatba.

2. A közigazgatási gyakorlat igazolásának tárgyalásánál felmerülhet a kérdés, vajjon a közigazgatási gyakorlat önkéntes szolgálat, úgynevezett volunterszolgálat útján megszerezhető-e? Erre a feltett kérdésre tételes jogszabályaink rendelkezései alapján a következő válasz adható.

a) Jogszabályaink szerint vannak gyakornokok, akik állami tisztviselők, fizetési osztályba azonban nem tartoznak s díjjal, vagy anélkül alkalmaztatnak. A díjazott gyakornokok a fizetés és lakpénz helyett a fizetés természetével bíró évi segélydíjban részesülnek (1893 : IV. t.-c. 11. §.).

b) Vannak vármegyei közigazgatási gyakornokok, akik vármegyei tisztviselők, és akik szolgálatukat a XI. fizetési osztályban kezdik meg és két évi szolgálat után mint vármegyei fogalmazók a X. fizetési osztályba lépnek elő (1923 : II. t.-c. 11. §., 1933 : XVI. t.-c. 40. §.).

c) Vannak a vármegyei közigazgatási szolgálatban ideiglenes minőségű díjtalan közigazgatási gyakornokok, akiknek szolgálata minden tekintetben a fizetéses közigazgatási gyakornokok szolgálatával azonos elbírálás alá esik (1931 : XXVI. t.-c. 2. §-ában és az 1932 : VII. t.-c.-ben kapott felhatalmazás alapján kibocsátott 3.760/1932. M. E. számú rendelet).

„A vármegyei közigazgatási szolgálatban ideiglenes minőségű díjtalan közigazgatási gyakornokok alkalmazása a közigazgatási szolgálat ellátásának, másrészt a tisztviselői kar utánpótlásának biztosítása érdekében történik. Díjtalan közigazgatási gyakornokká — egyéb törvényes feltételek fennforgása esetén — csak azt lehet kinevezni, akinek az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-ának (1) bekezdésében a fogalmazási tennivalók ellátásában meghatározott elméleti képesítése megvan. Az ideiglenes minőségű díjtalan közigazgatási gyakornokot — pályázat mellőzésével — a főispán nevezi ki és ugyancsak a főispán jogosult a gyakornokot a szolgálatból elbocsájtani. A díjtalan gyakornok szolgálati beosztása az alispán hatáskörébe tartozik. A szolgálati beosztásnál azonban gondot kell fordítani arra is, hogy a díjtalan gyakornok a gyakorlati közigazgatási vizsgára bocsájtás előfeltételül az 1929 : XXX.

t.-c. 66. §-ának (5) bekezdésében megszabott közigazgatási gyakorlatot kellő időben megszerezhesse“. (A díjtalan közigazgatási gyakorlathoz a vármegyénél való alkalmazásáról szóló 3.760/1952. M. E. sz. rendelet végrehajtása tárgyában kibocsátott 62.737/1952. B. M. számú körrendelet).

d) „A képzett magyar ifjúság elhelyezésének az eddiginél tágabb keretek között történő intézményes biztosítása egyike a jelenlegi nehéz idők megoldásra váró legfontosabb kérdéseinek. Ezzel az országos jelentőségű kérdéssel komolyan és eredményesen foglalkozni mind a közületeknek, mind a társadalom szervezeteinek (magánvállalatoknak) egyaránt hazafias kötelességük. E nagyfontosságú kérdés megoldásának kulcsa kétségtelenül megfelelő számú kezdő (gyakornoki) állás rendszeresítése az egyes testületek költségvetései által nyújtott lehetőség keretei között. Számolt ezzel a ténnyel a törvényhozás is, amikor az önkormányzati testületekre is alkalmazandó 1950: XLVII. tc. 2. §-ának (4) bekezdésében elrendelte, hogy azoknál a tisztviselői státusoknál, ahol az a szolgálat érdekébe nem ütközik, gyakornoki állásokat kell szervezni olyképen, hogy a legalacsonyabb fizetési osztályban az említett törvény alapján megállapítandó új létszámnak egy negyedét fizetések gyakornoki állásokká kell átszervezni. A kezdő (gyakornoki) állások szervezése kettős előnnyel jár. Egyrészt ezen az úton lehet leginkább a minden támogatásra érdemes, képzett (diplomás) magyar ifjúság súlyos helyzetén nemcsak átmenetileg, de a jövőre is kihatóan enyhíteni, másrészt e révén a közszolgálat zavartalan ellátása és a tisztviselői kar szükséges utánpótlása is biztosítható, aminek közérdekű fontossága szintén kétségtelen. Az új kezdő (gyakornoki) állások szervezése a városoknál legegyszerűbben a tisztviselői létszámrendezéssel kapcsolatosan oldható meg. És pedig akként, hogy vagy díjtalan gyakornoki állásokat szerveznek, vagy ha az ekként szervezendő gyakornoki állások után bizonyos mérvű díjazást állapítanak meg, az ennek folytán felmerülő kiadásokat a végrehajtott takarékosági intézkedések következtében elért megtakarítások terhére számolják el. Ezeket a gyakornoki állásokat ideiglenes jelleggel kellene megszervezni, úgy, hogy a gyakornokot a szolgálat érdekéből bármikor minden végkielégítés nélkül el lehet bocsátani. Természetesen ezekre az állásokra csak azokat lehet alkalmazni, akik a törvényszerű képesítéssel rendelkeznek. Önként értetődőleg ezek a szervezendő gyakornoki állások a városoknál nem esnek az 1929: XXX. tc. 68. §-ának (5) és 69. §-ának (11) bekezdésében említett közigazgatási gyakornoki

állásokkal egyenlő elbánás alá. Viszont az ezen állásokban eltöltött szolgálati idő a nyugdíjszabályrendelet értelmében a szolgálatba beszámítható. Ugy szintén a közigazgatási gyakornokoknál ez a szolgálati idő a gyakorlati közigazgatási vizsga letételéhez megkívánt gyakorlati időbe (1929: XXX. tc. 6. §. 3. bek.) beszámítandó.“ (A kiadások apasztásáról, a szolgálati vagy munkabérvizonyból és a tantiemekből származó jövedelmek ideiglenes megadóztatásáról és egyéb rendelkezésekről szóló 1930: XLVII. tc. 2. §. (4) végrehajtása tárgyában kiadott 70.410/1932. B. M. számú körrendelet a városoknál gyakornoki állások rendszeresítéséről.)

e) A negyedik kategóriába a közzolgálatban ideiglenesen foglalkoztatott főiskolai képesítésű ifjúság tartozik. A közzolgálatban főiskolai képesítésű állástalanokat a minisztérium által meghatározott számban lehet ideiglenesen foglalkoztatni, illetőleg a kir. bíróságoknál és a kir. ügyészségeknél, valamint a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóságnál joggyakorlatra bocsátani. Az ideiglenes foglalkoztatást, illetőleg a joggyakorlatra bocsátást az illetékes miniszter rendeli el és szünteti meg. Ez a foglalkoztatás, illetőleg a joggyakorlatra bocsátás ideiglenes, minden jogigény nélkül bármikor megszüntethető és végleges alkalmazásra nem ad igényt. Csak azt lehet a közzolgálatban ideiglenesen foglalkoztatni, illetőleg joggyakorlatra bocsátani, aki a közzolgálatban való alkalmazáshoz a jogszabályokban meghatározott általános követelményeknek, valamint ideiglenes foglalkoztatásához megkívánt különös kellékeknek megfelel. Az, akit ideiglenes foglalkoztatásra felvettek, illetőleg joggyakorlatra bocsátottak, fogadalmat tesz és hivatali főnökének felügyelete alatt áll (2.590/1934. M. E. számú rendelet).

3. Az előírt három évi gyakorlati időbe be kell számítani azt az időt is, amelyet a jelölt berendelés alapján — ideiglenes minőségben — valamelyik minisztériumban tölt el. „A belügyminiszter a törvényhatóságnak főiskolai képesítésű bármely tisztviselőjét az állásával azonos vagy annál magasabb fizetési osztályú megüresedett állásra, ennek illetményei terhére, a törvényhatóság első tisztviselőjének és az érdekelt tisztviselőnek beleegyezésével és a törvényhatósági ügymenet sérelme nélkül, szolgálattétel végett a belügyminisztériumba vagy valamely szakminiszter kívánságára az illető minisztériumba ideiglenes szolgálatra berendelheti. Ha a berendelt tisztviselőt berendelésétől számított 6 hónap alatt az illető minisztérium tisztviselőjévé nem

nevezik ki, az korábbi törvényhatósági szolgálatába tér vissza“ (1929 : XXX. t.-c. 73. §. (1) bekezdés).¹

4. A tiszteletbeli tisztviselők szolgálatra való berendeléséről és szolgálatuk be nem számításáról a következő rendelkezés az irányadó. „A szolgálatra berendelés — az ügyészek kivételével — nem tarthat tovább egy hónapnál és tényleges alkalmaztatás esetében a tiszteletbeli minőségben teljesített szolgálat idejét semmi nemű vonatkozásban sem lehet számításba venni“ (1929 : XXX. t.-c. 65. §. (3) bekezdés utolsó mondata).

*

„(2) A közalapítványi kir. ügyigazgatóságnál, a kir. ügyészségnél, a kir. bíróságnál, valamint az ügyvédjelölti és közjegyzőjelölti minőségben eltöltött gyakorlatból — a három évi gyakorlati időbe — legfeljebb egy évet valamennyi alkalmazottnál be kell számítani (1935: XVI. t.-c. 39. §. (7) bek.).“

*

„(3) A gyakorlati idő tartama alatt a beosztás (munkakör) időnkénti megváltoztatásával módot kell nyújtania arra, hogy annak az igazgatási ágazatnak a keretén belül, amelynél a jelölt alkalmazásban van, a jelölt az illető igazgatási ágazat egész területét felölelő áttekintést és gyakorlatot szerezhessen.“

*

1. A közigazgatási gyakornokok foglalkoztatásáról gondoskodik már a vármegyei ügyviteli szabályzat (125.000/1902. B. M. sz. r.). E szabályzat 84. §-ának utolsó bekezdése szerint „a közigazgatási gyakornokok szolgálatbalépésük után mindenekelőtt a kezelési teendők teljesítésére osztatnak be. Ha itt a kellő jártasságot megszerezték, egyes előadókhoz beosztva ezeknek segídeknek s ezek felelőssége mellett működnek. Önálló előadókként csak akkor szerepelhetnek, ha már kellő gyakorlati képességüket a fogalmazási teendőkben is igazolták.“ Lényegében ugyanezt tartalmazza a 269. §. is, amikor kimondja, hogy „a közigazgatási gyakornok addig, míg a kezelésben teljes jártasságot nem szerez, a kezelésnél segítkezik. Egyébként rendszerint fogalmazási teendőket végez, szükség esetén azonban kezelési teendőkkel is megbízható.“

¹ Az 1925. évi 7.000/M. E. számú rendelet (4) bekezdése szerint „a kinevezésre kiszemelt tisztviselőt előbb az illető minisztériumhoz legalább egy évi próbaszolgálatra kell berendelni és őt csak akkor lehet kinevezni, ha a próbaszolgálatban teljesen bevált“. Ez a szolgálati idő is beszámítt.

E rendelkezés magyarázatául mondja Némethy Károly, hogy „egyes vármegyei szabályrendeletekben ki volt mondva, hogy a közigazgatási gyakornokok kizárólag fogalmazási teendőket végeznek. Tapasztalati tények igazolják, hogy az elméletileg legképzettebb egyének is hivatalba lépésükkor a hivatalos ügyek elintézésében teljesen járatlanok. Helyes rendszer mellett a hivatali életben szükséges elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzésénél fokozatosan kell eljárni. Az ügyiratok elintézésénél szem előtt tartandó alakszerűségeket, az ügyiratok sorsát, illetőleg azt az utat, melyet az ügyiratok a hivatalon belül megtesznek, legjobban a segédhivatalokban lehet megfigyelni. Ezért szükséges a közigazgatási gyakornokokat mindenek előtt a segédhivatalokba utalva a kezelési teendők teljesítésére szorítani. Hogy a kitűzött cél elérésék, nézetünk szerint két követelményt nem szabad szem elől téveszteni. Az egyik az, hogy az illető gyakornok a kezelés összes részleteit megismerje, tehát ne foglalkozzék kizárólag az iktatói vagy kizárólag a kiadói teendőkkal, hanem amint elsajátította az iktatói ismereteket, osztassék be a kiadóhivatalba s azután az irattárnok mellé. A másik követelmény az, hogy a közigazgatási gyakornokok a segédhivatalokban csak annyi ideig maradjanak, amíg a kezelési teendőkben a kellő jártasságot megszerezték, azután pedig a minősültségüknek és élethivatásuknak megfelelőleg fogalmazási teendőkkal bízassanak meg.”¹

„A központban és a járásban alkalmazott közigazgatási gyakornokok helyzete között az a különbség van, hogy míg a központi közigazgatási gyakornokok, amint a kezelésben a kellő jártasságot megszerezték és fogalmazási teendőkkal bízattak meg, kezelési teendőket többé nem végeznek, addig a járási közigazgatási gyakornok szükség esetén a kezelési teendőkkal bármikor megbízható. Ennek a magyarázata az, hogy a főszolgabírói irodában a kezelőszemélyzet csekély száma és az időnként előforduló nagyobb ügyforgalom folytán beállott munkatorlódás esetén — más megfelelő munkaerő hiányában — a kezelésnél az előadói személyzetnek rangban is legfiatalabb azon tagja segédkezzék, aki a fogalmazási teendőknél aránylag a legkönnyebben nélkülözhető.”²

2. Poroszországban³ a magasabb közigazgatási vizsgáról szóló törvényhez a belügy- és pénzügyminiszter által közösen kiadott

¹ Némethy Károly, A közigazgatási eljárás egyszerűsítése, (Az ügyviteli szabályzatok magyarázata), II. köt. Budapest, 1905, 64. l.

² U. o. 142. l.

³ Wandersleb, id. m., 59. l.

végrehajtási utasítás előírja, hogy „minden tisztviselő, akinek oldalán referendarius működik, a referendarius képességeiről és végzett munkájáról bizonyítványban tartozik számot adni. A Landrat által kiállított bizonyítványban ki kell terjeszkedni arra is, hogy milyen volt a referendarius személyes érintkezése a közönséggel. A referendarius gyakorlati képzésének befejezésekor az illető igazgatási ág kormányzati vezetője beható, összefoglaló bizonyítványt ad, amelyet a kormányzati elnök véleményezésével záradékol. Ezt a bizonyítványt a külön bizonyítványokkal együtt az államvizsgálatra való jelentkezés alkalmával be kell mutatni.“ 1906-ban vezették be Poroszországban a tanulmányi vezetők (Studienleiter für die Referendare) intézményét, amelyről a legnagyobb elismeréssel szoktak megemlékezni. A tanulmányi felügyelő feladata az, hogy a helyszínen legyen segítségére a magasabb közigazgatási szolgálatra képesítő vizsgálatra készülőknek.

Ezt az intézményt nálunk is meg lehet valósítani. Kétségtelen, hogy minden igazgatási ágban lehetne találni olyan tisztviselőket, akik erre a szép, kitüntető és különösképpen pedagógiai feladatra alkalmas személyi, értelmi és tudásbeli felkészültséggel rendelkeznek. Megtaláljuk a tanulmányi felügyelők intézményének példáját nálunk is a bírósági joggyakornokok előkészítésében. A bírósági joggyakornokoknak tevékenységi naplójuk van, — amely hasonlít az orvosjelöltek ismert „cselédkönyvéhez“, — amelyben feltüntetik, hol volt a jelölt gyakorlaton és ott mivel foglalkozott.

Ezenkívül a kir. törvényszéknél és az ügyvédi kamaráknál joggyakorlaton levők képzésére összejöveteleket (1913 : LIII. t.-c. 14. §.) tartanak minden év október hó 1-étől május végéig terjedő időben és pedig hetenként egyszer két órai időtartamban. Ez összejövetelekről a 67.400/1913. I. M. számú rendelet intézkedik, amelynek főbb rendelkezései a következők:

Az összejöveteleknek az a célja, hogy azokon a joggyakorlaton lévők elméleti és gyakorlati kiképzése a jogfejlődés újabb eredményeinek, vitás kérdéseknek és jogeseteknek megbeszélése útján és más alkalmas módon előmozdíttassék (1913 : LIII. t.-c. 14. §.). A gyakorló órák ennek megfelelően elsősorban arra szolgálnak, hogy azokon a joggyakorlaton levőknek képzése a hivatásukhoz tartozó olyan működéssel és tanulmányokkal egészíttessék ki, amelyekre hivatali vagy irodai alkalmazásukban egyáltalában nem, vagy csak ritkábban nyílik alkalom. Különösen arra kell minél több alkalmat adni, hogy magukat a szóbeli előadásban gyakorolhassák. De emellett a joggyakorlati képzés tudományos oldalára is gondot kell fordítani.

A kir. törvényszéknél tartandó gyakorló órákon mindazok

kötelesek résztvenni, akik az illető kir. törvényszéknél, a mellette lévő kir. ügyészségnél és a kir. törvényszék székhelyén lévő olyan kir. járásbírósnál vannak gyakorlaton, amelyik az illető kir. törvényszék elnökének felügyelete alá tartozik. A részvétel az említett bíróságoknál és ügyészségnél alkalmazott bírósági joggyakornokokra és jegyzőkre is kötelező mindaddig, amíg a bírói és ügyvédi vizsgát le nem tették.

Az ügyvédi kamaráknál tartandó gyakorló órákon azok kötelesek résztvenni, akik az ügyvédi kamara székhelyén ügyvédnél, a kir. kincstár és a közalapítványok perbeli képviselőjére rendelt hivatalnál folytatják a joggyakorlatot; a részvételt azonban azoknak is meg kell engedni, akik a kamara székhelyén kívül folytatnak ily joggyakorlatot vagy a bírói és ügyvédi vizsga letétele után ugyanilyen utógyakorlaton vannak (1912: VII. t.-c. 2. §.), vagy kir. közjegyzőnél vannak joggyakorlaton.

Az összejövetelek vezetésére a kir. törvényszék elnöke a kir. törvényszéknek, vagy a kir. főügyéssel egyetértésben a kir. ügyészségnek egy vagy több olyan tagját, az ügyvédi kamara elnöke pedig a kamarának egy vagy több olyan tagját jelöli ki, akik mind elméleti és gyakorlati készségüknél, mind hajlamaiknál fogva arra kiválóan alkalmasak. A gyakorló órák megtartását és vezetésének helyes irányát a kir. törvényszék elnöke, illetőleg az ügyvédi kamara elnöke ellenőrizni köteles.

A kir. ítélőtábla székhelyén tartandó összejövetelek vezetésére — az 5521/1926. I. M. számú rendelet szerint — az ítélőtábla elnöke az ítélőtáblának önként vállalkozó egy vagy több alkalmas bíróját is kijelölheti. Ebben az esetben az ellenőrzést az ítélőtábla elnöke gyakorolja és az igazságügyminiszterhez teendő jelentést is ő teszi meg.

A gyakorló órák tárgyaiul szolgálnak:

1. az új vagy kevésbé ismert törvényeknek és jogszabályalkotó rendeleteknek lehetőleg az előmunkálatok és irodalmi művek felhasználásával történő ismertetése és megbeszélése;
2. fontosabb felsőbbbíróági elvi jelentőségű határozatoknak szóbeli vagy írásbeli előadás útján történő ismertetése, s az arra vonatkozó szóbeli eszmecsere és nézetnyilvánítás;
3. a jogi és államtudományi irodalom jelentősebb új termékeinek bemutatása, ismertetése és megbeszélése;
4. egyes jogesetek és jogkérdések megoldására vonatkozó irodalmi adatok felhasználásával készítenő írásbeli vélemények bemutatása és megbeszélése;
5. az egyes nehezebb ügyeknek az iratok alapján történő szó-

beli előadása, megbeszélése és az eldöntésre nézve vélemények nyilvánítása;

6. az eljárási szabályoknak megfelelő alakszerű tárgyalások rendezése és tartása költött vagy előforduló ügyek felett, a felek és a bíróság szerepének az összejövetelek résztvevői között történő tervszerű szétosztásával.

A gyakorlati órák tárgyainak megválasztásában megfelelő tekintettel kell lenni a jog olyan különleges ágaira is, amelyeknek a főiskolai tanulmányokban és az elméleti vizsgákon alárendeltebb a szerepe. Tudományos jellegű előadások tartására kiváló szakférfiakat is fel lehet kérni.

*

„(4). A vármegyei szolgálatban álló jelölteket legalább egy évi időtartamra községi jegyző (körjegyző) mellé kell kirendelni, azonkívül legalább hat hónapra a járási főszolgabíró mellé és legalább hat hónapra az alispáni hivatalba kell beosztani. Annál a jelöltnél, aki az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-a (1) bekezdésében előírt elméleti képesítés megszerzése után legalább egy évi időt községi szolgálatban töltött el, a községi (kör) jegyző mellé való kirendelést mellőzni lehet.“

*

1. E bekezdésben foglaltak szigorú betartása tárgyában a belügyminiszter valamennyi vármegye alispánjához intézett 138.817/1934. VI. B. M. sz. körrendeletében a következőket mondja: „Az 1933 : XVI. t.-c. 39. §-ának végrehajtása tárgyában kiadott 2.310/1934. M. E. számú rendelet (1) — (4) pontja parancsolólag előírja, hogy az 1929 : XXX. t.-c. 68. §-a (3) értelmében kinevezett közigazgatási gyakornokot a törvényhatóság első tisztviselőjének [(68. §. (4)] legalább egy évi időtartamra a községi jegyző (körjegyző) mellé kell kirendelnie. Ezenkívül legalább hat hónapra a járási főszolgabíró mellé és legalább hat hónapra az alispáni hivatalba kell beosztani. Az 1933 : XVI. t.-c. 39. §-a, valamint a végrehajtása tárgyában kiadott 2.310/1934. M. E. számú rendelet ezen intézkedésénél azt a fontos közérdeket tartotta szem előtt, hogy a törvényhatósági szolgálatban álló közigazgatási gyakornok minél szélesebb körű gyakorlati tapasztalatra és tudásra tegyen szert. A mai súlyos gazdasági viszonyok között különösen fontos az, hogy a közigazgatási gyakornok éppen a közigazgatás alapját, a községek háztartását és ügymenetét alaposan megismerje.“

Ugyanezt a gondolatot tartalmazza és bizonyos mértékben továbbfejleszti az 1935. évi április hó 11-én kiadott 101.411/1935. IV.

B. M. számú körrendelet, amelyben a belügyminiszter a következőket mondja: „nyomatékosan felhívom alispán urat, soronkívül intézkedjék aziránt, hogy az alkalmazásban lévő közigazgatási gyakornokok a kötelezően előírt és jövőben általam is szigorúan megkívánt gyakorlat megszerzése céljából községi szolgálatra beosztassanak. A gyakorlat megszerzése érdekében nem tartom megengedhetőnek azt, hogy a gyakornokok egyidejűleg kétféle beosztásban is legyenek pl. községnél és főszolgabírói hivatalban. A községeknél gyakorlatra beosztott közigazgatási gyakornokok gyakorlati kiképzésére az illetékes járási főszolgabírák különös figyelemmel legyenek. Célszerűnek tartom továbbá, hogy a jövőben kinevezendő közigazgatási gyakornokok elsősorban községi szolgálatra osztassanak be, mert a gyakorlati kiképzés megfelelő voltát így látom leginkább biztosítva.“

Ugyane tárgyra (a gyakorlati közigazgatási vizsgát megelőző gyakorlat szabályozására) vonatkozik a belügyminiszternek a következő rendelete.

„Sajnálattal azt kell tapasztalnom, hogy ezeknek a rendelkezéseknek a hatóságok vezetői nem mindenütt és nem mindenben tesznek eleget.

Ennek tudható be, hogy különösen a vármegyék alispánjai egyre több és több olyan kérvényt terjesztenek fel hozzám, amelyben a vizsgára kötelezett jelöltek az 1933 : XVI. tc. 39. §-ának (9) bekezdésére hivatkozással a miniszterelnök úrtól kérik vizsgára bocsátásuk engedélyezését amiatt, mert a főiskolai képesítéshez kötött állásban eltöltött három évi gyakorlati időt nem a megkívánt szolgálati beosztásokban töltötték el.

Rá kell mutatnom arra, hogy a szóban levő törvényszakasz alkalmazásának a belügyi szakvizsga letételére kötelezett jelöltek érdekében csakis a legkivételesebb esetekben lehet helye, mert a belügyi igazgatási ágazatnál kellő számú főiskolai képesítéshez kötött kezdő állás van rendszeresítve, ahol a jelöltek az előírt gyakorlatot megszerezhetik és annak sincs semmi akadály, hogy az előírt beosztásokban is ténylegesen szolgáljanak.

Felhívom tehát a törvényhatóságok első tisztviselőit, hogy a hivatkozott törvényes rendelkezéseknek lelkiismeretesen feleljenek meg.

A vármegyék alispánjait pedig külön is nyomatékosan figyelmeztetem, gondoskodjanak arról, hogy a törvényhatóságuk alkalmazásában álló vizsgára kötelezettek pontosan meghatározott

szolgálatokra tényleg be is osztassanak, mert 1937. évi július hó 1-től kezdődőleg kivételesen sem fogok hozzájárulni olyan jelöltnek a vizsgára bocsátásához, aki a kötelezőleg előírt szolgálati beosztásokban tényleg nem működött.

Ezt annál inkább hangsúlyozni kívánom, mert a vizsga engedélyezésére irányuló kérvényekből azt tapasztalom, hogy a jelöltek körében mindinkább terjedni kezd az a téves felfogás, mintha az előírt egyik szolgálati beosztásban megszerzett gyakorlat pótolja, sőt fontosságban és jelentőségben felülmúlja a másikat. Észlelhető ez a téves felfogás főleg a községi szolgálatot illetőleg, holott a magam részéről különösen súlyt helyezek a községi jegyző (körjegyző) melletti beosztásra, mert községi szolgálati érdekből igen fontos, hogy a vármegyei közigazgatási gyakornokok a községek ügyvitelét és háztartását — ami a közigazgatás alapja — első-sorban és alaposan megismerjék.

Ennek a célnak az elérése érdekében feltétlenül szükségesnek tartom és ezért elrendelem, hogy a jövőben minden újonnan kinevezett vármegyei közigazgatási gyakornok első-sorban községi jegyző (körjegyző) mellé legyen kirendelve és csak az itt eltöltött egy évi szolgálat után nyerjen más szolgálatba beosztást.“ (3307/1936. B. M.)

2. A jogi képzéshez kötött közigazgatási állásra történt alkalmazást megelőzőleg községi szolgálatban töltött idő csak abban az esetben számítható be, ha a jelölt azt az elméleti képzés birtokában töltötte el.

*

„(5) Belügyi igazgatási szakvizsgára csak az bocsátható, aki a három évi gyakorlati időből legalább két évet vármegyei, városi vagy rendőrségi szolgálatban töltött el. Az ezekben a szolgálatokban eltöltött időt — a beszámítás szempontjából — össze kell számítani. A harmadik év vagy annak egy része bármely más szakigazgatási ágazatnál rendszeresített és az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-a (1) bekezdésében előírt képzéshez kötött állásban, továbbá a közalapítványi kir. ügyigazgatóságnál, kir. ügyészségnél, kir. bíróságnál és végül ügyvédjelölti vagy közjegyzőjelölti minőségben is eltölthető.“

*

E bekezdésben említett vármegyei szolgálat miként való eltöltéséről az előbbi (4) bekezdés rendelkezik.

*

„(6) Pénzügyi igazgatási szakvizsgára csak az bocsátható, aki a három évi gyakorlati időből legalább két évet a pénzügyi igazgatás szolgálatában töltött el. A harmadik év vagy annak egy része az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-a (1) bekezdésében előírt képesítéshez kötött állásban bármely más igazgatási ágazatnál és az előző bekezdésben említett valamely más hivatáskörben is eltölthető.“

*

„(7) A vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsgára, valamint a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsgára az bocsátható, aki a három évi gyakorlati időből összesen legalább két évet vármegyei vagy városi szolgálatban töltött el. A harmadik év vagy annak egy része az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-a (1) bekezdésben előírt képesítéshez kötött állásban bármely más igazgatási ágazatnál és az (5) bekezdésben említett valamely más hivatáskörben is eltölthető.“

*

A vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsgát újból szabályozza a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935:VI. t. c., amelynek 12. §. (2) bekezdése szerint „a vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsgára csak az bocsátható, aki az elméleti képesítés birtokában a három évi gyakorlati időből főiskolai képesítéshez kötött állásban legalább két évet töltött a közoktatásügyi igazgatás bármely ágában, ideértve a közalapítványi kir. ügyigazgatóságot és közalapítványi igazgatást is. Egy év eltölthető a kir. bíróságoknál, az állami, vármegyei, városi, községi igazgatásban, a Magyar Nemzeti Múzeum szervezetébe tartozó közgyűjteményeknél, tudományos intézeteknél tisztviselői (gyakornoki) vagy az egyetemeken tanszéki (adjunktusi, tanársegédi, gyakornoki) szolgálatban, végül közjegyzőjelölti vagy ügyvédjelölti gyakorlatban.“

*

„(8) Akinek az 1929 : XXX. t.-c. 65. §-a (1) bekezdésében előírt képesítésen felül más főiskolai képesítése is van, a három évi gyakorlati időt vagy annak egy részét valamely szakigazgatási ágazatnál rendszeresített — ezen más főiskolai képesítéshez kötött — állásban is eltöltheti. Az ilyen jelölt azonban csak arra a szakigazgatási ágra képesítő szakvizsgát (vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsgát, vagy a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsgát) teheti le, amely szakigazgatásnál a gyakorlati időt eltöltötte.“

„(9) A jogtanárok (egyetemi magántanárok is), valamint azok, akik az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letették, gyakorlat igazolása nélkül is vizsgára bocsáthatók. (1953 : XVI. t.-c. 39. §. (7) bekezdés.)“

*

„(10) Akik a három évi gyakorlati időt az (1)—(9) bekezdésekben nem említett közszolgálatban vagy ott nem említett más hivatáskörben töltötték el, csak abban az esetben bocsáthatók vizsgára, ha arra a m. kir. miniszterelnök — az illetékes miniszter előterjesztésére — engedélyt adott (1953 : XVI. t.-c. 39. §. (9) bek.).“

*

E rendelkezés azonos az 1953 : XVI. t.-c. 39. §. (9) bekezdésével.¹

A más hivatáskörben eltöltött időnek beszámítására például szolgál az egységes bírói és ügyvédi vizsga is. A polgári peres eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról szóló 1925: VIII. t.-c. 43. §-a többek között a következőket mondja: „aki a jogtudori oklevél megszerzése után valamely külön bíróságnál, a m. kir. közigazgatási bíróságnál, pénzügyi vagy más közigazgatási hatóságnál fogalmazó szakban szolgált, vagy olyan nagyobb gyári vagy közlekedési vállalatnál vagy pénzintézetnél volt alkalmazva, ahol a joggyakorlat szempontjából értékes ismereteket szerezhett, annak joggyakorlati idejébe összesen egy év tartamáig e szolgálatának vagy alkalmazásának idejét is be kell számítani. Ha a bírósági joggyakornok a kir. ítélőtábla elnökének engedelmével tölti joggyakorlati idejét valamely gyári vagy közlekedési vállalatnál vagy pénzintézetnél, vagy ha az, aki joggyakorlati idejének egy részét ily vállalatnál vagy pénzintézetnél kívánja eltölteni, itt nyert alkalmazását az ennek helye szerint illetékes ügyvédi kamarának előzetes hozzájárulásával foglalja el, az ily alkalmazásban töltött időt egy év tartamáig minden esetben be kell számítani.“

Ugyanezt a célt szolgálja az igazságügyminiszternek 8.500/1934. I. M. számú rendelete az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz szükséges joggyakorlat egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában. „1. §. Az igazságügyi közszolgálat fogalmazási szakaszában joggyakorlatra bocsátott jogtudor gyakorlati képzés szempontjából a bírósági joggyakornokkal esik azonos tekintet alá. Az ilyen szolgálatban eltöltött időt a gyakorlati idő számí-

¹ L. 177. l.

tására vonatkozó szabályok szerint be kell számítani az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz szükséges gyakorlat idejébe.

2. §. Az igazságügyminiszter a felügyeleti hatóságok meghallgatása után a közszolgálat érdekeinek figyelembevételével mellett kizárólag fogalmazási tennivalók végzésére (42.100/1914. I. M. számú rendelet 7. §-a, 42.200/1914. I. M. számú rendelet 10. §-a) rendelhet ki oly segédhivatali alkalmazottat, akinek jogtudori képesítése van és joggyakorlatra bocsátásra érdemes. A kirendelést, amelyről az érdekeltet okirattal kell értesíteni, az igazságügyminiszter bármikor megszüntetheti. A kirendelés alapján teljesített szolgálatot a gyakorlati idő számítására vonatkozó szabályok szerint be kell számítani az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz szükséges gyakorlat idejébe.“

15. §. A gyakorlati közigazgatási vizsga szabályzata.

A m. kir. minisztérium a közigazgatás rendezéséről szóló 1929 :XXX. törvény cikk módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1933 :XVI. t.-c. 39. §-ának (4) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelte el:

1. A gyakorlati közigazgatási vizsga célja és rendeltetése.

1. §. „(1) A gyakorlati közigazgatási vizsga célja az, hogy azon a közigazgatási tisztviselők, — illetőleg, akik közigazgatási szolgálatba kívánnak lépni, — számot adjanak a közigazgatási tennivalók helyes ellátásához szükséges általános ismeretkörük, jogismeretük, ítélőképességük és gyakorlati érzékük mértékéről.“

*

A magasabb közigazgatási állásokra képesítő vizsga gyakorlati jellegű számonkérés, tehát nem az egyes rendelkezések legapróbb részletekbe elvesző és az emlékezetet feleslegesen terhelő adatainak iskolás felmondását jelenti, hanem jelenti ehelyett a magyar közigazgatási jogrendszer, a közigazgatási szervezet alapos áttekintését, az egyes jogintézmények lényegének, a közigazgatás működésének ismeretét. A bizottság a jelöltek arravalóságát képességeik és egész egyéniségük figyelembevételével, a közhivatal betöltésére való alkalmasságuknak minden oldalról való megfigyelése és megítélése alapján bírálja el.

*

„(2) Ehhez képest a gyakorlati közigazgatási vizsgán meg kell vizsgálni, hogy a jelölt az egyetemi oklevéllel igazolt elméleti

képzettségét a közigazgatásban eltöltött gyakorlat alatt miképp egészítette ki egyrészt közigazgatási politikai ismeretekkel, másrészt tájékozottsággal a közigazgatásra vonatkozó tételes jogszabályok terén. Különös gondot kell fordítani arra, hogy a jelöltnek a közigazgatás feladatairól való tájékozottsága, a jogszabályok alkalmazásában való jártassága, a közigazgatási ügyek és jogesetek helyes felfogása és eldöntésére való képessége megítélhető legyen“.

*

A közigazgatási vizsga rendeltetése, — lényege és neve szerint is — gyakorlati vizsga. Ez a gyakorlatiasság az alapja az intézménynek. A közigazgatásra vonatkozó ismeretek óriási tömegének azonban elméleti alapokon kell nyugodni, amelyet „az egyetemi oklevéllel igazolt elméleti képzettség“ tanúsít és amely egyrészt hivatott rendet teremteni, másrészt vezérfonálul szolgálni a sok heterogén ismeret között. Az elméleti alap, az általános jogelvek ismerete különbözteti meg a közigazgatási jogász-szakembert a közigazgatásban működő egyéb szakképzettséggel rendelkezőktől. Az elméleti alapra épített gyakorlati ismeretek tesznek képessé fegyelmezett jogászi gondolkodásra. Elmélet nélkül a közigazgatás csupán empiria, a közigazgatási jog pedig egyszerű jogismeret.

A gyakorlati közigazgatási vizsga komoly és szigorú vizsga, amely nagy követelményeket támaszt a jövő magyar közigazgatás tisztviselőivel szemben. És pedig hármass irányban. Az első a jellem, amelynek a három évi gyakorlat idején kell megnyilatkoznia, hogy a tisztviselőjelölt a köztisztviségben megnyilvánuló bizalomra minden tekintetben érdemes legyen. Ezért a szolgálati bizonyítványokat kiállító hivatalfőnökök felelősek. A tételes jog pontos ismerete a másik irány, mert pozitív tudás nélkül minden csak tapogatózás és minden a közönség kiszámíthatatlan kárára megy. Végül a harmadik a jogászi ítélőképesség iránya, mert csak ez tesz képessé a szabályzat által megkívánt „jogesetek helyes felfogására és eldöntésére.“¹

¹ „Az elmélet gyakorlat nélkül nem ér sokat, de az is bizonyos, hogy gyakorlat elmélet nélkül éppen nem ér semmit. A közigazgatásban hányszor fordul elő, hogy a jogszabály pontosan nem rendelkezik, nincs úgynevezett precedens eset, vulgaris, hivatali nyelven szólva, „simli“, amelyre rá lehetne húzni a felmerült esetet. Ha a közigazgatási tisztviselőben nincs meg az alapos elméleti, jogászi képzés, ha nem tud önállóan megállni a jog területén, ha nem tud jogelvekkel operálni, akkor megakad a gépezet és nem tud működni. Azt is a gyakorlatban tapasztalhatta mindenki, hogy nehéz esetekben, bonyolult elvi kérdések eldöntésénél mindíg az elmélet — nem aféle meta-

2. A gyakorlati közigazgatási vizsga megoszlása.

2. §. „(1) A gyakorlati közigazgatási vizsga általános vizsgából és szakvizsgából áll. Az általános vizsga szóbeli, a szakvizsga írásbeli és szóbeli.

3. Az általános vizsga tárgyai.

Az általános vizsga a közigazgatás egész területét felölelő általános gyakorlati ismeretekre terjed ki.

Tárgyai:

1. A közigazgatás szervezete és működése, ideértve az összes szakigazgatási ágakat, és a hivatalos statisztikai szolgálatot is. A közszolgálati jogra vonatkozó törvényes rendelkezések és egyéb jogszabályok. Az állami számvitelre, költségvetésre és zárszámadásra vonatkozó jogszabályok.

2. A magyar közjog.

3. A magyar magánjognak és a polgári peres és nem peres eljárásnak a közigazgatással kapcsolatos részei.

4. A magyar büntetőjog és büntető törvénykezési jog a közigazgatással kapcsolatban.

4. A szakvizsga.

A szakvizsga az egyes igazgatási ágakban szükséges részletes gyakorlati szakismeretekre terjed ki.

Négyféle szakvizsga van és pedig:

1. belügyi igazgatási szakvizsga;

2. pénzügyi igazgatási szakvizsga;

3. vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsga;

4. közigazgatási és közlekedésügyi igazgatási szakvizsga.

Az egyes szakvizsgák (1933 : XVI. t.-c. 39. §. (3) bek.) anyagára vonatkozóan a csatolt melléklet nyújt tájékoztatást.¹

*

(2) Szakvizsgára csak az bocsátható, aki az általános vizsgát már letette.“

Az általános szabály alól kivétetnek azok, akik az egységes

fizikai elméletre gondolok, hanem a gyakorlati értékkel bíró elméletre — szokta kisegíteni a közigazgatás kátyúba jutott szekéréét.“ Tomcsányi Móric, Beszéd a közigazgatás rendezéséről alkotott 1929:XXX. t. c. módosításáról és kiegészítéséről szóló törvényjavaslatnak felsőházi tárgyalása alkalmával. Különnyomat a Felsőház 1933. évi május hó 31-én tartott üléséről szóló „Értesítő“-ből, 7. l.

¹ Mind az általános, mind a szakvizsgák anyagát részletezve tárgyalja a III. rész második fejezete, lásd 225—310. l.

bírói és ügyvédi vizsgát letették. Ezek ugyanis általános vizsga letétele nélkül szakvizsgára bocsátandók.

*

(3) „A különbözeti vizsgák (1933 : XVI. t.-c. 39. §. (4) bek.) anyagát a vizsgabizottság maga állapítja meg.”

*

A vizsgabizottság oly értelmű határozatot hozott, hogy a különbözeti vizsgák anyagát mindig esetenként fogja megállapítani.

5. *A vizsgabizottság szervezete.*

3. §. (1) „A gyakorlati közigazgatási vizsga céljára Budapesten vizsgabizottság működik.

(2) A vizsgabizottság hivatalos címe: „Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság Budapesten.” Pecsétje Magyarország címere, amelyet a hivatalos cím övez.

(3) A vizsgabizottság tagjait, ideértve az elnököt és helyetteseit is — az egyes miniszterek előterjesztésére — a miniszterelnök nevezi ki.

(4) A vizsgabizottság megbízatása három naptári évre szól. Az időközben kinevezett tagok megbízatása a bizottság megbízatásának lejártával véget ér.

(5) A belügyminiszter a vizsgabizottság elnöke mellé — az érdekelt miniszter hozzájárulásával — bármelyik minisztérium fogalmazói tisztviselői közül titkárt jelöl ki. Ez a megbízatás visszavonásig szól.

6. *A vizsgáztató bizottság.*

4. §. (1) Mind az általános vizsga, mind a szakvizsga, valamint a különbözeti vizsga és pótvizsga elnökből és két tagból álló bizottság előtt folyik le.

(2) Az általános vizsga (általános pótvizsga) vizsgáztató bizottsági elnöki tisztét a vizsgabizottság elnöke (helyettese), vagy az általa kijelölt elnökhelyettes vagy tag tölti be.

(3) A vizsgáztató bizottság tagjait a vizsgabizottság elnöke (helyettese) hívja meg és osztja be.

(4) A vizsgabizottság elnökhelyetteseit — beleegyezésükkel — vizsgáztató tagokul is meg lehet hívni.¹

(5) A szakvizsgabizottság (kiegészítő szakvizsgabizottság, pótszakvizsgabizottság) tagjait kizárólag az illetékes miniszter által javaslatba hozott tagok közül kell behívni. A pénzügyi szakvizsgabizottság (kiegészítő szakvizsgabizottság, pótszakvizsgabizottság) elnökét mindenkor, a többi szakvizsgabizottság (kiegészítő szakvizsgabizottság, pótszakvizsgabizottság) elnökeit pedig lehetőleg azok közül a tagok közül kell behívni, akiket az illetékes miniszter hozott javaslatba.

*

5. §. (1) Vizsgáztató bizottsági elnökként és tagként nem működhetik az, aki a jelölttel érdekeltségi viszonyban van.

(2) Az érdekeltség kérdésében a vizsgabizottság elnöke (helyettese) a vizsga megkezdését megelőzően határoz. A letett vizsga érvényességét utólag kiderült kizáró ok nem érinti.“

*

Az érdekeltség kérdésében a polgári perrendtartásról szóló 1911 : I. t.-c. ötödik fejezete (bírószági személyek kizárása) az irányadó.

7. A vizsgára bocsátás.

6. §. „(1) A vizsgára bocsátás iránti kérvényt, melyben a jelölt a letenni szándékolt szakvizsga nemét is megjelölni köteles, a vizsgabizottság elnökéhez kell címezni. A kérvényt a közszolgálatban állók közvetlen hivatali főnöküknél, a közszolgálatban nem állók pedig közvetlenül a vizsgabizottság titkáránál nyújtják be vagy postán oda küldik.

(2) A közszolgálatban álló jelölt a kérvényhez köteles mellékelni:

1. a jog- és államtudományi tanulmányoknak vagy az egyetemi közgazdaságtudományi kar közigazgatási szakosztályának szabályszerű elvégzését igazoló lecke-könyvet (index) és végbizonyítványt (absolutorium);

2. a jog- vagy államtudományi tudori, vagy a közgazdaságtudományi karon a közigazgatási szakosztály elvégzése után szerzett közgazdaságtudományi tudori oklevelet; aki azonban

¹ A vizsgáztató bizottság elnökének és tagjainak neve közvetlenül a vizsga megkezdése előtt kerül nyilvánosságra.

1929. évi június hó 29-én vagy azt megelőzően a közigazgatási szolgálat fogalmazási szakában tényleg alkalmazásban volt, csak azt köteles igazolni, hogy most említett szolgálata idejében az 1883 : I. törvénycikkben megkívánt elméleti képzettsége megvolt.

(3) A közszolgalatban álló jelölt kérvényét az illető hatóság (hivatal, intézmény) a jelölt minősítési táblázatának (törzskönyvi lapjának) másolatával és a törvényben előírt gyakorlati idő eltöltésére vonatkozó bizonyítvánnyal felszerelve haladéktalanul elküldi a vizsgabizottság elnökének.

(4) A közszolgalatban nem álló jelölt a kérvényhez köteles mellékelni:

1. a (2) bekezdés 1. és 2. pontjai alatt említett okmányokat;
2. az 1933 : XVI. t.-c. 39. §-a (6), illetőleg (9) bekezdésében megkívánt három évi gyakorlat eltöltését igazoló bizonyítványokat; azok, akik az 1933 : XVI. t.-c. 39. §-ának (7) bekezdése értelmében gyakorlat igazolása nélkül bocsáthatók vizsgára, a gyakorlat igazolása helyett ezt a jogcímüket (jogtanári — egyetemi magántanári minőség, bírói vagy ügyvédi képesítés) kötelesek igazolni;

3. születési anyakönyvi kivonatot;

4. a foglalkozást és erkölcsi előéletet igazoló bizonyítványt.

(5) Ha a vizsgabizottság elnöke kívánja, a jelölt köteles magyar állampolgárságát is igazolni.¹

Akik az 1920 : XXXX t.-c. alapján szervezett egyetemi közgazdaságtudományi kart végezték, azok igazolni tartoznak, hogy az említett karon a közgazdaságtudományi államvizsgát

¹ A vizsgabizottság megkívánja, hogy a vizsgára jelentkező a kérvényéhez életleírást is csatoljon, amelynek mintája a következő:

CURRICULUM VITAE. (Életleírás.)

Dr. X. Y.

I. Született vallású, nőtlen (nős, gyermek atyja), magyar állampolgár.

II. Középiskolai tanulmányait végezte gimnáziumban, eredménnyel.

III. Főiskolai tanulmányait végezte a... tudományegyetem, ... jogakadémia... jog- és államtudományi karán.

IV. Doktorrá avatták a tudományegyetemen év hó n.

V. Közigazgatási gyakorlata

Kineveztetett (megválasztatott, megbízást kapott) (Naptárilag kell feltüntetni minden egyes szolgálati beosztás kezdetét és befejezését, s utalni kell a kérvényhez csatolt szolgálati bizonyítványokra. Ha a szolgálatban megszakítás van, a két szolgálat közötti időt fel kell tüntetni és jelezni, hogy a jelölt akkor mivel foglalkozott.)

sikerrel letették és a közgazdaságtudományi oklevelet megszerezték. Ugyanis az 1883:I. t.-c. 32. §-a alapján törvényes hatáskörben kibocsátott 273/1920. M. E. számú kormányrendelet 1. §-a szerint „a közgazdasági ügyekkel foglalkozó minisztériumok központi igazgatásánál, valamint ezeknek a minisztériumoknak kormányzati hatásköre alá tartozó azoknál a hivataloknál, melyeknél különleges gazdasági szakképzettséget igénylő ügyeket is intéznek, továbbá a külügyi igazgatás szerveinél, végre a törvényhatóságok tisztviselői karában a fogalmazói szakban oly egyének is alkalmazhatók, akiknek az 1883 : I. t.-c. 3. §-ában megállapított képzettségük nincs meg, ha a budapesti tudományegyetem mellett felállított közgazdaságtudományi karon a közgazdaságtudományi államvizsgát sikerrel letették.”¹

Ez a rendelkezés azonban csak az 1929: XXX. t.-c. életbelépéséig, 1929. június 29-ig volt irányadó. E törvénycikk 65. §-ában módosítja ugyanis a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883:I. t.-c. 3. §-ának rendelkezéseit, amikor kimondja, hogy csak a tudományegyetemen szerzett jogi vagy államtudományi tudori, vagy a közgazdaságtudományi karon a közigazgatási szakosztály elvégzése után szerzett közgazdaságtudományi tudori oklevél minősít a közigazgatás körében a fogalmazási tennivalók ellátására hivatott állásokra. Ennek következtében a közgazdaságtudományi államvizsga elvesztette minősítő erejét. Viszont minősítő erőt is csupán az a közgazdaságtudományi tudori oklevél nyert, amelyet a közigazgatási szakosztály elvégzése után lehet megszerezni.

7. §. „(1) A vizsgára bocsátás kérdésében a vizgabizottság elnöke, (helyettese) határoz.

¹ Budapesti Közlöny 1920. február 26. — Magyarországi Rendeletek Tára, Budapest, 1920, 54. évf. 4. l.

Ilyen értelemben döntött a 386/1934. II. B. M. számú rendelet, amely megállapítja, hogy a „273/1920. M. E. számú rendelet az 1883:I. t.-c. 32. §-ában nyert felhatalmazás alapján és ugyane törvény 3. §-ában megállapított minősítési kellékek kiegészítéséül adatott ki, tehát mindazok, akik e kormányrendelet alapján és 1929. június 29-ike, — vagyis a közigazgatás rendezéséről szóló 1929:XXX. t.-c. életbelépése — előtt alkalmaztattak, ugyanolyan elbírálás alá esnek, mint azok, akik a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883:I. t.-c.-nek megfelelő minősítéssel rendelkeznek. Ez az álláspont összhangban van az 1929:XXX. t.-c. 67. §. (1) bekezdés rendelkezéseivel. Az ilyen tisztviselők tehát a gyakorlati közigazgatási vizsgára való jelentkezésük alkalmával azt tartoznak igazolni, hogy az egyetemi közgazdaságtudományi karon a közgazdaságtudományi államvizsgát sikerrel letették.”

(2) A vizsgabizottság elnöke, ha a kérelemnek helyt ad, — a jelentkezés helyének és idejének pontos megjelölésével — kitűzi a vizsga napját és erről a kérvény és mellékletei visszatartása mellett a folyamodót értesíti.

(5) Ha a vizsgabizottság elnöke a kérelmet nem teljesíti, határozatát indokolnia kell. A határozatot és a kérvény mellékleteit a folyamodónak kézbesíteni kell. A határozat ellen a folyamodó a kézbesítés napját követő naptól számított 15 nap alatt a belügyminiszterhez fellebbezhet, aki ebben a kérdésben — az érdekelt miniszterrel egyetértőleg — végérvényesen dönt. A fellebbezéshez csatolni kell a kérvény mellékleteit.

8. Az általános vizsga szabályai.

8. §. (1) Az általános vizsga nyilvános.

(2) A vizsgára bocsátottak névsorát — a vizsga idejének pontos megjelölésével — abban az épületben, ahol a vizsgát tartják, legalább két nappal a vizsga napját megelőzően a hirdetési táblára ki kell függeszteni.

(3) A vizsga helyiségében a hallgatóság részére a jelölttől kellő távolságban kell helyet kijelölni.

(4) Nem szabad a vizsga menetét közbeszólással vagy bármily más módon zavarni.

(5) A rendre a vizsgáztató bizottság elnöke ügyel, aki a rend ellen vétőket a helyiségből kiutasíthatja, szükség esetében eltávolíthatja és általában megteszi a vizsga zavartalan menetének biztosítására szükséges intézkedéseket.“

*

Az elnök tiszte szerint arra is különös figyelmet fordít, hogy a kérdés a gyakorlati közigazgatási vizsga kitűzött céljának megfeleljen, a kérdés lényegtelen részletekbe el ne merüljön, hogy jogintézményeink valóban alapvető rendelkezéseit tárgyalja, a nagy jogi összefüggéseket a jelölttel közös szellemi munkával keresse, lehetőleg jogesetek megbeszélése formájában.

*

9. §. „(1) Mindegyik jelölt külön vizsgázik.

(2) A vizsga időtartama legfeljebb három óra. A pótvizsga időtartamát a vizsgáztató bizottság elnöke állapítja meg“.

10. §. „(1) A bizottság tagjai az elnök által megállapított sorrendben kérdezik a jelöltet.

(2) Az elnök határozza meg azt az időt, amelyet a bizottság egyes tagjainak a kérdésére kell fordítani. Az elnök is intézhet kérdéseket a jelölthöz.

11. §. (1) A vizsgát a vizsgáztató bizottság elnöke rekeszti be. A bizottság a vizsga eredménye felett annak berekesztése után zárt ülésben szótöbbséggel határoz.

(2) Ha a jelölt készültsége az általános vizsgának egy vagy két tárgyából nem kielégítő, pótvizsgára kell utasítani. Ha pedig a jelölt az általános vizsgának kettőnél több tárgyából nem felel meg, a jelöltet az egész általános vizsga megismétlésére kell utasítani.

(3) Az eredményt az elnök azonnal kihirdeti.

9. Az írásbeli és a szóbeli szakvizsga szabályai.

12. §. (1) Az írásbeli szakvizsga időpontját és az azt követő szóbeli szakvizsga időpontját egyidejűleg akként kell kitűzni, hogy az írásbeli és szóbeli szakvizsga közé legalább egy és legfeljebb két nap essék.

(2) Az írásbeli feladat kidolgozása zárt helyen történik. A feladat kidolgozására nyolc órai időt kell engedélyezni.

(3) Az írásbeli vizsga a szakvizsga anyagába vágó kérdéseket felölelő egy vagy több feladat kidolgozásából áll.

(4) Az írásbeli vizsga céljára feladatok készítéséről a bizottság tagjainak közreműködésével a vizsgabizottság elnöke gondoskodik. Minden naptári évre új feladatokat kell készíteni.

(5) A vizsgabizottság elnöke a feladatokat — feladatonként és szakonként elkülönítve — leragasztott és a bizottság pecsétjével lezárt borítékokban őrzi. A feladatot készítő bizottsági tag nevét a borítékon fel kell tüntetni.

*

Az írásbeli vizsga rendelkezésére álló idő kellő kihasználása, a jelölt szaktudásának és fogalmazásbeli készségének kipuhatlása érdekében rendszeresen valamely nagy átfogóbb tételt kell kidolgozni, amely a munkaidőnek legalább felét tölti ki. Ezenkívül minden jelölt kap több kisebb tételt, amelyeknek megoldása gyors felfogásról, gyors intézkedési készségről tesz tanúbizonyságot. E kisebb tételek — feltételezve a jogszabályokban való járatosságot — a rendelkezésre bocsátott jogszabálygyűjtemények segítségével megoldhatók.

*

13. §. „(1) A vizsgabizottság elnöke — az írásbeli vizsgát megelőzően — az általa őrzött feladatok közül a minden egyes jelölt részére kiválasztott feladat (feladatok) borítékára a jelölt nevét feljegyzi és a feladatokat borítékba helyezve és leragasztva átadja a titkárnak. Az írásbeli feladatot az által a bizottsági tag által készített feladatok közül kell adni, aki a jelöltet az illető tárgykörből a szóbeli vizsgán kérdezni fogja.

(2) A jelölt az írásbeli vizsgára kitűzött időpontban és helyen a titkárnál jelentkezik. A titkár az elnöktől kapott borítékot a biztos (15. §.) és a jelöltek jelenlétében felbontja és az abban foglalt borítékok közül minden jelöltnak átadja a nevére szóló borítékot. A jelölt a borítékot felbontja és az abból kivett feladatot a titkárnak átadja, aki a feladat hátlapjára a jelölt nevét tintával feljegyzi és azt visszaadja a jelöltnak.

14. §. A jelölt a feladat kidolgozásánál törvényeket, rendeleteket és a vizsgabizottság által rendelkezésre bocsátott, vagy engedélyezett jogszabály- és határozatgyűjteményeket (segédkönyveket) használhat. A vizsga ideje alatt a jelölt a kidolgozás felől sem a többi vizsgázóval, sem mással nem érintkezhetik.

15. §. (1) Az írásbeli vizsga rendje felett a biztos őröködik, akit a vizsgabizottság elnöke rendel ki és aki az írásbeli vizsga egész ideje alatt köteles a vizsga helyiségében jelen lenni. Szükség esetén a biztost másik váltja fel.

(2) A biztos a szabály ellen vétő jelöltet figyelmezteti és a felmerült szabálytalanságokról a vizsgabizottság elnökének (helyettesének) haladéktalanul, mindenestre azonban a szóbeli vizsga megkezdése előtt jelentést tesz. Az elnök (helyettese) az ilyen esetet — a jelölt személyes meghallgatása mellett — megvizsgálja, súlyos szabálysértés esetében a jelöltet a vizsga folytatásából kizárja és ha a jelölt közalkalmazásban van, erről az érdekelt minisztert írásban értesíti.

(3) A vizsgabizottság elnökének az előbbi bekezdés alapján tett intézkedése ellen nincs helye fellebbezésnek.

(4) A vizsga folytatásából kizárt jelölt a befizetett vizsgadíjat elveszti és három hónap eltelte előtt újabb vizsgára nem bocsátható.

16. §. (1) A jelölt a kész dolgozatot aláírja és azt a feladattal együtt átadja a biztosnak, azután pedig a vizsga helyiségéből azonnal távozik.

(2) Ha a feladat kidolgozására megszabott idő eltelt anélkül, hogy a jelölt a dolgozatával elkészült volna, azt úgy, amint van, aláírja és átadja a biztosnak.

(3) A biztos az átvétel időpontját feljegyzi az átvett dolgozatra és annak minden ívét aláírja.

(4) A biztos az átvett dolgozatok mindenikét — a reá vonatkozó feladattal együtt külön-külön borítékba zárja és a vizsgabizottság titkárához küldi, aki azokat haladéktalanul eljuttatja azokhoz a vizsgáztató bizottsági tagokhoz, akik a jelöltet az illető tárgykörből a szóbeli vizsgán kérdezni fogják.

17. §. (1) Az általános vizsgára vonatkozó rendelkezéseket (8—11. §§.) a szóbeli szakvizsgánál is megfelelően alkalmazni kell.

(2) A szóbeli szakvizsgára bocsátottak névsorát — a vizsga idejének pontos megjelölésével — abban az épületben, ahol a vizsgát tartják, legkésőbb az írásbeli vizsga napján a hirdetési táblára ki kell függeszteni.

(3) A szóbeli szakvizsga időtartama legfeljebb három óra. A pótvizsga és a különbözeti vizsga időtartamát a vizsgáztató bizottság elnöke állapítja meg.

(4) Ha a jelölt készültsége a szakvizsgán vagy különbözeti vizsgán nem kielégítő, pótvizsgát a gyakorlati közigazgatási vizsga anyagának alább felsorolt csoportjaiból lehet tenni.

1. A belügyi igazgatási szakvizsgánál:

a) az igazgatási és közbiztonsági rendészetet, a honvédelmi igazgatást, valamint a rendőri büntetőbíráskodást felölelő részből (Melléklet A. 1., 2. és 11 pont);

b) a jóléti közigazgatást, a gyámügyet és az anyakönyvi ügyet felölelő részből (Melléklet A. 3., 6. és 7. pont);

c) a törvényhatósági és községi önkormányzatra és a pénzügyi igazgatásra vonatkozó részből (Melléklet A. 4. és 5. pont);

d) a vallás- és közoktatásügyi igazgatást, valamint a földművelésügyi, ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi igazgatást felölelő részből (Melléklet A. 8., 9. és 10. pont);

az a)—d) pontok alatt felsorolt anyagrészek mindegyikéhez hozzá kell venni még a közigazgatási politikának (Melléklet A. 12. pont) az illető csoport anyagával kapcsolatos részét.

2. A pénzügyi igazgatási szakvizsgánál:

a) a pénzügyi közigazgatás szervezetének, feladatának és hatáskörének ismeretére, az egyenes adókra, a forgalmi adókra és az illetékekre, valamint a pénzügyi és közgazdasági politikának ezekkel kapcsolatos alapismereteire, végül a kereskedelmi joggal kapcsolatos könyvviteli ismeretekre vonatkozó részből (Melléklet B. 1. pont);

b) a fogyasztási adókra, jövedékekre, valamint a pénzügyi és közgazdasági politikának ezekkel kapcsolatos alapismereteire,

végül a jövedéki büntetőjogra vonatkozó részből (Melléklet B. 2. pont).

3. A vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsgánál nincs pótvizsgának helye; ezen a szakvizsgán a készületlen jelöltet mindig az egész szakvizsga megismétlésére kell utasítani.

4. A közgazdasági és közlekedésügyi igazgatási szakvizsgánál:

a) a földművelésügyi igazgatást és mezőgazdasági politikát felölelő részből (Melléklet D. 1. pont);

b) az ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi igazgatást, az ezzel kapcsolatos egyéb igazgatási ágazatokat és az ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi politikát felölelő részből (Melléklet D. 2. pont);

c) a közgazdasági és közlekedésügyi igazgatással kapcsolatos magánjogi jogszabályokat felölelő részből (Mellékelt D. 3. pont).

(5) Azt a jelöltet, akinek készültsége a belügyi vagy a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga anyagának kettőnél több csoportjából [előző bekezdés 1. a)—d) és 4. a)—c)] nem kielégítő, az egész szakvizsga (különbözeti vizsga) megismétlésére kell utasítani.

(6) A szakvizsga eredménye felett a bizottság, az írásbeli és szóbeli vizsga eredményének együttes mérlegelése után, szótöbbséggel határoz. Az a körülmény, hogy az írásbeli vizsga nem sikerül, egymagában nem szolgálhat okul a szakvizsga visszautasítására.“

10. A gyakorlati képzés igazolása.

18. §. „(1) Az általános vizsga letétele után, — ha a jelölt kéri, — a vizsgabizottság — annak feltüntetésével, hogy a jelölt szakvizsgára bocsátható — ideiglenes bizonyítványt ad ki.

(2) Az ideiglenes bizonyítványt a vizsgáztató bizottság elnöke és tagjai írják alá és azt a vizsgabizottság pecsétjével is el kell látni.“¹

¹ IDEIGLENES BIZONYÍTVÁNY a gyakorlati közigazgatási vizsga általános részének letételéről.

Az 1953: XVI. t. c. 59. §-a, illetőleg a 2.500/1954. M. E. számú rendelet alapján működő Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság tanúsítja, hogy úr, aki-n, évi hó n. született, a gya-

19. §. „(1) Annak a jelöltnek, aki az általános vizsgát és a szakvizsgát sikerrel letette, a bizottság a következő szövegű oklevelet adja ki:

..... szám.

OKLEVÉL

a gyakorlati közigazgatási vizsgáról.

Az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság tanúsítja, hogy úr, aki-n évi hó napján született, a igazgatási ágra képesítő gyakorlati közigazgatási vizsgát („sikeresen“ vagy „kitűnő sikerrel“) kiállotta. Ennek igazolásul a vizsgabizottság ezt az oklevelet kiadta.

Budapest, 193... évi hó napján.

A vizsgáztató bizottság

tagjai.

elnöke.

*

(2) Annak a jelöltnek, aki a gyakorlati képesítés megszerzése után valamely más igazgatási ágra képesítő szakvizsgát vagy különbözeti vizsgát (1933 : XVI. t.-c. 39. §. (4) bek.) is sikerrel kiállotta, a bizottság a következő szövegű oklevelet adja ki:

..... szám.

OKLEVÉL

a gyakorlati közigazgatási vizsgáról.

Az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság tanúsítja, hogy úr, aki-n évi hó napján született és aki az előttünk bemutatott számú „Oklevél“-lel igazolta, hogy igazgatási ágra képesítő gyakorlati közigazgatási vizsgát évi hó napján már letette, a mai napon előttünk a igazgatási ágra képesítő szakvizsgát, illetőleg a igazgatási ágra képesítő különbözeti vizsgát (sikeresen, kitűnő sikerrel) kiállotta. Ennek igazolásul a vizsgabizottság ezt az oklevelet kiadta.

Budapest, 193... évi hó napján.

A vizsgáztató bizottság

tagjai.

elnöke.

*

(5) Annak a jelöltnek, aki az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letette (1933 : XVI. t.-c. 39. §. (5) bek.) és valamelyik közigazgatási szakvizsgát sikerrel kiállotta, a bizottság a következő szövegű oklevelet adja ki:

..... gyakorlati közigazgatási vizsga általános részének tárgyaiból a mai napon befejezett vizsgát sikerrel (kitűnő sikerrel) kiállotta.

Ez az ideiglenes bizonyítvány a jelöltet a szakvizsga letételére jogosítja.

Budapest, 193... évi hó napján.

a vizsgáztató bizottság elnöke.

..... szám.

OKLEVÉL

a gyakorlati közigazgatási vizsgáról.

Az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság tanúsítja, hogy úr, aki-n évi hó napján született és aki az előttünk bemutatott jkv. számú „Oklevél“-lel igazolta, hogy az egységes bírói és ügyvédi vizsgát-en évi hó napján letette, az 1953:XVI. tc. 59. §. (5) bekezdése alapján a mai napon előttünk a igazgatási ágra képesítő szakvizsgát (sikeresen, kitűnő sikerrel) kiállotta. Ennek igazolásául a vizsgabizottság ezt az oklevelet kiadta.

Budapest, 195... évi hó napján.

A vizsgáztató bizottság

tagjai.

elnöke.

(4) Az oklevelet a vizsgáztató bizottság elnöke és tagjai írják alá és azt a vizsgabizottság pecsétjével is el kell látni.

(5) A képesítő oklevél azt igazolja, hogy a jelölt a vizsgát sikeresen kiállotta. Ha azonban a bizottság a jelölt készségét olyannak ítéli, amely az átlagot jóval meghaladja, a képesítő oklevélben feltünteti, hogy a jelölt a vizsgát „kitűnő sikerrel“ állotta ki. A kitüntetés csak akkor tüntethető fel az oklevélben, ha mind az általános vizsga, mind a szakvizsga kitüntetéses minősítésű.“

*11. A pótvizsga és a vizsga megisméltése.**A vizsgadíj. — Az elveszett oklevél pótlása.*

20. §. „(1) A pótvizsgára utasított jelölt pótvizsgára csak a sikertelen vizsgát követő három hónap elmúltával jelentkezhetik.

(2) Ha a jelölt készségét a bizottság a pótvizsgán nem találja kielégítőnek, a jelölt újabb három hónap multán második pótvizsgára bocsátható.

(3) A második pótvizsga sikertelensége esetében a jelölt újabb pótvizsgára általános vizsgánál csak a belügyminiszter, szakvizsgánál az illetékes szakminiszter engedélyével — közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsgánál pedig a földművelésügyi és kereskedelemügyi miniszter együttes engedélyével — bocsátható. Ha az általános vizsgánál pótvizsgára utasított jelölt közszolgálatban áll, az engedély megadása kérdésében a belügyminiszter az illetékes miniszterrel egyetértésben határoz.

(4) A pótvizsgán képesített jelölt részére kiadott „Oklevél“-ben (19. §), illetőleg „Ideiglenes bizonyítvány“-ban (18. §), — amelyet a pótvizsgán résztvett vizsgáztató bizottsági elnök és a ta-

gok írnak alá, — a pótvizsga sikeres letételének idejét kell feltüntetni.

(5) Ha a jelölt a harmadik pótvizsgára nem kap engedélyt, vagy a harmadik pótvizsga nem sikerül, az általános, illetőleg szakvizsgát meg kell ismételni.

(6) A jelölt ismétlővizsgára csak a legutolsó sikertelen vizsgát követő hat hónap múltán bocsátható.

21. §. (1) Az általános vizsgáért, a szakvizsgáért és az ismétlő vizsgáért 50—50 pengő, a pótvizsgáért és a különbözeti vizsgáért 40—40 pengő vizsgadíjat kell fizetni.

(2) A vizsgadíjat postatakarékpénztári befizetési lapon kell befizetni és a befizetést igazoló „Elismervény“-t a kérvény hátlapjára fel kell ragasztani.

(3) Vizsgára csak azt lehet bocsátani, aki a vizsgadíj lefizetését igazolja.¹

22. §. (1) Ha a jelölt az írásbeli vagy szóbeli vizsgán nem jelenik meg, a vizsgadíjat csak akkor kapja vissza, ha elmaradását a vizsga napjától számított legkésőbb 15 nap alatt elfogadhatóan igazolja.

(2) Ha a jelölt a megkezdett írásbeli vagy szóbeli vizsgától visszalép, — ha csak a visszalépést egészen kivételes körülmények nem indokolják, — a befizetett egész vizsgadíjat elveszti.

(3) Az elmaradás, illetőleg visszalépés igazolásának kérdésében a vizsgabizottság elnöke (helyettese) végérvényesen határoz.

(4) Az igazolatlan elmaradással egyenlő hatályú, ha az elnök a jelöltet a vizsga folytatásából kizárja.

23. §. (1) A vizsgadíjából a vizsgáztató bizottság elnökét és tagjait minden jelölt után 10—10 pengő, különbözeti vagy pótvizsga esetében 8—8 pengő illeti meg akkor is, ha a jelölt a megkezdett vizsgától visszalépett. A vizsgáztató bizottság vidéki tagjai részére a ténylegesen felmerült és igazolt vasúti költségeket is meg kell téríteni.

(2) Ha a vizsga valamennyi jelölt elmaradása miatt nem tartható meg, a vizsgára megjelent vizsgáztató bizottsági tagokat — a jelöltek számára való tekintet nélkül — 8—8 pengő illeti meg

¹ A vizsgadíjat a 63.651 számú postatakarékpénztári csekkszámra befizetési lapon kell befizetni és a befizetést igazoló elismervényt a kérvény hátlapjára fel kell ragasztani. (A vizsgadíjat minden postahivatalnál kapható u. n. „bianco“ befizetési lapon is be lehet fizetni. Ez esetben a „63.651“ számlaszámot a feladónak kell a befizetési lapra feljegyezni és „A csekkszámra tulajdonosa“ rovatban az „Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság letéti számla Budapest“ megjelölést kell feltüntetni.)

abban az esetben, ha a vizsga elmaradásáról értesítést nem kaptak.

(3) Az írásbeli vizsga biztosának díja — tekintet nélkül a jelöltek számára — 5 pengő. Ha a biztost a vizsga tartama alatt más váltja fel, a díjat közöttük — a vizsgán eltöltött idő arányában — fel kell osztani.

(4) A vizsgadíjakról a vizsgabizottság elnöke évi számadást készít és azt kellő okmányokkal ellátva a számadási év végén, legkésőbb július hó 31-ig a m. kir. belügyminiszterhez felterjeszti.

24. §. (1) Elveszett vagy megsemmisült eredeti Oklevél vagy Ideiglenes Bizonyítvány pótlásául — a tulajdonos kérelmére, személyazonosságának megállapítása, valamint az elveszés vagy megsemmisülés valószínűsítése után — a vizsgabizottság elnöke — a vizsgálati iratok alapján — bizonyítványt ad ki a következő alakban:

..... szám.

BIZONYÍTVÁNY.

Az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság alulírott elnöke bizonyosságot tesz arról, hogy az őrizetében levő vizsgálati iratok tanúsága szerint N. N. úr (állás megjelölése), aki-n évi hó napján született, az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság előtt 19..... évi napján az általános vizsgát a igazgatási ágra képesítő gyakorlati közigazgatási vizsgát (szakvizsgát, különbözeti vizsgát) sikerrel kiállotta és erről részére Oklevél (Ideiglenes Bizonyítvány) adatott ki.

Ennek hiteléül az állítólag elveszett (megsemmisült) eredeti Oklevél (Ideiglenes Bizonyítvány) pótlására ez a bizonyítvány szolgál.

Budapest, 195... évi hó napján.

*Az Országos Gyakorlati Közigazgatási
Vizsgabizottság elnöke.*

(2) A vizsgabizottság elnöke a Bizonyítvány kiadását a vizsgálati iratokon feljegyzi és a feljegyzést sajátkezűleg írja alá.

(3) A bizonyítvány kiállításáért a törvényszerű illetéken felül — a 21. §. (2) bekezdésében megállapított módon — tíz pengő díjat kell befizetni.

(4) Ha az elveszett eredeti oklevél, illetőleg ideiglenes bizonyítvány megkerül, az annak pótlására szolgált bizonyítvány érvényét veszti és birtokosa köteles azt a vizsgabizottság elnökének visszaadni, aki azt tintával, keresztülhúzással megsemmisíti és a vizsgálati iratok között elhelyezi.

12. A vizsgabizottság megalakulása és ülései.

25. §. (1) Megalakulásakor és azon túl minden év első hónapjában, a szükség szerint azonban többször is, a vizsgabizottság teljes ülést tart az egész bizottságot közösen érdeklő előterjesztéseknek meghallgatása, ugyanilyen indítványoknak, a vizsgákon szerzett tapasztalatoknak és a szükséges intézkedéseknek megbeszélése végett.

(2) A teljes ülésről jegyzőkönyvet kell készíteni és annak másolatát a m. kir. miniszterelnökhöz és a belügyminiszterhez fel kell terjeszteni.

(3) A vizsgabizottság elnöke gondoskodik a bizottság igazgatási tennivalóinak végzéséről, közvetíti az érintkezést a bizottság és a hatóságok között és felügyel a bizottság működésére.

(4) Helyettesét az elnökhelyettesek közül az elnök jelöli ki.

(5) A vizsgabizottság ügyvitelét egyebekben az elnök állapítja meg.

(6) A vizsgák és a vizsgabizottság céljára a belügyminiszter gondoskodik a szükséges helyiségekről.

26. §. (1) A vizsgabizottság titkára (3. §. (5) bekezdés) az elnöknek segédkezik és mindazokban az igazgatási ügyekben, amelyek nincsenek az elnöknek fenntartva, az elnök utasítása szerint jár el.

(2) A kezelői és az altiszti munkák végzésére a belügyminiszter rendeli ki a szükséges személyzetet.

27. §. (1) A 9.100/1951. M. E. számú¹ rendelet hatályát veszti.

(2) Ez a rendelet az 1953: XVI. t.-c. 59. §-ában foglalt rendelkezésekkel egyszerre 1954. évi március hó 15. napján lép életbe."

¹ Budapesti Közlöny, 1952. évf. 36. lapon.

MÁSODIK FEJEZET.

Ügyviteli szabályzat és a vizsgák anyaga.

16. §. Az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság ügyviteli szabályzata.¹

I. Iratkezelés.

1. §.

(1) A bizottsághoz és elnökéhez érkezett vagy általuk kezdeményezett olyan ügydarabokról, melyek nem vizsgárabocsátásra irányuló kérelmet tartalmaznak, illetőleg nem ilyen kérelemmel kapcsolatosak, iktatókönyvet kell vezetni. A jegyzőkönyveket és az érdeklődéseket iktatni nem kell. A jegyzőkönyvek sorrendi jegyzőkönyvi számot kapnak, mely után tört alakban az évszámot kell feltüntetni.

(2) Az iktatókönyvet az év végével az elnök aláírásával le kell zárni.

(3) Az iktatókönyvhöz betűrendes névmutatót kell készíteni.

(4) Az egy-egy ügyre vonatkozó ügydarabok közül évenként csak az első beérkezést (kezdeményezést) kell iktatni. Az azonos ügyre vonatkozó további beérkezéseket (kezdeményezéseket) külön iktatni nem kell, hanem azoknak beérkezési sorrendi számai tört alakban elhelyezett alszámként szerepelnek az iktató szám mellett.

(5) Ha az ügy egy évnél hosszabb időtartamon át van folyamatban, a következő évben történő iktatásnál az előző évi iktatószámra és viszont hivatkozni kell és az iratokat az új iktatószám alatt együttesen kell tovább kezelni.

(6) Előadói íveket nem kell használni. Az elintézési terveze-

¹ A gyakorlati közigazgatási vizsga szabályozása tárgyában kelt 2.300/1934. M. E. sz. rendelet 25. §-ának (5) bekezdésében nyert felhatalmazás alapján 2/1934. sz. a. adta ki a vizsgálóbizottság elnöke.

teket vagy a beérkezett irat hátlapján, vagy pedig, ha azon elég-séges hely nem volna, külön papirlapon kell elkészíteni.

(7) Az egyes ügyekhez tartozó iratok megőrzése iratborítékban történik.

2. §.

(1) A vizsgárabocsátási kérelmeket és az azzal kapcsolatos iratváltásokat nem kell iktatni. A jelentkező személyi adatait az első jelentkezés alkalmával a törzslajstromba kell bevezetni és az ekkor nyert törzsszám mindaddig érvényben marad, míg az illető oklevelet nem nyer.

(2) A jelentkezőkről a nevet és a törzsszámot feltüntető kartoték-mutatólapokat kell készíteni és azokat szoros betűrendben kell kezelni.

(3) A vizsgárabocsátási kérvények mellékletét alkotó lecke-könyv utolsó lapját és a tudori oklevél hátlapját a következő szövegű bélyegzővel kell ellátni: „Vizgára jelentkezett az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottságnál.”

(4) Az egyes jelentkezők vizsgárabocsátási és vizsgázással kapcsolatos ügyeire vonatkozó intézkedéseket a törzsszámmal kell megjelölni akként, hogy az intézkedések sorrendi számai tört alakban elhelyezett alszámként szerepelnek a törzsszám mellett.

(5) Az ugyanolyan törzsszámhoz tartozó iratváltások házi-példányát egyéenként kezelt vizsgázási iratborítékban kell megőrizni.

(6) A vizsgázási iratboríték belső oldalai tartalmazzák a vizsgárabocsátással kapcsolatos megállapítások szövegét és az iratváltások elintézési tervezetét. Az egyes szövegmezők bal felső sarkában elhelyezett négyszögbe kell bejegyezni azt a sorrendi számot (alszámot), mely feltünteti, hogy a vonatkozó megállapítás vagy iratváltás számsorrendileg hányadik intézkedés az illető ügyben. Ellenőrzésképen ugyanekkor a vizsgázási iratboríték alján feltüntetett számsorban a sorra került sorszámot át kell húzni. Azokat az előnyomott szövegmezőket, melyek időközben tárgy-talanokká váltak, a könnyebb tájékozódás szempontjából át-húzással kell feltűnően megjelölni.

(7) Az elintézési utasításokat és elintézési tervezeteket az el-nök (helyettese) kiadmányozza.

3. §.

(1) Az elintézési utasítások végrehajtásáról a titkár gondos-kodik.

(2) A kiadmányok kettős példányban készülnek. Az első példánynak a rendeltetési helyre való továbbításáról a kezelő gondoskodik. A másodpéldányt a kezelő a vizsgázási iratborítékban helyezi el és az iratboríték megfelelő szövegmezéjében, kézjegyenek feltüntetése mellett, egyidejűleg bejegyzi az első példány továbbításának időpontját.

(3) A kiadmányokat — a kiadmányozó nevének feltüntetése mellett — „a kiadmány hitelül” jelzéssel a kezelő írja alá. Kivételt alkotnak azok a kiadmányok, melyeknek aláírását az elnök magának tartja fenn.

4. §.

(1) A póstára adott vagy helyben kézbesített ügydarabokról pósta és kézbesítőkönyvet kell vezetni.

(2) Bélyegköteles ügydaraboknál a bélyegjegyek alkalmazására, felülbélyegzésére és a bélyegilleték megrövidítése esetében követendő eljárásra nézve a fennálló jogszabályok irányadók.

5. §.

(1) A vizsgabizottság iktatott iratait évek és folyószámok szerint, lajstromozott iratait pedig törzsszámok szerint elkülönítve zárt szekrényben kell megőrizni.

(2) A jegyzőkönyveket, az iktatókönyvet, a törzslajstromot, a vizsganaplókat és az okiratnyilvántartásokat az elnök utasítása szerinti időközökben be kell köttetni és zárt szekrényben kell megőrizni.

II. Nyilvántartások.

6. §.

A törzslajstrom vonatkozó lapjára fel kell jegyezni minden olyan hivatkozást, mely a jelölt vizsgadíj-befizetési (főnapló) és vizsgázási (vizsganapló) adatainak feltalálásához, illetőleg nyilvántartásához szükséges.

7. §.

(1) A vizsgákról — elkülönítve az általános vizsgát és minden egyes szakvizsgát — időrendi vizsganaplót kell vezetni, mely a keletet, a jelölt nevét és törzsszámát, a vizsgáztató bizottság elnökének és tagjainak nevét és a vizsga eredményét tünteti fel.

(2) Az egyes vizsgák eredményével kapcsolatos bejegyzéseket a vizsgáztató bizottság elnöke, vagy a bizottságnak az elnöktől kijelölt tagja írja be a vizsganaplóba.

(3) Ha a bizottság a jelöltet visszautasította, a vizsganaplóban fel kell tüntetni, hogy a visszautasítás az egész vizsgára vagy melyik részére szólt.

(4) Visszautasítás esetén naptár szerint fel kell tüntetni azt az időpontot is, amely után a jelölt pótvizsgát tehet, vagy a vizsgát megismételheti.

(5) Ha a jelölt a vizsga folyamán visszalépett, ezt a körülményt a vizsganaplóban fel kell tüntetni.

(6) A vizsgákra vonatkozó bejegyzéseket a vizsgáztató bizottság elnöke és tagjai írják alá.

8. §.

A kiállított ideiglenes bizonyítványokról, oklevelekről és bizonyítványokról okiratfajonként elkülönített időrendi nyilvántartásokat kell vezetni, melyek a kiállítás keltét, valamint az okiratot nyert egyén nevét és törzsszámát, továbbá az okirat nemét tüntetik fel.

III. Pénzkezelés.

9. §.

(1) Azt, hogy a vizsgákért minő díjakat kötelesek a vizsgára jelentkezők lefizetni és hogy a vizsgadíjakból a bizottság elnökeit és tagjait mily összegek illetik meg, a 2.300/1934. M. E. számú rendelet szabályozza.

(2) A vizsgadíjakból előálló netáni feleslegeket csak a vizsgával kapcsolatos esetleges tiszteletdíjakra, rendkívüli munkadíjakra, könyvbeszerzésre és kisebb dologi kiadásokra lehet fordítani. Az utalványozás joga a vizsgabizottság elnökét, illetőleg akadályoztatása esetén az elnök állandó helyettesét illeti meg.

10. §.

(1) A vizsgabizottság bevételeiről és kiadásairól elszámolást kell készíteni.

(2) A vizsgabizottság bevételei és kiadásai a m. kir. Postatakarékpénztár közvetítésével csekkszámára folynak be, illetőleg arról folyósítatnak. E csekkszámra forgalmáról a m. kir. belügyminisztérium számvevősége teljes részletességű, okmányolt, szakadatlan sorrendben lapszámozott, bekötött és a vizsgabizottság elnöke (helyettese) által hitelesített főnaplót vezet.

(3) A csekkszámáról történő kiutalásokat az elnök (helyettese) jogosult aláírni. A kiutalásokat a vizsgabizottság pecsétjé-

vel is el kell látni. A kiutalások foganatosisáról a m. kir. belügyminisztérium számvevősege gondoskodik.

(4) A vizsgáztató bizottságok elnökeit és tagjait, valamint az írásbeli szakvizsgák biztosait megillető díjak és költségmegtérítések rövid úton való kiutalása érdekében a m. kir. belügyminisztérium házipénztára kézzipénztárt kezel és annak forgalmáról teljes részletességű, okmányolt, szakadatlan sorrendben lapszámozott, zsinórral átfűzött, a zsinór végein a vizsgabizottság pecsétjével lepecsételt és a vizsgabizottság elnöke (helyettese) által hitelesített kézzipénztárnaplót vezet.

(5) A kézzipénztárból a (4) bekezdésben említett díjakon és költségmegtérítéseken (illetőleg a csekkszámmlára való esetleges visszautaláson) kívül más kiadást nem szabad folyósítani.

(6) A vizsgáztató bizottságok elnökei és tagjai, valamint az írásbeli szakvizsgák biztosai az őket megillető díjak és költségmegtérítések felvétele végett a vizsgabizottság elnökétől (helyettesétől) utalványt kapnak és a kifizetések megtörténtét magán az utalványon aláírásukkal igazolják.

(7) A m. kir. belügyminisztérium házipénztára a kézzipénztárnaplót minden év június 30-án szabályszerűleg lezárni, az esetleges készpénzkészletet a következő évi kézzipénztárnaplóba átvézteni és a lezárt kézzipénztárnaplót szigorlat megejtése végett a m. kir. belügyminisztérium számvevőségéhez beszolgáltatni tartozik.

17. §. *A gyakorlati közigazgatási vizsga anyaga.*

A gyakorlati közigazgatási vizsgát szabályozó 2300/1934. M. E. számú kormányrendelet csupán általánosságban és csak főrészeiben jelöli meg mind az általános vizsga, mind pedig az egyes szakvizsgák tárgyait. Eszerint az általános vizsga a közigazgatás egész területét felölelő általános gyakorlati ismeretekre, a szakvizsga pedig az egyes igazgatási ágakban szükséges részletes gyakorlati szakismeretekre terjed ki. Az általános vizsga tárgyait a 2300/1934. M. E. számú rendelet 2. §-a, a szakvizsgák tárgyait pedig ehhez a kormányrendelethez csatolt tájékoztató sorolja fel.

A vizsgák megindulása óta mindinkább érezhetővé vált annak a szüksége és erősödött az a kívánság, hogy a szabályzatban csak vázlatosan feltüntetett tárgyak részletei is megjelöltessenek és így a vizsgára készülőк világos képet alkothassanak maguknak a közigazgatási jog ama részéről, amely a vizsga egyes tárgyaira vonatkozik. Mi a magunk részéről is osztozunk abban a nézetben, hogy a vizsgák anyagának körülhatárolása a jelölteket az anyagban való eltévedéstől, a részletekben való elveszéstől, erejüket pedig a szétforgácsolódástól óvja meg s így végeredményben a vizsga színvonalának emelésére is alkalmas.

Ezért az említett szükségnek és kívánságnak akarunk eleget tenni, amikor sorba vesszük a gyakorlati közigazgatási vizsga tárgyait és megjelöljük azoknak anyagát.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a gyakorlati közigazgatási vizsga szabályzatában megállapított tárgyakra vonatkozólag hatályban levő (tételes) jog anyagából készült ez az összeállítás nem hivatalos munkálat; annak semmiféle kötelező ereje sem a vizsgálatra, sem a vizsgázóra nincs, egyedüli célja a tájékoztatás, a tanulás megkönnyítése. Az összeállítást úgy sem lehet tekinteni, mintha az a gyakorlati közigazgatási vizsga anyagának teljes, véglegesen lezárt, mintegy taxatív felsorolását jelentené. A gyakorlati közigazgatási vizsga tárgya a hatályos közigazgatási jog, tehát minden jogszabály külön rendelkezés nélkül is tárgya a vizsgának. Az összeállítás az eddigi tapasztalatok felhasználásával készült és az a jövőben — az újabb tapasztalatoknak megfelelően — kétségtelenül módosulni fog. De szükségképpen

változnia kell a jogszabályok változása és folytonos kiegészülése következtében is. Az összeállítás természeténél fogva nem tartalmazhat irányítást arra, hogy a benne felsorolt joganyagról milyen terjedelemben kell a vizsgán számot adni. A mértéket csakis a jelöltnek a gyakorlatban megszerzett mérlegelő és ítélőképessége szabhatja meg.

Mind az általános, mind a szakvizsgák anyagát nagy odaadással túlnyomórészt a vizsgabizottság tagjai állították össze és azt a „Magyar Közigazgatás“ című szaklap 1954. és 1955. évfolyamában folytatólagosan közölte.

Arra a kérdésre: hogyan kell a gyakorlati közigazgatási vizsgára készülni, a következő feleletet adhatjuk.

A vizsgaszabályzat szerint a gyakorlati közigazgatási vizsga célja, hogy azon a jelöltek „számot adjanak a közigazgatási tennivalók helyes ellátásához szükséges általános ismeretkörük, jogismeretük, ítélőképességük és gyakorlati érzékük mértékéről.“ Mindeme követelmények a jogszabályok ismeretén és azok gyakorlati alkalmazásának képességén nyugszanak. Vissza kell tehát menni a jogforrásokhoz (törvény, rendelet, szabályrendelet, jogszokás). A készülés úgy történhetik, hogy mind az általános, mind a szakvizsga egyes tárgyaira, minden egyes jogintézményre vonatkozó jogszabályt és joggyakorlatot, különösen az arra vonatkozó törvényt és fontosabb rendeletet (kormányrendeletet, miniszteri rendeletet, szabályrendeletet) komoly tanulmány tárgyává kell tenni. Természetesen csak a lényeges rendelkezéseket kell ilyen módon megtanulni, különösen azokat, amelyek az illető jogintézmény *szervezetére*, az eljáró hatóságok *hatáskörére* és az *eljárási szabályokra* vonatkoznak. Szorgalmasan kell olvasni az egyes igazgatási ágak hivatalos közlönyeit; ezenfelül minden jellegű vizsgázónak a Belügyi Közlönyt. Aki pénzügyi igazgatási szakvizsgát akar tenni, annak a Pénzügyi Közlönyt, aki vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsgát akar tenni, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium Hivatalos Lapját stb. kell rendszeresen olvasni. A Belügyi Közlönyt azért kell minden közigazgatási tisztviselőnek ismernie, mert az 550/1924. M. E. számú rendelet 10. §-a értelmében „mindazokat a miniszteri rendeleteket, amelyek az általános közigazgatás hatóságait érdeklik, bármelyik igazgatási ágazatra vonatkoznak is azok, a Belügyi Közlönyben kell közzétenni. A Belügyi Közlönyben közzétett rendeleteket más hivatalos szaklapban nem szabad közzétenni és ezeket csak halaszthatatlan sürgősség okából szabad a hatóságoknak külön sokszorosított példányokban is megküldeni.“

18. §. Az általános vizsga anyaga.

1. A közigazgatás szervezete és működése, ideértve az összes szakigazgatási ágakat és a hivatalos statisztikai szolgálatot is. A közszolgálati jogra vonatkozó törvényes rendelkezések és egyéb jogszabályok. Az állami számvitelre, költségvetésre és zárszámadásra vonatkozó jogszabályok.

2. A magyar közjog.

3. A magyar magánjognak és a polgári peres és nem peres eljárásnak a közigazgatással kapcsolatos részei.

4. A magyar büntetőjog és büntető törvénykezési jog a közigazgatással kapcsolatban.

1. Közigazgatási jog.

A) A közigazgatás szervezete.

1. Központi szervek (Király, Kormányzó, 1920 : I. tc., 1920 : XVII. tc., 2.394/1920. M. E., 1921 : XLVII., 1933 : XXII. tc., magyar kir. kormány, 1848 : III., 1867 : VIII. tc., szakminisztériumok 1848 : III., 1889 : XVIII., 1920 : I., 1935 : VII. tc., Legfőbb Állami Számvevőszék 1870 : XVIII., 1897 : XX. tc.) Közigazgatási bíróság, Hatásköri bíróság (1896 : XXVI., 1907 : LXI., 1928 : XLIII. tc.).

2. A törvényhatóságok (vármegyék 1886 : XXI., 1929 : XXX., 1923 : XXXV. tc., Budapest székesfőváros 1930 : XVIII., 1934 : XII. tc., törvényhatósági jogú városok 1886 : XXI., 1907 : LI., 1929 : XXX. tc.), megyei városok, nagyközségek és kisközségek szervezete, hatásköre és önkormányzata (1886 : XXII., 1929 : XXX. tc.), kormányfelügyelet a törvényhatóságok és községek felett (1886 : XXI. tc. 4. §., 1886 : XXII. tc., 1927 : V. tc. 48. §., 1930 : XVIII. tc. 92. §.).

3. A közép- és alsófokú szakigazgatás egyéb szervei. A pénzügy, a vámiügy (1924 : XIX. tc.), a dohányjövedék (1882 : IV. tc., 650/1882. P. M. 1—2. §.), a gazdasági felügyelet (1912 : XXIII., 1921 : XLII. tc., 84.251/1923. F. M.), az állategészségügy (1900 : XVII. tc., 95.000/1900. F. M. 158—147. §., 51.000/1929. F. M., 76.158/1931. F. M.), lótenyésztés (73.653/1890. F. M., 1927 : XXV. tc., 84.100/1928. F. M.), erdészet (1879 : XXXI. tc. 208—209. §., 1935 : IV. tc.), vízügy (1.897/1899. F. M., 5.001/1901. F. M. 36—45. §.), a méhészet (27.309/1901. F. M.), a szállászet és borászat (1929 : XVII., 1936 : V. tc., 70.000/1936. F. M.), a selyemtenyésztés (1885 : XXV., 1894 : XII. tc., 80.400/1934. F. M.), a gazdasági munkás-

pénztár (1900 : XVI., 1902 : XIV., 1912 : VIII., 1913 : XX. tc.), a vasutügy (4.975/1868. K. K. M. 6. §., 61.125/1907. M. E., 1914 : XVII., 1924 : IV. tc. a) mell. Á. II. 5.), a posta (1848 : XXXI. tc. 1. §., 1850. évi postapátens, 1888 : XXXI. tc., 1936 : XXXV. tc., a légügy (45.179/1924. K. M.), közúti ügyek (1890 : I. tc., 15.322/1892. K. M.), a bányászat (1933 : XX. tc., 1935 : VII. tc.), az iparfelügyelet (1895 : XXVIII. tc., 100.027/1918. K. M.), a háziipar (99.044/1919. F. M.), az állami munkaközvetítés (1916 : XVII. tc., 92.815/1916. K. M., 1925 : IV. tc. 2. §.), a fémjelzés (1936 : IV. tc.), a mértékügy és hordójelzés (1907 : V., 1936 : XXV. tc.), a közoktatás (1935 : VI. tc., 3500/1936. V. K. M.), a testnevelés (1921 : LIII. tc., 9.000/1924. V. K. M.), az iskolán kívüli népművelés (123.500/1922. V. K. M., 132.243/1932. V. K. M.), a közrendészet és közbiztonság (1881 : III., 1881 : XXI., 1903 : V. tc., 5047/1919. M. E., 1922 : XIV. tc., 74.957/1926. B. M., 1930 : XXVIII. tc.), a nemzeti munkavédelem (111.100/1921. B. M.), a közegészségügy (1876 : XIV., 1925 : XXXI., 1936 : IX. tc., 900/1936. B. M.), a gyermekvédelem igazgatásának, illetve szolgálatának szervei (1901 : VIII. tc., 1/1903. B. M., 135.840/1917. B. M., 6.000/1931. M. E.).

4. Kamarák és közintézmények. Kereskedelmi és iparkamarák (1868 : VI., 1934 : XX. tc.), mezőgazdasági kamarák (1920 : XVIII. tc., 37.250/1921. F. M.), mérnöki kamara (1925 : XVII. tc.), ügyvédi kamarák (1874 : XXXIV., 1925 : VIII., 1934 : II. tc.), közjegyzői kamarák (1874 : XXXV. tc., 1925 : VIII. tc. 41. §.), orvosi kamarák (1936 : I. tc.), Magyar Nemzeti Múzeum (1934 : VIII. tc., 9.200/1936. V. K. M.), Országos Társadalombiztosító Intézet (1927 : XXI. tc., 1928 : XL. tc., 2.300/1928. M. E., 5.630/1928. M. E.), Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (1927 : XXI. tc. 93., 171—182. §., 1928 : XL. tc. 101. §.), Országos Tisztviselői Betegségélyző Alap (7.700/1934. M. E.), Országos Közegészségügyi Intézet (1925 : XXXI. tc.).

5. Magyar Nemzeti Bank (1924 : V., 1925 : XXXII., 1935 : XXVIII. tc.), postatakarékpénztár (1885 : IX., 1889 : XXXIV., 1925 : IX. tc.), Pénzügyi Központ (1916 : XIV., 1920 : XXXVII., 1923 : XXXII., 1926 : XIII. tc.).

6. Statisztikai szolgálat (1929 : XIX. tc.), m. kir. Központi Statisztikai Hivatal (1929 : XIX. tc.), Székesfővárosi Statisztikai Hivatal (1874 : XXV., 1897 : XXXV., 1929 : XIX. tc., 5.760/1934. M. E.).

7. Országos tanácsok, bizottságok. (Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1870 : X. tc., 1876 : VI. tc. 29., 59. §., 1929 : XXX. tc. 58. §.)

(4), 1930 : XVIII. tc. 102. §., 1934 : XII. 5. §., Országos Statisztikai Tanács 1929 : XIX. tc. 3. §., Országos Közegészségügyi Tanács 1936 : IX. tc., Országos Testnevelési Tanács 1921 : LIII. tc. 10. §., 9.000/1924. V. K. M., 1.110—0—1/1930. V. K. M., Igazsáügyi Orvosi Tanács 1890 : XI. tc., 9.000/1918. I. M., Mérnöki Tanács 1923 : XVII. tc. 27. §., Országos Ösztöndíj Tanács 17.100/1936. V. K. M., Országos Természettudományi Tanács 1930 : VI. tc., 1934 : VIII. tc. 1. §., Kivándorlási Tanács 1909 : II. tc. 32—34. §., Országos Közlekedési Bizottság 1923 : XXIX. tc. 1—3. §., 82.540/1923. K. M., Országos Iparügyi Tanács 1936 : VII. tc. 35. §., 30.000/1936. Ip. M., Országos Felsőoktatási Tanács 17.000/1936. V. K. M., Országos Közoktatási Tanács 181/1936. V. K. M., Országos Társadalompolitikai Tanács 1952 : XII. tc. 4. §., Külkereskedelmi Bizottság 2000/1953. M. E., Külkereskedelmi Tanács 2.000/1953. M. E., Országos Községi Törzskönyvbizottság 1898 : XIV. tc. 1, 2, 4. §., Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság 4.300/1924. M. E., 255.000/1924. B. M., Országos Közlekedésrendészeti Bizottság 120.200/1932. B. M., Országos Erdőgazdasági Tanács 1935 : IV. tc. 237. §., Országos Fagazdasági Tanács 970/1933. M. E., 16.150/1933. M. E., 900/1934. M. E., 8.910/1934. M. E., 4.100/1936. M. E., Szőlő- és Borgazdasági Tanács 1936 : V. tc. 48. §. (1), 70.000/1936. F. M. 60. §., Országos Gazdasági Szociálpolitikai Tanács 541/1927. F. M., 3360/1927. F. M. az Országos Mezőgazdasági Szociálpolitikai Tanács tárgyában 3.825/1927. F. M., Országos Gazdasági Szakoktatási Tanács 39.284/1926. F. M. 2. §., Mezőgazdasági Kísérletügyi Tanács 114.117/1915. F. M., Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács 11.001/1935. M. E. 7., 8. §., Filmipari Felügyelő és Ellenőrző Bizottság 6.292/1925. M. E., Robbantóanyag és Lópor Egyedárusági Tanács 92.568/1921. K. M., Országos Kartellbizottság 1931 : XX. tc. 5. §., 5.582/1931. M. E. 1—4. §., Árelemző Bizottság 1.200/1933. M. E. 1. §., Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság 1.809/1922. K. M. 1. §., Országos Hitelügyi Tanács 5.610/1931. M. E., Országos Katolikus Kongrua Tanács 1909 : XIII. tc., Műemlékek Országos Bizottsága 1881 : XXXIX. tc. 19., 20. §., Szerzői Jogi Szakértő Bizottság 1921 : LIV. tc. 31—32. §., Országos Irodalmi és Művészeti Tanács 1934 : IX. tc. 1., 2., 4. §., 9.127/1935. V. K. M., Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság 1924 : XXVII. tc., Országos Tanítóképzőintézeti Tanárvizsgáló Bizottság 76.629/1906. V. K. M., 32.891/1925. V. K. M., Országos Gyorsíró Tanács 59.575/1920. V. K. M., Iskolán kívüli Népművelés Országos Bizottsága 123.500/1922. V. K. M., Oktatófilmek Országos Bíráló Bizottsága 9.000/1936. V. K. M.)

B) A közigazgatás működése.

1. A jogszabályok közzététele. (1881 : LXVI. tc. 1., 8. §., 1879: XL. tc. 9. §., 1912 : LXIII. tc. 2. §., 550/1924. M. E. 10. §., 1901 : XX. tc. 35. §., 125.000/1902. B. M. 155. §., 1930 : XXXIV. tc. 138. §., 1930 : XVIII tc. 44. §., 126.000/1902. B. M. 80. §.) Jogszabálygyűjtemények. (Országos Törvénytár 1881 : LXVI. tc., Rendeleték Tára 1880 : LIII. tc., 547/1885. I. M., Budapesti Közlöny 550/1924. M. E., 1925 : VIII. tc. 50. §., a minisztériumok hivatalos közlönyei: Belügyi Közlöny, Földművelésügyi Értesítő, Honvédségi Közlöny, Igazságügyi Közlöny, Közgazdasági Értesítő, Pénzügyi Közlöny, vallás- és közoktatásügyi miniszteri Hivatalos Közlöny, a törvényhatóságok hivatalos lapjai 125.000/1902. B. M. 150—166. §., Polgári Jogi Határozatok Tára 59.200/1912. I. M. 49., 51—55., Büntetőjogi Határozatok Tára 1907 : XVIII. tc. 4. §., 59.200/1912. I. M., Közigazgatási Bíróság döntvényeinek és elvi jelentőségű határozatainak tára 1896 : XXVI. tc. 21., 155. §., 4.634/1897. M. E. 3—26. §., a Hatásköri Határozatok Tára 2.700/1931. M. E. 125. §. (4) és egyéb határozatgyűjtemények.)

2. A közigazgatási hatóságok hatásköre. A közigazgatási hatóságok érintkezése (1929 : XXX. tc. 61. §.). Jogsegély (1911 : I. tc. 15—18. §., 197.100/1914. B. M. 23. §.). Állandó szakközegek (tiszti orvos 1936 : IX. tc., 900/1936. B. M., 950/1936. B. M., állatorvos 1900 : XVII. tc. 1., 24. §. stb.). Szakhatóságok véleményadási kötelezettsége (pl. 1897 : XX. tc. 95. §., 1921 : XLII. tc. 9. §., 160.224/1924. B. M. 20. §.). Általános és szakfelügyelet [pl. 1886 : XXI. tc. 4. §., 1927 : V. tc. 48., 1930 : XVIII. tc. 92. §., 1900 : XVII. tc. 1. §. (2)]. Ellenőrzés.

3. Közigazgatási aktusok; a tényleges állapot fenntartása az illetékes hatóság jogerős döntéséig; tények lerögzítése mielőtt azok vitássá válnak; közveszély (elemi csapások, járványok stb.) elhárítására (pl. 90.089/1919. B. M. 3. §. m. pont, 135.685/1923. B. M.); közösségi viszonyok rendezése (pl. közlegelő rendtartás 1915 : X. tc.). Közigazgatási segédlet (elővezetés 130.000/1899. B. M., gyermek visszaadása 1877 : XX. tc. 14. §. stb.). Közigazgatási aktusok külső megjelenése. Határozat (4.600/1901. M. E. 11. bek.), intézkedés, véghatározat (1929 : XXX. tc. 48. §. (2), 41/1930. B. M. (6)—(8), végzés (1929 : XXX. tc. 54. §.). Átírat, megkeresés (1869 : IV. tc. 1., 23. §., 7.189/1871. I. M., 125.000/1902. B. M. 98. §., 156.153/1909. B. M., 1911 : I. tc. 13—18. §.). Kormányzati aktusok (kinevezés, Pénzügyi Szolgálati Szabályzat 33. §., 1929 : XXX. tc. 48. §. (3), (4), 68. §. (1), kijelölés, 1881 : XXI. tc. 82. §., 1886 : XXII. tc. 77. §., 1930 :

XVIII. tc. 60. §., 1954 : XII. tc. 15. §., választás 1886 : XXI. tc. 82., 85. §., 1886 : XXII. tc. 68—69. §., 1929 : XXX. tc. 68. §. (1), (2), (5), (6), elnöklés a választáson, pl. 1886 : XXII. tc. 72. §., közjogi testületek megalakulása, pl. 1894 : XV. tc. 23—24. §., 1920 : XXXVI. tc. 77. §., szervezés, pl. 1925 : XXXV. tc. 7. §., 160.222/1924. B. M. 11. §. (2), 5.600/1925. B. M. 12. §., 62.000/1926. B. M. 89. §. (1), jogszabályok előkészítése, joganyag összegyűjtése stb.). Technikai feladatok megoldása. Intézetek (kórház 1876 : IV. tc. 56—70. §. stb.). Építkezés (1870 : X. tc. 14., 22. §., 102.989/1911. B. M., 30.568/1912. B. M.), útépités (1890 : I. tc.), közmunka (1890 : I. tc. 22., 57., 48., 50. §., 1894 : XII. tc. 115. §., 1908 : XXXVIII. tc. 21. §., 1920 : XVII. tc. 3. §. (5), 1920 : XVII. tc. 21. §., 1926 : VII. tc. 4. §. (7), 1927 : XII. tc. 13. §. (4), 177.300/1929. B. M. 13. §.). Tanítás (pl. 1927 : XII. tc. 10., 13. §.), testnevelés (1921 : LIII. tc. 1., 2. §.), toborzás (173.272/15/1921. H. M.), gyógyítás (1876 : XIV. tc., 6.000/1931. M. E.), köztisztaság (110.000/1911. B. M., 76.796/1918. B. M.), tűzoltás (1936 : X. tc., 180.000/1936. B. M. 146—151. §.), szegények ellátása (6.000/1931. M. E.) stb.

Diszkrécionárius hatáskör; annak korlátai. Kezdeményezés.

4. A jogerő a közigazgatásban. Jogvitás és nem jogvitás ügyek (41/1930. B. M.).

5. A közigazgatási eljárás; határidők (1929 : XXX. tc. 51. §. (2), (3), 52. §. (2), 53. §.); jogorvoslatok (1929 : XXX. tc. 46—64. §., 41/1930. B. M.). Eljárás a közigazgatási bíróság előtt (1896 : XXVI. tc. 84—151. §., 1907 : LX. tc. 5—17. §., 19. §., 1912 : LV. tc. 7. §.).

6. A közigazgatási ügyvitel. Minisztériumok és állami hatóságok ügyviteli szabályzata (5.500/1929. M. E.). Vármegyei (125.000/1902. B. M.), gyámügyi (128.000/1902. B. M.), községi (126.000/1902. B. M., 129.000/1902. B. M.) ügyviteli szabályzat.

A közigazgatási ügyiratkezelés menetének általános alapelvei. (Postabontás; elosztás, központi elosztó; számsorrendi iktatás. Lajstromos iktatás; központi iktatás, osztályiktatás; név-, tárgy-, számmutató; szerelés, kiosztás, előadói munkakönyv; előadói ív; kiadási záradék; letisztázás; a tisztázat aláírása, „a kiadmány hitelül“ jelzéssel történő aláírás; postázás, elküldés; határidőnyilvántartás, sürgetés; irattári kezelés; levéltári kezelés.)

7. A közigazgatási végrehajtás. A közadók módjára való behajtás elrendelése (600/1927. P. M.). A végrehajtást végző közegek [600/1927. P. M. 42. §. (1), 43. §. (1)]. Megintés, zálogolás, árverés (600/1927. P. M. 47., 48., 51., 63. §.). A behajthatatlanná vált

köztartozások leírása (600/1927. P. M. 93. §.). Végrehajtás ingatlanokra [600/1927. P. M. 79. §. (1), (2), (7)].

C) A közszolgálati jogra vonatkozó törvényes rendelkezések és egyéb jogszabályok.

1. Közszolgálati alkalmazott (1927 : XIV. tc.), köztisztviselő (Pénzügyi Szolgálati Szabályzat 1. §. (1), 1895 : IV. tc. 11. §. (1), 1907 : XXVI. tc. 1. §., 1913 : XXXIX tc. 1. §. (2), 1913 : XL. tc. 1. §.), közhivatalnok (1878 : V. tc. 461. §.).

2. A közszolgálati alkalmazottak osztályozása (Pénzügyi Szolgálati Szabályzat 1., 2., 3. §., 1895 : IV. tc. 11. §., 1897 : XXIV. tc., 1912 : LXV. tc. 92—114. §., 1914 : XVII. tc. 11. §., 2.378/1915. M. E., 7.000/1925. M. E. 26. §.).

3. A közszolgálati viszony kezdete (az alkalmazás feltételei, minősítés, Pénzügyi Szolgálati Szabályzat 6., 7., 13—15. §., 1883 : I. tc., 1900 : XX. tc. 3. §., 1913 : LIII. tc. 1. §., 5.100/1924. M. E. I. 16. pont, 1929 : XIX. tc. 7. §., 1933 : XVI. tc. 39. §., 6.430/1931. M. E., 2.310/1934. M. E.) és megszűnése (1896 : XXVI. tc. 6. §., 1892 : XXX. tc. 1. §., 1912 : LV. tc., 1934 : I. tc., 670/1934. B. M., 977/1934. B. M.).

4. A közszolgálati alkalmazottak kötelességei (Pénzügyi Szolgálati Szabályzat 68., 69., 71. §., 1878 : V. tc. 146., 147., 328., 329., 479. §., 1886 : XXI. tc. 67. §. (4)-(6), 1886 : XXII. tc. 76. §., 1912 : LXIII. tc. 24. §., 7.810/1924. M. E., 1929 : XXX. tc. 76. §., 1950 : III. tc. 60. §.).

5. A közszolgálati alkalmazottak jogai (Pénzügyi Szolgálati Szabályzat 81., 145., 238., 239., 242., 243., 246—248. §., 1886 : XXII. tc. 138. §., 1890 : I. tc. 49. §. (16), (24), 1893 : IV. tc. 5. §., 125.000/1902. B. M. 33. §., 1908 : XLI. tc. 6. §. (2), 1912 : LVIII. tc. 14. §., 1912 : XXXV. tc.,¹ 1917 : IX. tc., 1920 : XX. tc. 17. §. (2), 1923 : XXXII. tc., 7.000/1925. M. E., 1.100/1925. M. E. 39. §., 4.981/1926. B. M. 1., 2. §., 4.637/1928. B. M., 1929 : XXX. tc. 70., 71., 95. §. (4), 1930 : XXIV. tc. 1., 2. §., 1930 : XLIII. tc. 1., 4. §., 3.260/1930. M. E. 14., 16. §., 7.100/1930. M. E., 1934 : I. tc. 4. §.).

6. Fegyelmi jog (1871 : VIII. tc. 20—61. §., 1871 : XXXII. tc., 1871 : LI. tc. 20. §., 1881 : XXI. tc. 45—46. §., 1889 : XXVIII. tc. 26—32. §., 1891 : XV. tc. 13., 45. §., 1891 : XVII. tc. 13—15., 60. §., 1895 : XXX. tc. 36—40. §., 1896 : XXVI. tc. 6., 8., 9. §., 1900 : XVII. tc. 17—23. §., 1907 : XXVI. tc., 14., 22., 26. §., 1912 : VII. tc., 1929 : XXX. tc. 75—94. §., 43/1930. B. M., 44/1930. B. M., 1936 : III. tc., 750/1936. B. M.).

¹ A többgyermekes alkalmazottak családi pótlékának felemeléséről szóló 1937 : XIII. tc. jelen munka kiszedése után jelent meg.

7. Illetményrendszerek. Az állami és vármegyei alkalmazottak illetményei (Közszolgálati Jogszabályok Gyűjteménye I., Budapest, 1936.).

8. Nyugellátás. (1912:LXV. tc., 4.401/1915. M. E., 1921:XXXII. tc., 1921 : LXVI. tc., 1923 : XXXII. tc., 1924 : XVII. tc. 5. §., 5.100/1924. M. E., 7.000/1925. M. E., 5.300/1926. M. E., 11.000/1926. M. E., 1927 : XXIV. tc., 1., 2. §. (1), 6.670/1927. M. E., 9.000/1927. M. E., 4.200/1928. M. E., 1929 : XXX. tc. 95. §., 1930 : XVIII. tc. 9. §., 1930 : XXVI. tc. 7. §., 5.880/1931. M. E., 5.000/1931. M. E. 7.000/1931. M. E., 3.000/1932. M. E., 1.400/1933. M. E., 1934 : I. tc., 670/1934. M. E., 997/1934. M. E., 1.610/1934. M. E., 7.700/1934. M. E.). Az állami alkalmazottak nyugellátása (Közszolgálati Jogszabályok Gyűjteménye IV.), Budapest, 1937.

D) Az állam, a törvényhatóságok és községek költségvetésére és számvitelére vonatkozó jogszabályok.

1. A számvitel (1897 : XX., 1913 : XXVI., 1920 : XXVIII. 1921 : XXXIV. tc., 5.200/1924. P. M., 5.400/1924. P. M., 5.110/1899. M. E., 3.307/1915. M. E., 5.700/1920. M. E., 99.905/1923. B. M., 2.533/1925. M. E.). A kincstári számvitel és a kereskedelmi könyvvitel sajátosságai. Különbség a kincstári számvitel és a kereskedelmi könyvvitel között (4.200/1925. P. M., 7.000/1925. P. M., 158.525/1930. P. M.).

2. A költségvetés. Az állam (1897 : XX., 1913 : XXVI., 1920 : XVIII. tc.), a vármegyék (1886 : XXI., 1927 : V., 1934 : XIII. tc., 160.224/1924. B. M., 171.000/1924. B. M., 42.200/1927. B. M., 45.182/1927. B. M., 1.810/1932. M. E., 1.337/1932. B. M. eln.), a székesfőváros (1930 : XVIII., 1934 : XII., 1927 : V. tc., 171.000/1924. B. M., 42.200/1927. B. M.), a törvényhatósági jogú (1886 : XXI., 1927 : V., 1934 : XIII. tc., 171.000/1924. B. M., 42.200/1927. B. M.) és megyei városok (1886 : XXII., 1927 : V. tc., 171.000/1924. B. M., 42.200/1927. B. M.), nagyközségek és kisközségek költségvetése (1886 : XII., 1929 : II., 1929:XXX. tc., 177.200/1924. B. M., 177.500/1924. B. M., 42.200/1927. B. M., 94.101/1931. B. M., 73.188/1932. B. M., 88.301/1933. B. M., 4.000/1935. M. E., 104.000/1935. B. M., 94.990/1936. B. M.).

A költségvetés szerkezete (1897 : XX. tc., 42.200/1927. B. M.). Az állandó és változó tételek előirányzása (1897 : XX. tc., 177.200/1924. B. M.) [Személyi járandóságok, dologi természetű kiadások, bevételek (1897 : XX. tc., 101.000/1925. P. M., 1.100/1932. P. M.)]. A költségvetési előirányzat tagozata (1897 : XX. tc., 42.200/1927. B. M., 177.200/1924. B. M.). [Rendes és rendkívüli kezelés (1897 :

XX., 1920 : XXVIII. tc., 177.200/1924. B. M., 42.200/1927. B. M., 5.200/1924. P. M.). Átmeneti kiadások és beruházások (1897 : XX. tc.). Rendkívüli bevételek]. Rendes és rendkívüli kezelés felosztása [fejezetek, címek, rovatok, alrovatok és tételek (1897 : XX. tc.)]. Az állami költségvetés indokolása. A költségvetési előirányzat be-terjesztése, tárgyalása, elfogadása, illetőleg jóváhagyása (1886 : XXI., 1886 : XXII., 1897 : XX., 1913 : XXVI., 1907 : V., 1934 : XII. tc., 42.200/1927. B. M.). Felhatalmazási törvény (1897 : XX., 1913 : XXVI., 1927 : V. tc.). A községi képviselőtestületnek és a törvényhatósági bizottságnak a költségvetés körüli hatásköre (1886 : XXI., 1886 : XXII., 1929 : XXX. tc.). A kormányhatóság hatásköre a vármegyék (1886 : XXI., 1886 : XXII., 1929 : XXX. tc.), városok (1929 : XXX., 1927 : V. tc.) és községek, az alispán hatásköre városok és községek költségvetésének felülvizsgálása és megállapításának tekintetében (1886 : XXII., 1929 : XXX. tc.).

3. A költségvetés végrehajtása és a hitelek felhasználása (1897 : XX. tc.). Indemnitás, póthitel és rendkívüli hitel, előirányzat nélküli kezelés, hiteltúllépés, hitelátruházás (1897 : XX., 1913 : XXVI., 1915 : XII., 1920 : XXVIII. tc., 42.200/1927. B. M., 177.200/1924. B. M.). Hiteligénylés (1897 : XX. tc.). Hitelek rendelkezésre bocsátása a postatakarékpénztárnál nyitott csekkszám lákon (5.200/1924. P. M., 5.400/1924. P. M.). Utalványozási jog és annak gyakorlása (1897 : XX. tc.). Az utalványozás alapja (1897 : XX., 1920 : XXVII. tc., 5.200/1924. P. M.). Az utalványrendelet kellékei és annak elkészítése (1897 : XX. tc., 76.000/1929. B. M.). A számvevőség felelőssége az ellenőrzésért. Főkönyv, utalványozási (megszüntetési és térítményi) jegyzék vezetése, csekkek kiállítása (5.200/1924. P. M., 5.400/1924. P. M.).

4. A költségvetés végrehajtásából folyó vagyonkezelés (1897 : XX. tc.). Ingó és ingatlan vagyon leltára (1897 : XX. tc., 47.502/1907. B. M.). Ingatlan vagyon elidegenítés (1886 : XXII., 1897 : XX., 1929 : XXX. tc., 121.000/1929. K. M.). A Legfőbb Állami Számvevőség, a belügyminiszternek és a Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságának hatásköre a vagyonkezelés ellenőrzése terén (1870 : XVIII., 1880 : LXVI. tc., 4.600/1933. M. E., 1.155/1933. P. M.).

Az állam, illetőleg általában a közigazgatás számára szükséges dologi javak beszerzése:

a) Magánjogi alapon (1897 : XX. tc., 121.000/1929. K. M.). [Szerződések, egyezségek, versenytárgyalások; Közszállítási Szabályzat, szabványosítás (121.000/1929. K. M., 50.000/1934. K. M.)].

b) Közjogi alapon [Kisajátítás, (1881 : XLI., 1868 : I., 1876 :

XIV., 1879 : XXXI., 1885 : XXIII., 1888 : XXXI., 1929 : XVI., 1931 : XVI. tc., 7.890/1930. M. E.]].

5. Pénzbeli közszolgáltatások, mint az állam (100, 200, 300, 400, 500, 600, 700/1927. P. M. Hiv. Összeállítások, 1928 : VI., 1921 : XXXIX., 1899 : XX., 1908 : XXXVIII., 1924 : XIX. tc., 1885. évi III. Szab. H. Ö., 5.600/1924. P. M., 5.700/1924. P. M., 5.700/1926 P. M., 5.100/1931. M. E., 1914 : XLIII., 1920 : XXXIV. tc.), a törvényhatóságok (1886 : XXI., 1927 : V., 1930 : XVIII. tc., 1810/1932. M. E., 1337/1932. B. M.), a községek (1886 : XX., 1927 : V. tc., 171.000/1924. B. M.), az egyházak (1.790/91 : XXVI., 1898 : XIV., 1909 : XIII., 1913 : XXXVIII. tc., 42.049/1905. V. K. M., 49.765/1924. V. K. M., 129.283/1924. B. M.), a különböző kamarák stb. bevételi forrásai (1868 : VI. tc., 1920 : XVIII. tc.). (L. egyenkint a pénzügyi jogi részben.)

6. A köztulajdon és különböző nemei (1897 : XX. tc., 5.200/1924. P. M.). Az állami alapok, az állami igazgatás alatt álló alapok (5.380/1924. P. M., 5.360/1928. P. M., 900/1932. P. M.). Patrimoniális vagyon. A közigazgatás szerveinek használatában álló ingó és ingatlan dolgok, közhasználatban lévő köztulajdon (1897 : XX., 1886 : XXI., 1886 : XXII. tc.).

7. A közmunka (1886 : XXII. tc. 136., 164. §., 1890 : I. tc., 1920 : XII. tc. 3. §., 1926 : VII. tc. 4. §., 177.300/1924. B. M. 13. §.).

8. Pénztárak és anyagkezelő hivatalok (1897 : XX. tc., 5.200/1924. B. M.). Bevételek és kiadások teljesítése a házipénztárakban és az anyagraktárakban (1897 : XX. tc., 5.200/1924. P. M., 5.400/1924. P. M., 101.000/1925. P. M.). A pénztárnok (raktárkezelő) és ellenőr kötelessége és felelőssége (1897 : XX. tc., 5.200/1924. P. M., 5.400/1924. P. M., 5.360/1924. P. M.). Naplók és anyagszámadások vezetése (1897 : XX. tc., 5.200/1924. P. M., 5.400/1924. P. M.). Letétek kezelése (5.360/1924. P. M., 1.600/1930. P. M.).

9. Az állami adósságok (1897 : XX. tc.).

10. Zárszámadás (1897 : XX. tc.). Az állam (1897 : XX., 1913 : XXVI. tc.), a vármegyék (1886 : XXI., 1927 : V. tc., 42.200/1927. B. M.), a székesfőváros (1930 : XVIII. tc., 1934 : XII. tc., 42.200/1927. B. M.), a törvényhatósági (1886 : XXI., 1927 : V. tc., 42.200/1927. B. M.) és megyei városok (1929 : XXX. tc.), nagyközségek és községek zárszámadásai (1886 : XXII., 1927 : V., 1929 : XXX. tc., 42.200/1927. B. M.). A zárszámadások készítése, szerkezete, tárgyalása, elfogadása, jóváhagyása (1897 : XX. tc., 160.224/1924. B. M.). A belügyminiszter és az alispán, a Legfőbb Állami Számvevőszék és az országgyűlés, illetőleg a törvényhatósági bizottság, a székesfővárosi számszék és a községi képviselőtestület idevonatkozó ha-

tásköre (1870 : XVIII., 1880 : LXVI., 1886 : XXI., 1886 : XXII., 1929 : XXX., 1930 : XVIII., 1934 : XII. tc.).

2. A magyar közjog.

a) Jogforrások. Törvény (1790 : XII., 1920 : I., 1925 : XXVI. tc.), rendelet (1790 : XXII. tc. 32. §., 1912 : LXIII., 1924 : IV., 1931 : XXVI. tc.), szabályrendelet (1886 : XXII. tc. 21. §., 1929 : XXX. tc. 22. §., 1933 : XVI. tc. 28. §., 1930 : XVIII. tc. 42. §.), szokás (1790 : XII. tc., 1869 : IV. tc. 19. §.), országgyűlési házszabály (1848 : IV. tc., 1925 : XXVI. tc., az 1929. januárban életbelépett új házszabályok), nemzetközi szerződések, bírói döntvények (1890 : XXVI. tc. 21. §., 1912 : LIV. tc., 1928 : XLIII. tc. 7—10. §.).

Jogforrásaink gyűjteményei (1868 : III. tc., 1880 : LIII. tc., 1881 : LXVI. tc., 550/1924. M. E. 10. §.).

b) A magyar állam területe (1921 : XXXIII. tc.). Az állam határainak oltalma (1878 : V. tc. 127. §. 3. p.).

Országcímer, nemzeti szín, lobogó (1848 : XXI. tc., 1883 : XVIII. tc. 1., 2. §., 3.970/1915. M. E.). Nemzeti ünnepek (1891 : XIII. tc., 1924 : XIV. tc., 2.519/1925. M. E., 1927 : XXXI. tc.).

c) A magyar állam területén élő lakosság viszonya a magyar államhoz. Magyar állampolgárok. Az állampolgárság megszerzése (1879 : L. tc.), igazolása (24.565/1887. B. M.), elvesztése (1879 : L. tc.). A trianoni szerződéssel kapcsolatos állampolgársági szabályok (1921 : XXXIII. tc., 6.500/1921. M. E., 1922 : XVII. tc. 24. §., 167.335/1922. B. M.).

A magyar állampolgárság tartalma. A magyar állampolgárok jogai. Egyéni szabadságjogok, jogegyenlőség, személyes szabadság (1876 : XIV., 1878 : V., 1896 : XXXIII., 1909 : II. tc.), sajtó szabadság (1914 : XIV. tc., 5.484/1924. M. E., 1922 : XVII. tc. 6. §., 4.578/1920. M. E.), a tanítás és tanulás szabadsága (1848 : XIX., 1868 : XXXVIII., 1921 : XXX., 1926 : VII. tc.), egyesülési (1.508/1875. B. M., 1922 : XI. tc., 77.000/1922. B. M., 7.502/1923. M. E., 9.900/1923. B. M.) és gyülekezési jog (7.430/1913. B. M., 6.622/1920. M. E., 6.000/1922. B. M., 4.980/1931. M. E.), nemzetiségi (1868 : XLIV. tc., 110.478/1925. V. K. M., 1907 : XXVII. tc. 18. §., 1924 : II. tc. 1. §., 4.800/1923. M. E.) és vallásszabadság (1848 : XX., 1867 : XVII., 1868 : LIII., 1894 : XXXII., 1895 : XLII., 1895 : XLIII., 1916 : XVII. tc.), tulajdon és titok sérthetlensége (1881 : XLI., 1913 : XXIX. tc., 1878 : L. tc. 195—202. §. és 417—443. §.), kérvényezési és panaszemelési jog (1896 : XXVI. tc., 1929 : XXX. tc. 46—60. §.).

A magyar állampolgárok kötelességei. Hűség, engedelmesség (1886 : XXI. tc. 90. §., 1930 : III. tc. 57—71. §., 1930 : XVIII. tc. 68. §.), közteherviselés, honvédelem (1912 : XXX., 1912 : XXXI., 1921 : XXXIII., 1921 : XLIX., 1922 : III. tc.), tankötelezettség (1868 : XXXVIII., 1921 : XXX. tc.), adatszolgáltatás (1929 : XIX. tc.).

Külföldiek jogai és kötelességei (1903 : V. tc., 36.700/1923. B. M., 1930 : XXVIII. tc., 100.000/1930. B. M.).

d) Az állami főhatalom. Az állami főhatalom tartalma. Az állami főhatalom főszervei. Az államfő. A király (1547 : L., 1687 : II., 1687 : III., 1715 : III., 1723 : I., II., III., 1791 : III., 1867 : VII. tc.). A kormányzó (1920 : I., 1920 : XVII. tc., 2394/1920. M. E., 1921 : XLVII., 1933 : XXIII. tc.).¹ A király jogköre. A kormányzó jogköre (1920 : I., 1926 : XXII. tc.).

Kabinetiroda (1920 : I. tc. 17. §.). Testőrség (1765 : VI., 1827 : XXXVI. tc., 1867. ápr. 21-i kir. rendelet). Kitüntetések (Budapesti Közlöny 1935. évf. 296., 1936. évf. 164. sz.).

Az országgyűlés. Az országgyűlés képviselőházának és felsőházának összetétele (1925 : XXVI., 1926 : XXII. tc.). Az országgyűlési képviselői választói jog (1925 : XXVI. tc.). Az országgyűlési képviselőjelölés újabb szabályozása (1937 : VIII. tc., 38.500/1937. B. M.). A felsőház tagjaira vonatkozó jogszabályok (1926 : XXII., 1928 : XIII., 1930 : XLII. tc.). Az országgyűlés jogköre és működése. A két ház egymáshoz való viszonya (1926 : XXII. tc. 31. §.). Az országgyűlés tagjainak különleges helyzete (mentelmi jog és sérthetetlenség, a képviselőház 1867. november 18-i határozata.) A képviselői összeférhetetlenség és annak fajtái. Az összeférhetetlenségi bíráskodás fórumai (1901 : XXIV., 1925 : XXVI. tc.).

A minisztérium. A minisztérium jogállása. A minisztertanács (1848 : III., 1920 : I., 1926. XXII. tc.). A miniszterek jogállása, hatásköre. A miniszteri felelősség (1848 : III. tc.).

e) Alkotmánybiztosítékok (1715 : II., 1791 : III., 1830 : II., 1896 : XXVI., 1907 : LXI., 1928 : XLIII. tc.).

f) Önkormányzati testületek. Törvényhatóságok (1886 : XXI., 1930 : XVIII., 1934 : XII. tc.), községek (1886 : XXII. tc.).

3. A magyar magánjognak és a polgári peres és perenkívüli eljárásnak a közigazgatással kapcsolatos része.

A) A magánjognak a közigazgatással kapcsolatos részei.

1. Általános ismeretek. A magyar magánjog forrásai. A magánjog rendszere.

¹ A kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról szóló törvényjavaslat tárgyalás alatt van.

Jogszabályok területi és időbeli hatálya. Jogviszony. Jogintézmény. Diszpozitív és kogens magánjogi szabály.

2. Személyi és családi jog. Jogképesség és cselekvőképesség. A cselekvőképesség fokozatai. Cselekvőképtelenség. Kiskorú cselekvőképessége. Kiskorúság meghosszabbítása. Nagykorúsítás. Gondnokság alá helyezett személy cselekvőképessége.

Lakóhely.

Holtaknyilvánítás. Halál tényének bírói megállapítása.

Jogi személyek létesítése, képvisellete, felügyellete, megszűnése: köztestületek, közintézetek, egyesületek, alapítványok. Kereskedelmi társaságok.

A személyiség joga. Névhasználat. Cégbitorlás. Szerzői jog. Szabadalmak. Védjegy- és mintaoltalom.

Eljegyzés. Házassági akadályok. A házasság megkötése és annak anyakönyvezése. A házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő. A házasságköteléki jog alapfogalmai. (Semmis és megtámadható házasság. Nem létező házasság. Vélt házasság. A házasság megszűnése.) Névviselés, gyermektartás és gyermekek elhelyezése a házasság felbontása esetében.

A házasság személyes jogi hatásai. A házastársak közötti jogügyletek.

Rokonság és sógorság. Törvényes származás és annak megtámadása. Törvényesítés. Örökbefogadás. Rokonok eltartása. Házasságon kívül született gyermek jogállása és eltartása.

Kiskorú gyermek jogállása. Atyai hatalom.

Gyámság. A gyámrendelés esetei. Nevezett, törvényes és rendelt gyám. Gyámság viselésének kötelessége. A gyám tiszte a gyámolt személye és vagyona tekintetében, a gyám törvényes képviselletei joga. Gyámhatósági felügyelet. Ideiglenes gyám. Közgyám. A gyám felelőssége. A gyámi tiszt megszűnése.

Gondnokság. Gondnokság alá helyezés esetei. Gondnok-nevezés és kirendelés. A gondnok jogköre. Ideiglenes gondnok. A gondnoki tiszt megszűnése.

3. Dologi jog. A tulajdonjog általában. A tulajdonjog tárgya. Dolgok. Ingók és ingatlanok. Alkotórész és tartozék. A tulajdonjog tartalma. Királyi kisebb haszonvételek. Bányajog alapelvei.

Birtok és birtokvédelem. Sommás visszahelyezés. Önvédelem és önségély.

Ingatlan tulajdonának korlátai. Elidegenítési és terhelési tilalom. Elővételi és visszavásárlási jog. Szomszédjogból folyó korlátozások. Kisajátítás, ideértve a bányaiügyi kisajátítást is. Az ingatlan használatának korlátai az erdőtörvény, a mezőrendőri, a

vadászati, a halászati, a hegyközségi, a vízjogi, valamint a gyógyfürdőkről és a műemlékek védelméről szóló törvények alapján. Arányosítás. Tagosítás. Telepítés. Vitézi telek. Haditelek. Családi birtok. Oszthatatlan családi birtok.

Családi hitbizomány.

Gazdavédelem.

Ingatlan tulajdonának szerzése. Telekkönyvi átruházás és annak alakszerűsége. Elbirtoklás.

Ingók tulajdonának szerzése. Átruházás. Elsajátítás. Találás. Kincstalálás. Régészeti leletek. Elbirtoklás.

Közös tulajdon. Nemesi és úrbéri közbirtokosságok.

Szolgalmak. Telki szolgalmak. Telki szolgálom szerzése és megszűnése. Útszolgalmak és vízi szolgalmak. Személyes szolgalmak. Haszonélvezet és használat.

A jelzálogjog alapelvei. Közönséges és biztosítéki jelzálog. Jelzálog szerzése és megszűnése. Kézi zálogjog szerzése és megszűnése. Gabonajelzálog (1930 : XXVII. tc. 15. §.). Ipari jelzálog (1929 : XXIV. tc.).

Telki teher. A párbér és a kegyúri kötelezettség, mint telki teher.

A telekkönyv alakja és tartalma. Telekkönyvi bejegyzések fajai, azok hatályossága és rangsorozata. Bekebelezés, előjegyzés és feljegyzés. Előjegyzés igazolása. Lejegyzés és hozzájegyzés.

Telekkönyvi bejegyzés tárgyai. Telekkönyvi bejegyzés közgazgatási hatóságok megkeresései alapján.

4. Kötelmi jog. Szerződés és egyoldalú jogügylet. Kereskedelmi ügylet. Szerződések alakja. Semmisség és megtámadhatóság. Erkölesten és tiltott ügylet. Lehetetlen szolgáltatás és a kötelem lehetetlenülése.

Szerződési akarat hiányai. Kényszer, tévedés, megtévesztés. Színlelt ügylet. In fraudem legis ügylet. Kizsákmányoló szerződés. Uzsorás szerződés. Harmadik személy javára kötött szerződés.

A szerződést megerősítő mellékkikötés. Foglaló. Kötbér. Bánatpénz. Óvadék.

Több hitelező és több adós viszonya. Egyetemlegesség.

Kezesség. Készfizető, egyszerű és kártalanító kezesség.

Engedmény. Tartozásátvállalás. Egyesség, tartozáselismerés.

Beszámítás. Újítás. Elengedés. Egyesülés. Elévülés. Az elévülés félbeszakadása és nyugvása.

Kölcsön. Haszonkölcsön. Letét.

Vétel szabályai. Eladó szavatossága a jogért és a dolog hiányaiért. Állatszavatosság. A vétel különös nemei: vétel megtekin-

tésre vagy próbára; minta szerinti vétel: vétel a tulajdonjog fenn tartásával; elővétel, visszavásárlás, vételi jog (opció); csere.

Ajándékozás. A megajándékozott felelőssége az ajándékozó tartozásaiért.

Ellátási és életjáradéki szerződés. Kikötmény.

Bérlet és haszonbérlet. A bérbeadó és bérlő (haszonbérbeadó és haszonbérlő) jogai és kötelezettségei. A bérbeadó (haszonbérbeadó) törvényes zálogjoga. Lakásbérlet.

Szolgálati jogviszony. Bányatisztek és bányamunkások jogviszonyai. Cselédtörvény (1876 : XIII. tc.). Gazdasági cselédek (1907 : XLV. tc., 1935 : II. tc.), mezőgazdasági munkások (1898 : II., 1899 : XLII. tc.), dohánykertészek (1900 : XXIX. tc.), erdőmunkások (1900 : XXVIII. tc.), vízi munkálatoknál, valamint az út- és vasútépítésnél alkalmazott munkások (1899 : XLI. tc.), iparossegédek, iparostanoncok, gyári munkások (1884 : XVII., 1922 : XII. tc., 1936 : VII. tc.) jogviszonyai. Gazdatisztek jogviszonyai (1900 : XXVII. tc.). Kereskedősegédek és az ipari és kereskedelmi vállalatok tisztviselőinek jogviszonyai (1910/1920. M. E.). A gazdasági munkaszerződésen alapuló követelések védelme (1933 : V. tc.).

Cégvezető és kereskedelmi meghatalmazott. Vállalkozási szerződés. Fuvarozási, szállítmányozási, alkuszi szerződés. Díjkitűzés. Megbízás. Megbízás nélküli ügyvitel. Társasági szerződés. Személyi és kárbiztosítás alapelvei. Névre és bemutatóra szóló, forgatható értékpapírok. Váltó. Csekk. Utalvány. Jogalap nélküli gazdagság. A köteles gondosság fokozatai. Kártérítési kötelezettség jogalapjai.

Tiltott cselekményből eredő kötelmek. Vétőképesség. Felelősség másnak tiltott cselekményéből eredő kárért (közvetett felelősség). Államkincstár, törvényhatóság, község felelőssége a tisztviselő által okozott kárért. Közhivatalnok felelőssége a hivatali kötelességsértéssel okozott kárért.

Felelősség vétklenül okozott kárért (tárgyi felelősség).

5. Öröklési jog. Hagyaték, örökség, öröklés. Öröklőképesség. Méltatlanság az öröklésre, lemondás az öröklésről, az örökség visszautasítása.

A törvényes öröklés főelvei. A törvényes öröklés rendje. Lemenők, felmenők, oldalrokonok öröklése. Hitvestársi öröklés. Ági öröklés. Özvegyi jog.

Végintézkedésen alapuló öröklés főelvei. Közvégrendelet. Írásbeli és szóbeli magánvégrendelet. Kiváltságos végrendelet.

A végrendelet lényeges tartalma. Örökösnevezés, helyettes örökösnevezés, utóörökösnevezés. Hagyomány és végrendeleti meghagyás. Közös végrendelet. Öröklési szerződés.

Az öröklés jogi hatásai. Az örökség és hagyomány megnyílása és megszerzése.

Az örökös és hagyományos felelőssége a hagyatéki tartozásokért.

6. A csőd és a kényszeregyezés alapelvei.

B) A polgári peres és perenkívüli eljárásnak a közigazgatással kapcsolatos részei.

1. Általános ismeretek. A polgári perrendtartás fogalma, forrásai, alapelvei és rendszere. Területenkívüliség. Különbőség peres és perenkívüli eljárás közt.

A bíróságok szervezete. Bírói függetlenség. Rendes és külön bíróságok. Közigazgatási Bíróság. Hatásköri Bíróság. A rendes bíróság keretében működő különleges szervezetű bíróságok. A bíróság tagjainak kizárása. A bíróságok segédszervei: hites tolmács, állandó szakértő, kézbesítő, bírósági végrehajtó. Felügyelet a bíróságok felett.

A hatáskör és illetékesség fogalma. Hatásköri és illetékességi okok. A hatásköri összeütközések esetei csak bíróságok, valamint bíróságok és közigazgatási hatóságok közt. Mely hatóságok határozata idéz elő összeütközést? Mily határozatok idézik elő az összeütközést? Hatásköri ellentét. Ügyazonosság. Közigazgatási és bírói határozat jogerejének jelentősége a hatásköri összeütközés szempontjából. Hatásköri összeütközés bejelentésének és megállapításának hatása a további eljárásra. Az összeütközés bejelentésére hivatott hatóság. A hatásköri bíróság eljárása. (Eljárás a tárgyalási határnap előtt. Az ügy tárgyalása a hatásköri bíróság tanácsa előtt. A tényállás megállapítása. A határozat tartalma. Az eljárás költsége.) A hatásköri bíróság előtti nyilatkozat és képviselet. A közjogi és magánjogi jogviszony jelentősége a hatáskör szempontjából. A hatásköri bíróság teljesülési határozatai.

Jogsegély bíróságok és közigazgatási hatóságok között.

A fél fogalma. Perképesség és perbeli cselekvőképesség. Per-társak. Harmadik személyek részvétele a perben (főbeavatkozó, mellékbeavatkozó, perbehívás, elődmegnevezés). Meghatalmazot-

tak. Ügyvédek. Az állam, törvényhatóságok, községek, közalapítványok képvisellete; a kincstári jogügyi igazgatóság, közalapítványi kir. ügyigazgatóság. A szegénységi jog.

Percelekmények. Megállapítási per. Keresetlevél és egyéb beadványok; idézés, kézbesítés. A keresetlevél és a kézbesítés következményei. Kinek, hol és miként kell kézbesíteni? Kézbesítés a fegyveres erőkhöz tartozó személyek részére és katonai épületben.

Perérték.

Határidők és határnapok.

Rendbüntetések és bírságok.

2. A tárgyalás menetének áttekintése. A pergátló kifogások; különösen a Pp. 180. §.-ának 1. és 2. pontja.

Közjogi, közigazgatási jogi vagy büntetőjogi előkérdés (Pp. 254. §.).

Bizonyítás és valószínűsítés. Bizonyítékok. A bizonyítás terhe. Jogszabály bizonyítása. Köztudomás. Vélelem. Beismerés. Bizonyító eszközök; okirat, tanú, szakértő, szemle, a fél eskü alatti kihallgatása. Nyilvános könyvek (telekkönyv, cégjegyzék stb.). Büntető ítélet hatálya polgári perben.

3. Határozatok. Határozat a bírói (ítélet, végzés) és a közigazgatási (határozat, véghatározat, végzés) eljárásokban. A határozat jogereje.

4. Az eljárási költségek viselésének általános elvei. Jogorvoslatok a polgári perrendtartásban (fellebbezés, felfolyamodás, fellelővizsgálat, igazolás és ellentmondás, perújítás).

5. Különleges eljárások. A vagyoni jogi eljárások közül a sommás visszahelyezési, a községi bírósági és a bérleti viszonyok megszüntetése iránti eljárás.

A személyi állapotot tárgyzó eljárások közül a házassági pernek a gyermekek elhelyezésére vonatkozó rendelkezései, kereset házasság létezésének vagy nem létezésének vagy házasság érvényességének megállapítása iránt, továbbá a születés törvényességének megtámadása, a kiskorúság meghosszabbítása és a meghosszabbítás megszüntetése, a gondnokság alá helyezés és a gondnokság megszüntetése, holtnaknyilvánítás, halál tényének bírói megállapítására irányuló eljárás, az atyai hatalom megszüntetését megtámadó eljárás; elmebetegek elhelyezése zárt intézetben.

Végrehajtási és örökösödési eljárás; atyaság elismerésének megállapítására irányuló perenkívüli eljárás, anyakönyv kijavítása iránti eljárás.

4. A magyar büntetőjog és büntető törvénykezési jog a közigazgatással kapcsolatban.

A) Anyagi büntetőjog.

I. Általános rész.

Az anyagi büntetőjog fogalma, felosztása, forrásai. Törvény, rendelet, szabályrendelet. Joggyakorlat, döntvény. A büntetőjog személyi (mentelmi jog, területenkívüliség, honosság), időbeli (vonatkozó szabályok változása), területi (külföldön elkövetett bűncselekmények) és tárgyi hatálya.

A bűncselekmény fogalma; a bűncselekmények osztályozása (büntett, vétség, kihágás).

A büntetések nemei. Főbüntetések: halálbüntetés, fegyház, börtön, államfogház, fogház, elzárás, pénzbüntetés. Mellékbüntetések: pénzbüntetés, hivatalvesztés, politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése, szakképzettséget kívánó foglalkozás gyakorlatától való eltiltás, elkobzás, kiutasítás, illetőségi helyre utalás.

A gyermekek és fiatakoruak. A fiatakoruakkal szemben alkalmazható intézkedések.

Biztonsági rendszabályok. Dologház (1915 : XXI. tc.).

Szigorított dologház (1928 : X. tc.).

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése (1908 : XXXVI., 1928 : X. tc.).

A kísérlet.

A tettesség, részesség.

A szándék és gondatlanság.

A sajtójogi felelősség (1914 : XIV. tc. 32—44. §.).

A beszámítást, a jogellenességet és a bűnösséget kizáró okok (öntudatlanság, elmebetegség megzavarodása, ellenállhatatlan erő, fenyegetés, tévedés, gyermekkor, értelmi és erkölcsi fejlettség hiánya a fiatakoruáknál, jogos védelem, végszükség, jog gyakorlása, kötelesség teljesítése, különösen hatósági fegyverhasználat, parancs teljesítése). A büntetés mellőzése (1930 : XXXIV. tc. 125. §.). A súlyosbító és enyhítő körülmények.

A bűnhalmazat.

A bűnvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok. A bűnös halála, a királyi kegyelem, az elévülés; magánindítvány.

II. Különös rész.

A tényálladáski elemek és a súlyosabb vagy enyhébb minősítést maguk után vonó körülmények ismerete az egyes bűncselekményeknél.

A királyi ház bántalmazása és a király megsértése. A magyar állam határainak büntetőjogi védelme. A király bántalmazása és megsértése. Hűtlenség. Lázadás. Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelme (1921 : III. tc.). A hatóságok büntetőjogi védelme. (1914 : XL. tc. rendelkezéseinek részletes ismerete). Az alkotmány, a törvény, a hatóságok, a hatósági közegek elleni izgatás. A magánosok elleni erőszak. A polgároknak választási joga ellen elkövetett bűntettek és vétségek (1925 : XXVI. tc. X. fejezete.) A vallás és ennek szabad gyakorlata elleni bűntettek és vétségek. A személyes szabadság, a házjognak, továbbá a levél- és távirdatitoknak közhivatalnok általi megsértése (részletesen). A pénzhamisítás. A hamistanúzás és hamis eskü. Hamis vád. Szemérem elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet, 1908 : XXXVI. tc., 1925 : XIX. tc. 2. §.). A kettős házasság. A családi állásra vonatkozó bűncselekmények. Házasságkötés rendje ellen elkövetett bűncselekmények. A becsület védelméről szóló 1914 : XLI. tc. részletes ismerete. Az ember élete elleni bűntettek és vétségek. Párviadal. Testi sértés. A közegészség elleni bűncselekmények. A személyes szabadságnak megsértése magánszemélyek által. A levél- és távsürgönytitok megsértése magánszemély által. A titok tiltott felfedezése (részletesen). A magánlaksértés. Lopás (Btk. 335. §., Bn. 48., 49. §.). Rablás és zsarolás. A sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelés. Jogtalan elsajátítás. Orgazdaság és bűnpártolás. A csalás (1908 : XXXVI. tc. 50. §.). Az okirathamisítás (részletesen). Orvosi és községi hamis bizonyítványok kiállítása és használata. Bélyeghamisítás (1932 : XXI. tc.). Hitelsértés (1932 : IX. tc.). Uzsora (1932 : VI. tc.). Más vagyonának megrongálása. A gyújtogatás. Vízáradás okozása. Vaspálya, hajók, távirdák megrongálása és egyéb közveszélyű cselekmények. A robbantószer és robbanóanyag előállításával, tartásával és használatával elkövetett bűncselekmények (1924 : XV. tc.). Foglyok megszöktetése. Fegyveres erő elleni bűntettek és vétségek. A hivatali és ügyvédi bűntettek és vétségek. Közhivatalnokok fogalma, hivatali sikkasztás bűntette és vétsége, megvesztegetés, megengedett díjazás, ajándék vagy jutalom ígérése, hivatali kötelesség megszegése, hivatali hatalommal való visszaélés, felsőbbség felhívása, hivatali titok megsértése, hivatali kötelesség megtagadása. Tiltott

közlés (Bp. 20. §., 1912 : XXXIII. tc. 264. §., 1913 : VII. tc. 13. §., 1912 : LIV. tc. 96. §.). Sajtórendészeti bűncselekmények. Zugírászat (1934 : III. tc.). A légvédelem ellen elkövetett bűncselekmények (1935 : XII. tc.). A kihágásokról szóló törvény (1879 : XL. tc.) általános része és a különös rész rendszere.

B) Büntető törvénykezési jog.

I. Általános rész.

A büntető törvénykezési jog forrásai. Törvény, rendelet, szabályrendelet. Joggyakorlat, döntvény. A jogforrás személyi, időbeli, területi és tárgyi hatálya. Területenkívüliség. Személyes mentesség. Mentelmi jog. Közjogi, közigazgatási jogi vagy magánjogi előkérdés.

Büntető ügyek. Közigazgatási áthágások. Kereskedelmi vétségek. Jövedéki kihágások. Nemzetközi rendészeti kihágások.

A büntető bíróságok. A büntetőbíróságok külső szervezete. Királyi bíróságok. Közigazgatási hatóságok, mint rendőri büntetőbíróságok. Hatásköri bíróság. A büntetőbíróságok belső szervezete. A hivatalnokbírói képesség általában és a felmerült bűnügyekben (kizárás, mellőzés, bíróküldés). A bíróságok segédszervei. Szakértők, tolmácsok. A büntetőbíróság viszonya közigazgatási hatóságokhoz, egyéb hatóságokhoz, külföldi hatóságokhoz, jogsegély. A büntetőbíróságok hatásköre és illetékessége.

A felek. A vádló. Közvád, magánvád. Vádemelés mellőzése (1930 : XXXIV. tc. 105. §.). Kir. ügyészség, tiszti ügyészség. A kir. ügyészség viszonya a rendőri hatóságokhoz és közegekhez. Feljelentési kötelezettség. A terhelt és védő. Általánosságban a bizonyítás, bizonyíték (tanúvallomás, terhelt nyilatkozata, bírói szemle, szakértői szemle), a bizonyítás kényszereszközei (megidézés, bírság, elővezetés, lefoglalás, házkutatás, személymotosás).

II. Különös rész.

Eljárás a kir. törvényszék előtt. Részletesen: az előkészítő eljárás (a közigazgatási szervek és közegek szerepe az előkészítő eljárásban). Főbb vonásokban: közbenső eljárás, főtárgyalás és perorvoslatok.

Főbb vonásokban: eljárás a kir. járásbíróság előtt, eljárás a gyermekek és fiatalkorúak ügyeiben; büntető parancs; helyreigazítási eljárás (1914 : XIV. tc. 20—25. §.); a sajtóeljárás; eljárás

a nyomtatvány elkobzása iránt; eljárás ismeretlenek, távollévők és szökevények ellen; a jövedéki büntetőeljárás; a biztonsági rendszabályokra vonatkozó eljárás; kártalanítási eljárás; magánjogi igény érvényesítése, bűnügyi költség; előleges kérdések.

Részletesen: a rendőri büntetőeljárás.

A büntetésvégrehajtás. A közigazgatási szervek és közegek szerepe a büntetésvégrehajtásban. Bűnügyi nyilvántartó hivatal.

19. §. A szakvizsgák anyaga.¹

I. *Belügyi igazgatási szakvizsga.*²

1. Igazgatási és közbiztonsági rendészet.
2. Honvédelmi igazgatás.
3. Jóléti közigazgatás (közegészségügy, hadirokkant-ellátás, társadalombiztosítás, szegénygondozás, gyermekvédelem).
4. Törvényhatósági és községi önkormányzat.
5. Pénzügyi igazgatás.²
6. Gyámügy.
7. Anyakönyvi ügy.
8. Vallás- és közoktatásügyi igazgatás.
9. Földművelésügyi igazgatás.
10. Ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi igazgatás.
11. Rendőri büntetőbíráskodás.
12. Közigazgatási politika.

II. *Pénzügyi igazgatási szakvizsga.*

1. A pénzügyi közigazgatás szervezetének, feladatának és hatáskörének ismerete; az egyenes adók, a forgalmi adók és illetékek, valamint a pénzügyi és közgazdasági politikának ezekkel kapcsolatos alapismeretei; könyvviteli ismeretek a kereskedelmi joggal kapcsolatban.

2. A fogyasztási adók és jövedékek, valamint a pénzügyi és közgazdasági politikának ezekkel kapcsolatos alapismeretei; jövedéki büntetőjog.

¹ Melléklet a 2.500/1934. M. E. sz. rendelet 2. §. (1) bekezdés B) pontjához.

² A belügyi igazgatási szakvizsgához — magától értetődően — a többi igazgatási ágakra (a pénzügyi, a vallás- és közoktatásügyi, a földművelésügyi, az ipari, a kereskedelem- és közlekedésügyi igazgatásra) vonatkozó jogszabályoknak csak azok a rendelkezései szükségesek, amelyeknek ismerete a belügyi közigazgatási ügyintézésnél nélkülözhetetlen.

III. Vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsga.

1. A vallásügyi, közoktatási, közművelődési és közalapítványi igazgatás.

2. A közoktatási és közművelődési politika.

IV. Közgazdasági és közlekedésügyi igazgatási szakvizsga.

1. A földművelésügyi igazgatás és mezőgazdasági politika.

2. Az ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi igazgatás, ideértve a munkaügyet és munkásvédelmi igazgatást, valamint a posta, távbeszélő és rádió igazgatását is, továbbá ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi politika.

3. A közgazdasági és közlekedésügyi igazgatással kapcsolatos magánjogi (kereskedelmi és váltójog, fizetéseképtelenségi jog, ipari tulajdonjog, szabadalom, védjegy, mintaoltalom, kartelljog stb.) jogszabályok gyakorlati vonatkozásban.

20. §. A belügyi igazgatási szakvizsga anyaga.

1. Igazgatási és közbiztonsági rendészet.

A) Rendőri jog és szervezet.

a) M. kir. rendőrség (1881 : XXI., 1922 : VII., 1952 : XIII. tc., 6.500/1951. M. E., 5.047/1919. M. E., 90.089/1919. B. M., 59.820/1921. B. M., 5.645/1923. B. M.).

b) M. kir. csendőrség [1881 : II., 1881 : III., 1882 : X., 1895 : XXVI., 1903 : VII., 1922 : VII. tc., a m. kir. csendőrség részére kiadott szervezeti és szolgálati utasítás (Szut.), 120.403/1923. B. M.].

c) M. kir. folyamőrség és a folyamrendészet (1922 : XIV. tc., 122.295/1922. B. M., 8.270/1923. M. E., 8.970/1923. M. E.).

B) Igazgatási rendészet.

Közúti közlekedésrendészet (1929 : XXXII., 1950 : XII. tc., 250.000/1929. B. M., 261.540/1929. B. M., 118.348/1932. B. M., 120.100/1932. B. M., 120.200/1932. B. M., 124.000/1932. B. M., 127.000/1932. B. M., 157.000/1933. B. M., 159.300/1933. B. M., 162.300/1933. B. M., 163.000/1933. B. M., 200.800/1934. B. M., 201.300/1934. B. M., 194.000/1934. B. M., 179.100/1935. B. M., 179.800/1935. B. M., 180.210/1935. B. M., 60.000/1936. K. K. M., 180.600/1936. B. M.). Légi közlekedés (1921:XXXIII. tc. 128—132., 260—267.

§., 10.270/1922. M. E., 45.540/1923. K. M., 302.330/1927. B. M., 66.000/1929. K. M., 5.400/1930. M. E.). Tűzrendészet (1936 : X. tc., 180.000/1936. B. M., 180.710/1936. B. M.). Erkölesrendészet (1912 : XLIX., 1921 : XIX. tc., 245.700/1922. B. M., 160.100/1926. B. M., 233.152/1925. B. M., 155.250/1927. B. M., 151.000/1927. B. M., 172.362/1935: B. M., 178.500/1936. B. M.). Piac- és vásárrendészet (151.500/1927. B. M., 126.650/1932. B. M. szabályrendeletek). Építésrendészet (151.744/1922. B. M., 51.264/1926. B. M., 158.163/1927. B. M., 251.433/1928. B. M., 126.600/1932. B. M., szabályrendeletek). Színjátás (1848 : XXXI. tc., 64.573/1901. B. M., 109.000/1932. B. M.). Mutatványügyek. (Mutatványokról általában: 64.573/1901. B. M., 15.567/1903. B. M., 168.809/1924. B. M., 152.834/1930. B. M., 194.881/1934. B. M., 184.500/1935. B. M., 168.950/1936. B. M., 177.900/1936. B. M., 56.159/1937. P. M., birkózás, ökölvívás: 106.200/1932. B. M., 119.400/1926. B. M., rögtönzött és rendszeres tánc: 206.000/1926. B. M., 107.475/1927. B. M., 154.500/1927. B. M., 151.997/1927. B. M., zenészek: 137.000/1926. B. M., 201.000/1926. B. M., 277.079/1926. B. M.) Mozgófényképüzemek (1935 : XIV. tc. 8.454/1920. M. E., 68.800/1920. B. M., 21.765/1921. B. M., 214.470/1921. B. M., 640/1930. M. E., 180.000/1931. B. M., 7.200/1936. M. E., 174.000/1936. B. M., 175.000/1936. B. M. 178.800/1936. B. M., 179.000/1936. B. M.). Országos Mozgófényképvizsgáló Bizottság (4.500/1924. M. E., 225.000/1924. B. M., 177.000/1936. B. M.). Mozgófényképüzemek üzemvezetői és gépkezelői (3.732/1923. M. E., 7.200/1936. M. E., 111.000/1937. B. M.). Mozgófényképfelvételek (91.095/1921. B. M., 106.100/1932. B. M.). Nyilvános táncitanítás (229.230/1925. B. M., 159.544/1926. B. M., 191.219/1931. B. M., 123.600/1932. B. M., 162.000/1935. B. M., 198.098/1934. B. M.). Tornatanítás (252.098/1928. B. M.). Vívásoktatás (259.464/1929. B. M., 1.111—0—85/1929. V. K. M.). Teniszoktatás (198.800/1934. B. M.). Úszásoktatás (1100—139/1931. V. K. M., 127.202/1932. B. M.). Síoktatás (81.453/1935. V. K. M., 158.905/1935. B. M.). Adomány- könyöradománygyűjtés (1927 : XIV. tc. 14. §., 6.189/1923. B. M., 226.585/1925. B. M., 153.210/1926. B. M., 151.407/1927. B. M., 247.984/1929. B. M., 197.400/1931. B. M., 250.900/1928. B. M., 167.800/1936. B. M., 171.800/1936. B. M., 172.000/1936. B. M., 1546/1921. M. E., 1060/1925. M. E., 7305/1923. M. E., 249.278/1928. B. M., 100/1934. B. M.). Házi eselédék ügyei (1876 : XIII. tc., 71.617/1927. B. M., 248.500/1928. B. M., 328.600/1928. B. M.). Italmérési ügyek (1921 : IV., 1927 : XXXIII. tc., 101.010/1921. P. M., 94.455/1921. B. M., 27.072/1923. B. M., 151.997/1927. B. M., 122.400/1930. B. M.). Nyilvános szórakozóhelyek zárórája (9.863/

1920. M. E., 9.600/1922. B. M., 29.819/1923. B. M., 116.025/1924. B. M., 150.202/1927. B. M., 191.110/1931. B. M., 160.697/1935. B. M.). Rádióügyek (9.557/1927. K. M.). Erkölcsi bizonyítvány (4961/1927. B. M.). Magánkutató irodák (45.800/1923. B. M.). Cselédszerzők, zsidárúsok, ószeresek, házalókereskedők ellenőrzése. Rendőri intézkedések elmebetegekkel szemben. Életuntak védelme (253.000/1928. B. M.). Életmentési és hullakifogási jutalomdíjak (162.400/1926. B. M.). Vízbőlmentés (155.600/1927. B. M.). Eltűntek nyomozása. Talált és elveszett tárgyak (14.156/1872. B. M., 51.586/1896. B. M., 53.856/1898. B. M.). Idegenvezetés (193.600/1934. B. M., 5.800/1934. K. M., 5.802/1934. K. M., 5.803/1934. K. M.). Kábítószerforgalom (1935 : VIII. tc., 2.222/1934. M. E., 222/1934. B. M., 195.200/1934. B. M.). Igazolójegy (203.000/1926. B. M.). Útlevlügy (1905 : VI. tc., 8.720/1922. M. E., 74.000/1904. B. M. s az ezt módosító, kiegészítő rendeletek, 174.900/1936. B. M.). Kivándorlás (1909 : II. tc., 57.000/1909. B. M., 211.343/1931. B. M., 216.793/1931. B. M., 216.876/1931 : B. M.). Bejelentés (1879 : XXVIII., 1905 : V. tc., 7270/1930. B. M., 65.410/1930. B. M.). Légi támadás elleni védekezés (1935 : XII., 17.176/1936. H. M., továbbá Légoltalmi utasítás.). Cigányügy (15.000/1936. B. M., 257.000/1928. B. M., 141.113/1931. K. M., 198.892/1931. B. M.).

C) Közbiztonsági rendészet.

Egyesületi ügyek (1912 : LXIII., 1922 : XI. tc., 5084/1919. M. E., 4.800/1923. M. E., 7.502/1923. M. E., 1.394/1873. B. M., 1508/1871. B. M., 73.596/1918. B. M., 45.095/1922. B. M., 72.390/1922. B. M., 77.000/1922. B. M., 9.900/1923. B. M., 227.170/1925. B. M., 174.000/1928. B. M., 118.186/1927. B. M., 153.027/1936. B. M.). Gyülekezési ügyek (5481/1914. B. M., 6622/1920. B. M., 10.004/1921. B. M., 228/1893. B. M., 6.000/1922. B. M., 184.000/1928. B. M.). Sajtórendészet (1897 : XLI., 1914 : XIV., 1922 : XX., 1929 : VII. tc., 2500/1914. M. E., 1153/1920. M. E., 3.189/1920. M. E., 5.810/1920. M. E., 8.621/1920. M. E., 1.804/1927. M. E., 5.110/1931. M. E., 56.203/1922. B. M., 60.002/1923. B. M., 113.423/1926. B. M., 127.491/1927. B. M., 302.330/1927. B. M.). Külföldiek rendészete (1903 : V., 1930 : XXVIII. tc., 187.800/1923. B. M., 100.000/1930. B. M.). Határforgalom (1927 : XVII., 1929 : XLVI. tc., 5.300/1923. M. E., 7.934/1924. M. E., 11.110/1926. M. E., 11.111/1926. M. E.). Beköltözés (8.352/1920. M. E., 3.310/1924. M. E., 77.777/1926. N. M. M., 113.152/1932. B. M.). Rendőri felügyelet alá helyezés és internálás (1912 : LXIII., 1914 :

L. tc., 6976/1922. M. E., 4.352/1920. B. M., 3.000/1922. B. M., 3.820/1929. B. M.). Toloncügy (9389/1885. B. M., 73.707/1896. B. M., 32.645/1915. B. M.). Fegyver, lőszer, lőpor, robbantószerke-
 árusítása, tartása, gyártása s szállítása (1921 : XXXIII. tc. 118. §.,
 214.680/1925. B. M., 214.767/1925. B. M., 121.000/1932. B. M.); Kar-
 hatalom (4.132/1925. B. M., 25.050/1925. H. M., Szut). Nemzeti
 Munkavédelem (111.100/1921. B. M.).

D) A szorosán vett államrendészet.

Rendőri őrködés, megfigyelés és intézkedések az állami és a társadalmi rend felforgatását vagy az egyes osztályok, nemzeti-
 ségek vagy hitfelekezetek békességét közvetlenül súlyosan fenye-
 gető mozgalmak, továbbá más közveszélyes tömegmozgalmak,
 anarchisztikus és terrorisztikus cselekmények megelőzésére és fé-
 kentartására. Bérharcok és ezekkel kapcsolatos mozgalmak szem-
 meltartása. Rendőri intézkedések tömeges munkabeszünetetés — ki-
 zárás, sztrájk — idején.

E) Rendőri hatóságok és közegek részvéte a bűnügyi nyomozásban.

Anyagi büntetőjog (különösen a Btk. általános része és az azt módosító vagy kiegészítő későbbi rendelkezések).

A 150.000/1899. B. M. sz. nyomozati utasítás tüzetesen, to-
 vábbá a Bp.-nek a rendőrhatóságok eljárására vonatkozó rende-
 lkezései s az ezeket módosító vagy kiegészítő későbbi rendelkezé-
 sek. A nyomozás során felmerülő bűnügyi költségek fedezése.

Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal szervezete és feladata. (A nyilvántartás céljaira mely hatóságnak milyen adatokat kell szolgáltatnia? Miről és milyen módon szerezhető értesítés a nyilvántartásból? Nyilvántartó és személyazonosító rendszerek. Büntetések, körözések, letartóztatások nyilvántartása lap-, kartotékrendszerrel, anthropometria, daktiloszkópia, bűnügyi fénykép, személyleírás.)

Helyszíni eljárás a nyomozás során.

A rendőrhatóságok nemzetközi összeműködése bűnügyekben. Nemzetközi egyezmények, amelyek központi szervek felállít-
 ását rendelik el. (A leánykereskedés és fajtalan közlemények el-
 nyomása. A pénzhamisítás megakadályozása. A kábítószerekkel
 való visszaélés leküzdése.) Nálunk mely hatóságok látják el e
 szervek tennivalóit?

2. Honvédelmi igazgatás.

A katonai közigazgatás fogalma és részei. Védrendszerek (hadkötelezettség, milícia, önkéntes belépés).

Katonai kiegészítési szervezet. Polgári és katonai kiegészítési hatóságok a háború előtt és után.

A hadkötelezettségen alapuló kiegészítési rendszer (lásd a hatályonkívül helyezett 1912:XXX. tc.), elméleti ismertetése és pedig:

a) Az állítási és szolgálati kötelezettség. Ujoncállítás. Állítás-köteles kor és korosztályok. A tényleges és nem tényleges szolgálati kötelezettség.

b) A fegyveres erő kiegészítése. Ujonlétszám, ujoncjutalék. Ujoncmegajánlási jog.

c) Hadkötelesek összeírása. Ujoncállítási előmunkálatok. Állítási lajstrom.

d) Fősorozás, utósorozás, sorozóbizottságok összetétele, feladata és eljárása. Sorozóbizottsági határozatok. Felavatás. Vegyes és katonai felülvizsgálat.

e) Kedvezmények a szolgálati kötelezettség tekintetében.

f) Kivételes tényleges szolgálat. Fegyvergyakorlati kötelezettség.

g) A fegyveres erő kötelékéből való elbocsátás esetei.

h) A nem tényleges állományú egyének nyilvántartása. Népfelkelési kötelezettség. Hadmentességi díj kötelezettség.

Jelenlegi fegyveres erőnk. A honvédség szervezete, legfelsőbb vezetés, honvéd vegyesdandár parancsnokságok.

Jelenlegi hadkiegészítési rendszerünk (1921:XLIX., 1922:III. tc.). A hadkötelezettség és az önkéntes jelentkezés rendszere közötti alapvető eltérés. A békeszerződésnek a véderőrendszert illető alapvető rendelkezései.

Az önként vállalt szolgálati kötelezettség tartama, kezdete és végének időpontja. A szabadságolt viszony. A legénységi állományba való felvétel kellékei. E kellékek igazolásánál a polgári kiegészítési hatóságok közreműködése. (Belépési bizonyítvány.) Korhatárok és korengedély. Erkölcsi érdemtelenség.

Toborzás. A közigazgatási hatóságok közreműködése a toborzásnál. Az avatóbizottságok működési köre, összetétele és feladata. Az avatóbizottság elé állók részére adható toborzási igazolvány. A felavatás és az erről szóló „felavatási igazolvány“.

A felavatottakat bevonulásuk előtt terhelő korlátozások és e korlátozások áthágóinak büntetése. A behívási parancs iránti en-

gedetlenség és a vállalt kötelezettség alól fondorlattal való kibúvás büncselekményei, azok bírósága és büntetése.

Behívás és bevonulás, különös tekintettel a polgári közigazgatási hatóságok közreműködésére.

A szolgálati kötelezettség letelte előtt történő elbocsátás törvényellenes felavatás címén. A szolgálati kötelezettség letelte előtt történő szabadságolás egyéni érdekekből (gazdasági okokból). A szabadságoltak jelentkezési kötelezettsége és nyilvántartása.

A honvédség, vámőrség, folyamőrség és csendőrség kötelékében szolgálatot teljesített legénységi állományú egyéneknek a köz- és magánszolgálatban alkalmazásáról szóló 1931 : III. tc. és annak gyakorlati végrehajtása.

A katonai beszállásolás fogalma és szabályozása (1879 : XXXVI., 1895 : XXXIX. tc.). Állandó és ideiglenes, közös és egyenkénti beszállásolás. A beszállásolásra jogosítottak. A beszállásolás kötelezettsége és költsége. Laktanyák, gyakorlóterek és elemi löterek. A beszállásolási ügyekben illetékes hatóságok.

A katonai előfogatozás fogalma és szabályozása (1844 : IX. tc. 13. §.). Az előfogatokkal megtehető távolság. Az igénybevétel időtartama. Előfogatozási ügyben illetékes hatóságok. A kötelezettséget megtagadókkal szemben követendő eljárás. Előfogatozásért járó térítés és az előfogatozásból eredő kártérítési követelések.

A hadiszolgáltatások fogalma (lásd a hatályonkívül helyezett 1921 : LXVIII. tc.-et.). Személyes, dologi és vegyes hadiszolgáltatások. A hadiszolgáltatási kötelezettség kezdete és megszűnése. A hadiszolgáltatásokért járó térítések. A hadiszolgáltatások igénylése és kivétele.

Lovak és járművek szolgáltatása, háború esetén (lásd a hatályonkívül helyezett 1912 : XLIX tc.-et.). A nyilvántartás. A nyilvántartólap fogalma és célja. A szállítási eszköz fogalma. A lóbehívás. Felhívás a szállítási eszközök átengedésére.

3. Jóléti közigazgatás.

(Közegészségügy, hadirokkantellátás, társadalombiztosítás, szegénygondozás, gyermekvédelem).

A) Egészségügyi közigazgatás.

Az egészségügyi közigazgatás lényege.

I. Az egészségügyi közigazgatás szervezete.

1. A közegészségügy központi igazgatása. A belügyminiszter egészségügyi közigazgatási hatásköre (1876 : XIV. tc. 6., 165—168. §., 1936 : I., 1936 : IX. tc.). Az országos Közegészségi Tanács szervezete és hatásköre (1936 : IX. tc. 15. §.). A m. kir. Közegészségügyi Intézet hatásköre (1925 : XXXI. tc.). A kerületi közegészségügyi felügyelők szolgálata (119.000/1913. B. M.).

2. A törvényhatóságok egészségügyi közigazgatási szervezete (1876 : XIV. tc. 153., 154., 157., 159. §., 1936 : I. tc.). A törvényhatósági bizottság, a kisgyűlés (1876 : XIV. tc. 159. §., 1929 : XXX. tc. 22. §.), a közigazgatási bizottság (közegészségügyi albizottság, 7.890/1930. M. E.) közegészségügyi hatásköre. A törvényhatóság első tisztviselőjének (alispán, polgármester), a járási főszolgabírónak hatásköre (1876 : XIV. tc. 154., 157. §.). A hatósági orvosi szolgálat (1936 : IX. tc., 666/1936. B. M., 670/1936. B. M., 750/1936. B. M., 900/1936. B. M.).

Budapest székesfőváros egészségügyi közigazgatási szervezete; a polgármester, tisztifőorvos, kerületi előljáró, kerületi tisztiorvos, kerületi orvosok, a kerületi választmány közegészségügyi hatásköre (1930 : XVIII., 1893 : XXXIII. tc., 1936 : I. tc. 13., 14., 59. §., 600/1936. B. M. 22. §., 1936 : IX. tc.).

3. A községek egészségügyi közigazgatási szervezete (1908 : XXXVIII., 1936 : IX. tc.). A községi képviselőtestület és előljáróság közegészségügyi teendői. A községi (kör) orvosok alkalmazása és hivatalos teendői (1908 : XXXVIII., 1936 : IX. tc., 900/1936. B. M., 950/1936. B. M., 268.600/1936. B. M.). A községi bábák alkalmazása, illetményeik és teendőik (1908 : XXXVIII. tc. III. cím, 1928 : II. tc., 1.414/1928. N. M. M., 45.000/1930. N. M. M., 3.500/1930. N. M. M.). A községi halottkémek képesítése, alkalmazása és teendőik (1876 : XIV. tc. 109—110. §., 31.025/1876. B. M.). A községi húsvizsgálók alkalmazása, képesítése és hivatalos teendőik (100.000/1932. F. M. 82—96. §.). A községek közegészségügyi teendői szegényellátás, egészségvédelem, gyermekvédelem, fertőző betegségek leküzdése és egészségügyi rendészet terén (1908 : XXXVIII. tc. I. cím).

II. Az egészségügyi közigazgatás feladatai.

1. A talaj, levegő, víz és a lakások egészségügye. A jéggyűjtés és árusítás szabályai (17.233/1934. K. M.). A len- és kenderázatok

kijelölése (77.777/1925. F. M.). A vízjogi törvény fontosabb egészségügyi rendelkezései (1913 : XVIII. tc.).

2. Az iparegészségügyre vonatkozó fontosabb jogszabályok: a sütőipar (1925 : XV., 1929 : V. tc., 59.667/1924. K. M., 93.608/1928. K. M., 102.183/1928. K. M.), a látszerész ipar (68.400/1925. K. M.), a tejipar (19.300/1925. F. M.), a sebkötöző szerek iparszerű előállításának (52.533/1926. K. M.) fontosabb közegészségügyi vonatkozású szabályai.

A gyárak közegészségügyi ellenőrzése (65.057/1925. N. M. M.). Az iparban foglalkoztatott gyermekek és nők védelme (1928 : V. tc.).

A lúgkő és mérgek árúsítása (98.982/1928. K. M., 111.005/1894. B. M.). Kártékony állatok irtásánál követendő eljárás.

3. Az emberi élelmezésre és közvetlen használatra szolgáló tárgyak közegészségügye. Az egészségre ártalmas tápszerekkel, italokkal, tárgyakkal való elbánás (lefoglalás, elkobzás, megsemmisítés). A hatósági tápszervizsgálat, vegykísérleti állomások (1895 : XLVI. tc., 31.026/1876. F. M., 38.286/1896. F. M.).

A hús és húsneműek egészségügyi felügyelete (vágóhidak felállítása, élőállatok vizsgálata, húsvizsgálat, mészárszékek stb., 1928 : XIX. tc., 100.000/1932. F. M., 121.118/1913. F. M.).

A szeszesitalok ellenőrzése (502/1922. N. M. M.).

Méregtartalmú használati tárgyak és festékek felügyelete (34.652/1889. B. M., 35.556/1905. K. M.). A gyanús gombafélékkel szemben követendő eljárás (87.224/1916. B. M.).

4. A gyermekek és iskolák közegészségügye. Az egészség védelme az állami gyermekvédelem rendszerének keretében (1901 : VIII., 1901 : XXI. tc., 1/1903. B. M., 2.000/1925. N. M. M., 123.000/1930. N. M. M.). A gyermekek hatósági egészségügyi védelme: a) gyógyítási kötelezettség, b) csecsemők és kisdedek felügyelete, dajkaság (1876 : XIV. tc. 19—35. §., 50.000/1899. B. M.). A kisded-óvodák, iskolák egészségügyi felügyelete (44.000/1894. V. K. M., 1868 : XXXVIII., 1921 : XXX. tc., 31.055/1901. V. K. M.). Az ifjúság védelme szeszesitalok terén (1927 : XXXIII. tc., 329.609/1928. B. M.).

5. Balesetek és foglalkozásbeli ártalmak elhárítása. Életmentés, segélynyújtás balesetknél (1876 : XIV. tc. 59—42. §.). A mentőegyesületek (91.551/1926. N. M. M.). A vízbőlmentés szabályozása (155.600/1926. B. M.), az első segélynyújtásnál követendő eljárás (108.421/1927. N. M. M.). Az ipari és gyári alkalmazottak baleset elleni védelme (1927 : XXI. tc.). A vasuti és hajózási egészségügy

(1876 : XIV. tc. 77—79. §.). A hajóforgalom egészségügyi ellenőrzése (1.340/1924. M. E.).

6. Betegellátás ügye:

a) Orvosok gyakorlatára vonatkozó rendelkezések (1936 : I., 1936 : IX. tc., 900/1936. B. M.). A tisztiorvosi képesítés szabályozása (22.925/1919. N. M. M.). A szakorvosi képesítés szabályozása (237.600/1936. B. M., 239.800/1936. B. M.). Kórházi és gyógyintézeteki orvosok gyakorlatának szabályozása (1.300/1932. N. M. M.). Orvosok díjazása (1936 : I. tc. 39. §., 1936 : IX. tc. 4. §., 11. §. (2), 21. §., 300/1935. B. M.).

b) A gyógyszerészi gyakorlat, működés és eljárás szabályozása (1876 : XIV. tc. 124—138. §., 252.627/1934. B. M., 260.510/1934. B. M.). A gyógyszertárak nevei, a gyógyszertárak felállításánál, átruházásánál, bérbeadásánál és kezeltetésénél követendő eljárás (22.370/1885. B. M., 141.000/1926. N. M. M., 239.400/1935. B. M.). Kézi gyógyszertárak engedélyezése és gyógyszer kiszolgáltatási köre (232.900/1935. B. M.). A gyógyszertárak hatósági felügyelete (75.641/1893. B. M.). A gyógyszertárak berendezésének és felszerelésének szabályai (260.520/1934. B. M.). A nyilvános gyógyszertárak árusítási körének szabályozása (260.560/1934. B. M., 260.570/1934. B. M.). A közgyógyszerellátás lényege és eljárási szabályai 400/1932. N. M. M.). A hivatalos laboratóriumi vizsgálatokhoz szükséges tartályok kiszolgáltatásának rendje (40.701/1930. N. M. M.). A gyógyszerkülönlegességek és egységes összetételű gyógyszerek gyártásánál és forgalombahozatalánál követendő eljárás (90.000/1903. B. M., 120.170/1903. B. M., 200/1933. B. M.); Gyógy- és mérgezőszerekkel való kereskedelem szabályozása (111.005/1894. B. M.). Kábítószeres hatósági felügyelete (1930 : XXXVII., 1933 : VIII. tc., 776/1933. B. M., 5.199/1932. B. M., 2.222/1934. M. E., 222/1934. B. M.).

c) A baba-gyakorlat szabályozása (1876 : XIV. tc. 49—51. §., 1908 : XXXVIII. tc. III. cím, 1928 : II. tc., 1.414/1928. N. M. M.).

d) A fogászmesteri és fogtechnikusi gyakorlat szabályozása (27.633/1919. N. M. M., 150.000/1924. N. M. M., 43.500/1931. N. M. M., 1936 : I. tc. 57. §.).

e) A kórházak és gyógyintézetek igazgatása (6.000/1931. M. E., 1.300/1932. N. M. M.). A kórházigazgatás mai rendszerének jellemzése. A kórházak és gyógyintézetek osztályozása (a köz-, magán- és orvosi gyógyintézetek) és a létesítésüknél követendő hatósági eljárás szabályozása. A közkórházi jelleg lényege. A nyilván-

nos betegápolás jelenlegi rendszere. A betegszállításnál követendő eljárás (1.300/1952. N. M. M. 25. §.).

f) Az elmebetegek elhelyezésének módja (állami, közkórházi elmebeteg osztályok, magán elmeógyógyintézetek, családi ápolás); hetero- és homofamiliáris rendszer (községi ápolás). Elmebetegek közkórházba szállításánál, felvételénél és elbocsátásánál követendő eljárás (1876 : XIV. tc. 71—76. §., 1912 : LIV. tc. 19—20. §., 1.300/1952. N. M. M. 19—20. §., 1908 : XXXVIII. tc. 1. §., 145.903/1908. B. M.).

7. Fertőző betegségek elleni védekezés. A fertőző betegségek elleni védekezés nemzetközi szabályai (1950 : XXXIII., 1951 : I. tc., 157.091/1924. N. M. M., 444/1953. B. M.). A fertőző betegségek bejelentésénél és a hatósági laboratóriumi vizsgálatok igénybevételénél követendő eljárás (1876 : XIV. tc. 28—34. §., 80—83. §., 36.500/1950. N. M. M., 40.700/1950. N. M. M., 6.405/1914. B. M.). Az orvosok gyógyítási kötelezettségének szabályozása járványok idején. M. kir. tiszti főorvosok és m. kir. tiszti orvosok rendkívüli intézkedési joga járványok fellépésének vagy terjedésének megakadályozása céljából [1956 : IX. tc. 22. §. (2)]. Járványorvosi kirendelés (1876 : XIV. tc. 84—90. §., 1928 : II. tc.). A köztisztaság biztosításának módja. A hatósági közegek teendői járvány idején (76.796/1918. B. M., 110.000/1911. B. M., 156.810/1927. B. M.). A diftéria és hastífusz elleni védekezés közigazgatási vonatkozásai (212.000/1935. B. M., 209.300/1935. B. M.). A trachoma elleni védekezés szabályozása (1886 : V. tc., 110.000/1905. B. M.). A védhímlőoltás szabályai és az oltási körök alakításának módja (1876 : XLV. tc. 92—99. §., 1887 : XXII. tc., 40.180/1887. B. M.).

8. Gyógyfürdők, éghajlati gyógyintézetek, gyógyhelyek és üdülőhelyek engedélyezésének és felügyeletének szabályai (1929 : XVI. tc., 500/1951. N. M. M., 2.810/1951. M. E., 2.820/1951. M. E.). Gyógyvizek, természetes és mesterséges ásványvizek felügyelete (1929 : XVI. tc., 500/1951. N. M. M.). A szikvizgyártás szabályai (67.007/1928. K. M.).

9. A halottkémlés és a temetkezés általános szabályai (1876 : XIV. tc. 109—115. §., 31.025/1876. B. M.). Exhumálásnál és hullaszállításnál követendő eljárás (25.857/1906. B. M., 76.347/1926. Kü. M., 4.020/1928. M. E.). A rendőri hullavizsgálat szabályai (78.879/1887. B. M.). A temetők és sírboltok létesítésének szabályai, temetőrendészet (1876 : XIV. tc. 116—122. §.).

III. A népbetegségek elleni megelőző küzdelem mai állása.

Az egészségügyi közigazgatási politika irányelvei. Az egészségügyi statisztika jelentősége a megelőzés szempontjából.

B) Gondozó igazgatás.

I. Közjótékonyági igazgatás.

Társadalmi és önkormányzati tényezők szerepe a szegényügy rendezésében. Különböző szegénységélyezési rendszerek (egri norma stb.); segélyezés és munkaalkalom-nyújtás; megelőző szegénygondozás.

A közsegélyezésre vonatkozó jogszabályok; szegényügyi hatóságok és eljárás (6.000/1931. M. E.). A nyomorenyhító akciók (1922 : I. tc. 29. §.). Szükséglakások (4.180/1932. M. E.). A működés tekintetében más igazgatási ágakhoz tartozó szegénységélyezési ügyekre (ingyenes betegellátás, gyermekvédelem) vonatkozó jogszabályok.

Hadikölcsonkötvények tulajdonosainak karitatív támogatása (1928 : XXXIII. tc. 14. §., 1929 : XXXV. tc., 4.600/1928. és 5.600/1928. N. M. M., 5710/1929. M. E.); fix kamatozású értékpapírok és takarékbetétek elértéktelenedése címén adott kivételes támogatás.

II. Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem.

A gyermekvédelem felosztása: általános és igazságügyi gyermekvédelem. Általános gyermekvédelem; anya-, csecsemő- és gyermekvédelem, az árvák védelme, a házasságon kívül született gyermekek védelme, az anyagilag és erkölcsileg elhagyott gyermekek védelme, a hadiárvák védelme, a munkában, foglalkozásban lévő gyermekek védelme, az egészségügyi gyermekvédelem, a testi, szellemi és erkölcsi fogyatékoságban szenvedő gyermekek védelme.

Igazságügyi gyermekvédelem: az igazságügyminisztérium felügyelete alatt kifejtett gyermekvédelem, a fiataikorúak bíróságának és a fiataikorúak felügyelő hatóságának működése, a társadalmi egyesületek patronage-tevékenysége (1908 : XXXVI., 1913 : VII. tc.).

A magyar anya- és csecsemővédelmi szervezet működése és jogszabályszerű keretei, az anya- és csecsemővédőnői személyzet

képzése (95.000/1902. B. M., 155.840/1917. B. M., 97.000/1928. B. M., 45.000/1929. N. M. M., 45.652/1929. I. M., 56.970/1930. B. M.). A szülés előtti és alatti védelem (szülések ellenőrzése, szülésznő alkalmazása).

Anya- és gyermekvédelem a gyámügyi közigazgatásban (házasságon kívül született gyermekek gyámhatósági védelme a 3.982/1916. M. E. sz. rendelettel kapcsolatban, fiatalokú nők fokozott magánjogi védelme).

A kiseddóvás ügyei. a) A kiseddóvó intézetek munkaköre, szervezete és felügyelete (1936 : XXIII., 1891 : XV., 1913 : XL., 1929 : XXX., 1930 : XVIII. tc., 44.0000/1892. V. K. M., 151.686/1921. V. K. M., 1.050/1936. B. M.).

b) A kiseddóvónők alkalmazása, illetményei, fegyelmi ügyei, nyugdíjazásuk (1913 : XXXIX., 1915 : XL., 1922 : VI., 1924 : XXVIII., 1928 : II., 1930 : XLVII. tc., 73.776/1907. V. K. M., 150.000/1915. V. K. M., 20.500/1914. V. K. M., 700/1922. V. K. M., 865—1—70/1930. V. K. M., 865—5—1—158/1931. V. K. M., 3.000/1932. V. K. M., 81.900/1932. V. K. M., 69.030/1934. V. K. M.).

Az elhagyott gyermekek védelmére vonatkozó jogszabályok (1901 : VIII. és XXI. tc., 1/1903. B. M. körrendelet az elhagyott gyermekek védelméről, 2.000/1925. N. M. M., 6.000/1931. M. E.). A gyermekmenhelyek szervezete és működése; családi nevelés, beteg vagy különös gondozásra szoruló (gyenge, testi és szellemi fogyatkozásban szenvedő) gyermekek védelme.

Egyéb igazgatási ágakkal kapcsolatos gyermekvédelmi feladatok (gyermekek egészségének védelme az 1876 : XIV. tc. alapján, iskolaegészségügy). A társadalombiztosítással kapcsolatos gyermekvédelem: anyasági segélyek, képességvizsgálat, árvaság esetére való biztosítás. A különböző foglalkozási ágakban dolgozó kiskorúak védelme (1922 : XII., 1928 : V. tc., 139.428/1930. K. M., 150.443/1930. K. M., 1.000/1932. M. E., 33.469/1933. K. M., 7.500/1935. M. E.). Gyógypedagógiai közigazgatás. Az iskolából kikerült ifjúság védelme: kötelező testnevelés, leventeintézmények és a kapcsolatos társadalmi mozgalmak; ifjúsági vöröskereszt és cserkészlet.

III. Társadalombiztosítás.

A magyar társadalombiztosítás rendszere. (A betegségi és baleseti kötelező biztosításról szóló 1927 : XXI. tc., az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról

rendelkező 1928 : XL. tc., valamint az ezeket kiegészítő és módosító 9.090/1931. M. E., 9.600/1932. M. E., 6.000/1933. M. E., 6.500/1935. M. E. és 1250/1936. M. E. rendeletek főbb rendelkezései.). A betegségi biztosítás célja és köre. A kötelező és az önkéntes, valamint az önkéntes továbbfizetéssel történő biztosítás. A biztosítási járulék. A betegségi biztosítás segélyei. A baleseti biztosítás célja és köre. A baleseti járulékok és a baleseti díjak. A balesetbiztosítási járadékok és segélyek. Az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló biztosítás célja és köre. A biztosítási járulékok. Az öregségi biztosítás alapjai.

A magyar bányanyugdíjbiztosítás rendszere. (Az 1925 : XXXIV. tc. alapján kiadott 4.400/1926. M. E. rendelet és az azt kiegészítő rendeletek főbb rendelkezései.) A bányanyugdíjbiztosítás járulékei és szolgáltatásai.

A magyar társadalombiztosítást ellátó intézetek (OTI., MABI stb., 1927 : XXI. tc. 93. §.). A biztosítási intézetek önkormányzata. A biztosító intézetek tisztviselői és orvosai. A biztosító intézetek felett gyakorolt állami felügyelet.

A társadalombiztosítás egészségügyi, szociális és gazdasági hatásai. A társadalombiztosítás szerepe a megelőző társadalmi gondozásban.

A közszolgálati alkalmazottak a betegségi biztosításban (2.300/1928. M. E.). Az állami alkalmazottak és nyugdíjasok ellátása az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap terhére (700/1935. M. E.).

A közszolgálati alkalmazottaknak baleset esetére ellátása a nyugdíjtörvénynek, valamint a nyugdíjtörvénnyel azonos ellátást biztosító jogszabályoknak alapján.

A közszolgálati alkalmazottak öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére ellátása (5.630/1928. M. E., 600/1929. M. E., 3.550/1929. M. E., 2.100/1933. M. E.).

A társadalombiztosítási bíráskodás nagy vonásokban (1932 : IV. tc.).

IV. Az agrár lakosság biztosítása.

Az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet és a mezőgazdasági munkásbiztosítás nagy vonásokban (1900 : XVI., 1902 : XIV., 1912 : VIII., 1922 : II., 1936 : XXXVI. tc., 70.000/1934. F. M.).

V. *A hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvaik ellátására vonatkozó szabályok.*

A hadigondozottak előnyeire vonatkozó jogszabályok. (1933 : VII. tc., 9.300/1933. M. E.). A hadiárva intézetek.

VI. *A lakásügy igazgatása.*

Városba tolulás; Budapest és a többi városok háborúelőtti lakásínsége, összehasonlítva a külföld városaival; a falusi népesség lakásviszonyai; lakáspolitikai. A háztulajdon korlátozására vonatkozó jogszabályok (1.500/1932. M. E.); a lakástermelés előmozdítására vonatkozó jogszabályok, ideértve a falusi lakosság lakásigényeinek kielégítését is (1907 : XLVI., 1923 : XXXIV., 1927 : XIX., 1930 : XLI. tc.).

VII. *A külföldiek rendszete.*

A külföldiek rendszetére és a beköltözésre vonatkozó jogszabályok (1903 : V., 1930 : XXVIII. tc., 100.000/1930. B. M., 113.132/1932. B. M.).

C) *Munkaügy.*

I. *A munkásmozgalom általában.*

A munkásmozgalom tényezői. A szakszervezetek. A szervezkedési szabadság. A munkabérrendszerek. A munkaviszályok (1932 : VIII. tc. 27. §., 7. §. 6. p.). A bérkiüzdelem (1884 : XVII. tc. 162—164. §., 1923 : XXXII. tc. 21. §., 6.405/1925. M. E.). A munkások harci eszközei. A munkaadók védekezése. A sztrájk (55.154/1904. B. M., 1914 : XVII. tc.) és szabályozása (1884 : XVII. tc. 162—164. §., 73.623/1921. K. M.). Az egyezkedés és a döntőbíráskodás. A kollektív szerződések.

II. *Törvényes munkásvédelem.*

Tanoncok, segédek, gyárimunkások (1922 : XII. tc., 1884 : XVII. tc. 8—121. §., 1936 : VII. tc. 20—24. §.). Törvényes felmondási idő (1875 : XXXVII. tc., 1.910/1920. M. E.). Munkaközvetítés (1916 : XVI., 92.815/1916. K. M.). Nők, gyermekek és fiatalok védelme (1928 : V., 1921 : IV., 1922 : XXIII., 1937 : I. tc.). Sütőipari munka (1923 : XV. tc., 1928 : V. tc. 39. §.). Éjjeli ipari munka szabályozása (1923 : XVI. tc.). Ipari balesetvédelem és iparfelügyelet (1884 : XVII. tc. 121. §., 1893 : XXVII., 1911 : V. tc.,

1925 : XV. tc. 14. §.). Ipartestületi munkaügyi bizottságok (1936 : VII. tc. 30. §.). Munkaügyi bíraskodás (1925 : VIII. tc. 54. §., 9.180/1920. M. E., 25.900/1925. I. M.). Ipari munka vasárnapi szünete (1891 : XIII. tc.). Üzleti záróra. A munkaidőnek és a legkisebb munkabérnek megállapítása (6.660/1935. M. E.).

III. *A munkásvédelem szervei.*

Iparfelügyelők. Munkaközvetítő hivatal. A munkásbiztosítás szervei (l. a társadalombiztosításnál). Munkabérmegállapító bizottságok (52.000/1935. K. M.). Munkaügyi hivatalok. Nemzetközi munkaügyi egyezmények. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal szervezete és működése (1921 : XXXIII. tc. XIII. rész.).

4. *Törvényhatósági és községi önkormányzat.*

A) A vármegyei közigazgatás.

Vármegyék alakítása, egyesítése, megszüntetése, területük változása.

A vármegyék közigazgatása. A vármegyék hatásköre. 1. Önkormányzat (szabályrendeletalkotás, költségvetés megállapítása, pótdókiivetés, tisztviselőválasztás). 2. Az állami közigazgatás közvetítése. 3. Politikai jogok gyakorlása.

A gyámhatóság gyakorlása (1886 : XXI. tc. 13. §.). Törvények és kormányrendeletek végrehajtása (1886 : XXI. tc. 18. §.). Felírási jog a kormányrendeletek ellen (1886 : XXI. tc. 19. §.). A felsőbb rendelkezés végrehajtásának megtagadása (1886 : XXI. tc. 20. §.). Garanciális panaszjog (1907 : LX. tc.). Különbség a garanciális panaszjog és az 1896 : XXVI. tc. 84. §-ában biztosított panaszjog között.

Törvényhatósági bizottság (1929 : XXX. tc. 1—21. §. és 1933 : XVI. tc. 31., 35. §.). Tagjai. A tagok száma. Törvényhatósági választójog és választhatóság. Kizáró okok és összeférhetetlenség. Választókerületek alakítása. Legtöbb adófizetők és összes választók névjegyzéke. Tagok (póttagok) választása (kiküldése) a legtöbb adófizetők közül, az összes választók közül. Érdekképviseleti kiküldöttek. Örökös tagok. A megbízás időtartama. Jogorvoslat a választás (kiküldés) ellen. Választás több tagság között. Igazoló választmány. Összeférhetetlenségi bizottság. Tagság megszűnése.

A törvényhatósági bizottság közgyűlésének hatásköre (1929 :

XXX. tc. 22. §.). A közgyűlés szakbizottságai. A közgyűlés összehívása, ülései, elnöke és annak jogköre. Tárgysorozata. Indítványok. Interpellációk. Tanácskozás és határozathozatal. Érdekelttség. Széksértés. Tagok kizárása a közgyűlésről. Méltatlanná válás a tagságra. A közgyűlés tanácskozási rendjének biztosítása. Ügyrend. Közgyűlési jegyzőkönyv hitelesítése (1929 : XXX. tc.). A közgyűlés határozatainak végrehajtása.

A törvényhatósági kisgyűlés (1929 : XXX. tc. 34. és 35. §.). Elnöke. Tagjai. A tagok (póttagok) választása. Előadók. Ülései és ügyrendje. Tagság elvesztése. Hatásköre. Határozatainak végrehajtása.

A főispán jogállása. (Jogai az állami közegeket illetően. Jogai a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozóan. Jogai a törvényhatósági tisztviselők tekintetében. Kinevezési joga (1886 : XXI. tc., 1929 : XXX. tc., 1936 : X. tc.).

Az alispán. Tennivalói a közigazgatás vezetése körül. Kormányrendeletek végrehajtásával kapcsolatos jogai és kötelességei. Utalványozási joga. Fegyelmi jogköre. Rendbüntetési joga. Felügyeleti jogköre és kötelessége.

A vármegyei főjegyző, aljegyzők, a vármegyei főügyész és a főszolgabírák tennivalói. A vármegyei árvaszék szervezete. Alkalmazottai.

A vármegyei tisztviselők alkalmazása. Választott és kinevezett tisztviselők. Kijelölő választmány. A szavazás rendje. A vármegyei tisztviselők és bizottsági tagok felelőssége és kártérítési kötelezettsége.

A vármegyei tisztviselők szolgálati viszonyaira és illetményeire vonatkozó rendelkezések (7.000/1925. M. E. 50—56. §., 1929 : XXX. tc. 68—74. §.). Elméleti és gyakorlati képzés (1929 : XXX. tc. 65., 67. §., 1933 : XVI. tc. 39. §.). A már alkalmazásban levő tisztviselők képzése. Fizetési osztályokba sorozása, előléptetése és személyi pótlékban való részesítése. Illetményei. Mellékfoglalkozása. Lemondása (1929 : XXX. tc. 79. §.).

Tisztviselő ellen; rágalmozás vagy becsületsértés üldözésére felhatalmazás (1914 : XLI. tc. 9. §., 172.457/1914. B. M.).

Hivatali titoktartás alóli felmentés (1896 : XXXIII. tc. 204. §., 1911 : I. tc. 298. §.).

Fegyelmi eljárás a vármegyei tisztviselők ellen (1929 : XXX. tc. 75—94. §., 82.560/1931. B. M., 74.610/1932. B. M.). Rendbüntetés. A fegyelmi eljárás okai. A fegyelmi eljárás megindítása. A fegyelmi eljárás megindítására jogosultak. Felfüggesztés. Vizsgáló-

biztos. Fegyelmi vizsgálat. Közvádoló. Fegyelmi hatóságok és azok szervezete. Illetékesség. Delegálás. Fegyelmi tárgyalás és határozathozatal. Fegyelmi büntetések. Jogorvoslatok. Fegyelmi büntetés erkölcsi hatálya. Elévülés. Eljárás büncselekmény esetében.

A vármegyei ügyviteli szabályzat (125.000/1902. B. M.). Gyámügyi ügyviteli szabályzat (128.000/1902. B. M.). Szolgálati viszonyok; kötelességek és jogok; felügyelet.

Központi ügyvitel. Kezelés, ügyek elintézése. Közgyűlés és bizottságok elé tartozó ügyek előkészítése, előadása, kezelése, közérdekű határozatok és szabályrendeletek kihirdetése, ügyiratok kiselejtezése. Előadók tevékenységének ellenőrzése. Vármegyei hivatalos lap.

Járási ügyvitel. Vezetés, ügyek elintézése, ügyiratok kiselejtezése, hivatalos és szaklapok kezelése, előadók tevékenységének ellenőrzése, tudakozó lapok, vármegyei hivatalos lap, határidő nyilvántartás és sürgetés.

Kormányhatósági jogkör az önkormányzati igazgatás tekintetében. Önkormányzati közigazgatási eljárás és ügyvitel megvizsgálása (1886 : XXI. tc. 4. §.). Határozatok jóváhagyása (1886 : XXI. tc. 5. §.). Határozatok felülvizsgálása és megsemmisítése (1886 : XXI. tc. 10. §.). Szabályrendelet jóváhagyása (1886 : XXI. tc. 11—12. §.). A törvényhatósági bizottság feloszlatása (1929 : XXX. tc. 36. §.).

Vármegyék háztartása. (1924 : IV. tc. 2. §. b) és a) mell. A II. 6. (2)—(6) és B. V. (1) és (6), 160.224/1924. B. M., 1927 : V. tc. 42., 45., 46. és 48. §., 42.200/1927. B. M., 1.810/1932. M. E., 1.537/1.932. B. M.)

Költségvetések. 1. Vármegyei költségvetés. 2. Háztartási költségvetés. 3. Nyugdíj-költségvetés. 4. Alapok költségvetése.¹ Vármegyei költségvetés megállapítása. Vármegyei póttadó. Vármegyei alapok feletti rendelkezés és azok igénybevétele. Utalványozási jog. Utalványozási időszak. Póthitel. Hitelátruházás. Zárszámadás. Pénztári és számvevőségi tennivalók ellátása.

A törvényhatósági közigazgatási bizottság (1876 : VI. tc.) plénuma és albizottságai. A bizottság (albizottságok) tagjai, elnöke, előadói, ülései, a bizottság (albizottságok) hatásköre. A közigazgatási bizottság viszonya a kormányhoz, viszonya a törvényhatósághoz. A közigazgatási bizottság tagjainak kötelezettségei és felelőssége. A közigazgatási bizottság ügyviteli szabályzata (127.000/1902. B. M.).

¹ 198.000/1937. B. M. a Törvényhatósági közjóléti alap és közjóléti bizottság létesítése.

B) A törvényhatósági jogú városok közigazgatása.

Törvényhatósági jogú várossá alakulás (1886 : XXII. tc. 150. §.). Törvényhatósági jogú városok hármaskörre (1886 : XXI. tc. 2. §.). Gyámhatóság gyakorlása (1886 : XXI. tc. 13. §.). Törvények és kormányrendeletek végrehajtása (1886 : XXI. tc. 18. §.). Felírási jog a kormányrendeletek ellen (1886 : XXI. tc. 19. §.). A felsőbb rendelkezés végrehajtásának megtagadása (1886 : XXI. tc. 20. §.). Garanciális panaszjog (1907 : LX. tc.). Különbség a garanciális panaszjog és az 1896 : XXVI. tc. 84. §.-ában biztosított panaszjog között.

Törvényhatósági jogú város területének változásai (átcsatolás, átkebelezés stb.; 1886 : XXII. tc. 163.). Helynevek (1898 : IV. tc.). Település. Községi kötelékbe felvétel. Községi illetőség. Községi kötelékbe való utalás.

Törvényhatósági bizottság (1929 : XXX. tc. 1—21. §. és 1935 : XVI. tc. 31., 33. §.). Tagjai. A tagok száma. Törvényhatósági választójog és választhatóság. Kizáró okok és összeférhetetlenség. Választókerületek alakítása. Legtöbb adófizetők és összes választók névjegyzéke. Tagok (póttagok) választása (kiküldése) a legtöbb adót fizetők közül, az összes választók közül. Érdekképviseleti kiküldöttek. Örökös tagok. A megbízás időtartama. Jogorvoslat a választás (kiküldés) ellen. Választás több tag-ság között. Igazoló választmány. Összeférhetetlenségi bizottság. Tagság megszűnése.

A törvényhatósági bizottság közgyűlésének hatásköre (1929 : XXX. tc. 22. §.). A közgyűlés szakbizottságai. A közgyűlés összehívása, ülései, elnöke és annak jogköre. Tárgysorozata. Indítványok. Interpellációk. Tanácskozás és határozathozatal. Érdekeltség. Széksértés. Tagok kizárása a közgyűlésről. Méltatlanná válás a tagságra. A közgyűlés tanácskozási rendjének biztosítása. Ügyrend. Közgyűlési jegyzőkönyv hitelesítése (1929 : XXX. tc.). A közgyűlés határozatainak végrehajtása.

A törvényhatósági közigazgatási bizottság (1876 : VI. tc.). Plénuma és albizottságai. A bizottság (albizottság) elnöke és annak jogai. Tagjai. Előadói. A közigazgatási bizottság viszonya a kormányhoz. Vízonya a törvényhatósághoz. A tagok kötelessége és felelőssége. Határozatainak végrehajtása. A közigazgatási bizottság ügyviteli szabályzata (127.000/1902. B. M.).

Törvényhatósági kisgyűlés (1929 : XXX. tc. 34. és 35. §.). Elnöke. Tagjai. A tagok (póttagok) választása. Előadók. Ülései és

ügyrendje. Tagság elvesztése. Hatásköre. Határozatainak végrehajtása.

Főispán jogállása. Jogai az állami közegeket illetően. Jogai a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozóan. Jogai a törvényhatósági tisztviselők tekintetében. Kinevezési joga (1886 : XXI. tc., 1929 : XXX. tc., 1936 : X. tc.),

Polgármester jogállása. Hatásköre (1886 : XXI. tc. 75. §., 1929 : XXX. tc. 44. §. stb.).

A törvényhatósági jogu városok szervezetének megállapítása szabályrendelet útján (1886 : XXI. tc. 77. §.). A szervezeti szabályrendelet főbb rendelkezései, főleg a polgármesteri ügyvitel beosztását illetően. (Osztályok. Számvevőség. Adóhivatal. Házipénztár. Iktató, kiadóhivatal. Irattár [levéltár]. Hatósági Munkaközvetítő Hivatal [1916 : XVI. tc.]. Hordójelző hivatal.)

Árvaszék. Főügyész. Községi bíraskodás.

Hivatali ügyrend megállapítása (5.500/1929. M. E., Hivatali ügyrendről szóló szabályrendelet).

Hivatalok felállítása és megszüntetése.

Törvényhatósági jogú városi tisztviselők (választottak és kinevezettek). Elméleti és gyakorlati képezés (1929 : XXX. tc. 65. és 67. §., 1933 : XVI. tc. 39. §., 1912 : LVIII. tc.). A tisztviselők választása. (Tisztújítószék.) Kijelölő választmány (1929 : XXX. tc. 68. §., 1886 : XXI. tc. 82. §.). A tisztviselők kinevezése (1929 : XXX. tc. 68. §., 1936 : X. tc. 1. §.). Helyettesítés. Tisztviselők és egyéb alkalmazottak létszámviszonyai (1912 : LVIII. tc., 5.600/1925. B. M. és Szervezési Szabályrendelet). Illetményei (5.600/1925. B. M., 1927 : V. tc. 49. §.). Nyugalomba helyezése (1929 : XXX. tc. 74. §., 1934 : I. tc., nyugdíjszabályrendelet). Tisztviselőket és egyéb alkalmazottakat és azok özvegyeit és árváit megillető ellátási díjak (5.600/1925. B. M.). A tisztviselők rokonsági összeférhetetlensége (1886 : XXI. tc. 78. §.). Tisztviselők mellékfoglalkozása (1929 : XXX. tc. 72. §., 4.600/1933. M. E. 33. §.). Tisztviselő állásáról való lemondás (1929 : XXX. tc. 79. §.).

Tisztviselők elleni fegyelmi eljárás (1929 : XXX. tc. 75—94. §., 82.560/1931. B. M., 74.610/1932. B. M.). Rendbüntetés. A fegyelmi eljárás okai és megindítása. A fegyelmi eljárás elrendelésére jogosultak. Felfüggesztés. Fegyelmi vizsgálat. Közvádoló indítvány és arra észrevétel. Fegyelmi hatóságok. Illetékesség. Delegálás. Fegyelmi ügy tárgyalása és határozathozatal. Fegyelmi büntetések. Jogorvoslatok. A fegyelmi büntetés erkölcsi hatálya. Elévülés. Eljárás büncselekmény esetében. Az alkalmazottak anyagi és büntetőjogi felelőssége.

Tisztviselő elleni rágalmazás vagy becsületsértés üldözésére felhatalmazás (1914 : XLI. tc. 9. §., 172.457/1914. B. M.).

Hivatali titoktartás alóli felmentés (1896 : XXXIII. tc. 204. §., 1911 : I. tc. 298. §.). Kisegítő alkalmazottak felfogadása (5.600/1925. B. M., 83.411/1929. B. M.).

A törvényhatósági jogú városok háztartása. Városi vagyon és annak nemei. A város által kezelt vagyon. Alapok, alapítványok. Intézetek. Üzemek. Üzemek létesítése (1931 : XXI. tc. 34. §.). A város jövedelmei. (A vagyon jövedelme, jogok [vadászati jog] jövedelme, átengedett közszolgáltatások, községi pótdó. Egyéb közszolgáltatások. Díjak. Vámok. Illetékek. Üzemek feleslegei stb.) A jövedelem felhasználása. Közszolgáltatások megállapítására és kivetésére való jogosultság alapja (1927 : V. tc. 45. §.). Használati díjak és járulékok megállapítása (1912 : LVIII. tc. 12. §.). Városi vagyon kezelése. (Bérbeadás, haszonbérbeadás, házi kezelés, tőkepenzек gyümölcsöző elhelyezése.) Üzemek és vállalatok kezelése. Üzemek, vállalatok felülvizsgálása a Közérdekeltségek Felügyelő hatósága által (4.600/1933. M. E., 900/1933. P. M., 1.115/1933. P. M.).

Szállítások, munkálatok, beszerzések körüli eljárás (Közszállítási Szabályzat, 50.000/1934. K. M.). Hazai beszerzés kötelezettsége (1931 : XXI. tc. 18. §.).

Vagyonleltár. Cselekvő és szenvedő leltár elemei. Leltári vagyon értékelése. Vagyonváltozások nyilvántartása. Hitelműveletek. (Speyer kölcsönök.) Háztartási költségvetés (pótköltségvetés) szerkesztése, megállapítása, jóváhagyása. Pótdó kivetése. Gazdálkodás a költségvetés keretében. Hitelátruházás. Költségvetési hitelek felhasználása. Utalványozás. Felelősség a költségvetési keret betartásáért.

Számvitel. (Közgazgatási számfejtés. Előírás. Pénztári számfejtés. Naplóvizsgálat. Könyvelés. Főkönyvek). Pénztári kezelés. (Lerovás. Naplózás. Pénztárvizsgálat.) Számadás összeállítás, megállapítása és felülvizsgálata. Számadók felelőssége. Számadási per.

Alapok és önálló vagyonkezelésű üzemek költségvetése és számadása.

Közszolgáltatások behajtása.

Szabályrendeletek. Szervezési, választókerületekről szóló, közgyűlési ügyrendről szóló, kisgyűlési ügyrendről szóló, hivatali ügyrendről szóló, a törvényhatósági bizottsági tagságból kizáró okokról szóló, nyugdíjról, az egyes üzemekről szóló, építésügyi, járdaburkolási, lakbérleti, vigalmi adóról szóló, fogyasztási

adókról szóló, illetékekről szóló, áramszolgáltatási, ingatlan vagyónátruházási illetékekről szóló, piaci helypénzekről szóló, ásványvíz és szikvizadóról szóló, ebtartási, húsvizsgálati díjakról, vágóhid használati díjakról, temetőkről szóló szabályrendelet.

A törvényhatósági jogú városok üzemei és vállalatai. Villanyvilágítási, gázmű, csatorna, vízmű, téglagyár, községi takarékpénztár, zálogintézet, mozgóképszínház, szeszfőzde, nyomda, fürdő stb.

Községi bizonyítványok kiállítása (ártatlansági, vagyoni, erkölcsi, 4.961/1927. B. M.).

Városszabályozási, telekfelosztási ügyek.

Építési ügyek. Építésrendőri ügyek (1937 : VI. tc., építési szabályrendelet).

Kézbesítési ügy (1901 : XX. tc. 25—30. §., 4.600/1902. M. E.).

Beszállásolás. Karhatalom kirendelése.

Központi választmány (1925 : XXVI. tc. 15—23. §.).

Kormányhatósági jogkör az önkormányzati igazgatás tekintetében. Önkormányzati közigazgatási eljárás és ügyvitel megvizsgálása (1886 : XXI. tc. 4. §.). Határozatok jóváhagyása (1886 : XXI. tc. 5. §.). Határozatok felülvizsgálása és megsemmisítése (1886 : XXI. tc. 10. §.). Szabályrendelet jóváhagyása (1886 : XXI. tc. 11—12. §.). Illetékek, helypénzek, vámok és új adók szedésének megengedése (1886 : XXI. tc. 15. §.).

Kormányrendelet végrehajtásának külön elrendelése és a törvényhatósági határozat végrehajtásának eltiltása (1886 : XXI. tc. 19. §.). Közegészségügyi intézmények (üzemek) létesítése, fejlesztése céljából díjak, járulékok, közszolgáltatások behozatalára kötelezés (1912 : LVIII. tc. 12. és 13. §.). Költségvetés jóváhagyása, zárszámadás megvizsgálása (1927 : V. tc. 42., 46. §.). Háztartás (üzemek stb.) gazdálkodása, pénzkezelés és számvitel megvizsgálása [1886 : XXI. tc. 4. §., 1927 : V. tc. 48. §. (1)]. Pénzügyi ellenőr kiküldése [1927 : V. tc. 48. §. (2)]. Kölcsönök felvételének jóváhagyása (1886 : XXI. tc. 5. §.). Üzemek létesítésének megengedése (1931 : XXI. tc. 54. §.). A th. bizottság feloszlata (1929 : XXX. tc. 36. §.).

C) Budapest székesfőváros közigazgatása.

Központi igazgatás, Budapest székesfőváros törvényhatóságának önkormányzati joga és hatósági joga (1930 : XVIII. tc. 1., 2. §.).

A főváros közigazgatási beosztása [1930 : XVIII. tc. 3. §. (4), (5)].

Országgyűlési képviselői és törvényhatósági választói kerületek [3.100/1922. M. E., 1930 : XVIII. tc. 16. §., 1934 : XII. tc. 2. §.(3)].

A törvényhatóság hatóságai: főpolgármester, önkormányzati hatóságok.

A főpolgármester szerepe és hatásköre a törvényhatóságban (felügyeleti, ellenőrző, fegyelmi és kinevezési jog, 1930 : XVIII. tc. 6., 8., 10., 19., 27., 29., 31., 33., 35—40., 51., 60., 62., 93., 98., 101., 104., 1934 : XII. tc. 1., 5., 9., 11., 15., 16. §.). A főpolgármesteri állás betöltése (1934 : XII. tc. 1. §.).

Önkormányzati hatóságok. A törvényhatóság jogállása (1930 : XVIII. tc. 1—2. §.). A törvényhatósági választójog (1930 : XVIII. tc. 13—22. §.).

A törvényhatósági bizottság összetétele (1934 : XII. tc. 2. §., 1930 : XVIII. tc. 11. §.). Tagjai (az összes választók közül választottak, érdekképviseleti tagok, örökös tagok, hivatalból tagok stb.).

A törvényhatósági bizottság közgyűlése és annak hatásköre (1930 : XVIII. tc. 28—31. §., 1934 : XII. tc. 3., 6., 8., 10., 13., 16., 18., 21—26. §.). A törvényhatósági bizottság tagjainak összeférhetlensége (1930 : XVIII. tc. 26—27. §.). Törvényhatósági bizottsági tagságból kizáró okok (1930 : XVIII. tc. 25. §.).

A közgyűlés elnöke és annak jogai (1930 : XVIII. tc. 29., 35. §.). A közgyűlések fajtái és a közgyűlés összehívása (1930 : XVIII. tc. 30. §.).

Állandó szakbizottságok és külön bizottságok. A szakbizottságok összetétele és hatásköre (1930 : XVIII. tc. 33. §., 1934 : XII. tc. 5. §.).

Külön bizottságok és ezeknek hatásköre: központi választmány (1925 : XXVI. tc. 15—23. §.), igazoló választmány (1930 : XVIII. tc. 12. §., 1934 : XII. tc. 9., 24. §.), összeférhetlenségi bizottság (1930 : XVIII. tc. 27. §.), kegyúri bizottság [1930 : XVIII. tc. 33. §., 1934 : XII. tc. 5. §. (4)], kijelölő választmány (1930 : XVIII. tc. 60. §. és 1934 : XII. tc. 15. §.), üzemi választmány (1934 : XII. tc. 21., 24. §.).

A közigazgatási bizottság összetétele, feladata és hatásköre (1876 : VI. tc., 1930 : XVIII. tc. 6. §. (2), (4), 1934 : XII. tc. 24., 27. §.).

A polgármester jogállása, hatásköre (1930 : XVIII. tc. 15—17., 24., 27., 29., 31—33., 36., 40., 48—49., 51., 53—56., 60., 61., 63., 71—72., 76—78., 80—82., 88., 95., 98—99., 101., 104., 1934 : XII. tc. 3—5., 7—8., 13., 15—16., 18—23., 25., 26. §.).

A polgármesteri állás betöltése (1954 : XII. tc. 13. §.).

A polgármester helyetteseinek, az alpolgármestereknek jogállása (1930 : XVIII. tc. 24. és 29. §., 30. §. (5) c) pont, 33. §. (2), (6), 36. §. (2), 49. §. (3), (5), 63. §., 1954 : XII. tc. 5., 13., 15., 16. §.).

A polgármesteri ügyosztályok száma és az ügyosztályokat vezető tanácsnokok hatásköre [1930 : XVIII. tc. 24. §. (1), 49. §., 1954 : XII. tc. 13. §. (1)].

A tiszti főügyész és a tiszti főorvos hatásköre (1930 : XVIII. tc. 12., 18., 22—24., 27., 29., 33., 36—38., 50., 104. §., 1954 : XII. tc. 5., 13., 15., 21. §., 1930 : XVIII. tc. 24. §. (1), (2), 36. §. (2), 50. §. (2), (3), 1954 : XII. tc. 13. §.).

Az árvaszék szervezete és hatásköre 1877 : XX. tc., 1925 : XXXV. tc., 7740/1925. M. E., (1930 : XVIII. tc. 6. §., 1954. XII : tc. 13. §.).

Számszéki igazgató (1930 : XVIII. tc. 51. §., 1954 : XII. tc. 11., 12. §.). Számszék szervezete.

A számvevőség és a főszámvevő feladata és hatásköre (1930 : XVIII. tc. 51. §. (1), (2), (4), 69. §. (2), 78. §. (2), (3), 82. §. (1), 1954 : XII. tc. 13. §.).

A pénztár szervezete és hatásköre (1930 : XVIII. tc. 51. §., 71. §. (1), (3), 80—83. §., 1954 : XII. tc. 13., 18. §.).

A székesfőváros háztartása. A székesfőváros vagyona (1930 : XVIII. tc. 68. §.). Vagyonleltár (1930 : XVIII. tc. 69. §.). Vagyon bérbeadása (1930 : XVIII. tc. 70. §.). Pénzkészletek gyümölcsöztetése (1930 : XVIII. tc. 71. §., 1954 : XII. tc. 18. §.). Vagyonelidegenítés. Vagyonszerzés (1930 : XVIII. tc. 72. §., 1954 : XII. tc. 8. §.).

Költségvetés, zárószámadás (1930 : XVIII. tc. 73., 75., 76., 77., 78., 79. §.). Kölesönök (1930 : XVIII. tc. 74. §., 1954 : XII. tc. 19. §.).

Intézetek, közintézmények, közművek (1930 : XVIII. tc. 84. §.). Üzemek (1930 : XVIII. tc. 87. §., 88. §., 1954 : XII. tc. 20., 21., 22., 23. §.).

Ügyosztályokhoz tartozó különböző hivatalok, intézmények és üzemek: Statisztikai hivatal (1930 : XVIII. tc. 15. §. (2), (4), 24. §. (1), (2), 1954 : XII. tc. 13. §., 2.060/1911. közgyűlési határozat 116—126. §., 5.760/1954. M. E.), levéltár (1929 : XI. tc., 2.060/1911. közgyűlési határozat 114—115. §., 319/1899. közgyűlési határozat), központi adószámveteli hivatal (2.060/1911. közgyűlési határozat 111—115. §.).

Közegészségügyi intézmények: közkórházak, tüdőbeteggondozó intézetek, közegészségügyi és bakteriológiai intézet

(828/1929. közgyűlési határozat), fertőtlenítő intézet (430/1910. közgyűlési határozat), temetkezési intézet (843/1925. közgyűlési határozat), köztemetők, kötelező ravatalozás. Köztisztasági hivatal. Állategészségügyi telep.

Közélelmezési intézmények: közvágóhidak, kenyérgyár, élelmiszerelárusító üzem, lóhúsiüzem, vásárcsarnokok (696/1892., 686/1894., 971/1894., 1.560/1899., 705/1928., 892/1928. közgyűlési határozat), vegyészeti és élelmiszervizsgáló intézet (882/1898. közgyűlési határozat). Vásárigazgatóság.

Jóléti intézmények: árvaházak, árvaházi üdülőtelepek (946/1928., 534/1929. közgyűlési határozat), bölcsődék, gyermekotthonok (428/1929. közgyűlési határozat), napközi kisedotthon, iskolai gyermeknyaralattatás és tejakció (924/1922., 526/1929., 803/1922. közgyűlési határozat), szeretetházak, menhelyek (619/1891. közgyűlési határozat), népszállók, népfürdők (1.658/1911. közgyűlési határozat), Duna-fürdők, lakásügyi intézmények: bérházak, kislakásos bérházak, kislakásos telepek, szükséglakások, városzéli telep (358/1932. közgyűlési határozat), fővárosi alkalmazottak segítőalapja (162/1931. közgyűlési szabályrendelet).

Közlekedési vállalatok: Budapest Székesfővárosi Közlekedési R. T. (villamos vasút, földalatti vasút, autóbusszüzem, sikló, fogaskerekű vasút és a HÉV vasút, 1722/1922. közgyűlési határozat).

Közoktatási intézetek: óvodák, elemi, polgári, felső kereskedelmi, reáliskolák és gimnáziumok, felsőbb zeneiskola és zene-tanfolyam, pedagógiai szeminárium, gyógypedagógiai nevelőintézet, kertészeti és gazdasági iskolák, napközi otthonok, diák-szállók, tanoncotthonok, iparostanonciskolák, kereskedőtanonciskolák, női ipariskolák, iskolai gyermekvédelem.

Kulturális intézmények: könyvtár és annak fiókjai (1.392/1911. közgyűlési határozat), múzeumok, képtár, középkori kőemléktár, iskolán kívüli népművelés, állat- és növénykert.

Gazdasági jellegű intézmények és üzemek: házinyomda, anyagvizsgáló intézet, útügyi intézet, kertészet, javadalmi intézőség, anyagszertár, erdő- és mezőgazdasági hivatal, idegenforgalmi hivatal, gyógyfürdők és gyógyforrások, ásványvízüzem, Gellért-szálló, hirdetővállalat, Duna-parti felügyelőség, hordó-jelző hivatal.

Tűzoltóság.

Hitelintézetek: Községi Takarékpénztár (274/1928. közgyűlési határozat), Kisipari Hitelintézet R. T. (842/1916. közgyűlési határozat).

Vízvezetéki és világítási üzemek: vízművek, gáz- és elektro-

mos művek (1930 : XVIII. tc. 105. §. (2), (3), 1934 : XII. tc. 13. §. (15), (16), 21.—23. §.).

Kerületi közigazgatás. A kerületi előljáró (1930 : XVIII. tc. 55. §.). A kerületi előljáró jogállása és hatásköre. Az előljárók munkaköre (1930 : XVIII. tc. 55—56., 101. §., 1937 : III. tc. I. Fejezet). A kerületi előljáró alá rendelt tisztviselők és más alkalmazottak [1930 : XVIII. tc. 54. §. (1), (2)]. A kerületi városbíró jogállása és hatásköre [1930 : XVIII. tc. 56. §.). A kerületi választmányok összetétele, feladata és hatásköre [1930 : XVIII. tc. 55. §. (6), 1934 : XII. tc. 8. §. (2)].

Kormányhatósági felügyelet. A kormány felügyeleti joga és annak gyakorlási módja (1930 : XVIII. tc. 92. §.). Közgyűlési határozatok felülvizsgálása (1930 : XVIII. tc. 93. §.). Szabályrendeletek (1930 : XVIII. tc. 94. §.), költségvetés (1930 : XVIII. tc. 95. §.), zárószámadás és a vagyonmérleg felülvizsgálása (1930 : XVIII. tc. 96. §.). Kormányhatósági engedély egyes háztartási intézkedésekhez (1930 : XVIII. tc. 97. §.). Végrehajtási köteleesség, felírási és panaszjog (1930 : XVIII. tc. 98. §.). A törvényhatósági bizottság feloszlata (1930 : XVIII. tc. 99. §., 1934 : XII. tc. 24. §.). Miniszteri biztos kiküldése (1934 : XII. tc. 23. §.).

Tisztviselői pragmatika. A fogalmazási szakon működő közigazgatási tisztviselők elméleti és gyakorlati képezése s erre vonatkozó törvényes rendelkezések (1929 : XXX. tc. 65., 67. §., 1933 : XVI. tc. 39. §.). Tisztviselők mellékfoglalkozásai, összeférhetetlenség (1929 : XXX. tc. 72. §., 1930 : XVIII. tc. 63. §.). Fegyelmi, magánjogi és büntetőjogi felelősség (1929 : XXX. tc. 75—94. és 1930 : XVIII. tc. 64—67. §.). Fegyelmi eljárás, fegyelmi hatóságok és azoknak szervezete (1929 : XXX. tc. 75—94. §., 1934 : XII. tc. 17. §., 82.560/1931. B. M., 74.610/1932. B. M.). Lemondás (1929 : XXX. tc. 79. §.). Az új nyugdíjtörvény (1934 : I. tc.) fontosabb rendelkezései.

Fővárosi Közmunkák Tanácsa (1870 : X. tc., 1937 : VI. tc.). Fővárosi pénzalap (1870 : X. tc.).

Építésügyi szabályzat (1870 : X. tc.).

D) A községi (megyei városi) közigazgatás.

A községek nemei. Kisközség, nagyközség, megyei város. Községek szövetkezése. Körjegyzőség, orvosi, állatorvosi stb. körök. Községi hatóság. Községi határ. Községi határváltozások. Községi szervezeti változások: községalakulás, átalakulás. Megyei város átalakulása th. jogú várossá (lásd Miskolc 1907 : LI. tc.).

Községek visszafejlesztése. Községi önállóság megszüntetése. Községek egyesítése. Átkebelezés feltételei (1886 : XXII. tc.). Községnevek és helynevek (1898 : IV. tc.). Telepítés (1894 : V. tc., 1936 : XXVII. tc.).

Település. Községi kötelékbe felvétel. Községi illetőség, annak jelentősége az önkormányzatban, a közigazgatási és rendőri jogban (illetőségi helyről való eltávolítás stb.). Az illetőségszerzés módjai. Község kötelékébe való beutalás. Felvételi díj. Illetőségi eljárás.

A község jogi képviselőtének különleges esetei (1886 : XXII. tc. 115—117. §.).

A községi szervezet. Szervezési szabályrendelet. Választóközönség. Választókerületek. Képviselőtestület. Választott, legtöbb adófizető és hivatalból tagok. Képviselőtestületi tagok választása. Legtöbb adót fizető tagok névjegyzékének összeállítása. Választói névjegyzék összeállítása. Igazoló választmány. Jogorvoslat a névjegyzékek tekintetében és a tagok választása ellen. Rokonsági összeférhetetlenség. Megyei városi képviselőtestület tagjainak összeférhetetlensége [1929 : XXX. tc. 97. §. (5)]. Alakuló gyűlés, rendes és rendkívüli gyűlések. Elnök. Előadó. Meghívó. Érdekeltség. Tisztújítás. Helyettesítés. Tárgyalás. Határozathozatal. Szavazás. Rendfenntartás, széksértés. A képviselőtestületi tagok felelőssége (1886 : XXII. tc.).

Előljárárság. Az előljárárság tagjai. Előljárársági állások betöltése. Bírói tisztség kötelező elfogadása. A megbízatás tartama. Az előljárárság minősítése. Megyei városi tisztviselők képzése (1929 : XXX. tc. 65., 67. §., 1935 : XVI. tc. 59. §., 1912 : LVIII. tc.): Községi közigazgatási tanfolyamok (1900 : XX. tc.). Községi segéd- és kezelőszemélyzet. Irodai és más alkalmazottak. A községi előljárárság és alkalmazottak anyagi és fegyelmi felelőssége. Fegyelmi eljárás. Tisztviselő elleni rágalmozás és becsületsértés üldözésére felhatalmazás (1914 : XLI. tc. 9. §., 172.457/1914. B. M.). Hivatali titoktartás alóli felmentés (1896 : XXXIII. tc. 204. §., 1911 : I. tc. 298. §.).

A községi előljárárság és alkalmazottak illetményei. A rendszeres állású alkalmazottak illetményszabályzata (62.000/1926. B. M.). A megyei városi közigazgatási tisztviselők és egyéb alkalmazottak létszámviszonyai, illetményei, továbbá az ezeket és az ezek özvegyeit és árváit megillető ellátási díjak (5.600/1925. B. M., 1912 : LVIII. tc.). Kisegítő alkalmazottak felfogadása megyei városban (5.600/1925. B. M., 83.411/1929. B. M.). Lemondás a tisztviselői állásról (1929 : XXX. tc. 79. §.). Tisztviselők nyugdíja-

zása (1929 : XXX. tc. 74. §., 1934 : I. tc.). Nyugdíjszabályrendelet a megyei városokra nézve (5.600/1925. B. M.).

A község hatásköre. Önkormányzati hatáskör. A megyei városok különleges hatásköre (1886 : XXII. t.-c. 22. §.). Községi belügyek. Törvényhatósági felügyelet és ellenőrzés. Jóváhagyást igénylő határozatok. A törvényhatóság beavatkozása a község ügyeibe. Községi képviselőtestület feloszlatása. A törvényhatósági megbízott jogai. A községi határozatok végrehajtása.

A törvények, rendeletek végrehajtására való köteleesség. Község bíraskodás. Anyakönyvvezetés. Közadók és más közszolgáltatások végrehajtása, átruházott gyámhatósági hatáskör. Közigazgatási segédszolgálat. Községi bizonyítványok. Nevezetesebb (ártatlansági, vagyoni, erkölcsi stb.) bizonyítványok. Jegyzői magánmunkálatok.

Községi ügyvitel. Ügyviteli szabályzat a községi és körjegyzők részére (126.000/1926. B. M., 5.500/1929. M. E.). Megyei városoknál a hivatali ügyrend megállapítása (Hivatali ügyrendről szóló szabályrendelet és 5.500/1929. M. E.).

Községi háztartás. Községi vagyon, annak nemei: jövedelmező és nem jövedelmező vagyon. Vadászati jog. Intézetek és üzemek. Üzemek létesítése (1931 : XXI. tc. 34. §.). A községi vagyon jövedelmének felhasználása. A község által kezelt vagyon. Alapok, alapítványok. A község jövedelmei. Megyei városoknál az 1886 : XXII. tc. 132. és az 1912 : LVIII. tc. 12. és 13. §.-a alapján szedhető külön közszolgáltatások, használati díjak, járulékok, díjak, illetékek. Községeknek átengedett állami adók. Természeti szolgáltatások. Beszállásolás. Előfogatállítás. Községi közmunka, annak különböző nemei. Tüzoltás. Közmunkaváltság. Községi póttadó. Közszolgáltatások megállapítására és kivetésére való jogosultság alapja (1927 : V. tc. 45. §.).

Vagyon elidegenítése. Vagyon megvédése hivatalból. Községi vagyonkezelés. Bérbeadás, haszonbérbeadás, házikezelés, tőkepénzek gyümölcsötetése. Érdekeltségek vagyonának kezelése. Üzemek, vállalatok kezelése. Szállítások, munkálatok, beszerzések körüli eljárás (Közszállítási Szabályzat; 50.000/1934. K. M.). Hazai beszerzés kötelezettsége (1931 : XXI. tc. 18. §.). Vagyonleltár. A cselekvő és szenvedő leltár elemei. Leltári vagyon értékelése. Vagyonváltozások nyilvántartása. Hitelműveletek.

A község jövedelmeinek kezelése. Költségvetés. A költségvetés mellékletei. Községi számadások. Számadási zárlat. Költségvetés és zárszámadás jóváhagyása. Törvényhatósági vagyonfelügyelet esetei és terjedelme. A költségvetési felhatalmazás.

Utalványozás a költségvetés keretében. A költségvetési felhatalmazás nélküli utalványozás következményei. Szamadók elmarasztalása. Szamadási per. Közigazgatási számfejtés. Könyvelés. Főkönyvek. Pénztári számfejtés és kezelés. Naplózás. Naplótételek könyvelése. Pénztárvizsgálat. Különleges ellenőrzés. Miniszteri beavatkozás a községi háztartásba (1927 : V. tc. 48. §., 42.200/1927. B. M.). Üzemek, vállalatok felülvizsgálása a Közérdekeltségek Felügyelő Hatósága által (4.600/1933. M. E., 900/1933. P. M., 1.115/1933. P. M.).

Megyei városok kivétele a vármegye vagyonfelügyelő hatósága alól (1929 : XXX. tc. 39. §.). Megyei városok, közintézményeinek, üzemének létesítése és fejlesztése céljából díjak, járulékok, közszolgáltatások behozatalára kötelezés (1912 : LVIII. tc. 12., 13. §.).

Építési, építésrendőri ügyek. Telekfelosztási ügyek. Megyei városok városszabályozási ügyei.

A megyei városok szabályrendeletei.

A megyei városok üzemei.

5. Pénzügyi közigazgatás.

a) A pénzügyi közigazgatás szervezete. Az állami szerveknek és pedig a felső hatóságoknak (pénzügyminisztérium, közigazgatási bíróság, hatásköri bíróság, legfőbb állami számvevőszék), az adó- és illetékigazgatás közép- és alsófokú hatóságainak és hivatalainak (pénzügyigazgatóságok, központi díj- és illetékki-szabási hivatal, m. kir. adóhivatalok, székesfővárosi kerületi adófelügyelőségek és forgalmi adóhivatalok) szervezetére és hatáskörébe vonatkozó jogszabályok főbb vonásokban, nemkülönben a kir. törvényszékeknek és ítélőtábláknak a pénzügyi közigazgatásban való szerepére és a kincstár jogügyi képviselőjére vonatkozó ismeretek.

Az önkormányzati szerveknek és az általános közigazgatás más szerveinek (főispán, törvényhatóság első tisztviselője és testületi szervei, közigazgatási bizottság és annak adóügyi bizottsága, főszolgabíró, városi adóhivatal és községi előljáróság), valamint az adófelszólamlási bizottságnak a pénzügyi közigazgatásban való szerepére vonatkozó jogszabályok.

b) A pénzügytan és a pénzügyi jog alapfogalmai.

c) Az államot illető közszolgáltatásokra vonatkozó jogszabályok.

Az egyenes adók köréből a földadóra, a házadóra, a kereseti adóra, a társulati, a jövedelem- és vagyoadóra, a rokkantellátási adóra vonatkozó jogszabályok főbb vonásokban.

A forgalmi adók köréből az általános forgalmi adóra, adóváltásokra, fényűzési, cukorrépa, hús és lisztforgalmiadóra, vámforgalmiadóra, értékpapír forgalmiadóra vonatkozó alapelvek.

A fogyasztási adók köréből a szeszadóra, a söradóra, az élesztő és cukoradóra, az ásványolajadóra, gyújtószer- (tűzkő), szivarkahüvely- és papíradóra, villamos fényforrás- és elektronszőadóra, vonatkozó jogszabályok főbb vonásokban.

Az állami egyedáruságok és jövedékek (dohány-, sójövedék, robbanóanyag- és lőpor-, mesterséges édesítőszerre vonatkozó, italmérési, lottó-, fémjelzési és postajövedék, határvám) alapelvei, továbbá a dohánytermelési, eladási és italmérési engedélyek neveire vonatkozó jogszabályok főbb vonásokban.

Az illetékek köréből a vagyónátruházási illetékekre — ide számítva az illetékegyenértéket, — az okirati illetékekre (bérleti és haszonbérleti szerződések, bizonyítványok, számlák, nyugták, marhalevelek, vadászjegyek, fegyveradó igazolványok, halászszegek és váltók illetékére), a törvénykezési illetékekre, a közigazgatási illetékekre (a beadványok, jegyzőkönyvek, felzetek és mellékletek, kiadványok illetéke és illetékmentessége, valamint a leletezések) vonatkozó jogszabályok főbb vonásokban.

d) A községeket, városokat, törvényhatóságokat illető közszolgáltatások köréből a községi pótadóra, közmunkára, ebadóra, községi és városi vagyónátruházási illetékekre, italmérési illetékre, bor- és húsfogyasztási adóra, útdóra stb. vonatkozó jogszabályok.

e) Egyéb hatóságokat, intézményeket stb. illető közszolgáltatások köréből az egyházi adók, vízszabályozási járulékok, kereskedelmi- és iparkamarai illetékek, mérnökkamarai illetékek és tagsági díjak, országos gazdasági munkáspénztári hozzájárulási díjak, betegség, baleset, valamint öregség, özvegyiség és árvaság esetére szóló biztosítási járulékok, kéményseprési díjak stb. lényege, kezelésük és behajtásuk alapelvei.

f) A közadók kezelésére vonatkozó jogszabályok. A községek és városok feladatköre az adók kivetésének előkészítésében és az adókivetésekben, továbbá az együttesen kezelt közadók kivetésére, könyvelésére, esedékességére, beszedésére és megosztására, fizetési kedvezményekre, késedelmi kamatra és kamat visszatérítésekre, végrehajtási eljárásra, a községi adókezelés ellenőrzésére, a kivetés és kezelés körüli mulasztások és visszaélések megtorlá-

sára, a kártérítési kötelezettségre, az adókezelési jutalomra és a jogorvoslatokra vonatkozó jogszabályok.

g) Az adócsalás, valamint a jövedéki kihágás fogalma, ezek büntetése s a büntetésre vonatkozó eljárás főbb vonásokban.

h) Az állami számvitel, valamint az állami pénz- és értékkezelés alapelvei. Hitelek igénylése és rendelkezésre bocsátása. Utalványozási jog és annak gyakorlása. Az utalványozás alapja. Az utalványrendelet kellékei. A számvevőségi ellenőrzés és a számvevőség felelőssége az ellenőrzésért. Az állami bevételek és kiadások könyvelése. Főkönyv, utalványozási jegyzék vezetése, csekkek kiállítása. A Magyar Nemzeti Bank és m. kir. Posta-takarékpénztár szerepe az állami pénzkezelésben.

6. Gyámügyi igazgatás.

(Források: 1877 : XX., 1885 : VI., 1894 : XXXI. tc., 3.546/1887. I. M., 1911 : I. tc. 218—231. §., 1912 : LIV. tc. 21. §., 1930 : XXXIV. tc. 137. §., 1894 : XVI. tc. Gyámügyi ügyviteli szabályzat, 1923 : XXXV. tc. 13. §., 7.744/1925. M. E.)

A gyámügyi igazgatás hatóságai: az árvaszék (vármegyei vagy városi), törvényhatósági közigazgatási bizottság és annak gyámügyi fellebbviteli küldöttsége; belügyminiszter. A gyámügyi igazgatás szervei még: az árvaszéki ügyész; a főszolgabíró (gyámhatósági megbízott); a kisközségi és nagyközségi előljáróság átruházott gyámhatósági hatáskörrel vagy anélkül; a közgyám (körgyám); a vármegyei, illetőleg városi számvevőség; a gyámpénztár; a családi tanács.

A gyámhatóság hatósága alá tartozó személyek: kiskorúak; gondnokság alá helyezett nagykorúak (1877 : XX. tc. a), b), c) pontjai), ismeretlen helyen távollévő és börtönbüntetésre ítélt nagykorúak gondnoksága, vagyonuk kezelése céljából (1877 : XX. tc. 28. §. d) és e) pontjai), a kiskorúak gondnoksága, vagyonuk kezelése céljából (1877 : XX. tc. 29. §.), kiskorúak és gondnokoltak eseti gondnoksága érdeköszeütközés estén (1877 : XX. tc. 30. §. a) és d) pontjai), a méhmagzat és a meg nem született végrendeleti utóörökös gondnoksága érdekeik védelmére jogfenntartás (1877 : XX. tc. 30. §. b) és c) pontjai).

A gyámhatóság hatósága alá tartoznak a *törvényes képviselők* is, ú. m.: az atyai hatalmat gyakorló atya, az anya, mint t. és t. gyám, a kiskorú nevezett, törvényes és rendelt gyámja és vagyonkezelő gondnoka, a nagykorú gondnokolt gondnoka, a tá-

vollevő és elítélt vagyonkezelő gondnoka, mind a kiskorú, mind a nagykorú ügygondnoka (eseti gondnoka), a méhmagzat, illetőleg az utóörökösök ügygondnoka, az osztályrész kezelő gondnok (1894 : XVI. tc. 62. §.), elmebeteg ideiglenes gondnoka (1877 : XX. tc. 25. §.).

Kiskorúság kezdete és megszűnése, gondnokság keletkezése és megszűnése. A kiskorúság kezdete és megszűnése (teljes kor, férjhezmenetel, nagykorúsítás, kiskorúság meghosszabbítása, meghosszabbított gyámság megszűnése).

A gondnokság keletkezése és megszűnése.

A vagyonkezelő és ügygondnokság keletkezése és megszűnése.

Törvényes képpiselők. Az atya jogai és kötelességei. Az atyai hatalom tartalma. A kiskorú tartása, elhelyezése, nevelésének irányítása, vagyonának kezelése. A kiskorú tőkájének biztosítása. A kiskorú jövedelemfeleslege és adósságainak törlesztése. Az atya számadási kötelezettségének esetei.

Az anya jogai és kötelességei. Tartási kötelezettsége. Gondviselet. Természetes és törvényes gyámság; vagyonkezelési és számadási kötelezettségének esetei.

A nagyszülők és unokák tartási kötelezettsége.

Az atyai hatalom, a t. és t. gyámság korlátozása és megszüntetése. Elhagyottá nyilvántás. A gyermekmenhelyben való elhelyezés.

A gyámi és gondnoki tiszt. A gyámságra hivatott személyek. Mentesség. A gyámi és gondnoki tiszt keletkezése és megszűnése. A gyám és gondnok felelőssége és jutalma.

A gyám és gondnok jogai és kötelességei. A törvényes képviselő. A kiskorú nevelése és képzése. Vagyonkezelés. Ékszeres, drágaságok, értékpapírok, készpénztőke és jövedelemfelesleg, ingó vagyon kezelése; vagyonkezelésből kifolyó eladások és erdővágás, hasznobéri és házi kezelés, tűzkárbiztosítás, helyiségek használata. Gyári, kereskedési és iparüzlet fenntartása és kezelése. Gyámhatósági jóváhagyás kikérése. Számadástétel, végszámadás. Gyám vagy gondnok felmentése. Kártérítési igény fenntartása.

A rokonok meghallgatása és beavatkozása. A serdültkorú külön jogai.

A gyámhatósági jogvédelem. Intézkedés a törvényes képviselő iránt. Döntés a gyermektartási és elhelyezési ügyekben, a t. képviselő és a rokonok és a serdültkorú közötti vitákban. A kiskorúak és gondnokoltak személyi felügyelete, a községi elől-

járóság és közgyám, jótékonyintézetek, gyermekmenhelyek, gyógyintézetek útján.

Elhagyottá nyilvánítás és gyermekmenhelyi ápolás.

Ellenőrzése a vagyonkezelésnek, ingóvagyon kimutatás és számadástételre vonás útján; számadásmentesség. Gyámhatósági jóváhagyás és annak szankciója.

Jogsegély az árvaszéki ügyész útján (1877 : XX. tc. 179. §.).

Eljárás kiskorúak és gondnokoltak helyett; gyámhatósági pénzkezelés, kötvények és értékpapírok kezelése, ékszerek és drágaságok őrzése. Egyéni és összesített pénzkezelés, gyámpénztári kölcsönök, pénzüintézeti kezelés, kölcsönök biztosítása, tartalékalap.

Gyámhatósági eljárás. A felek, rokonok, serdültkorú meghallgatása. Határozatok. Végrehajtás, kiskorúnak kényszer útján átadása. Hagyatéki eljárás főmozzanatai. Leltározás gondnokoltak ügyeiben. Személyi és vagyoni viszonyok rendezése.

7. Anyakönyvi ügy.

[*Források:* 1894 : XXXIII. tc. (A. T.), 1904 : XXXVI. tc. (A. M. T.), a 80.000/1906. B. M. sz. a. kiadott Anyakönyvi Utasítás (A. U.), a 20.000/1906. I. M. sz. a. kiadott Házassági Utasítás (H. U.) és ezek mellékletei. Az A. U.-hoz és a H. U.-hoz időközben kiadott Pótlékok, melyekre alább hivatkozások lesznek. Az állami anyakönyvvezetők hivatalos kézikönyvéhez kiadott pótlékok gyűjteménye (az 57.808/1952. B. M. körrendelet mellékletei). Az anyakönyvi ügy keretében nem pótlék formájában kiadott egyes rendeletek. Az első mondatban említett forrásokat az állami anyakönyvvezetők hivatalos kézikönyve is tartalmazza.]

A) Szervezet.

Az állami anyakönyv vezetésének helye (A. T. 2. §.). Községi anyakönyvi kerületek (A. M. T. 1. §., 256.992/1924. B. M.). Városi anyakönyvi kerületek (A. T. 3. §., hatályon kívül helyezve a 256.992/1924. B. M. rendelettel). Párhuzamos anyakönyvek (A. U. 40. §., 256.992/1924. B. M.). Az anyakönyvi kerületek elnevezése a község, körjegyzőség, város, Budapesten a kerületek elnevezésével azonos (A. U. 2., 3., 4. §.). Az anyakönyvi kerület elnevezésének az anyakönyv fedőlapján feltüntetése (A. U. 38. §.). Az anyakönyvi kerületek elnevezésének, valamint a szervezeti változásoknak az anyakönyvi kötetekben feljegyzése (A. U. 4. §.).

Anyakönyvvezetők és helyettesek községi anyakönyvi kerületekben (A. M. T. 2., 3. §., A. U. 5., 6., 7. §., módosítás 256.992/1924. B. M.). Anyakönyvvezetők (helyettesek) városi anyakönyvi kerületekben (A. U. 8. §., 9. §., hatályon kívül helyezve 256.992/1924. B. M. rendelettel, 68.113/1926. B. M.). Az anyakönyvvezetők (helyettesek) közhivatali minősége és esküje (A. M. T. 6. §., A. U. 10., 11. §.).

Az anyakönyvvezető helyettesítésére (A. U. 18., 19., 20. §.).
Az anyakönyvvezető helyettesek hatásköre (A. M. T. 5., 7. §., A. U. 12., 13. §.).

Az anyakönyvvezető helyettesítésére (A. U. 18., 19., 20. §.).

Az anyakönyvvezető (helyettes) magatartása (A. U. 15. §.).

Az anyakönyvvezető felügyeleti és ellenőrzési kötelessége a helyettesek felett (A. U. 17. §.).

Az anyakönyvvezetők (helyettesek) ebbeli minőségben az állam részéről díjazásban nem részesülnek (256.992/1924. B. M.).

A főispán által kinevezett anyakönyvvezető helyettesek nyilvántartása (A. U. 25. §.).

Az anyakönyvi hivatal elhelyezése (A. U. 26. §.). Az anyakönyvi hivatal felszerelése (A. U. 8. §.). Az anyakönyvvezető pecsétje (A. T. 34. §., A. U. 28. §.). Az anyakönyvi hivatal felszerelési tárgyainak beszerzési költségei a kerületet terhelik (A. U. 28. §.). Az anyakönyvek, anyakönyvi nyomtatványszükségletek beszerzési költségei a kerületet terhelik (A. U. 29. §. helyébe lépett 251.992/1924. B. M.). Az anyakönyvi nyomtatványok beszerzési módja (251.992/1924. B. M., 59.850/1926. B. M.). Az anyakönyvi kivonatok és családi értesítők után szedhető díjak díjjegyzéke az anyakönyvi hivatalban kifüggesztendő (A. U. 27. §.). Az anyakönyvek, pecsét és vállszalag zár alatt őrzése (A. U. 30. §.).

A hivatalos órák (A. U. 22. §.).

Az anyakönyvnek magánosok részéről betekinthetése (A. U. 30. §.).

Az anyakönyvi hivatal átadása és átvétele. A leltár (A. U. 31. §., 32. §.).

Az anyakönyvvezető eljárása díj- és bélyegmentes (A. T. 32. §.).

Eljárás, ha az anyakönyvvezető (helyettes) valamely hivatali cselekményt megtagad (A. M. T. 17. §., A. U. 14. §.). Az anyakönyvi közvetlen felügyeleti hatóságok (A. T. 14. §., A. U. 33. §.) és tenivalóik (A. U. 36. §.). Fellebbvitel (A. U. 36. §., 1929 : XXX.

tc. 46—57. §.). Felsőbbfokú felügyelet és igazságügyminiszteri ellenőrzés (A. U. 55. §., 57. §.).

B) Anyakönyvek.

a) *Az állami anyakönyvek és ezek vezetésének általános szabályai.* Állami anyakönyvek (A. T. 1. §., 20. §.). Az állami anyakönyvek közokirati jellege (A. T. 28. §., 30. §.). Az 1895. okt. 1. előtt vezetett felekezeti anyakönyvek közokirati jellege (A. T. 93., 94. §.). Az állami anyakönyvek első példányainak hitelesítése (A. U. 58., 59. §.). Az első példányok őrzésének helye (A. T. 25. §., A. U. 4. §.). Az állami anyakönyvek első példányainak lezárása (A. U. 64. §.). Az állami anyakönyvek másodpéldányainak elkészítése, lezárása, átvizsgálása, elhelyezése (A. M. T. 14. §., A. U. 70. §., 75. §.). A levéltárba elhelyezett anyakönyvi másodpéldányokat érintő utólagos bejegyzések (A. M. T. 15. §., A. U. 74. §.).

Egy-egy év anyakönyve mit foglalhat magában? (A. U. 59. §.) Hol történik az anyakönyvezés? (41. §.) Mi alapon? (42. §.) Szóbeli bejelentések (43., 44. §.). Elhalasztás esetei nyilvántartandók (43., 75. §.). A bejegyzés fogantatosításának módja. Alapbejegyzés (42. §. utolsóelőtti bekezdése, 46. §.). Utólagos bejegyzés esetei (47., kiegészítve, lásd: 16. és 40. sz. pótlékokat, H. U. 82. §.). Toldat alkalmazása (48. §.). Csín, tisztaság. Folyószám. Kelet. Rövidítések. Számok kiírása. Lakhely. Életkor. Állás (foglalkozás). Idő. Külföldi állampolgárság. Családi és utónevek. Vallásváltozás. Rang, cím (módosítva). Előbbi bejegyzésekkel egybehasonlítás a helyes adatközlés ellenőrzése végett. Aláírás előtti helyesbítés (50. §.). Üresen hagyott lapok, rovatok megsemmisítése. Téves kezdések hatálytalanítása. Üresen hagyandó rovatok. A bejegyzés felolvasása, megmagyarázása, aláírása. Időközi változások (A. U. 42. §-hoz 45. sz. pótlék, A. U. 52. §-hoz 7. sz. pótlék, A. U. 55—56. §-hoz 42. sz. pótlék).

Utólagos anyakönyvezés. Mikor van helye utólagos anyakönyvezésnek? (A. U. 65. §.) Eljárás hivatalból (A. U. 66. §.). Eljárás kérelemre (A. U. 67. §.).

Ujból való anyakönyvezés (A. U. 68. §.).

Anyakönyvezés külföldi anyakönyvi kivonat alapján (A. U. 69. §., lásd 18. sz. pótlékot is).

b) *A születési anyakönyv* (A. U. 75—103. §.).

Illetékesség (A. T. 17. §., A. U. 75. §.). Bejelentési határidő (A. T. 35. §., A. U. 76. §.). A bejelentésre kötelezettek (A. T. 35.

§., A. U. 77. §.). Közintézetekben történt születések bejelentése (A. T. 37. §., A. U. 78. §.). A bejelentések elmulasztása esetén követendő eljárás (A. T. 81., 85. §., A. U. 79. §.). A további részletes szabályok (79—103. §.). Időközi változtatások (A. U. 83. §-hoz 16. sz. pótlék, A. U. 85. §-hoz 4. sz. pótlék, A. U. 96. §-hoz 23. sz. pótlék).

c) *Halotti anyakönyv* (A. U. 104—114. §.).

Illetékesség (A. T. 17. §., A. U. 104. §.). Bejelentés határideje (A. T. 68. §., A. U. 105. §.). A bejelentésre kötelezettek (A. T. 69. §., A. U. 106. §.). Közintézetekben történt halálesetek bejelentése (A. T. 37. §., A. U. 107. §.). A bejelentés elmulasztása esetén követendő eljárás (A. T. 81. és 85. §., A. U. 108. §.).

d) *A házassági anyakönyv* (H. U. 73—82. §.).

Illetékesség (A. T. 63. és 65. §., H. U. 73. §.). Házassági anyakönyv (H. U. 74. §. módosult 31. sz. pótlék folytán). Házasság bejegyzése felhatalmazás alapján (H. U. 76. §.). Házasság anyakönyvezése jegyzőkönyv alapján (H. U. 78. §.).

e) *Küigazítási eljárás*. Az anyakönyvi bejegyzéseknek közigazgatási úton való kiigazítása körüli eljárás (A. M. T. 18. §., A. U. 150—161. §.). Az anyakönyvek kiigazítására irányuló bírói eljárás (A. U.-hoz csatolt A) melléklet 10—26. §.).

f) *Az anyakönyvek pótlása*. A veszendőbe ment vagy használhatatlanná vált anyakönyvek pótlása körüli közigazgatási eljárás (A. T. 27. §., A. U. 162—172. §.). A bírói eljárás szabályai (A. U.-hoz csatolt A) melléklet 27—38. §.).

C) Utólagos házasság által történt törvényesítésnek az állami anyakönyvbe feljegyzése körüli eljárás.

(A. M. T. 19. §., H. U. 81. §., a kérelemről készítendő jegyzőkönyvről A. U. 140—148. §., módosítva a 23. sz. pótlékkal.)

D) Az Anyakönyvi Utasítás egyéb rendelkezései.

Betűrendes névmutató az anyakönyvekhez (A. U. 173—174. §.). Az anyakönyvvezető által vezetendő nyilvántartás (A. U. 175. §.). Az anyakönyvi iratok kezelése (A. U. 176—180. §.). Anyakönyvi kivonatok. Családi értesítők. Értesítések. Anyakönyvi kivonatok kiállítási szabályai (A. M. T. 16. §., A. U. 115—117. §. Módosítva 14. számú pótlékkal). Családi értesítők (A. U. 119. §., A. U.-hoz csatolt I. melléklet). Az anyakönyvi kivonatok, családi értesítők kiállítási díjai (A. M. T. 22. §. szerint a községet, várost

illetik. A. U. 118. §. Családi ért. szabályai 22—27. §. Módosítja a 105.787/1924. B. M.). Anyakönyvi kivonatok helyett adható vagy kiállítandó értesítések (A. U. 121—128. és 130. §. Módosítva 17., 19., 20., 23. és 29. sz. (44. §.) pótlékokkal).

Külföldi állampolgárokra vonatkozó anyakönyvi kivonatok felterjesztése (A. U. 129. §. Módosítva 18. sz. pótlékkal). Népmozgalmi statisztikai adatok szolgáltatása (A. U. 131—139. §.).

E) Az anyakönyvi utasítás mellékletei.

Polgári közhatalmokban történt születések és halálesetek bejelentésénél követendő eljárás (A. U.-hoz csatolt F) melléklet). Tengeri hajókon utazás közben történt születések és halálesetek nyilvántartása és tanúsítása (A. U.-hoz csatolt E) melléklet. Módosult). Katonai egyéneknél és csendőrségnél előforduló születések, halálesetek és házasságok nyilvántartása és tanúsítása (A. U.-hoz csatolt I) melléklet. Módosult). A külképviseleti szervek, mint magyar állami anyakönyvvezetők, eljárási szabályai (A. U.-hoz csatolt K) melléklet. Módosult).

F) Házassági Utasítás.

I. rész. A házasság kihirdetése.

II. rész. A házasságkötésnél való közreműködés és a házasság anyakönyvezése.

IV. rész. Külföldinek Magyarországon és magyar állampolgárnak külföldön kötendő házassága.

I. és II. függelék.

Módosulást szenvedtek a H. U. következő szakaszai:

15. §. módosította az 5. pótlék;

17. §. módosította a 20. és 24. pótlék;

18. §. módosította a 41. sz. pótlék;

51. §. módosította a 39. sz. pótlék;

74. §. módosította a 51. sz. pótlék;

82. §. módosította a 23. sz. pótlék;

I. sz. függelék: módosította a 43. sz. pótlék.

8. Vallás- és közoktatásügyi igazgatás.

a) Vallásügyi igazgatás.

Vallásszabadság (1848 : XX., 1867 : XVII., 1868 : LIII., 1894 : XXXII., 1895 : XLII. és XLIII., 1916 : XVII. tc.); vallásváltoztatás

(áttérés, átlépés, kilépés 1894 : XXXII. tc. 5. §. (2), 1895 : LXIII. tc., 1921 : XXXIII. tc. 58. §., 56/1896. V. K. M., 1.674/1895. V. K. M., 1.675/1895. V. K. M.); bevett és elismert vallásfelekezetek, el nem ismert vallásfelekezetek (1608 k. e. I., 1647 : V., 1791 : XXVII., 1848 : XX., 1865 : XLII., 1895 : XLII., 1916 : XVII. tc., 77.092/1905. V. K. M.); egyházak adóztatási joga (1895 : XLII. tc., 9. §., 1927 : V. tc. 71. §., 7.000/1923. P. M. 1. §., 35.506/1926. V. K. M., 6.000/1927. P. M., 3.117/1933. V. K. M.); egyházak köztörvényi jogosítványai, közjogi képviselő (1926 : XXII. tc. 4., 5., 43. §., 1929 : XXX. tc. 2. §.); büntetőjogi védelem (1878 : V. tc. 172., 190—192. §., 1879 : XL. tc. 51—54. §., 1914 : XLI. tc. 3—5. §.); közigazgatási támogatás és védelem (35.506/1926. V. K. M.); vagyoni szabadságok és védelem, anyagi (állami, községi) támogatás (1848 : XX., 1909 : XIII. tc.); róm. kath. egyház; püspöki kar, káptalan, esperes, plébános; codex juris canonici; kegyuri és főkegyuri jog (Werbőczy: Tripartitum I. rész 11. titulus, 1848 : III. tc. 7. §., 1920 : I. tc. 13. §., 1920 : XXXVI. tc. 44. §., 1933 : XVIII. tc. 35. §.); párbér és párbér természetű szolgáltatások (1790 : XXVI. tc.); egyházközségi szervezkedés, református és ág. hitv. ev. egyházak, alkotmányuk, egyházközség, lelkész és presbiterium, egyházmegye, egyházkerület, konvent és zsinat (149/1896. V. K. M., 177/1896. V. K. M.); görögkeleti egyházak és autonómiájuk, egyházközségek, plébániai bizottság és gondnokok, püspöki megye, közgyűlés, patriarcha és metropolita, kongresszus (768/1871. V. K. M., 21.867/1897. V. K. M.); unitárius egyház, egyházközség és presbiterium, egyházkör és esperes, egyházmegye, püspök, főgondnok, egyházi és zsinati főtanács (1848 : XX. tc.); izr. vallásfelekezet (1865 : XLII. tc., 1867 : XVII. tc.); izr. hitközségek (kongresszusiak, autonomok vagy orthodoxok és status quo ante); országos iroda, központi iroda, országos szövetség (102.284/1905. V. K. M.); baptisták (77.092/1905. V. K. M., 1.347/1907. V. K. M.); izlám (1916 : XVII. tc.); vallásfelekezeteken kívül állók (1894 : XXXII., 1895 : XLIII. tc.).

b) *Közoktatásügyi igazgatás.*

A közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935 : VI. tc. és végrehajtási utasítása (3.500/1936. V. K. M.).

Népoktatás. Tankötelezettség (1921 : XXX. tc., 150.700/1922. V. K. M.). Kötelezett és jogosított iskolafenntartó (1868 : XXXVIII., 1926 : VII. tc.). Népiskolák szervezete (mindennapi és ismétlő

(továbbképző) tanfolyamok). Tanítók jogviszonyai (1907 : XXVI., XXVII. tc.). Tanítóképzés. Népiskolai hatóságok (1876 : VI., 1876 : XXVIII., 1935 : VI. tc.). Gyógypedagógiai intézetek.

Polgári iskolák (1927 : XII. tc.). Kötelezett és jogosított iskolafenntartók. Igazgatás és felügyelet.

Szakoktatás. Iparos tanonciskolák (1884 : XVII., 1922 : XII. tc., 1936 : VII. tc. 20—24. §.). Ipari szakiskolák. Kereskedő-tanonciskolák. Felsőkereskedelmi iskolák. Felső mezőgazdasági iskolák.

Középiskola (ratio educations 1777., 1885 : XXX., 1934 : XI. tc.). Szervezet, igazgatás, felügyelet. Középiskolai tanárképzés (1924 : XXVII. tc.).

Iskolán kívüli népművelés (125.500/1922. V. K. M.). Iskolai és iskolán kívüli testnevelés (1921 : LIII. tc.). Leventeintézmény (9.000/1924. V. K. M.). Országos Testnevelési Tanács.

Felső oktatás. Egyetemek. Jogakadémiák. Hittudományi főiskolák.

Közgyűjtemények. Magyar Nemzeti Múzeum (1934 : VIII. tc.). Múzeum-könyvtár- és levéltárügy (1929 : XI. tc., 9.500/1935. V. K. M.). Tudományos intézetek. Belföldi kutató intézetek. Külföldi magyar intézetek és ösztöndíjak (1927 : XIII. tc.).

9. Földművelésügyi igazgatás.

a) A földművelésügyi igazgatás hatóságai. M. kir. gazdasági felügyelők (1921 : XLII. tc., 84.251/1935. F. M.), községi, járási és vármegyei mezőgazdasági bizottság (115.500/1920., 35.200/1931. F. M.). Mezőgazdasági kamarák (1920 : XVIII. tc.). Országos Mezőgazdasági Kamara (1920 : XVIII. tc., 113.500/1920. I. M., 113.161/1920. I. M.).

Nyomásos gazdálkodás (1894 : XII. tc., 48.000/1894. F. M.). Közbirtokossági ügyek intézése (1889 : XXXVIII., 1892 : XXIX., 1898 : XIX. tc., 48.000/1894. F. M., 60.000/1921. F. M.). Legeltetési ügyek, társulatok alakítása, társulati vagyon, a társulati ingatlanok telekkönyvezése, a tagok jogai és kötelezései, a társulatok szervezete és működése, felügyelete (1894 : XII., 1915 : X. tc., 67.200/1924. F. M., 77.260/1925. F. M. 79.400/1925. F. M. 19.932/1926. F. M., 54.000/1927. F. M., 29.900/1931. F. M.). Apaállatok, apaállattartás vizsgálata (1894 : XII., 1927 : XXV. tc., 33.000/1928. I. M., 84.100/1928. F. M.). Tenyészközpontok (1894 : XII. tc., 48.000/1894. F. M., 76.200/1921. F. M., 177.200/1924. B. M.). Bir-

tokhatármegjelölés (1894 : XII. tc., 48.000/1894. F. M., 65.848/1897. F. M.). Mezei közös dűlőutak (1894 : XII. tc. 56—42. §., 48.000/1894. F. M., 61.465/1897. F. M., 52.400/1908. F. M.). Faiskolák, fásítás (1894 : XII. tc., 48.000/1894. F. M.). Elemi csapások esetén teendő intézkedések (1885 : XXIII., 1935 : IV. tc. stb.). Kártékony állatok és növények irtása (1885 : XX., 1894 : XII. tc., 48.000/1894. F. M., 1907 : XXXI. tc.). Mezei rendőrség (1894 : XII. tc. és 48.000/1894. F. M. IX. fejezet. 105.000/1909. F. M., 62.600/1937. F. M.). Mezei rendészet, mezei kártétel; katonai csapatok és egyes katonai személyek által okozott mezei és erdei károk (1894 : XII., 48.000/1894. F. M., 65.000/1909. F. M.).

Hegyközségek és szőlőgazdálkodás (1894 : XII., 1929 : XVII. tc., 5.600/1929. F. M., 87.200/1929. F. M.). Borhamisítás (1936 : V. tc., 70.000/1936. F. M.). Mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazása (1895 : XLVI. tc., 1876 : XIV. tc. 14. §.).

Mezőgazdasági kiállítás és árumintavásár (1908 : XLIII. tc., 1922 : I., 1935 : XXI. tc., 825/1934. F. M.).

b) Erdészeti igazgatás. [Az erdészeti igazgatás állami szervei; az erdőrendészeti hatóságok. Az erdők üzemtervi kezelése. Az erdei kihágások és az erdőrendészeti áthágások közötti különbség lényege (1935 : IV. tc., 55.300/1935. F. M.)]

c) Gazdasági munkások, cselédek és gazdatisztek szolgálati viszonya (1898 : II., 1900 : XXVII., 1907 : XLV., 1925 : XXIV., 1935 : II., 1936 : XXXVI. tc., 2000/1898. F. M., 48.000/1907. F. M.). Gazdasági cselédek és gépmunkások szociális biztosítása és betegségi ellátása (1898 : II., 1900 : XVI., 1902 : XIV., 1907 : XLV., 1912 : VIII., 1913 : XX., 1922 : II. tc.). Gazdasági napszámosok, vízi, út- és vasutépítési munkások, erdőmunkások, dohánykertészek szolgálati viszonya (1898 : II., 1899 : XLI., 1900 : XXVIII., 1900 : XXIX., 1935 : II. tc.). Munkabéruzsora megakadályozása és munkabérmegállapítás (1923 : XXV. tc., 12.222/1923. F. M., 10.160/1935. M. E.). Gazdasági munkástoborzás, munkavállalkozás és munkaközvetítés (1899 : XLII. tc., 75.000/1926. F. M., 76.000/1926. F. M., 77.000/1926. F. M.):

d) Állami elővásárlás. Haszonbérleti szerződések tudomásulvétele. Ingatlan eldarabolás (1920 : XXXVI., 1924 : VII., 1925 : VIII., 1928 : XLI.).

e) Állategészségügy. Marhalevelek. Állatvásár. Közvágóhíd. Dögtér. Ebadó. Ragadós állatbetegségek és járványok. Állatok leöléséért kártalanítás; költségek viselése. Állatorvosi gyakorlat. Állategészségügyi szolgálat; állategészségügyi hatóságok, m. kir.

állatorvosok; helyhatósági állatorvosok. (1900 : XVII., 1928 : XIX. tc., 100.000/1952. F. M.) Állatszavatosság (1925 : X. tc., 1.394/1923. M. E.).

f) Vízjog (1885 : XXIII. tc., 45.689/1885. F. I. K. M.). A part és meder tulajdona. Szabad rendelkezés alatt álló vizek (1885 : XXIII. tc. 4., 10—17. §.). Hatósági rendelkezés alatt álló vizek (1885 : XXIII. tc.). Vízhasználat (1885 : XXIII. tc.). A meder és partok karbantartása (1885 : XXIII., 1913 : XVIII., 1931 : XV. tc.). Vízi munkálatok. Vízi szolgálomak (1885 : XXIII. tc.). Ármentesítő társulatok. Vízhasználati társulatok (1885 : XXIII., 1925 : XXI. tc.). Vízi munkálatok engedélyezésére vonatkozó eljárás, engedélyokirat; vízikönyv (1885 : XXIII., 1913 : XVIII. tc.). Kutak (1885 : XXIII., 1913 : XVIII. tc., 1.200/1914. és 23.963/1935. F. M.). Védőterületek (1913 : XVIII., 1929 : XVI. tc.). Vízrendészet. Hatóságok. M. kir. kultúrmérnöki hivatalok; m. kir. folyammérnöki hivatalok (1885 : XXIII., 1889 : XVIII. tc., 1.500/1889. F. M.).

g) Halászat és a haltenyésztés igazgatási feladatai (1888 : XIX., 1925 : XLIII. tc.).

h) Vadászat [jogi szabályai, vadászati tilalom stb. (1885 : XX., 1925 : XXIV. tc.)].

10. Ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi igazgatás.

Az iparügyi, valamint a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter ügyköre (1935 : VII. tc., 7.500/1935. M. E.).

Iparúzés (1884 : XVII., 1922 : XII., 1936 : VII. tc., 78.000/1923. K. M., 30.000/1936. Ip. M.).

Az építőiparok (46.188/1884. F. I. K. M., 42.493/1891. és 32.396/1913. K. M.).

A háziipar (joggyakorlat).

A vándoriparok (71.103/1925. és 86.529/1925. K. M.).

A házalás (Az 1852. évi császári nyiltparancs alapján kifejlesztett gyakorlat, 1933 : VII. tc. 30. §., 9.300/1933. H. M. 260—261. p.).

Vásárok (1884 : XVII. tc. 50. §., 1887 : XVIII. tc., 45.899/1892. K. M., 2.388/1917. M. E.).

Megrendelésgyűjtés (1900 : XXV. tc., 27.483/1901. K. M.).

Az üzleti hirdetések korlátozása (1933 : XVII. tc., 135.000/1933. K. M.).

Mértékhitelítés és hordójelzés (1907 : V., 1936 : XXV. tc.).

Közszállítomak (50.000/1934. K. M.).

Érdekképviselomak: kereskedelmi- és iparkamarák (1868 : VI.,

1934 : XX. tc.), ipartestületek és ezek országos központja (1932 : VIII., 1936 : VII. tc.), ipartársulatok és kereskedőtársulatok (1884 : XVII. tc.).

Városrendezés és építésügy (1937 : VI. tc.).

Kisajátítás (1881 : XLI., 1913 : XXIX. tc.).

Tanviszony (1922 : XII., 1936 : VII. tc., 78.000/1923. K. M., 30.000/1936. Ip. M.).

Segédek és gyári munkások (1884 : XVII. tc.), kereskedősegédeknek, továbbá az ipari és kereskedelmi vállalatok tisztviselőinek szolgálati viszonya (1910/1920. M. E.).

Legkisebb munkabérek (6.660/1935. M. E., 52.000/1935. K. M.).

A negyvennyolc órás munkahét (6.660/1935. M. E., 52.001/1935. K. M., 255/1936. Ip. M., 16.500/1936. Ip. M., 25.800/1936. Ip. M. és 500/1937. Ip. M.).

A vasárnapi és a Szent István napi munkaszünet az ipari munkára (1891 : XIII. tc. 94.557/1921. K. M., 45.268/1935. K. M., 47.863/1935. K. M., 60.222/1935. K. K. M., 2.953/1936. Ip. M.).

Az üzleti záróra (1915 : XXXVI., 1921 : XXXVII. tc., 3.382/1917. M. E. 26., 32. §.).

A süítőipari munkának szabályozása (1923 : XV., 1929 : V. tc., 59.667/1924. és 82.921/1929. K. M.).

Az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalok és nők védelme (1928 : V. tc., 150.443/1930. K. M., 155.102/1930. K. M., 152.040/1931. K. M. és 33.469/1933. K. M.).

Az éjjeli ipari munka korlátozása (1923 : XVI. tc., 88.488/1924. K. M.).

Az ipari és gyári alkalmazottak baleset elleni védelme és az iparfelügyelet (1893 : XXVIII. tc., 13.496/1894. K. M., 17.001/1901. K. M., 79.884/1923. K. M.).

A közutak igazgatása (közutak, vámok, révek: 1890 : I. tc., 1920 : XXVII. tc. 3. §., 1923 : XXX. tc., 51.000/1921. K. M., 92.600/1923. K. M., mezei közös dűlőutak; 1894 : XII. tc. 36—42. §.).

A vasutak igazgatása [4.973/1868. K. K. M., 6.125/1907. M. E. (vasutüzleti rendtartás) 93—103. §.]. Közigazgatási hatóságok vasútügyi hatásköre (21.016/1930. K. M., 120.957/1932. K. M., 54.029/1933. K. M., 1.584/1934. K. M.).

A közhasználatú gépjárművek igazgatása (1930 : XVI. tc., 57.000/1931. K. M.).

A posta, táviró, távbeszélő és rádió igazgatása (1888 : XXXI., 1936 : XXXV. tc., 9.557/1927. K. M.).

11. Rendőri büntetőbíráskodás.

a) A kihágási büntetőtörvénykönyvnek (1879 :XL. tc.) a kihágási cselekmények meghatározására, a minősítő jogforrásokra, a megállapított büntetésekre, azok végrehajtására, a mellékbüntetésekre, az elévülésre vonatkozó általános szabályai.

b) A rendőri büntető eljárás egységes szabályozásáról kiadott 65.000/1909. B. M. sz. rendelet (Rbsz.); különösen

a hatósági fokozatok; a hatáskör; az eljárásra való illetékesség; a hatásköri, az illetékességi összeütközések hivatalból való eldöntése; a hatásköri bíróság hatásköre, az illetékes helyett más rendőri büntetőbíróság kiküldése; a fegyveres erő tagjai; a területenkívüliség; személyes mentesség kedvezménye alatt álló egyének; az országgyűlés tagja elleni eljárás; a kihágási eljárásban a vádés védelem rendszere; a vádat képviselő tiszti ügyész, ügyészi megbízott, szakképviselő; sértett jogai és kötelességei; hatósági tagok kizárása és mellőzése; magánjogi igények érvényesítése; az eljárás megindítása, sértett indítványára, hatósági feljelentésre, a feljelentés elutasítása, áttétele; előzetes jogkérdés tisztázása végett az eljárás felfüggesztése; ügyek egyesítése; büntetőparancs kibocsátása; jogorvoslat a büntető parancs ellen; a tárgyalás kitűzése; terhelt előállítás (bekísérése); előzetes letartóztatása; kezesség; biztosíték adás; távollévők nyomozása; elővezetés; lefoglalás; házkutatás; személymotosás; hatósági szemle; előzetes kihallgatás kivételes esetben; az érdemi tárgyalás előkészítése; bizonyítás; tárgyalás befejezése; bírói mérlegelés; határozatok nemei és közlésük; végzés, ítélet; tartalmuk, indokolásuk; a határozatok közlése: kihirdetés, kézbesítés; ítélet kijavítása; rendes jogorvoslatok: fellebbezés, felfolyamodás; rendkívüli jogorvoslatok: igazolási kérelem, újrafelvétel, jogerős határozatok kivételes felülvizsgálata; fellebbviteli hatóságok előtti eljárás; felülbírálat hivatalból; változtatás a terhelt javára vagy terhére; eljárási költségek, tanudíj, szakértői díj, megállapítása, viselése; ítélet végrehajtása; kegyelmi eljárás; elzárásbüntetés végrehajtása; több elzárás összbüntetésbe foglalása; halasztás; pénzbüntetés és eljárási költségek végrehajtása; pénzbüntetés átváltoztatása elzárásbüntetésre; megítélt magánjogi követelések behajtása; különleges eljárás borkihágási ügyekben (1924 :IX., 1929 :X. tc., 2.000/1929. F. M.); az első büntető novella (1908 :XXXVI. tc.) kihágási vonatkozású rendelkezései, különösen a büntetés feltételes felfüggesztése, a fiatalokorra vonatkozó rendelkezések s eljárás a büntető jogszabályokba ütköző cselekményt elkövető gyermekekkel szem-

ben (1913 : VII. tc.); eljárás a közveszélyes munkakerülőkkel szemben (1913 : XXI. tc.); a második büntető novella (1928 : X. tc.) kihágási rendelkezései.

c) Államelleni kihágások; kivételes eljárásra vonatkozó rendeletek megsértésével kapcsolatos kihágások; a népforgalmi rendészeti kihágások; sajtórendészeti kihágások; gyülekezési és egyesületi jog körébe eső kihágások; a munka rendszetével kapcsolatos kihágások; a vallás és annak szabad gyakorlata elleni kihágások; pénz- és értékpapírok hamisítására vonatkozó kihágások; családi állás elleni kihágások; közbiztonság elleni kihágások; közrend- és közszemérem elleni, valamint erkölcsrendészeti kihágások; szerencsejátékkal elkövetett kihágások; testi épség és közegészség elleni kihágások; kóbor cigányokra vonatkozó szabályok megsértésével kapcsolatos kihágások; tüzrendészeti kihágások; igazgatásrendészeti kihágások; statisztikai adatok szolgáltatásával kapcsolatos kihágások; úti, vízi, légi közlekedésrendészeti kihágások; posta, távirda, távbeszélő, rádió kihágások; tulajdon elleni kihágások; véderő elleni kihágások; oktatásügyi kihágások; a szociális közigazgatással, különösen a gazdasági munkásügyek intézésével kapcsolatos kihágások; mezőgazdasági- és mezőgazdaságipari rendészeti kihágások; ipari- és kereskedelemrendészeti kihágások.

d) Az elsőfokú rendőri büntetőbíróságok és a fellebbviteli hatóságok, valamint a tiszti ügyész ügyvitele (105.000/1909. B. M.); a belügyminisztériumban felállított Kihágási Tanács szervezete, bírói hatásköre, működése (287/1935. B. M.); a büntetések feltételes felfüggesztésének nyilvántartása (20.002/1908. I. M.); Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal részére adatszolgáltatás 24.500/1908. I. M.); a kihágási pénzkezelési szabályzat (127.000/1903. B. M., 152.720/1922. B. M., 75.500/1927. B. M.) rendelkezései, — lefoglalt, őrizetbevétt tárgyak nyilvántartása, kezelésének rendje, a kihágási átalány kezelése, elszámolása; elzárásbüntetések nyilvántartása, végrehajtása; — elzárásbüntetést töltő elítéltek munkáltatása, munkadíjuk, munkajutalmak pénztári kezelése, elszámolása; pénzbüntetések, eljárási költségek, magánjogi követelések nyilvántartása, behajtása, közadók módjára való végrehajtása, kezelése, elszámolása, kihágási büntetéspénzek hova fordítása; községi bíróságok ügyvitele; székesfővárosi középonti kihágási nyilvántartó szabályzata (44.583/1911.).

12. Közigazgatási politika.

A meglévő hatósági szervezet közigazgatási kérdései módszeres vizsgálatánál, bírálatánál és rendezésénél irányadó szempontok. A közigazgatási politika az egyes igazgatási ágak érdekeihez kapcsolódik, célkitűzéseit az egyes igazgatási ágak szükségletei írják elő.

Hatóság, közhatóság. Hivatal. Intézet. Centralizáció (központosítás). Decentralizáció. Dekoncentráció. Kinevezés, választás. Hivatásos (hivatalnoki), nem hivatásos (laikus) közigazgatás. Főnök, segéd, tisztviselő közeg. Fogalmazási, segéd- (szak-), számvevőségi, kezelő tisztviselő. Fórumrendszer. Egyéni és társas ügyintézés. Bürokratikus (írásbeli) és tárgyaló (szóbeli) közigazgatás. Diszkréci-onárius (belátás szerinti) és szabályozott (jogi) közigazgatás.

A közigazgatás tagosulása a feladatok szerint. [Külügyi, hadügyi, pénzügyi feladatok; jogszolgáltatási, rendőri feladatok; egészségügyi, közművelődésügyi, szociális (gyámság és gondnoksági), közgazdasági feladatok.]

A közigazgatás országos feladatai.

A közigazgatás helyi feladatai.

Reálrendszer, provincialrendszer a közigazgatásban.

A közigazgatás tagosulása a terület szerint (helység, vidék, kerület, tartomány, ország).

Közigazgatási bírói jogvédelem kiterjesztése.

Közigazgatás egyszerűsítése, közigazgatási reform, racionalizálás.

21. §. A pénzügyi igazgatási szakvizsga anyaga.

1. *A pénzügyi igazgatás szervezetének, feladatának és hatáskörének ismerete.*

A felső hatóságoknak (pénzügyminisztérium, közigazgatási bíróság, hatásköri bíróság, legfőbb állami számvevőszék), az adó- és illetékigazgatás közép- és alsófokú hatóságainak és hivatalainak (pénzügyigazgatóságok, központi díj- és illetékkiszabási hivatal, m. kir. adóhivatalok, székesfővárosi kerületi adófelügyelőségek és forgalmi adóhivatalok) szervezetére, hivatására és hatáskörére vonatkozó jogszabályok, továbbá a földadó-kataszter igazgatása szerveinek (állami háromszögelő hivatal, állami földmérési térképtár, állami földmérési felügyelőségek, kataszteri helyszínelési felügyelőségek), a dohányjövedék igazgatása szerveinek (dohányjövedéki központi igazgatóság, dohánybeváltó hivatalok,

dohánygyárak és dohányárú raktárak), valamint a vámjövedék igazgatási szerveinek (központi vámigazgatóság, fő- és mellékvámhivatalok) és egyéb hatóságok, hivatalok, szervek (központi illetményhivatal, központi állampénztár, m. kir. postatakarékpénztár, biztosító magánvállalatok felügyelő hatósága, főfémjelző és fémbeváltó hivatal, állami pénzverő, műszaki és cukorgyári ellenőrzés, pénzügyőrség, határőrség, állami nyomda) hivatására és hatáskörére vonatkozó jogszabályok, nemkülönben a kir. törvényszékeknek és ítélőtábláknak a pénzügyi igazgatásban való szerepére és a kincstár jogügyi képviselőjére (kincstári jogügyi igazgatóság) vonatkozó ismeretek.

Az egyenes adók, és pedig: földadó, házadó, kereseti adó, társulati és tantiémadó, jövedelem- és vagyonadó, rokkantellátási adó, nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótagó, gépjárművek közötti adója, alkalmazottak külön adója. Közadók kezelése. Közadók módjára behajtandó közszolgáltatások és pedig: *az államiak közül a) a bányailletékek, b) a szénjogi területékek, c) erdőkezelési járulékok, d) testnevelési járulék, e) bűnügyi költségterítmények, f) tagosítási költségek; az önkormányzati közszolgáltatások közül a) a vármegyei pótagó, b) a községi pótagó, c) a házbérfillér, d) a törvényhatósági útagó, e) a közmunkaváltás, f) az ebadó, g) a vízszabályozási járulék, h) a kereskedelmi és iparkamarai, valamint a mezőgazdasági kamarai illeték, i) kéményseprési díjak, k) az egyházi, valamint felekezeti iskolai adók.*

A forgalmi adók és pedig: általános forgalmi adó, húsforgalmi adó, cukorrépa forgalmi adó, forgalmi adóváltások, fényűzési forgalmi adó, értékpapír forgalmi adó, kiviteli adómegettérítés, forgalmi adókezelés.

Illetékek és pedig: vagyonátruházási illeték, okirati illeték, törvénykezési illeték, közigazgatási illeték, kartelilleték, illetéki szabályok, illetékkezelési szabályok.

Könyvviteli ismeretek a kereskedelmi joggal kapcsolatban. Könyvvezetési kötelezettség, a könyvek külső alakja. A könyvek bizonyító ereje. A könyvvezetés elmulasztásának vagy a hamis könyvvezetésnek következményei (magánjogi, büntetőjogi és pénzügyi jogi szempontból). Könyvelési rendszerek (egyszerű könyvvitel, kettős könyvvitel, szabadlappos — kartoték — könyvelési rendszerek). A könyvelés tárgya. A vagyonrész számlák (cselekvő, szenvedő vagyonszámlák). A tiszta vagyon (tőke) számlák. A leltárkészítés szabályai. Mérleg, veszteség-, nyereség-számlák.

2. *A fogyasztási adók és jövedékek* és pedig: szeszadó, söradó, cukoradó, ásványolajadó, gyújtószeradó, szivarkapapír- és szivarkahüvelyadó, villamosfényforrás- és elektroncsőadó, sajtolt élesítőadó, ecetsav kincstári részesedés, állami italmérési jövedék, dohányjövedék, sójövedék, robbantóanyag- és lőporjövedék, lottójövedék, postajövedék, fémjelzés, mesterséges édesítőszeres állami egyedárúsága, vámjogi és vámtarifa törvény.

A jövedéki büntetőjog. A jövedéki büntetőjog szabályozásáról szóló 18.400/1928. és 45.400/1928. számú pénzügyminiszteri rendeletek, a 31.000/1928. számú igazságügyminiszteri rendelet. Adócsalás (1920 : XXXII. tc.).

A pénzügyi és közigazgatási politikának az egyenesadókkal, a forgalmi adókkal és illetékekkel, valamint a fogyasztási adókkal és jövedékekkel kapcsolatos alapismeretei.

A pénzügytan és a pénzügyi jog alapfogalmai és a pénzügyi jog forrásai.

22. §. Vallás- és közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsga anyaga.

A) Általános közoktatásügyi igazgatás.

1. A magyar egyházpolitika és kultúrpolitika története.
2. A mai magyar vallási és kulturális statisztika főbb adatai. Tudományos szaklapok ismerete.
3. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium szervezete és alárendelt hatóságai (a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935 : VI. tc. és végrehajtási utasítása 7.000/1935. V. K. M., 3500/1936. V. K. M.).
4. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetése. Szerkezete, főbb tételei, megoszlása és fedezete.
5. A nem állami nyugdíjintézmények.

B) Vallásügyi igazgatás.

1. Általános vallási ügyek.

a) A vallás szabad gyakorlata. Vallásváltoztatás (áttérés, át-lépés, kilépés). A gyermekek vallása és vallásos nevelése. Felekezeti anyakönyv. (1848 : XX., 1868 : LIII., 1895 : XLIII., 1894 : XXXII. tc., 1921 : XXXIII. tc. 58. §., 1.674/1895. V. K. M., 1.675/1895. V. K. M., 56/1896. V. K. M., 5.175/1896. B. M., 58.454/1923. B. M., 62.130/1924. B. M., 22.065/1880. V. K. M., 57.150/1894. V. K.

M., 486/1895. V. K. M., 71.588/1895. V. K. M., 115.557/1896. B. M., 7.870/1896. I. M., 39.209/1897. V. K. M., 70.404/1909. V. K. M., 97.953/1911. B. M., 115.951/1916. B. M., 71.851/1926. V. K. M.)

b) Az egyházi köztartozások. Az egyházi ünnepi szünetek. Egyházi temetkezés. (1895 : XLIII. tc. 9. §., 1927 : V. tc. 71. §., 7.000/1925. P. M. 1. §., 51.283/1924. V. K. M., 49.765/1924. V. K. M., 35.506/1926. V. K. M., 600/1927. P. M., 3117/1933. V. K. M., 115.218/1910. V. K. M., 57.891/1906. V. K. M.)

c) A lelkészek jövedelemkiegészítése (1898 : XIV., 1909 : XIII., 1913 : XXXVIII. tc., 4.433/1898. V. K. M.)

2. A bevett és elismert egyházak, illetőleg vallásfelekezetek, azok jogállása és szervezete, állami támogatása s az azokkal kapcsolatos közigazgatási ügyek.

a) Katolikus vallási ügyek. Kegyúri és főkegyúri jog. A magyar katolikus vallás- és tanulmányi alap. (1715 : XV., 1848 : VII., 1894 : XIII. tc., 1920 : I. tc. 13. §., 1920 : XXXVI. tc. 44. §., 1950 : XVIII. tc., 65.281/1920. V. K. M., 62.953/1929. V. K. M., 45.767/1930. I. M., 135.900/1930. B. M., 191.568/1933. B. M., 1.645/1880. V. K. M., 253/1920. M. E., 867/1920. M. E., 36.711/1920. M. E., 13.249/1883. I. M., T. 107—15/1904. I. M., 170.290/1922. V. K. M., 56.055/1925 : V. K. M., 49.765/1924. V. K. M., 56.055/1925. V. K. M., 11.753/1928. V. K. M., 129.283/1924. B. M., 103.283/1925. B. M., 18.382/1920. V. K. M., 51.283/1924. V. K. M., 110—05—176/1929. V. K. M., 3.117/1933. V. K. M.)

b) Protestáns (református, ág. h. evangélikus, unitárius) vallási ügyek. (1790/91 : XXVI. tc., Approbatae Constitutiones Pars I. Art. II., 1920 : I. tc., 1907. február 14. és 1933. okt. 31.-i legf. elhat., 1.497/1896. V. K. M., 177/1896. V. K. M., 15.472/1927. V. K. M., 34.093/1926. V. K. M. 53.288/1926. V. K. M.)

c) Görögkeleti vallási ügyek (1790/91 : XXVII., 1792 : X., 1868 : IX., 1881 : XXV. tc., 1779. júl. 16., 1782. ápr. 4., 1868. aug. 10., 1869. máj. 28. és júl. 11., 1911. nov. 8., 1912. júl. 11.-i legf. elhat., 22.391/1868. V. K. M., 6.855/1874. V. K. M., 3.943/1895. M. E., 3.461/1897. M. E., 812/1900. M. E.)

d) Izraelita vallási ügyek (1867 : XVII., 1895 : XLII. tc., 1869. júl. 14.-i legf. elhat., 26.913/1871. V. K. M., 1.924/1885. V. K. M., 1.191/1888. V. K. M., 1.888/1888. V. K. M., 97.929/1904 : V. K. M., 18.352/1898. V. K. M., 102.284/1905. V. K. M., 57.121/1906 : V. K. M., 84.561/1912. V. K. M., 39.148/1920. V. K. M., 35.874/1927 : V. K. M., 230—05—150/1929. V. K. M., 4.399/1932. V. K. M., 4.470/1932. V. K. M.)

e) Mohamedán és baptista vallási ügyek (1916 : XVII. tc., 77.092/1905. V. K. M., 453/1905. V. K. M., 1.547/1907. V. K. M., 240—25/1931. V. K. M.).

3. A nazarénusok ügyei (12.548/1868. V. K. M., 563/1875. V. K. M.).

4. A vallásiügyi igazgatással kapcsolatos országos tanácsok és bizottságok: Országos Katholikus Kongrua Tanács, Katholikus Központi Kongrua Bizottság, Magyar Katholikus Vallás- és Tanulmányi alapokat Ellenőrző Bizottság (1880. máj. 21.-i legf. elhat.).

C) Közművelődési igazgatás.

1. A képzőművészet, iparművészet, filmművészet, zeneművészet és színművészet közigazgatási ügyei (1930. okt. 11.-i legf. elhat., 070—161/1930. V. K. M., 070—162/1930. V. K. M., 350—262/1930. V. K. M., 7.526/1929. V. K. M., 168.809/1924. B. M., 140.844/1921. B. M., 81.809/1907. B. M.).

2. A művészeti tanintézetek, a művészeti szakoktatás ügyei.

a) A képzőművészeti főiskola és az iparművészeti iskola (1930. nov. 11.-i és 1924. febr. 14.-i legf. elhat.).

b) A zeneművészeti főiskola és a zeneoktatás (47.187/1922. V. K. M., 29.817/1913. V. K. M., 37.552/1927. V. K. M., 73.734/1921. V. K. M., 87.018/1913. V. K. M., 320—0—22/1922. V. K. M., 96.000/1921. V. K. M.).

c) A színművészeti akadémia. Egyéb színészképző iskolák. Filmszínészképzés. (310—05—9/1929. V. K. M., 320—0—58/1929. V. K. M., 320—0—11/1930. V. K. M., 76.666/1933. V. K. M., 77.771/1934. V. K. M., 95.000/1921. V. K. M.)

3. Az állami színházak. A vidéki színesztet ügyei.

a) A nemzeti színház (1836 : XLI., 1840 : XLIV. tc., 7.526/1929. V. K. M.).

b) A vidéki színesztet (33.915/1884. B. M., 75.096/1898. B. M., 214.845/1923. B. M., 64.573/1901. B. M., 109.000/1932. B. M.).

c) A színesztet állami támogatása (108.805/1901. B. M., 49.167/1930. B. M.).

4. Az irodalom pártolás közigazgatási ügyei.

a) A szerzői jog védelme (1921 : LIV. tc., 161.024/1922. V. K. M.).

b) Külföldi kapcsolatok az irodalmi és művészeti művek védelmében (1922 : XIII., 1931 : XXIV., 1931 : XXXI. tc., 9.899/1926. M. E., 4.214/1932. M. E.).

5. A Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Nemzeti Múzeum és Tanácsa és egyéb közgyűjtemények ügyei.

a) A Magyar Tudományos Akadémia (1827 : XI., 1827 : XII. és XIX., 1840 : XLII., 1925 : I., 1925 : XLVI. tc.).

b) A Magyar Nemzeti Múzeum és Tanácsa (1954 : VIII., 1929 : XI., 1925 : I., 1922 : XIX., 1907 : XII., 1896 : VIII., 1872 : XVI., 1836 : XXXVI. és XXXVII., 1827 : XXXV., 1808 : VIII., 1807 : XXIV., 1790 : LXVII., 1723 : XLV. tc., 9.310/1935. V. K. M., 9.200/1956. V. K. M.).

c) Egyéb gyűjtemények (1871 : XI., 1907 : XIII. tc.).

d) Műemlékek (1881 : XXXIX. tc., 166.714/1922. V. K. M.).

6. Az iskolán kívüli népművelés szervezete, anyaga és előadási módja (882—4—1600/1930. V. K. M., 882—4—399/1930. V. K. M., 125.500/1922. V. K. M., 132.243/1922. V. K. M., 76.800/1933. V. K. M., 65.100/1932. V. K. M., 17.000/1925. V. K. M., 95.000/1925. V. K. M., 199.000/1934. V. K. M., 78.600/1934. V. K. M., 76.900/1933. V. K. M.).

7. Az ifjúsági és közművelődési egyesületek. A népkönyvtárak. (28.919/1926. V. K. M., 23.556/1926. V. K. M., 54.614/1927. V. K. M., 76.500/1934. V. K. M., 77.500/1933. V. K. M.)

8. A testnevelés ügyei.

a) Törvények: 1921 : LIII., 1924 : III. és 1925 : III. tc.

b) Az iskolai (középiszkolai, cserkészeti, főiskolai) testnevelés (25.754/1924. V. K. M., 1.110—0—1/1930. V. K. M., 1.130—0—5/1930. V. K. M., 1.110—05—6/1931. V. K. M., 197.486/1921. V. K. M., 97.000/1927. V. K. M.).

c) A társadalmi sport (egyesület, szövetség) szervezete, közigazgatási ellenőrzése (33.000/1925. V. K. M., 119.000/1926. B. M., 73.416/1927. V. K. M., 94.546/1927. V. K. M., 93.422/1928. V. K. M.).

d) Az iskolán és egyesületen kívüli (levente) testnevelés szervezete. A testnevelésre kötelezett levente ifjúság képzése, továbbképzése, fegyelmezése, a Levente Sport Országos Központja. (9.000/1924. V. K. M., 124.000/1924. B. M., 69.000/1927. V. K. M., 50.000/1924. V. K. M., 49.000/1925. V. K. M., 93.800/1935. V. K. M., 95.916/1936. V. K. M.)

e) A sportok nyilvános oktatása. Testnevelési Főiskola. Olimpiai ügyek. (77.000/1925. V. K. M., 252.098/1928. B. M., 1.120—0—2/1929. V. K. M., 1.120—0—1/1929. V. K. M., 1.120—0/1930. V. K. M., 96.658/1927. V. K. M., 81.500/1933. V. K. M.)

9. A közművelődési igazgatással kapcsolatos országos tanácsok és bizottságok:

Országos Irodalmi és Művészeti Tanács (1934 : IX. tc. 1. §., 9.127/1935. V. K. M.). Az Iskolánkívüli Népművelés Országos Bizottsága (123.500/1922. V. K. M.), Országos Testnevelési Tanács (1.110—0—1/1930. V. K. M., 1.110—05—1/1931. V. K. M.), Országos Szerzői Jogi Szakértő Bizottság (161.024/1924. V. K. M.), Műemlékek Országos Bizottsága (166.714/1922. V. K. M.).

D) *Közoktatásügyi igazgatás.*

1. A magyar tudományegyetemek.

a) A tudományegyetemek szervezete és igazgatása (1.790/91 : XXVI., 1848 : XIX., 1872 : XIX., 1912 : XXXVI., 1920 : XXXI., 1921 : XXV., 1934 : X. tc., 6.798/1849. cs. kir. közokt. min., 69.529/1862. m. kir. helytartótan., 26.235/1872. V. K. M., 105.120/1914. V. K. M., 79.805/1926. V. K. M., 273/1920. V. K. M., 80.160/1922. V. K. M., 410—0—40/1930. V. K. M., 75.000/1928. V. K. M.).

b) A tudományegyetemek tanulmányi és vizsgálati rendje, különös tekintettel a minősítési törvényekre. Egyetemi felvétel. (1885 : I., 1929 : XXX., 1935 : XVI., 1920 : XXV., 1928 : XIV. tc., 28.458/1891. V. K. M., 87.669/1915. V. K. M., 53.817/1928. V. K. M., 28.291/1885. V. K. M., 128.000/1911. V. K. M., 157.474/1916. V. K. M., 79.805/1926. V. K. M., 55.129/1892. V. K. M., 123.529/1922. V. K. M., 61.992/1924. V. K. M., 105.598/1912. V. K. M., 112.745/1914. V. K. M., 20.031/1932. V. K. M., 70.561/1924. V. K. M., 65.000/1927. V. K. M., 53.000/1928. V. K. M.)

c) A tudományegyetemek tanárai (kinevezésük, illetményeik, szabadságuk, helyettesítésük, nyugdíjazásuk) és magántanárai (109.443/1915. V. K. M., 146.034/1915. V. K. M., 159.095/1914. V. K. M., 3.000/1932. M. E., 27.483/1871. V. K. M., 39.549/1925. V. K. M., 99.655/1925. V. K. M., 16.022/1885. V. K. M., 45.520/1892. V. K. M., 14.518/1903. V. K. M., 10.497/1904. V. K. M., 9.145/1910. V. K. M., 72.914/1910. V. K. M., 70.650/1911. V. K. M., 64.201/1918. V. K. M., 16.065/1928. V. K. M.).

d) Az egyetemek tudományos segédszemélyzete. Adjunktusok, tanársegédek, gyakornokok. (52.897/1896. V. K. M., 59.652/1897. V. K. M., 72.805/1898. V. K. M., 75.075/1909. V. K. M., 86.140/1912. V. K. M., 197.359/1913. V. K. M., 30.518/1923. V. K. M., 46.854/1924. V. K. M., 55.570/1895. V. K. M., 72.398/1901. V. K. M., 90.643/1906. V. K. M., 28.425/1911. V. K. M., 80.515/1920.

V. K. M., 46.854/1924. V. K. M., 67.091/1925. V. K. M., 86.447/1905. V. K. M.)

2. A tanárképzés.

a) Középiszkolai tanárok képzése. A középiszkolai Tanárképzőintézetek és internátusok (Eötvös József- és Eötvös Lóránt Kollegium) szervezete és vizsgálati szabályzata. (1924 : XXVII. tc., 79.000/1925. V. K. M., 84.689/1925. V. K. M., 95.001/1925. V. K. M., 87.511/1926. V. K. M., 89.700/1927. V. K. M., 14.414/1932. V. K. M., 12.663/1933. V. K. M.)

b) Gazdasági szaktanárok képzése és képesítése (1934 : X. tc., 25.429/1936. V. K. M., 25.430/1936. V. K. M.)

c) Polgári iskolai tanárok képzése, képesítése (204.064/1918. V. K. M., 612—0—2/1930. V. K. M.)

d) A tanárjelöltek gyakorlati képzése (48.818/1928. V. K. M., 525—518/1929. V. K. M., 17.104/1933. V. K. M.)

3. A tudományos kutatóintézetek. A külföldi magyar intézetek. A bel- és külföldi ösztöndíjak, külföldi állami csereösztöndíjak. (1927 : XIII., XIV., 1934 : VIII. tc., 17.200/1936. V. K. M., 17.100/1936. V. K. M.). Magyar-lengyel egyezmény a szellemi együttműködés tárgyában (1935 : XVII. tc.). Magyar-olasz kulturális egyezmény (1935 : XVIII. tc.). Magyar-osztrák egyezmény a szellemi együttműködés tárgyában (1935 : XIX. tc.). Magyar-német egyezmény a szellemi és kulturális együttműködés tárgyában (1937 : V. tc.).

4. A középiszkolák.

a) A magyar középiszkolai oktatás fejlődése. Az 1934. évi középiszkolai reform alapelvei. A középiszkolák jellege és az államhoz való viszonya. A középiszkolák igazgatása és felügyelete. A középiszkolák nyilvánossági joga s állami támogatása. Az iskolai rendtartás (szülői értekezletek). Iskolai egészségügy. A tanulók ellátása és segélyezése. Tanulmányi versenyek. Középiszkolai ifjúsági könyvtárak. Tandíj. (1885 : XXX., 1924 : XXVII., 1934 : XI. tc., 32.000/1934. V. K. M., 400/1926. V. K. M., 95.407/1929. V. K. M., 3.500/1936. V. K. M., 1892. évi 10.902/1892. utasítás a tankerületi főigazgatók részére, 1897. évi 37.560/1897. utasítás a középiszkolai igazgatók számára, 13.618/1926. V. K. M., 52.155/1926. V. K. M., 59.000/1927. V. K. M., 22.281/1924. V. K. M., 53.722/1926. V. K. M., 84.427/1926. V. K. M., 23.356/1926. V. K. M., 1.759/1933. V. K. M., 3.500/1936. eln. V. K. M.)

b) A fiúközépiszkolák tanterve és vizsgarendje. Fiúinternátusok. (3.000/1935. V. K. M., 33.545/1933. V. K. M., 31.591/1932. V. K. M., 540—05—146/1930. V. K. M., 540—05—111/1931. V. K. M.,

70.640/1927. V. K. M., 7.171/1928. V. K. M., 540—05—22/1931. V. K. M., 540—05—84/1931. V. K. M., 28.747/1932. V. K. M., 28.601/1933. V. K. M., 3.000/1936. V. K. M.)

c) A leányközépiskolák. A magyar leánynevelés fejlődése. Az 1926. évi leányközépiskolai reform alapelvei. A leányközépiskolák tanterve és vizsgarendje. Leány internátusok. (1926 : XXIV. tc., 1899/1927. V. K. M., 540—0—7/1929. V. K. M., 540—05—172/1930. V. K. M., 3.000/1935. V. K. M., 28.747/1932. V. K. M., 28.601/1/1933. V. K. M., 540—05—22/1931. V. K. M., 540—05—84/1931. V. K. M., 52.405/1926. V. K. M.)

5. A polgári iskolák.

a) A polgári iskolák feladata, tanáraink (1927 : XII. tc., 640—0—37/1930. V. K. M.).

b) A polgári iskolák létesítése, fenntartása és felszerelése (640—0—23/1931. V. K. M., 66.771/1909. V. K. M., 23.526/1899. V. K. M., 60.690/1896. V. K. M., 54.326/1894. V. K. M.). Magán és társulati polgári iskolák (99.000/1908. V. K. M.).

c) A polgári fiú- és leányiskolák tanterve és felügyelete (1434/1927. V. K. M., 27.398/1928. V. K. M., 45.501/1928. V. K. M., 630—05—116/1929. V. K. M., 5.128/1935. V. K. M., 70.022/1918. V. K. M., 4.000/1914. V. K. M., 40.483/1908. V. K. M., 106.000/1923. V. K. M., 640—0—20/1931. V. K. M., 640—0—23/1931. V. K. M., 3.500/1936. V. K. M.). Gazdasági gyakorlati oktatás (630—05—116/1929. V. K. M., 630—05—12/1930. V. K. M.).

6. Az elemi népiskolák.

a) Az elemi népiskolák célja, szervezete, fenntartása. Állami, községi, érdekeltségi, hitfelekezeti és magán iskolák. A tanítás ingyenessége. Beíratási díj. (1868 : XXXVIII., 1876 : XXVIII., 1908 : XLVI., 1926 : VII., 1930 : VII., 1930 : XLVII. tc., 20.311/1876. V. K. M., 76.000/1907. V. K. M., 99.500/1924. V. K. M., 17.100/1924. B. M., 177.200/1924. B. M., 882—4—674/1930. V. K. M., 63.888/1932. V. K. M.)

b) Az elemi népiskolák tanterve és tanítási nyelve. Tankönyv-ügy. (1868 : XLIV., 1879 : XVIII., 1921 : XXXIII. tc., 1.467/1925. V. K. M., 2.495/1932. V. K. M., 60.154/1932. V. K. M., 50.700/1934. V. K. M., 6.345/1935. V. K. M., 62.800/1925. V. K. M., 4.800/1923. M. E., 61.784/1927. V. K. M., 11.000/1935. M. E., 434/1925. V. K. M., 24.088/1925. V. K. M., 17.949/1932. V. K. M., 59.076/1932. V. K. M., 13.654/1934. V. K. M., 760/1936. eln. V. K. M., 3.304/1937. eln. V. K. M.)

c) Az elemi népiskolák igazgatása és felügyelete. Vagyonfelügyelet. (1876 : VI., 1876 : XXVIII., 1886 : XXI., 1907 : XII., 1929 :

XXX., 1935 : VI. tc., 13.217/1885. V. K. M., 41.221/1876. V. K. M., 44.246/1902. V. K. M., 53.000/1909. V. K. M., 70.000/1905. V. K. M., 87.026/1926. V. K. M., 68.200/1954. V. K. M., 7.890/1935. V. K. M., 7.000/1935. V. K. M., 5.500/1936. V. K. M.)

d) Az elemi népiskolák tanítói. Alkalmazásuk, illetményeik, fegyelmi ügyeik, nyugdíjazásuk. (1891 : XLIII., 1907 : XXVI. és XXVII., 1913 : XV. és XVI., 1915 : XLI. tc., 1918 : VIII. néptörvény, 1922 : VI., 1924 : XXVIII., 1930 : XLII. tc., 75.776/1907. V. K. M., 76.000/1907. V. K. M., 865—1—70/1931. V. K. M., 865—5—158/1931. V. K. M., 1.100/1932. V. K. M., 1.700/1932. V. K. M., 5.842/1933. V. K. M., 865—1—153/1933. V. K. M.)

e) Az iskoláztatási kötelezettség. (1921 : XXX., 1926 : VII. tc., 150.700/1923. V. K. M., 1.149/1923. V. K. M., 71.594/1923. V. K. M., 64.690/1925. V. K. M., 44.082/1925. V. K. M., 51.851/1924. V. K. M., 114.983/1924. V. K. M., 28.590/1935. V. K. M., 60.059/1934. V. K. M.)

7. A kereskedelmi szakoktatás.

a) A felső kereskedelmi iskolák szervezete és tanításterve (44.000/1895. V. K. M., 67.500/1927. V. K. M., 41.000/1932. V. K. M., 44.000/1934. V. K. M., 622—05—8/1930. V. K. M., 68.000/1927. V. K. M.).

b) A kereskedelmi szaktanfolyamok szervezete és tanításterve (662—05—3/1931. V. K. M., 67.400/1920. V. K. M.).

c) A kereskedő tanonciskolák (tanfolyamok) szervezete és tanításterve (1922 : XII. tc., 60.000/1928. V. K. M., 663—1—4/1931. V. K. M.).

8. Az ipari szakoktatás.

a) Az ipari szakoktatás mai szervezete (8.620/1955. M. E.).

b) Az iparostanonciskolák szervezete és tanításterve (1922 : XII. tc., 50.000/1932. V. K. M., 60.000/1924. V. K. M.)

c) A felsőipariskolák és ipari továbbképző tanfolyamok (60.000/1928. V. K. M.).

d) A női ipariskolák (99.839/1927. V. K. M.).

9. A gazdasági népoktatás.

a) Az önálló gazdasági népiskolák szervezete és tanterve (1915 : XLI. tc., 66.569/1902. V. K. M., 42.445/1906. V. K. M.).

b) A felső mezőgazdasági iskolák szervezete, tanulmányi és vizsgálati rendje (650—05—65/1930. V. K. M., 39.582/1933. V. K. M.).

10. A gyógypedagógiai intézetek.

a) A gyógypedagógiai intézetek célja (a megelőzés és a bajok enyhítése), szervezete (700—5/1930. V. K. M., 150.700/1922. V. K. M., 27.205/1933. V. K. M., 12.817/1907. V. K. M.).

b) A gyógypedagógiai intézetek tanítási terve és módszertani

utasításai. Tanárképzés. (47.609/1905. V. K. M., 141.515/1907. V. K. M., 75.493/1908. V. K. M., 145.119/1908. V. K. M., 53.523/1909. V. K. M., 42.565/1928. V. K. M.).

c) A gyógypedagógiai intézetek igazgatása és felügyelete (200.254/1922. V. K. M., 55.609/1925. V. K. M., 9.592/1915. V. K. M., 14.601/1928. V. K. M., 3.500/1936. V. K. M.).

11. A népiskolai tanítók és tanítónők képzése.

a) A tanító- (nő-) képző intézetek feladata, szervezete, felügyelete (840—05—360/1929. V. K. M., 30.251/1916. V. K. M., 46.447/1909. V. K. M., 54.180/1916. V. K. M., 5.500/1936. V. K. M.):

b) A tanító- (nő-) képző intézetek tanulmányi és vizsgarendje. A tanítók és tanítónők képesítése. (81.986/1925. V. K. M., 42.500/1925. V. K. M., 78.885/1925. V. K. M., 32.891/1928. V. K. M., 840—05—105/1929. V. K. M., 56.555/1932. V. K. M., 57.873/1932. V. K. M.)

Kisebbségi nyelvtanfolyamok (840—05—105/1929. V. K. M., 56.555/1932. V. K. M., 57.873/1932. V. K. M.).

c) A tanító- (nő-) képző intézetek tanárainak képzése, képesítése és kollégiuma (149.837/1911. V. K. M.).

12. A kiseddóvónők képzése.

a) A kiseddóvónők képző intézetek feladata, szervezete és felügyelete (29. 973/1892. V. K. M., 44.000/1892. V. K. M., 114.000/1924. V. K. M., 3.851/1924. V. K. M., 1.099/1925. V. K. M.):

b) A kiseddóvónők képző intézetek tanulmányi és vizsgálati rendje. Az óvónők képesítése. (78.066/1926. V. K. M., 23.000/1928. V. K. M., 840—05—360/1929. V. K. M., 840—51—70/1931. V. K. M., 850—05—6/1930. V. K. M.)

13. Nemzeti Önállósítási Alap.¹

14. A közoktatásügyi igazgatással kapcsolatos országos tanácsok és bizottságok.

Országos Felsőoktatási Tanács (17.000/1936. V. K. M.), Országos Közoktatási Tanács (181/1936. V. K. M.), Országos Ösztöndíjtanács (51.665/1928. V. K. M., 17.100/1936. V. K. M.), Országos Természettudományi Tanács (1930 : VI. tc., 5.952/1931. V. K. M.).

E) *Közoktatási és közművelődési politika.*

F) *Közalapítványi igazgatás (alapítványi jog és igazgatás).*

A jogi személy fogalma és fajtái. Az alapítvány fogalma, keletkezése, érvényességi kellékei. Különbség az alapítvány, az alap

¹ A „Nemzeti Önállósítási Alap”-ról szóló 4.600/1937. M. E. rendelet jelen munka kiszedése után jelent meg.

Az értelmiségi munkanélküliség leküzdésével kapcsolatos intézkedések (4626/1937. V. K. M., 7864/1937. V. K. M.).

és a meghagyásos juttatás között. Az alapítványi jog és részei (alapítv. magánjog és közjog). Alapítv. főfelügyeleti jog. Egyes alapítványok; világi és egyházi alapítványok. Alapítványi törzskönyv. Alapítólevél, lényeges tartalma. Aktorátus alapítványi ügyekben; közalapítványi kir. ügyigazgatóság. Az alapítványok kezelésének ellenőrzése a legfőbb állami számvevőszék részéről; a kezelésben a pénzügyi tárca részvétele. Az egyházak szerepe az alapítványok tekintetében. Nevezetesebb alapítványok (kath. válás- és tanulmányi alapot ellenőrző bizottság; egyetemi alap; Theresianumi alap; Nemzeti Színházi alapítvány; Nemzeti Közművelődési alapítvány stb.).

1. Az alapítványok létesítése, felügyelete és ellenőrzése (1715: LXXIV., 1725 : LXX., 1751 : XXI., 1790 : XXIII., 1790 : XXVI. tc.). A vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter által 1867. szept. 27-én 10.165. sz. alatt kiadott szolgálati utasítás a magyarországi vallás-, tanulmányi- és közalapítványi kir. ügyigazgatóság, valamint az alárendelt ügyvédek és kezelőhivatalok számára (1. 11. §., 1881 : LX. tc. 25., 64., 65., 227. §., 1886 : XXII. tc. 147. §., 1894 : XVI. tc. 2., 34. §., 1895 : XLIII. tc. 20. §., 1911 : I. tc. 25., 27. §.). Illetéki díjjegyzék 85. tételének 1. pontja, 1920 : XXXIV. tc. 6., 118., 119., 120., 122. §., 1920 : XXXVI. tc. 88. §., 1921 : XXXIII. tc., 9.871/1921. M. E. sz. rendelet az alapítványi törzsvagyron biztosításáról. A 100.905/1923. V. K. M. sz. rendelet az alapítványok feletti kormányhatósági főfelügyeleti jogkör gyakorlásának korlátozása tárgyában. 1924 : VII. tc. 9. §. A 10.271/1924. sz. rendelet a főfelügyeleti jogkörbe tartozó alapítványok alapítóleveleinek kellékei tárgyában. Az 5.380/1921. P. M. sz. utasítás az állami és állami igazgatás alatt álló alapok és alapítványok vagyonának pénztári kezelése tárgyában (4., 5., 14., 15., 16., 29., 30. §.). A 91.098/1925. B. M. sz. körrendelet az alapítványok érintetlen fenntartásáról. A 11.500/1926. M. E. sz. rendelet a pengőértékben való kötelező számításról. 1927 : IV. tc. 6. §., 1928 : XLI. tc. 6. §., 5.580/1928. M. E. 38. §., 11.000/1928. I. M. 19., 22. §., 745—0—7/1931. V. K. M., 1.515/1933. V. K. M., 1934:XI. tc. 8., 10. §., 78:524/1934. V. K. M. Az alapítványok törzsvagyonára vonatkozó rendelkezések pontos megtartása tárgyában kiadott 6.290/1934. B. M. körrendelet. „Magyarország magánjogi törvénykönyve“ javaslata, alapítvány 82—106. §., meghagyással kapcsolatos ajándékozás 1.457—1.459. §.

2. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium kezelésében lévő közérdekű alapítványok igazgatási és kezelési ügyei (1895 : XLIII.

tc. 20. §.), 1904. május 4-én kelt legf. elhat., 1921 : XXXIII. tc. 249. §.).

5. A közalapítványi kir. ügyigazgatóság szervezete és jogköre (10.165/1867. V. K. M.).

23. §. A közgazdasági és közlekedésügyi igazgatási szakvizsga anyaga.

I. Földművelésügyi igazgatás és mezőgazdasági politika.

A) Földművelésügyi igazgatás.

1. *A mezőgazdasági termelés.* a) *Mezőgazdasági termelés általánosságban.* Termőterületek megoszlása művelési ágak és birtok-kategóriák szerint. Terméseredmények megállapítása. Vetőmag-szükséglet, belföldi fogyasztási szükséglet és export felesleg egymáshoz való aránya.

b) *Szántóföldi termelés.* Kalászosok, kapások, hüvelyesfélék, ipari növények, cukorrépa, dohány, gyógynövények, szántóföldi takarmány és egyéb szántóföldi termelvények termelésének országos irányítása. Vetőmagellátás, vetőmagtisztítás szerepe a termelés irányításában. Terméshozam fokozás, minőségi színvonal emelés, termelés egységesítés jelentősége. Fentebbiekkel kapcsolatosan az állami igazgatás feladatai. Termelési körzetek. A növénynevelés, mint állami feladat. Vetőmag-elismerési tevékenység.

Növénytermelési hivatal. Növénynevelő telepek. Burgonyatermelési telep stb. (4.810/1920. M. E., 54.965/1921. F. M.).

Szerződéses termelés, bértermeltetés. Termelési szerződési módok: érdekképviseleti megállapodások, szabadtársulásos rendszer, kényszertársítás. A termelési szerződéseknél a közigazgatás szerepe.

A talaj táperezének fenntartása körüli szakfeladatok: ok-szerű trágyakezelés, mintatrágyatelepek, műtrágyaellátás irányítása. Helyes talajművelés előmozdítását szolgáló állami feladatok. Mezőgazdasági géptechnika szerepe. Mezőgazdaságban űzött iparok és azok jelentősége. Mezőgazdasági szesztermelés. — Termelés és értékesítés rendje az 1921: XLI. tc. alapján. Mezőgazdaságban űzött különböző egyéb ipari feldolgozó tevékenységfélék közgazdasági jelentősége. (Olajpréselés, őrlés, darálás, keményítőgyártás.) Mezőgazdasági üzemtan, számtartás jelentősége. Üzemi intézet feladata.

c) *Szőlő- és bortermelés.* A szőlőművelés és bortermelés nemzetgazdasági jelentősége, fejlődése és jelenlegi helyzete. Az ország szőlőterületeinek megoszlása, az ország szőlő és bortermése. A szőlészeti és borászati közigazgatás szervezete. A szőlőgazdálkodásról és hegyközségekről szóló 1929: XVII. tc. alapvető rendelkezései. A bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozása, valamint a borhamisítás tilalmazására vonatkozó jogszabályok (1936 : V. tc.) alapvető rendelkezései. A szőlőkre vonatkozó adókedvezmények. A borforgalom szabályozása. Termelői kimérések. Borfogyasztási adó s értékesítés szervezete. (1882 : XV., 1883 : VII., 1889 : XLI., 1929 : XVII., 1936 : V. tc., 70.000/1936. F. M.)

d) *Kert- és gyümölcsgazdaság.* A kertészeti termelés (gyümölcsstermesztés, zöldségtermesztés és dísznövénytermesztés) nemzetgazdasági jelentősége, fejlődése és jelenlegi helyzete. Az egységes típusú gyümölcsstermesztés jelentősége és az idevonatkozó irányító tevékenység, és pedig: a tömegfásítási akció, gyümölcsstelepítési kölcsönakció, gyümölcsfaápolási és védekezési tanfolyamok. Az új gyümölcsstelepítésekre vonatkozó adókedvezmények. Az Országos Pomologiai Bizottság szervezete. A kertészet igazgatásának szervezete. (1894 : XII., 1916 : XXIV. tc., 48.000/1894. F. M., 20.800/1922. F. M., 86.146/1929. F. M., 44.094/1934. P. M.)

e) *Rét- és legelőgazdaság, illetőleg zöldmezőgazdálkodás.* Nemzetgazdasági jelentősége, fejlődése, jelenlegi helyzete. Legeltetési társulatok alakítása, társulati vagyon, a társulati ingatlanok telekkönyvezése, a tagok jogai és kötelezettségei, a társulat szervezete, működése, közgyűlési határozatok és jogorvoslatok, a felügyeleti jog gyakorlása, községi közlegelők. (1894 : XII., 1913 : X. tc.) Legelőjavítási akció s annak eszközei. (Alsó- és felsőfokú tanfolyamok, segély és kölcsön engedélyezése, kísérletek, kedvezményes fűmagkiosztás, kutak létesítése, gyomirtás, fásítás, szakaszos legeltetés stb.) A zöldmezőmozgalom ismertetése. (67.200/1924. F. M., 77.260/1925. F. M., 79.400/1925. F. M., 19.932/1926: F: M., 54.000/1927. F. M., 29.900/1931. F. M.)

2. *Erdőgazdaság.* Az erdei gazdálkodás alapelvei, az erdők közgazdasági jelentősége, az állami beavatkozás okai, az erdőterületek megoszlása, erdészeti igazgatás.

a) Az erdészeti igazgatás erdőrendészeti természetű feladatai. (Erdőfenntartás és erdei tervgazdaság; az erdők törzkönyve, az erdőgazdaság szabályozása, egyéb törvényes rendelkezések az erdőfenntartás szolgálatában. Az erdők állami kezelése: az állami kezelésre kötelezett erdők, az állami kezelés költségei, az állami

kezelésben levő erdők őrzése. Az elemi és természeti csapások elleni védekezés. A közérdekű erdőtelepítések: kopárfásítások, stb.)

b) Az erdészeti igazgatás egyéb feladatai. (Országos Erdei Alap. Az erdei termékek szállítása: szárazföldön való átszállítás, úsztatás és tutajozás. Az erdőbirtokossági társulatok; az erdőbirtokossági társulatok szervezete, gazdasági ügyeinek intézése, működésének hatósági ellenőrzése, legeltetési társulatok erdei. Gazdaságpolitikai feladatok. Az állami erdők kezelése.)

c) A büntetőjog körébe tartozó erdészeti kérdések. (Erdőrendészeti áthágások: anyagi jogszabályok, eljárás. Erdei kihágások, a rendőri büntető szabályzattól eltérő és azt kiegészítő rendelkezések.)

d) Az erdészeti igazgatás szervezete és működése. (Az erdészeti igazgatás szervezésének alapelvei. Az erdőrendészeti hatóságok. Az erdészeti igazgatás állami szervei. Az erdészeti igazgatásban közreműködő egyéb közigazgatási és társadalmi szervek.) (1935 : IV. tc., 53.500/1935. F. M.)

3. *Állattenyésztés.* Az állattenyésztés közgazdasági jelentősége; helyzete; az idevonatkozó jogszabályok. (1894 : XII., 1908 : XLIII., 1913 : X., 1927 : XXV. tc., 48.000/1894. F. M., 67.000/1909. F. M., 7.000/1914. F. M., 76.200/1921. F. M., 177.200/1924. B. M., 53.000/1928. F. M.)

A lótenyésztés fejlődése. A ló közgazdasági jelentősége. A lótenyésztés igazgatásának szervezete. Az apaállatok vizsgálatáról szóló 1927 : XXV. tc. A köztenyésztésre szánt ménnek kötelező vizsgálatáról szóló 84.100/1928. IV/B. és a köztenyésztésre nem szánt ménnek kötelező elővezetéséről és vizsgálatáról szóló 103.900/V.—1929. sz. F. M. rendelet. Az 1894 : XXIX. tc. és a Totalisateur-alap. A versenyügy a lótenyésztés szempontjából.

Szarvasmarha-, sertés- és juhtenyésztés állása és jelentősége. Tejgazdaság szerepe, állami beavatkozás. (1894 : XII., 1908 : XLIII., 1927. : XXV. tc.)

Baromfitenyésztés. Kisebb állattenyésztési ágak (házinyúl, selyem, méhészet stb.). (1885 : XXV., 1894 : XII. tc., 48.000/1894. F. M., 157.743/1927. B. M. stb.)

Haltenyésztés és halászat. A halászat nemzetgazdasági jelentősége és a reá vonatkozó különleges jogi szabályozások (1885 : XXIII., 1888 : XIX., 1925 : XLIII. tc.).

Állattenyésztő egyesületek. Budapesti Országos Tenyész- és Haszonállatvásár (állatkiállítások és díjazások). Állatbiztosítás.

Takarmányozás stb. (1908 : XLIII., 1922 : I., 1935 : XXI. tc., 825/1934. F. M.)

Vadászat jelentősége és a vadászatra vonatkozó rendelkezések (1885 : XX., 1925 : XXIV. tc.).

4. *Allategészségügy.* Az állategészségügyi igazgatás szervezete. Az állati betegségek behurcolásának megakadályozása (nemzetközi állategészségügyi megállapodások). A betegségek fellépésének megelőzése (állategészségügyi intézmények). A betegségek elfojtása. Az elfojtó rendszabályok költségei (állami kártalanítás). Büntető rendelkezések. (1900 : XVII., 1925 : X., 1928 : XIX. tc., 1394/1925. M. E., 100.000/1932. F. M.)

5. *Mezei rendészet.* A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló törvény és rendelet és a végrehajtásukra hivatott szervek. (1894 : XII., 1907 : XXXI. tc., 48.000/1894. F. M.)

6. *Kísérletügy és szakoktatás.* a) A mezőgazdasági kísérletügy fejlődésének főbb irányelvei. A mezőgazdasági kísérletügy nemzetgazdasági jelentősége. A mezőgazdasági kísérletügy jelenlegi tagozódása a mezőgazdaság különböző szakterületei szerint, így a mezőgazdasági termelés szolgálatában álló intézmények (talajvizsgálat, műtrágyázás, növénytermelés és növénynevelés kérdésével, gabona és liszt minőségi vizsgálatokkal foglalkozó intézetek), a növényvédelem szolgálatában álló intézetek, a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek előállításának, feldolgozásának, minősítésének és forgalmuk ellenőrzésének szolgálatában álló intézmények stb. A mezőgazdasági kísérletügyi igazgatás szervezete. A mezőgazdasági tudományos és kísérletügyi intézmények és azok feladatköre. A mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895 : XLVI. tc. és a végrehajtása tárgyában, továbbá a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek előállításának és forgalmának szabályozásáról kiadott rendeletek. Az 1895 : XLVI. tc. végrehajtásával kapcsolatos ellenőrzés foganatosításáról kiadott rendeletek. A Mezőgazdasági Kísérletügyi Tanács, az Állandó Központi Talajjavító Bizottság, az Állandó Felülbírálótanács szervezete és feladatköre. (1876 : XIV. tc. 14. §., 1895 : XLVI. tc. 38.286/1896. F. M., 26.000/1909. F. M.). 40.417/1937. F. M.). Növényvédelem. Káros állatok és növények irtása, hasznos állatok védelme (1894 : XII. tc., 48.000/1894. F. M., 1907 : XXXI. tc., 1925 : XXX. tc., 1925 : LXIV. tc.). Növényvédelmi szolgálat (48.000/1932.). Növényvédelmi körzetek (20.900/1936.). Növényvédelmi szerek forgalmának szabályozása (47.000/1932.)

b) Mezőgazdasági szakoktatás jelentősége, szerepe és szerve-

zetének ismertetése; gazdasági akadémiák, a középfokú gazdasági tanintézet, a mezőgazdasági szakiskolák és a téli gazdasági iskolák, a Vitézi Rend örkényi gazdaképző iskolája, a magyaróvári felső tejgazdasági és tejipari szaktanfolyam, a csermajori mezőgazdasági tejipari szakiskola, a tejipari képesítés megszerzésének feltételei, a kecskeméti gazdasági szaktanítóképző intézet, a putnoki gazdasági felső leánynevelő intézet, a háztartási tanfolyamok, az időszaki tanfolyamok, gazdaságtan tanítása a tanító(nő)képző intézetben és a községi közigazgatási tanfolyamokon, a gazdasági szaktanácsadás, a gazdasági népkönyvtárak, rádiós gazdasági előadások, iskolán kívüli (népies) gazdasági oktatás, magánosok által fenntartott gazdasági szakoktatási intézmények, különleges célú (erdészeti, szőlészeti és borászati, kertészeti, méhészeti stb.) gazdasági szakoktatási intézmények. Országos Gazdasági Szakoktatási Tanács.

7. *Értékesítés és gazdaságpolitika.* A mezőgazdasági termények és termékek értékesítése, az értékesítés körébe vágó állami feladatok, vámpolitika, tarifapolitika hatásai a mezőgazdaságra, szövetkezetek szerepe, fajai, vásáriügy, bel- és külföldi piac, márkázás, közraktárügy, kiállítások stb. szerepe az értékesítés terén. (1925 : X., 1931 : II. tc.)

8. *Vízügy.* A vízügy közigazgatási jelentősége, az ország vízhálózatának ismertetése. Vízrendező és vízhasználati társulatok, árvizek ellen való védekezés, az állami szabályozás alá nem eső folyók, közérdekű öntöző csatornák, a mezőgazdasági művelésre alkalmas területek lecsapolása, talajjavítás, szabadkikötők és vontató utak, hajómalmok, vízi beruházások, a Duna, Tisza, Dráva nemzetközi jellegével és a nemzetközi hajózással kapcsolatos kérdések, a Nemzetközi Dunabizottság, a szomszédos államokkal kapcsolatos határmenti közös víziügyek, a Nemzetközi Állandó Vízügyi Műszaki Bizottság, a Balatoni Intéző Bizottság, a mesterséges víziutak, hajócsatornák és kikötők, a víziutaknak a vasutakkal, közutakkal való kapcsolata, közutak, vasutak és hidak közigazgatási bejárása, vízrendezési, lecsapolási, alagsóvezései, öntözési és vízvezetéki műszaki munkálatok, vízmosáskötési munkálatok ellenőrzése, ártézi kutak, öntözés stb. államigazgatási feladatai, a folyamamérnöki és kultúrmérnöki szolgálat szervezete, jelentősége, a vízmesteri szolgálat és a vízmesterképzés, a Vízrajzi Intézet, a vízügyi igazgatás körébe vágó jogszabályok összefoglaló ismertetése. (1884 : XIV., 1885 : XXIII., 1900 : XXX., 1915 : XVIII., 1923 : XXI., 1929 : III., 1929 : XVI., 1931 : XV.)

tc., 45.689/1885. F. I. K. M., 1.500/1889. F. M., 1.200/1914. F. M., 23.963/1935. F. M.)

9. *Birtokpolitika.* Birtokmegosztás, az állami birtokpolitikai tevékenység, telepítés stb. nemzetpolitikai jelentősége. A tagosítás, haszonbérleti jog, a haszonbérletek hatósági tudomásvétele, a megmaradt telepes községek és jószágok igazgatása, a földhöz juttatottak gondozása, parcellázások, ingatlanforgalom hatósági ellenőrzése, gazdaadósságrendezés, a Gazdasági Műszaki Hivatal, az Országos Földhitelintézet, FAKSz, földbérlő szövetkezetek. (1875 : XXII., 1894 : V., 1908 : VII., 1908 : XXXIX., 1911 : XV., 1920 : XXIX., 1920 : XXXVI., 1921 : XLV., 1924 : VII., 1925 : XV., 1927 : XIX., 1928 : XLI., 1931 : XXXV., 1932 : V., 1935 : XVIII., 1936 : XI., 1936 : XIV., 1936 : XXVII. tc., 5200/1919. M. E., 85.800/1919. F. M., 60.000/1921. F. M., 5.500/1924. M. E., 5.580/1928. M. E., 34.700/1935. I. M., 44.000/1936. I. M., 14.000/1937. F. M.)

10. *Mezőgazdasági munkaügy és szociálpolitika.* A mezőgazdasági szociálpolitika jelentősége és az idevonatkozó állami feladatok. A gazdasági munkák rendjének és zavaratalanságának biztosítása, munkásvédelem, munkaközvetítés, gazdasági munkásbiztosítás, gazdasági cselédek és munkások kitüntetése, népházak, a nemzetközi munkaügyi szervek, az egyezmények és ajánlások; a mezőgazdasági munkaügyre vonatkozó törvények és rendeletek. (1898 : II., 1899 : XLI., 1899 : XLII., 1900 : XVI., 1900 : XXVIII., 1900 : XXIX., 1902 : XIV., 1907 : XLV., 1907 : XLVI., 1912 : VIII., 1913 : XX., 1922 : II., 1923 : XI., 1923 : XXIV., 1923 : XXV., 1927 : II. tc. 2. §. 1. pont, 1927 : XIX., 1935 : V., 1935 : II. tc., 75.000/1926. F. M., 76.000/1926. F. M., 77.000/1926. F. M., 10.160/1935. M. E.) A birtokos és a gazdatiszt jogviszonya; a gazdatisztok nyugdíjbiztosítása (1900 : XXVII., 1936 : XXXVI. tc., 55.000/1937. F. M.).

11. *Mezőgazdasági hírszolgálat.* Jelentősége, működése, bel- és külföldi adatgyűjtés, feldolgozás, a vonatkozó szabályok.

12. *A gazdasági felügyelői szolgálat.* Jelentősége, célja, szervezete és a vonatkozó jogszabályok (1912 : XXIII. tc., 1921 : XLII. tc., 84.251/1923. F. M., végrehajtási utasítás 114.948/1922. F. M., gazd. felügyelői államvizsga.).

13. *A földművelésügyi minisztérium szervezete.* Kormányzati, igazgatási, hatósági feladatai, működésének rendje, a számvitel és kezelés (1889 : XVIII. tc.).

14. *Allami mezőgazdasági és erdőgazdasági birtokok.* Kezelésük és felügyeletük. Jogszabályok.

15. *Mezőgazdasági érdekképviselő.* Jelentősége, a törvényes és a magántársuláson alapuló érdekképviselői szervek (1920 : XVIII. tc.).

B) *Mezőgazdasági politika.*

A föld szerepe a gazdasági életben, a földművelés és gazdálkodás rendszerei; a földjáradék, a földtulajdon, a kötött birtok, a mezőgazdasági üzemek fajtái, a mezőgazdasági termelés rendszerei, az állam szerepe a termelés terén; a mezőgazdasági védvámok, értékesítési rendszerek (autarkriák stb.), a tőzsdék szerepe, a világ termelési helyzetének alakulása, a mezőgazdasági termeléssel és értékesítéssel kapcsolatos nemzetközi tevékenység (szervek stb.), agrárállamok, ipari államok, export és import nemzetgazdasági szerepe; a természet, a munka és a tőke szerepe a mezőgazdaságban, a mezőgazdasági iparosodás, a mezőgazdaság szerepe az ipari nyersanyagtermelésben, mezőgazdaság és az ipar viszonya, az agrárrolló, az agrárválságok, Magyarország világgazdasági helyzete, Magyarország földrajzi helyzete és éghajlata, a hazai birtokmegoszlási viszonyok, a mezőgazdasági lakosság megoszlása és számának viszonya az ország lakosságának megoszlásához, a hazai mezőgazdasági termelés helyzete és szerepe, a nemzeti jövedelem megoszlása a mezőgazdaság és egyéb termelési ágak között, a hitelpolitika és a pénzgazdálkodás szerepe a termelésben, az ország közgazdasági összetétele és ebben a mezőgazdaság helyzete, a mezőgazdálkodás jövedelmezősége (melléktermékek, kisebb gazdasági ágak jelentősége), a mezőgazdaságra, illetőleg annak eredményességére befolyással bíró egyéb tényezők.

II. *Ipari, kereskedelmi, munkaügyi és közlekedésügyi igazgatás.*

A) *Ipari és kereskedelmi igazgatás.*

1. Az ipariügyi, valamint a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter ügyköre (1935 : VII. tc., 7.500/1935. M. E.).

2. Az iparúzés (1884 : XVII., 1922 : XII., 1936 : VII. tc., 78.000/1923. K. M., 30.000/1936. Ip. M.).

3. Az építőiparok (46.188/1884. F. I. K. M., 42.493/1891., 52.396/1913. K. M.).

4. A háziipar (joggyakorlat).
5. A vándoriparok (71.103/1925., 86.529/1925. K. M.).
6. A házalás (Az 1852. évi császári nyiltparancs alapján kifejlesztett gyakorlat, 1933 : VII. tc. 3. §., 9.300/1933. H. M. 260—261. p.).
7. Kézizálogkölcsonüzlet (1881 : XIV., 1925 : XI. tc., 1.050/1926. M. E.).
8. Vásárok (1884 : XVI. tc. 50. §., 1887 : XVIII. tc., 45.899/1892. K. M., 2.388/1917. M. E.).
9. Tőzsdék, gabona-, termény- és egyéb árucarnokok, árverési csarnokok, aukciók (1888 : XXII. tc.).
10. Megrendelésgyűjtés (1900 : XXV. tc., 27.483/1901. K. M.).
11. A részletügylet (1883 : XXXI. tc., 1889 : IX. tc. 5. §.).
12. Tisztességtelen verseny és az üzleti hirdetések korlátozása (1925 : V., 1933 : XVII. tc., 67.500/1924., és 135.000/1933. K. M.) és az árrombolás (1936 : VII. tc. 28. §.).
13. Címerhasználat (1883 : XVIII. tc.).
14. Csomagokban árult cikkek mennyiségtartalmának helyes megjelölése (1893 : XXXIV. tc.).
15. Mértékhitelítés és hordójelzés (1907 : V., 1936 : XXV. tc.).
16. Kartelek, márkacikkek, árelleőrzés (1931 : XX. tc., 5.380/1931. M. E., 5.381/1931. M. E., 5.382/1931. M. E., 1.200/1933. M. E., 6.100/1935. M. E. 8. §., 11.080/1934. M. E., 5.999/1935. M. E., 1.400/1936. M. E. és 7450/1936. M. E.).
17. Külkereskedelem (1936 : XXXIV. tc., 2.000/1933., 9.700/1935., 6100/1936. és 6200/1936. M. E.).
18. Iparfejlesztés, közszállítások (1931 : XXI. tc., 50.000/1934. K. M.).
19. Ipari kiállítások (1933 : XXI. tc., 14.000/1934. K. M.).
20. M. kir. technológiai és anyagvizsgáló intézet.
21. Érdekképviselések: kereskedelmi és iparkamarák (1868 : VI., 1934 : XX. tc.), ipartestületek és ezek országos központja (1932 : VIII., 1936 : VII. tc.), ipartársulatok és kereskedőtársulatok (1884 : XVII. tc.).
22. Országos Iparügyi Tanács (1936 : VII. tc., 30.000/1936. Ip. M.).

B) Munkaügyi és munkásvédelmi igazgatás.

1. Tanviszony (1922 : XII., 1936 : VII. tc., 78.000/1933. K. M., 30.000/1936. Ip. M.).
2. Segédek és gyári munkások (1884 : XVII. tc.), kereskedő-

segédeknek, továbbá az ipari és kereskedelmi vállalatok tisztviselőinek szolgálati viszonya (1910/1920. M. E.), munkaszabályszerződések (1936 : VII. tc. 30. §.).

3. Munkaügyi bírászkodás (1920 : I. tc. 9. §., 9.180/1920. M. E.-nek a 25.900/1925. I. M. rendelettel módosított 1—7. §.-a.).

4. Legkisebb munkabérek (6.660/1935. M. E., 52.000/1935. K. M.).

5. A negyvennyolcórás munkahét (6.660/1935. M. E., 52.001/1935. K. M., 255/1936. Ip. M., 16.500/1936., 25.800/1936. Ip. M. és 500/1937. Ip. M.).

6. A vasárnapi és a Szent István napi munkaszünet az ipari munkára (1891 : XIII. tc., 94.537/1921. K. M. és az ezt kiegészítő és módosító, különösen a 45.268/1935. és 47.865/1935. K. M., a 60.222/1935. K. K. M. és a 2.953/1936. Ip. M.).

7. Az üzleti záróra (1913 : XXXVI., 1921 : XXXVII. tc., 3.382/1917. M. E. 26., 32. §.).

8. A sütőipari munka szabályozása (1923 : XV., 1929 : V. tc., 59.667/1924. K. M., 82.921/1929. K. M.).

9. Az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalok és nők védelme (1928 : V. tc., 150.443/1930. K. M., 155.102/1930. K. M., 152.040/1931. K. M., 33.469/1933. K. M.).

10. Az éjjeli ipari munka korlátozása (1923 : XVI. tc., 88.488/1924. K. M.).

11. Az ipari és gyári alkalmazottak baleset elleni védelme és az iparfelügyelet (1893 : XXVIII. tc., 15.496/1894. K. M., 17.001/1901. K. M., 79.884/1923. K. M.).

12. A fehér vagy sárga foszforral való gyújtógyártás tilalma (1911 : V. tc.).

13. Az ipari munkaközvetítés (1916 : XVI., 1923 : IV. tc., 92.815/1916. K. M., 85.237/1928. K. M.).

14. A nemzetközi munkaügyi szervezet és a Magyarország által ratifikált nemzetközi munkaügyi egyezmények (1921 : XXXIII. tc. XIII. része, 1935 : I. tc., 1928 : XV., XVII., XXVI., XXVII., XXVIII., 1932 : XIX. és 1937 : I. tc.).

C) Közlekedésügyi igazgatás.

1. A közutak igazgatása (közutak, vámok, révek: 1890 : I. tc., 1920 : XXVII. tc. 3. §., 1923 : XXX. tc., 51.000/1921. K. M., 92.600/1923. K. M., mezei közös dűlőutak: 1894 : XII. tc. 36—42. §.).

2. A vasutak igazgatása. [4.973/1868. K. K. M., 6.125/1907. M.

E., (vasutüzleti rendtartás) 93—103. §., 4.020/1928. M. E., (vasuti üzletszabályzat), 1914 : XVII. tc.]. Közigazgatási hatóságok vasutügyi hatásköre (21.016/1930. K. M., 120.957/1932. K. M., 54.029/1933. K. M., 1.584/1934. K. M.).

5. A közhasználatú gépjárművek igazgatása (1930 : XVI. tc., 57.000/1931. K. M.).

4. A hajózás igazgatása (tengeri hajózás: 8.397/1921. M. E., 371/1922. M. E., 53.081/1922. K. M., 3.590/1928. M. E., 1929 : XXII., 1931 : IV., V., VI., 1934 : IV., 1934 : XIX. tc., 45.717/1936. K. K. M.; belvizi hajózás: 2.362/1869. K. K. M., ezt módosítják 310/1928. M. E. és 320/1928. M. E., 1885 : XXIII. tc. egyes rendelkezései, 662/1906. K. M. és ezt módosító 1.000/1932. M. E., 1922 : XIV. tc., 1.340/1924. M. E., 126.020/1933. B. M., 1923 : XIV. tc., 4.730/1927. M. E. és ezt módosító 260/1931. M. E., 1.770/1933. M. E., 13.050/1933. M. E., 1927 : IX. tc., 1928 : XXXIX. tc., 4.340/1933. M. E.).

5. A légi közlekedés igazgatása (1922 : XVII. tc. 50. §., 10.270/1922. M. E., 1.630/1924. M. E., 3.400/1930. M. E., 45.179/1924. K. M., 1936 : XXVIII. tc.).

6. A posta, táviró, távbeszélő és rádió igazgatása. 1936:XXXV., 1888 : XXXI., 1925 : IX. tc., a távközlés nemzetközi egyezménye (Madrid 1932., 1935 : XV. tc.); a küldemények lefoglalására és visszatartására, valamint az adatszolgáltatásra nézve az 1896 : XXXIII., 1912 : XXXIII., 1920 : XV. és 1911 : I. törvénycikkek vonatkozó részei; a posta, a vasút és hajózás egymáshoz való viszonya (1880 : XXXI., 1888 : IV., 1926 : XXIII. tc.); a légiforgalmi vállalatok (1922 : XVII. tc.); a gépjárművekhez való viszonya (57.000/1931. K. M.); a postajövedéki kihágások (1921 : XXXIV. tc.); a bélyegek védelme és a tiltott postai szállítás büntetése (1932 : XXI. tc.); a rádió (9.557/1927. K. M.).] Egyetemes postaszerződés (1935 : XIII. tc.).

7. Idegenforgalom (11.001/1935. M. E.).

D) *Az ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi igazgatással kapcsolatos egyéb igazgatási ágak.*

1. Bányajog (az 1854. évi bányatörvény).

2. Villamos energia fejlesztése, vezetése és szolgáltatása (1931 : XVI. tc., 40.000/1934. K. M.).

3. Mérnöki rendtartás (1923 : XVII. tc.).

4. Városrendezés és építésügy (1937 : VI. tc.).

5. Kisajátítás (1881 : XLI., 1913 : XXIX. tc.).

E) *Ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi politika.*

Az A.—D. alatti joganyaggal kapcsolatos politikai és közgazdasági alapismeretek.

III. Magánjogi rész.

Közgazdasági és közlekedésügyi igazgatással kapcsolatos magánjogi szabályok gyakorlati vonatkozásban és az igazgatási részekben felsorolt jogszabályok magánjogi rendelkezései.

1. Kereskedelmi jog (1875 : XXXVII. tc., különösen a 1—264. és 384—433. §., 1908 : LVII., 1927 : III., 1930 : V. tc., 26.922/1875. F. I. K. M., 21.272/1883. F. I. K. M., 4.022/1890. I. M., 2:361/1890: K. M., 18.000/1932. I. M., 31.555/1935. I. M.).

2. A szövetkezeti törvények (1898 : XXIII., 1920 : XXX., 1927 : VIII., 1924 : XVIII. tc.).

3. A váltó és csekkjog (1876 : XXVII. és az 1908 : LVIII. tc. alapvető rendelkezései).

4. Fizetéképtelenségi jog (1881 : XVII. tc., az 1.410/1926. M. E. és az ezt kiegészítő és módosító 2.180/1927. M. E., 6.340/1927. M. E., 850/1931. M. E. és 3.890/1932. M. E. alapvető rendelkezései).

5. Az ipari tulajdon [találmányi szabadalmak és a Szabadalmi Bíróság (1895 : XXXVII., 1911 : XI., 1920 : XXXV., 1921 : XXIV., 1927 : XX., 1932 : XVII., 1933 : XX. tc.); védjegyoltalom (1890 : II., 1895 : XLI., 1913 : XII., 1921 : XXII., 1925 : XII., 1932 : XVII. tc., 19.751/1935. K. M.); mintaoltalom (107.709/1907. K. M.); nemzetközi megállapodások (1929 : XVIII., 1934 : V. tc.)].

Irodalom.

- Balogh Andor, Kovrig Béla, Társadalompolitikai feladataink (a közigazgatási tisztviselők társadalompolitikai kiképzése), Budapest, 1927.
- Bastide, CH., La bureaucratie en Angleterre, Revue Économique internationale, 21. évf. II. köt. 1. sz.
- Batocki, Adolf von, Staatsreferendar und Staatsassessor, Reformvorschläge für das Ausbildungs- und Berechtigungswesen der Juristen und Volkswirte, Jena, 1927.
- Behrend, Felix, Berufswahl und Höhere Schule, Vom Sinn und Unsinn des Berechtigungswesens, Leipzig, 1929.
- Bornemisza Géza, A műszaki igazgatás kívánalmai, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Bruck, W. F., Das Ausbildungsproblem des Beamten in Verwaltung und Wirtschaft. Geschichtliches und Reformvorschläge, Leipzig, 1926.
Das Ausbildungsproblem des britischen Beamten in Verwaltung und Wirtschaft. Eine soziologische und verwaltungspolitische Studie, Jena, 1928.
- Chardon, Henri, L'Administration de la France (Les fonctionnaires), Paris, 1908.
- Csekey István, A porosz közigazgatási tisztviselők képesítése és a berlini Vereinigung für staatswissenschaftliche Fortbildung, Jogtudományi Közlöny XLVII. évf., Budapest, 1912.
- Delbrück, Clemens, Die Ausbildung für den höheren Verwaltungsdienst in Preussen, Jena, 1917.
Verwaltungsbeamte. (Die Reform der staatswissenschaftlichen Studien, Fünfzig Gutachten im Auftrage des Vereins für Sozialpolitik, herausgegeben von dr. J. Jastrow), München, 1920.
- Demartial, G., Le Statut des fonctionnaires, Paris, 1908.
- Drews, B., Verwaltungsreform-Bildungsreform, Aufgaben, Wege und Ziele der deutschen Beamtenhochschulen, Festschrift zum fünfjährigen Bestehen der Verwaltungsakademie, Berlin, 1924.

- Verwaltungsreform und Berufsbildung der Volkswirte, Verwaltungsassessor oder Wirtschaftsassessor? Zwei Möglichkeiten, München, 1930.
- Eckhart Ferenc, A jog- és államtudományi kar története 1667—1935, Budapest, 1936.
- Egyed István, A közigazgatási tisztviselők képzése és képesítése, Budapest, 1936.
- Ellerigmann, R., Die Ausbildung und die Fortbildung des preuss. Kommunalbeamten, Münster, 1926.
- Erekly István, Önkormányzat az Északamerikai Egyesült Államokban, Budapest, 1934.
- Közigazgatási reform és a nagyvárosok önkormányzata, Statisztikai Közlemények, 67. köt., 4. sz. Budapest, 1932.
- Egyetemi reform (az egyetemi szelekció reformja), Szeged, 1937.
- Farnam, Henry, Die Reform des Zivildienstes in den Vereinigten Staaten, Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich, 8. Jhg. 3. Heft, Leipzig, 1884.
- Finer, Hermann, The British Civil Service, London, 1927.
- Fish, C. R., The Civil Service and the Patronage, Newyork, 1905.
- Franz, W., Das Technikerproblem, Grundsätzliches zur Frage künftiger Auslese für den höheren Verwaltungsdienst, Berlin, 1929.
- Friedrich, Carl Joachim, Das Berufsbeamtenum in den Vereinigten Staaten, Beamtenjahrbuch, 17. Jhg. Heft 1, Berlin, 1930.
- Die Entwicklung des amerikanischen öffentlichen Rechts nach dem Kriege, Jahrbuch des öffentlichen Rechts, 20. Band, Tübingen, 1932.
- Gneist, Rudolf, Das englische Verwaltungsrecht. I. Band, zweite Auflage. (Statistik, Pragmatik und Reform des Zivil-Beamtenums). Berlin, 1867.
- Hartung, Fritz, Berufsbeamtenum und Staat, Leipzig, 1931.
- Hatschek, Julius, Der englische Staatsdienst. Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich. 30. Jahrgang, Leipzig, 1906, S. 643.
- Hintze, Otto, Der Beamtenstand, Leipzig, 1911.
- Hóman Bálint, A közoktatásügyi igazgatás újjászervezése, Budapest, 1935.
- Közigazgatás és szelekció, k. ny. A mai magyar közigazgatás c. kötetből, Budapest, 1936.
- Magyar Felsőoktatás, 3. köt., Budapest, 1937.

- Hughes, Charles Evans, *Lebensbedingungen der Demokratie*, Berlin, 1922.
- Imre Sándor, *A hivatal hatása a közönségre*, k. ny. A mai magyar közigazgatás c. kötetből, Budapest, 1936.
- Jakabb Oszkár, *A pénzügyi igazgatás kívánalmai a felsőoktatási reformmal kapcsolatban*, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Jellinek Artur, *A közigazgatási gyakorlati vizsgák*. (Különlenyomat a Magyar Közigazgatásból). Budapest, 1887.
- Kornis Gyula, *A magyar művelődés eszményei, 1777—1848*, Budapest, 1927.
- A kultúra válsága*, Budapest, 1934.
- Kováts Gyula, *Miképpen kellene megállapítani a közigazgatási hivatalnokok képezését és szabályozni a gyakorlati közigazgatási vizsgát*, Az 1911-ik évi Országos Jogászgyűlés Irományai, II. köt., Napló, Budapest, 1912.
- Körner, Alois, *Zur Reform der Vorbildung für den höheren Dienst in der inneren Verwaltung Österreichs*, Zeitschrift für öffentliches Recht, Band, VII, Heft 1, Wien und Berlin 1927.
- Zur Geschichte der praktischen Prüfung für den höheren Dienst in der inneren Verwaltung Österreichs*, Zeitschrift für öffentliches Recht, Band XIII, Heft 2, Wien und Berlin, 1933.
- Köttgen, Arnold, *Das deutsche Berufsbeamtentum und die parlamentarische Demokratie*, Berlin, 1928.
- Laky Dezső, *A magyar egyetemi hallgatók statisztikája*, 1930, Budapest, 1931.
- A közgazdasági és a közigazgatási képzés*, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Lefas, Alexandre, *L'État et les fonctionnaires*, Paris, 1913.
- Lotz, Albert, *Geschichte des deutschen Beamtentums*, Berlin, 1909.
- Lützens, Ch., *Über Bureaukratie und Parteimaschine in den Vereinigten Staaten*, Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, 60. Band, 2. Heft, Tübingen, 1928.
- Magyary Zoltán, *Vezető szakemberek képzése*, Magyar Szemle II. köt., 4. sz., Budapest, 1928.
- A közigazgatási tisztviselők gyakorlati szakképzésének problémája*, Némethy-Emlékkönyv, Budapest, 1932.
- Amerikai államélet. A közigazgatás útja az Északamerikai Egyesült Államokban*, Budapest, 1934.
- Marschall Ferenc, *A mezőgazdasági igazgatás kívánalmai*, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.

- Mártonffy Károly, A közigazgatás jog elméleti és gyakorlati szempontjai a gyakorlati közigazgatási vizsga vitájában. Különlenyomat a „Magyar Közigazgatás“ 1932. VI. 13. számából.
- A magyar közszolgálati jog rendszere, k. ny. A mai magyar közigazgatás c. kötetből (Szerk. Mártonffy Károly), Budapest, 1937.
- Magyar Felsőoktatás, 3. köt., közzétette Hóman Bálint, szerk. Mártonffy Károly, Budapest, 1937.
- Mer, Georges, Le Syndicalisme des fonctionnaires, Paris, 1929.
- Mészáros Károly, Megjegyzések a szelekciós törvényhez, Társadalomtudomány, XVI. évf., Budapest, 1936, 33. I.
- Moór Gyula, Jelenlegi jogi oktatási rendünk reformjáról, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Morstein-Marx, Fritz, Berufsbeamtentum in England, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Band 89, Heft 3, Tübingen, 1930.
- Verwaltungsreform in den Vereinigten Staaten, Verwaltungsarchiv, Band XXXVIII., Berlin, 1933.
- Münster, Paul, Das Beamtentum der Vereinigten Staaten von Amerika. Zur Soziologie des amerikanischen Beamtentums, Beamten-Jahrbuch, 4. Heft, Berlin, 1934.
- Navratil Ákos, A közgazdasági tudományok a jogi oktatásban, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Némethy Károly, A közigazgatási eljárás egyszerűsítése, I-II. k., Budapest, 1905.
- Pachner-Eggenstorff, Adolf, Der Österreichische Zivilstaatsdienst, Wien, 1910.
- Schopf, J., Der kaiserlich-österreichische Zivil-Staats-Dienst und die damit verbundenen Pflichten, auch Rechte und Vorzüge der k. k. Staatsbeamten, Pesth, 1855.
- Schwabe, Vincenz, Das allgemeine österreichische Zivil-Pensions- und Provisions-System, Wien, 1844.
- Sharp, Walter R., Le développement de la bureaucratie aux États-Unis, Revue des Sciences Politiques, 42. évf., Paris, 1927.
- Sibert, Marcel, Le Concours comme mode juridique de recrutement de la Fonction Publique, Paris, 1912.
- Spranger, Eduard, Die Verschulung Deutschlands, Leipzig, 1928.
- Stier—Somló, Fritz, Die Ausbildung der höheren Verwaltungsbeamten, Berlin, 1906.
- Szandtner Pál, Érettségizőink számának és pályaválasztásának

- fontosabb kultúr- és szociálpolitikai tanulságai, Budapest, 1933.
- Szily Kálmán, A minősítési törvény revíziója. A Felső Oktatásügyi Egyesület Közleményei, 1930. 2. sz., Budapest, 1930.
- Szokola Leó, A közigazgatási tisztviselők és hivatalnokok gyakorlati képzése, különös tekintettel a fővárosra, Városi Szemle, XV. évf., 4. sz. Budapest, 1929.
- Tomcsányi Kálmán, Az általános (belügyi) igazgatás kívánalmai a felsőoktatási reformmal kapcsolatban, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Tomcsányi Móric, A közigazgatási tisztviselők társadalompolitikai kiképzése, (Társadalompolitikai feladataink, az 1926. október 24—30-ig tartott közegészségügyi és társadalompolitikai országos értekezlet munkálatai), Budapest, 1927.
- Az 1883. évi I. t.-c.-ben lefektetett minősítési rendszer reformja a szakszerűség szempontjából. (A Felső Oktatásügyi Egyesület Közleményei, 1930. 2. szám.), Budapest, 1930.
- Jogi oktatás, közigazgatási képzés, közigazgatási minősítés, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Vladár Gábor, Az igazságügyi igazgatás és a bírászkodás kívánalmai a jog egyetemi tanítása tekintetében, Magyar Felsőoktatás, II. k., Budapest, 1937.
- Walter, Anton Julius. Die Hochschulen im neuen Staate, Wien, 1936.
- Wandersleb, Hermann, Die Befähigung zum höheren Verwaltungsdienst, Gesetz vom 10. August 1906/8. Juli 1920, Berlin, 1927.
- Weis István, Szaktisztviselő — jogásztisztviselő. Magyar Szemle, X. kötet, Budapest, 1930.
- Gyakorlati közigazgatási vizsga, Községi Közlöny, LIV. évf., 2. szám, Budapest, 1932.
- Willoughby, W. F., An Introduction to the Study of the Government of Modern States, New-York, 1919.
- Principles of Public Administration, with special reference to the national and state governments of the United States, Baltimore, 1927.
- Ziertmann, Paul, Schule und Berechtigungswesen unter besonderer Berücksichtigung der Volks- und Berufsschule (Vom Sinn und Unsinn des Berechtigungswesens című gyűjteményes műben), Leipzig, 1929.

NÉVMUTATÓ

B

Balassa Brunó 50
 Balogh József 50
 Behrend, Félix 24
 Beidtel, Ignaz 125, 126
 Bentham 65
 Below, Georg 9
 Benkó Albert 15
 Beveridge, William H. 59
 Bismarck 5, 12, 69
 Bremond, Emile 27, 28
 Bruck, W. F. 59, 60, 65, 67, 70,
 114
 Bryce, James 88
 Burke, Edmond 57, 61, 64
 Busquet, Jacques 45

C

Chardon, Henri 42, 49
 Cocceji 107
 Cousin, Victor 20
 Crawford 86
 Csiky Kálmán 156
 Curtis, G. W. 91

D

Daugherty 92
 Dárday Sándor 23
 Delbrück, Clemens 11, 107, 108,
 109, 112, 114
 Demartial, G. 76, 97, 99, 101
 Dibelius, Wilhelm 58, 70, 72
 Drews, B. 6, 115
 Duguit, Leon 28, 43, 54, 55

E

Eaton 66, 90
 Egyed István 168

Ereký István 50, 101, 156
 Escott, T. H. 82, 83
 Eulenburg, Franz 24

F

Falck, E. 154
 Farnam, Henry 84, 87, 89, 90,
 91, 101, 102
 Farnet 52
 Finer, Herman 12, 58, 65, 64, 68,
 69, 70, 74, 75, 79, 80, 81
 Fish, C. R. 88
 Fleiner, Fritz 167
 Forster Károly 164
 Franz, W. 108, 168
 Friedrich, C. I. 85, 94, 95, 100

G

Garfield 91
 Geldart, W. M. 71
 Gladstone 57, 66
 Gneist, Rudolf 22, 61, 62, 69
 Gombocz Zoltán 50
 Grant 89, 91
 Grimm, Hans 18
 Grünwald Béla 25, 154
 Gyomlay Gyula 8
 György Endre 82

H

Hagen 107
 Haldane 69, 74
 Harrer Ferenc 15
 Hardenberg 11
 Hartung, Fritz 10
 Hatschek, Julius 61, 64, 68
 Hauriou, Maurice 51, 54
 Haussleiter 112
 Hayes 90
 Hintze, Otto 9, 10, 107

Horváth Barna 85
 Hóman Bálint 50, 169
 Höhn, Richard 121
 Hughes, Ch. E. 36, 100, 101
 Huszti József 50

I

Imre Sándor 26
 Irányi Dániel 14

J

Jackson 87
 Jefferson 84, 86
 Jellinek Artur 23
 — George 61
 Jèze, Gaston 44, 45, 47, 49, 50,
 53, 54

K

Kaunitz 142
 Kállay Béni 71
 Kármán Mór 142, 146
 Kemény Gábor 50
 Keresztes-Fischer Ferenc 170, 171,
 177, 181
 Kisparti János 50
 Konfucius 8
 Kornis Gyula 25, 145, 146
 Kováts Gyula 140, 151
 Kozma Miklós 177
 Kósa Kálmán 50
 Körner, Alois 126, 127, 128, 150,
 154
 Köttgen, A. 66, 86, 89, 90, 98
 Kühne, A. 111

L

Laboulaye, Edouard 56, 88
 Lagarde, Paul 22
 Lambie, M. B. 102
 Larnaude, F. 60, 61
 Lefas, Alexandre 36, 45, 89
 Lincoln 37, 88
 Lotz, Albert 11
 Lützens, Ch. 85

M

Macaulay 57, 58, 59, 60, 65, 66
 Macy 57

Magda Pál 13, 155
 Magyary Zoltán 84, 85, 87, 92,
 95, 101
 Malthus 65
 Marczali Henrik 157, 141, 145
 Mályusz Elemér 10
 Márkus Dezső 156
 Mer, Georges 43
 Mészáros Károly 51
 Mihelics Vid 50
 Mill, John Stuart 12, 36, 57, 71
 Molnár Aladár 152, 153
 Morstein-Marx, Fritz 71, 77, 82,
 86, 100
 Mussolini 60
 Münster, Paul 95

N

Némethy Károly 15, 170, 195
 Northcote 66, 68

P

Pachner-Eggenstorf, Adolf 152,
 155
 Palmerston 76, 77
 Palugyay Imre, ifj. 152
 Petersen, P. 21, 22

R

Rhodes, Cecil 58

S

Salisbury 59
 Schairer, Reinhold 22
 Sharp, Walter R. 87, 92, 95, 102
 Sibert, Marcel 36, 37, 38, 39, 40,
 41, 44, 49, 51, 52, 55, 86
 Simon 72
 Snowden 65
 Spengler, Oswald 26, 114, 115
 Spranger, Eduard 20
 Stein, Karl Freiherr 11, 21
 Stewart, F. M. 91
 Szandtner Pál 25, 26
 Szegfű Gyula 157, 145
 Szily Kálmán 168, 171, 172

T

Taine 49
 Talleyrand 42
 Tardieu, André 64
 Tisza Kálmán 14
 Tomcsányi Kálmán 171
 Tomcsányi Móric 168, 169, 170,
 203
 Trevelyan 65, 66, 67, 68
 Truchy, H. 56

U

Ule 122, 123

V

Valentin, Veit 69
 Vogt, Joseph 9

W

Walter, Anton I. 155, 156
 Wandersleb, Hermann 108, 120,
 193
 Washington 86, 87
 Weber, Max 62
 Weis István 50, 168
 Wellington 57
 Wenzel Gusztáv 154, 155
 White, Leonard 95
 Willoughby, W. F. 32, 84, 87,
 92, 96, 97
 Winters, Fritz 11
 Wright, J. C. 102

Z

Ziertmann, Paul 19
 Zsoldos Ignác 156

TÁRGYMUTATÓ

A

- Administrative Class = legmagasabb angol tisztviselők 78
- Alaki képzettség hiánya alól felmentés (magyar) 29
- Alkalmazáshoz kívánt képességek elbírálása az angol közszolgálati biztosok diskrecionális joga 76
- Alsóbbrendű tisztviselők Rómában 9
- Amerikai demokratikus hivatalnok típusa 34, 36
- elnököt illeti a kinevezés joga 84
- elnökválasztás és tisztviselőcsere 62
- érdemrendszer 101
- felfogás a versenyvizsgáról 36
- hivatásos tisztviselők csoportjai 93
- közhivatalnoktól iskolai végzettséget nem követelnek 34
- tisztviselők továbbképzése 95
- versenyvizsga érvényesülése 101
- szabályozása 97
- Ancienitás, előlépés átlagtisztviselőnél 30
- és arravalóság 29, 30
- Angol arisztokratikus hivatalnok típusa 33, 34
- állami alkalmazott 81
- és kontinentális tisztviselő különbsége 70
- és német tisztviselő különbsége 71, 72
- felfogás a versenyvizsgáról 36
- gentleman típusa a közszolgálatban 58
- Angol ideiglenes szolgálat 77
- kinevezés 80
- közszolgálat és nevelés összefüggése 57, 58
- — reformja 12, 66, 67
- — — nagy haladás (John Stuart Mill) 12
- — utánpótlása a közszolgálati biztosok feladata 76
- közszolgálati biztosok a miniszternek nem felelősek 76
- köztisztviselők alkalmazása nem élethosszigan 70
- — állása felmondható 70
- — csoportjai 78
- — főlény nélkül lépnek fel a közönséggel szemben 72
- — kormányzási képességei 20
- — létszáma (1797—1926) 68
- — (magasabb közigazgatási) 33, 34
- — passzív választójoguk nincs 63
- — politikával nem foglalkozhatnak 63
- — rendes bíróság elé tartoznak 71
- — vezető állásai 33
- magasabb közigazgatási tisztviselők képzése nem szakképzés 59
- — — kötelező versenyvizsgája 33
- miniszterelnök állása 72
- miniszteriumok 67, 68
- — időrendi szaporítása 67
- nevelés és közszolgálat 60
- nyugdíjtörvény (1859) 81
- patriarkális közszolgálat korszaka 63

- Angol pénzügyminiszter ellen-
őrzi az egész közszolgálatot 74
- — hatásköre 75
- társadalmi politika fejlődésével hivatalnokok szaporodnak 68
- versenyvizsga 80
- — fejlődéstörténete 57
- — India számára — a közszolgálati reform mintája 58
- — szabályozása 72
- Anyakönyvi ügy a belügyi igazgatási szakvizsga anyagában 276
- Arisztokrata hivatalnoktípus 53, 54
- — mellett a tisztviselőrétegek éles elválasztása 53, 54
- Arravalóság és ancienitás 50, 62
- és érdem az amerikai közszolgálatban 91
- Arravalóságot követel a közhivatalra a francia forradalom 10
- Attikai köztisztviselők ellenőrzése 8
- — fokozott felelőssége bűncselekményekért 27
- Autokratikus hivatalnokrendszer-nél a politikai befolyás nem érvényesül 52, 53
- — a közszabadság hiánya 52, 53
- Autoritatív elv a közigazgatásban 60
- Állam fogalma az új német jogban 121
- nyelv (magyar) és köztiszttség 157
- rendőrség fogalmazási gyakor-nokai 165
- polgárokra hat a köztisztviselők hivatali munkája 26
- vizsgálat (államtudományi) 158
- — elvesztette minősítő ere-jét közigazgatási állások-nál 166, 207
- Állam vizsgálat (közgazdaságtudományi) elvesztette minősítő erejét 207
- — rendszeresítése (1850) 150
- Állami alkalmazottak (angol) 81
- és köztisztviselői tekintély 27
- jogi oktatás túlsúlya II. Jó-zsef alatt 140
- tisztviselő fogalma 174
- Általános műveltség és közigaz-gatás 69
- műveltséget követelnek az an-gol közigazgatási tisztvi-selőtől 59
- tudást kívánnak az angol közhivatalnoktól 53, 54
- vizsga (gyakorlati közigazga-tási) 171, 203
- — alól mentes, aki egységes birói és ügyvédi vizsgát teti 173
- — anyaga 223
- — megisméltése 209
- — szabályai 208
- — tárgyai 203
- Árulkodások (köztisztviselői) meg-akadályozása 136
- Átlagtisztviselő és előlépés 30
- Átugrás (hivatalnokok) miatti gyűlölet (Gneist) 62
- B**
- Beárulása, köztisztviselőknél 156
- Befolyás kiküszöbölése a demo-kratikus államok verseny-vizsgáinál 57
- Belügyi szakvizsga 171, 198, 211
- — anyaga 245
- — előtti gyakorlat 198
- Bills of Rights (Egyesült Álla-mok, 1776) 60
- Bíraskodás és közigazgatás szét-választása értékes elemeket vont el közigazgatásunkból 15
- — — — és közigazgatásunk hanyatlása 13

- Bírói és közigazgatási tevékenység különbsége 112
 Bírói tevékenység tartalma és célja 112
 Budapest székesfőváros közigazgatása a belügyi igazgatási szakvizsga anyagában 265
 Büncselekmények amerikai versenyvizsgán 99
 Büntetőjog (az általános vizsga anyagában) 241
 Büntetőtörvénykezési jog (az általános vizsga anyagában) 243
 Bürokrácia az Egyesült Államokban 85
 — ellenes az Egyesült Államok 95
 — és a porosz közhivatalnoki rendszer 32
 Bürokratikus típus 32

C

- Chancellor of Exchequer 72
 Charter Act (1835) 65
 Civil Service 36, 57, 66, 73
 — — Act 1885 (Egyesült Államok) 91
 — — Commissioner (angol közszolgálati biztos) 76
 — — kifejezés első alkalmazása a közszolgálatra 66
 Common sens és szaktudás a közszolgálatban 59, 71
 Csalás (francia) vizsgáknál 46

D

- Déclaration (La) des Droits de l'Homme 60
 Demokratikus közhivatalnoktípus 34
 Diplomáciai szolgálatbalépés Angliában 83
 — — előtt Bismarck kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági gyakorlatot szeretett volna 69

- Dologi jelleget öltött a közép-korban a hivatali hatáskör 9, 10

E

- Efficiency (eredményesség) a közszolgálatban 89
 Egészségügyi közigazgatás a belügyi szakvizsga anyagában 250
 Egyetemek befolyása az amerikai középiskolákra 19
 Egyetemi és köztisztviselői képzettség 82
 — felvétel Németországban a XVIII. sz.-ban 19
 — — és szelekció 50
 — képesítés vizsgálat nélkül Franciaországban 28
 — nevelés és közszolgálat 69, 70
 — oktatás és jogi vizsgák 151
 — tanszékek (francia) betöltése versenyvizsga útján a XVI. sz.-ban 58
 — tanulmányra hány magyar középiskolai tanuló alkalmas 25
 — tárgyak a porosz egyetemeken a XVIII. sz.-ban 108
 Egyéniség a döntő a közigazgatásban 59
 Egyházi igazgatásban a XVIII. sz.-ban a versenyvizsga érvényesül 38
 Egységes bírói és ügyvédi vizsga és a közigazgatási gyakorlat 200, 201
 — és szakvizsga körüli küzdelem 158, 161, 162
 Egyszerűsítése közigazgatási eljárásnak 193
 Elbocsátás és beárulás 136
 — ha közigazgatási vizsgát 6 év alatt nem tesz le 31, 180
 — politikai okokból (Egyesült Államok) 102
 Elbocsátási jog (Egyesült Államok) 85

Ellenőrzés hiánya autokratikus
 hivatalnoki rendszernél 32,
 35
 — attikai köztisztviselőknél 8
 Elmélet és gyakorlat a közigaz-
 gatásban 202, 203
 Elnökválasztás és tisztviselőcsere
 (Egyesült Államok) 62
 Előkészítő szolgálat (porosz) 117,
 118, 120
 — — (osztrák) 128, 133, 134
 Előlépés, ancienitás és arravaló-
 ság 30, 62, 165
 — Angliában kivételes képesség
 esetén 74
 — 1920. évi francia javaslatban
 43
 — és átlagtisztviselő 30
 — — közigazgatási gyakorlat
 II. József alatt 142
 — (hanyag tisztviselőké) 56
 — rendje II. József alatt 143, 144
 — szolgálati idő alapján 62
 Előléptetés törvényi meghatáro-
 zása 183
 Elveszett oklevél pótlása 216
 Erdészeti jogvita ügyek köz-
 igazgatási birói elintézése
 169
 Eredményesség és közszolgálat
 89
 Erkölcsi követelmények a minő-
 sítésnél 16
 Eskü (hivatali) letételével kezdő-
 dik a közszolgálati viszony
 174
 — — nem feltétele a közhiva-
 talnoki jellegnek 174
 Esküdt jelentősége a megyei
 szolgálatban 156
 Exodus (magasrangú francia köz-
 tisztviselőké) 55
 Érdem és arravalóság a Pendle-
 ton-Billben 91
 — rendszer az Egyesült Álla-
 mokban 91, 101
 Érdemesség és kinevezés 185
 Érettségi vizsgálat és külön iga-
 zolvány főiskolai beírás-
 hoz (német) 25

— — — minősítés 19
 — vizsgálatot tett ifjak létszáma
 25

Értékelése (köztisztviselői állás-
 nak) csökkent 56

F

Fasizmus és a közigazgatás egy-
 séges vezetése 60

Favoritizmus 43

Fegyelmi jog 1920. évi francia ja-
 vaslata 45

Felekezethez tartozás és köz-
 tisztség (magyar) 137, 138

Felekezeti jogi oktatás túlsúlya
 140

Feljelentések (névtelen) 136

Felmentés alaki képzettség hiá-
 nya alól Angliában 29

— — — Franciaországban 28,

— — — — Magyarországon 29

— államvizsgálat alól Magyar-
 országon és Ausztriában
 150

— közigazgatási vizsga alól 176

— szakvizsga (közigazgatási) alól
 172

Felmondható az angol köztiszt-
 viselő állása 70

Felügyelő hatóság fogalma 7

Formalizmus a német köztiszt-
 viselő gyengéje 71

Forradalom (1848) hatása a köz-
 szolgálati reformra 67

Főiskolára hány magyar közép-
 iskolai tanuló alkalmas 25

Főispán szerepe a közigazgatási
 tisztviselők kiválasztásánál
 186, 187

Földművelésügyi igazgatás a köz-
 gazdasági és közlekedés-
 ügyi szakvizsga anyagában
 300

Francia egyetemi képesítés vizs-
 gálat nélkül 28

— felfogás a versenyvizsgáról 36

— forradalom arravalóságot kö-
 vetel a közhivatalra 10

- kinevezési jog 44
- — — diskrecionárius 45
- — — korlátai 45
- városi tisztviselői állások iskolai tanulmányoktól függetlenek 17
- Francia versenyvizsga 37, 45, 45
- — iskolavégzettséget követel 17
- — szabályozása 45
- Führer (vezéri) elv az új német jogban 121

G

- Gazdasági előképzettség a diplomatára kívánatos Bismarck szerint 69
- élet iskolai végzettséget követel 21, 22
- tudást kívántak a porosz tisztviselőktől a XVIII. sz.-ban 107
- Gentleman-típus az angol közszolgálatban 58
- Görög köztisztviselő 8
- — fokozott felelőssége bűncselekményért 27
- Gyakorlat (közigazgatási) és elmélet 202
- — alól mentes a jogtanár, s aki birói és ügyvédi vizsgát tett 176
- — (5 évi) a közigazgatási vizsga feltétele 173
- — községi jegyző mellett 197, 198
- — II. József alatt 142
- — Poroszországban 117
- — szabályozása 188
- — volonter-szolgálat nem számít 174
- Gyakorlati képesítés igazolása 212
- kiválóságok bevonása (magyar) 29
- közigazgatási vizsga 161, 162, 201
- — jelentősége 36
- — megoszlása és tárgyai 203
- — — szabályzata 201

- pályán működők bevonása a közigazgatásba 28, 150
- tudást követel a versenyvizsga 17
- Gyakornok (állami, megyei) 189
- foglalkoztatása 192, 193, 196, 197
- (közigazgatási) képesítése 164
- — (porosz) ellenőrzése, iránnyítása 120
- — (megyei) 186, 187
- gazdasági gyakorlattal kezdte Poroszországban működését a XVIII. sz.-ban 107
- Gyámügyi igazgatás a belügyi igazgatási szakvizsga anyagában 274
- Gyűlölet hivatalnokok átugrása miatt (Gneist) 61, 62

H

- Haldane-bizottság 74
- Hatalommal való visszaélés a francia kinevezési jogban 45, 47, 49, 51, 53
- Hatóság (1914: XL. t. c. szerint) 7
- (felügyelő) fogalma 7
- közigazgatási 7
- Hatósági jogkörrel ellátott köztisztviselők kiválasztása 7
- Helyi közigazgatás (angol) tisztviselői 82
- — (porosz) 32
- Hitlerizmus és a közigazgatás egységes vezetése 60
- Hivatalba való önkéntes bejárás nem közszolgálat 175
- Hivatalhajhászás Amerikában 37
- Hivatali átörökítés 10
- bűncselekmény minősített 27
- eladhatóság 10
- hatáskör dologi jellege a középkorban 9, 10
- munka hatása az állampolgárookra 26
- Hivatalnok-nemesség 10
- — és az angol társadalmi politika fejlődése 61, 62

- Hivatásos (amerikai) tisztviselők 93
 — (angol) köztisztviselők 82
 Honvédelmi igazgatás a belügyi szakvizsga anyagában 249

I

- Ideiglenes alkalmazás 185, 189, 190
 — — abszolutórium alapján lehetetlen 166
 — — és közigazgatási vizsga 167
 — — bizonyítvány az általános (közigazgatási) vizsga letételéről 212
 — szolgálat Angliában 77
 Igazság eszménye a bírói tevékenységben 112
 Illetménytörvények (osztrák) 134
 Indiai közigazgatási főiskola 65
 — közigazgatásból indul ki az angol közigazgatási reform 65, 66
 Intellektuális pályák telítettsége 25, 26
 Ipari forradalom és közszolgálati reform 61
 — és kereskedelmi igazgatás a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga anyagában 306
 Iskolaiügy és közszolgálat 17, 69, 70
 Iskolai végzettséget követel a gazdasági élet 21
 — — nem követelnek az amerikai közhivatalnoktól 34

J

- Jellem, nemzeti megbízhatóság a főiskolai követelményeknél 25
 — a német joggyakornokok képzésénél 121, 122
 Jog-akadémiák rendszabályzata (1850) 150, 151
 — ismeretét Poroszországban először az 1817. kormányrendelet írja elő 108
 — mellékesen szerepel a porosz

köztisztviselő előképzettségében a XVIII. sz.-ban 108, 109

- végzettség a fogalmazói állás elnyerésének feltétele II. József alatt 140
 Jogász az angol közigazgatásban az általános előképzettségű közigazgatási tisztviselő oldalán szakhivatalnok 71
 — egyeduralmának hiánya Angliában 72
 Joggyakorlati képzés az ügyvédi kamaránál 194, 195
 Jogi és egyéb szakképzettség 169, 170
 — képesítés kiegészítése más képzettségűek részéről 164
 — képesítéshez kötött közigazgatási állások minősítése 163
 — képzettség megváltoztatásának szüksége (Spengler szerint) 114
 — oktatás (állami és felekezeti) 140
 — — hiányai a XVIII. sz.-ban 147, 148
 — szakműveltség és egyéb szakok 168, 169
 — vizsgák és képesítés 146
 — — állami főiskolán teendők II. József alatt 140
 Jogorvoslat nincs angol miniszteri döntés ellen, mellyel köztisztviselőnek felmond 70
 Jogosulatlan vizsgára bocsátás miatt sikeres versenyvizsga megsemmisítése 48
 Jóléti igazgatás a belügyi szakvizsga anyagában 250

K

- Katonai szolgálat igazolása római köztisztviselőnél 8
 — — az osztrák állami szolgálat feltétele 134, 135
 Kegyelmi úton felmentés a közigazgatási vizsga alól 176

- Kegyencuralom 43
- Kereskedelmi igazgatás a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga anyagában 306
- Kezdeményezés szellemének megállapítása a versenyvizsga célja 69
- Kezelői szolgálatban alkalmazandó a közigazgatási gyakorlók 192, 193
- Képesítés vizsgálat nélkül Ausztriában 126, 127
- — — Franciaországban 28
- — — Magyarországon 28
- Képesítő vizsga 18, 20, 36, 50, 106
- — és versenyvizsga 20, 50, 51
- — Közép-Európában 36
- — (porosz) 106, 107
- — tudást és szakismeretet kíván 36
- Képesség és közszolgálat 137, 149
- Képviselőség összeférhetetlen az angol királytól függő állással 63
- Képzettség (köztisztviselői) és nemzeti műveltség 26
- Kinevezés (angol) 80
- (Egyesült Államok) az elnököt illeti 84
- (magyar) törvényi meghatározása 185
- Kinevezési jog (francia) 44
- — — diskrecionárius 45, 53, 54
- — — korlátai 45
- Kinevezésre irányuló versenyvizsga 53
- Király és nép érdekellentéte autokratikus hivatalnokrendszernél 32
- Kiválasztása, közigazgatási tisztviselőknek 136
- Kiválás a közszolgálatból 55, 56
- Kivételes képességű egyéneknek felmentése az elméleti képzettség és a közigazgatási vizsga alól 177, 178
- Kizárás a versenyvizsgából a francia köztársasági államforma elleni magatartás miatt 48, 49
- Kizsákmányolási rendszer Amerikában 84, 86, 88
- Kontinentális és angol tisztviselő különbsége 70, 71
- Korán parancsa a köztisztviselő alkalmazásánál 8
- Korhatár az Egyesült Államokban 93
- Kormány fogalma (1901: XXIV. t. c. 15. §.) 7
- Könyvvitel elsajátításának elrendelése az 1840. évi angol pénzügyminiszteri rendeletben 65
- Könyvviteli kérdések a vizsgán (1850) 148
- Közalapítványi igazgatás a válás- és közoktatásügyi szakvizsga anyagában 298
- Közalkalmazott fogalma 82
- Középiskolai és főiskolai tanulmányokra érettség 30, 31
- magyar tanuló közül hány alkalmas egyetemre 25, 26
- törvényünk veti fel a szelekció gondolatát 30, 31
- Középkori és ókori hivatali rendszer 9
- Közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga 171, 199, 211, 212
- — — anyaga 300
- ismeretek és a jogászképzés 108, 114
- ismereteket követel Spengler a jogásztól 114
- tudományi államvizsga elvesztette minősítő erejét 207
- Közgyűjtemények létszámában megnövekedett tisztviselő 31
- Közhivatal a középkorban a hűség bére 9
- Közhivatalban a francia forradalom arravalóságot követel 10, 11
- Közhivatalnok (magyar) és köztisztviselő különbsége 174

Közhivatalnoki jellegnek (magyar) nem feltétele a hivatali eskü 174

— minőséget büntetőtörvényünk nem köti a közhivatalnok közjogi fogalmához 174

Közhivatalnoki rendszer Poroszországban 32, 33

Közigazgatás diktatúrája 6

— egységes vezetése, a fasizmus, a hitlerizmus 60

— és a tekintélyi (autoritativ) elv 60

— életfeltétele: a közigazgatási vizsga 6

— és a gyakorlati emberek bevonása 28, 29

— — az egyéniség döntő szerepe 58, 59

— — bíraskodás szétválasztásának hatása közigazgatásunkra 15

— — nevelés 26

— helyi (porosz) 32, 33

— jogászai és szociális szemlélete 167

— kapcsolata a tudomány és technika fejlődésével 20, 21

— reformja a tisztviselők képzettségétől függ 6

— rendezéséről 1929: XXX. t. c. 159

— hanyatlása hazánkban 13

Közigazgatási akadémia (Berlin) 6

— állam alakulása és a renaissance 10

— államvizsga elvesztette minősítő erejét 166

— állások minősítése és a jogi képzés 163

— bíraskodás (külön) nincs Angliában 71

— és bírói tevékenység különbsége 112

— — jogi képzés elkülönítése, illetve egyesítése 111, 112

— előlépés II. József alatt 142

— gyakorlat (porosz) 117

— — (5 évi) közigazgatási vizsgafeltétele 175

— — szabályozása 188

— gyakorlatba nem számít a volt linterszolgalat 174

— gyakorlati vizsga 13

Közigazgatási gyakorlati vizsgáról felmentés 29

— — — 6 év alatt leteendő 31

— — — jelentősége 35, 36

— — — oklevél 214

— — — szabályozása Poroszországban 116, 117

— gyakornok képzése 164, 165

— — kezelésnél alkalmazandó 192, 193

— — (porosz) irányítása, ellenőrzése 120

— hatóság 7

— jog az általános vizsga anyagában 225

— — (külön) Angliában 71

— megyei gyakornok 186, 187

— pályára lépés előtt helytelen a specializálás 59

— politika a belügyi igazgatási szakvizsga anyagában 288

— porosz reform a köztisztviselői jellem kódexe 11

— reformok és a szelekció 30, 31

— tisztviselők elsősorban közérdeket szolgálnak 115

— — előképzettsége hiányos 155

— — képzése más, mint a bírának, mert a társadalmi élet minden ténykedésében otthonosnak kell lenniük 115

— — képzettségének hiányai 114

— — kiválasztása 7

— — — Magyarországon (1870-ig) 136

— — — (kiindulás Angliában a versenyvizsga) 67, 69

— — külön képzését követelték a XVIII. sz.-ban Poroszországban 110

— — nemcsak tényállást állapítanak meg és jogot alkalmaznak, hanem a társa-

- dalmi következményeket is mérlegelik 112
- — Poroszországban külön területet alkottak 32
- vizsga a közigazgatás életfeltétele 6
- Közigazgatási vizsga alól mentések 180
- — a véglegesítés feltétele jogi képesítéshez kötött állásnál 171, 172
- — bizottság szervezete 204
- — — ügyviteli szabályzata 218
- — egyétes és szakvizsga 162
- — elmélet és gyakorlat 202
- — és ideiglenes alkalmazás 172
- — gyakorlat nélkül tehető jogtanár, s bírói-, ügyvédi vizsgát igazoló részéről 176
- — (gyakorlati; 1935: XVI. t. c. 59. §) 165
- — — életbelépése 165
- — — megoszlása és tárgyai 205
- — — megisméltése 212
- — — nélkül választható törvényhatóság első tisztviselője és megyei város polgármestere 165
- — — oklevél pótlása 216
- — osztrák 150
- — pedagógiai intézmény 7
- — szabályzata 201
- Közjog (magyar) az általános közigazgatási vizsga anyagában 234
- Közjogi fogalma köztisztviselőnek (nem közhivatalnoknak) 174
- Közlekedésügyi igazgatás a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga anyagában 308
- Közoktatásügyi és nevelési igazgatási szakvizsga 171, 199, 212
- — — — anyaga 290
- — — — előtti gyakorlat 188, 199
- igazgatás újjászervezése 30
- — (francia) és a versenyvizsga általánosítása (1808) 38, 39
- Közönség és köztisztviselők viszonya 26, 118, 195, 194
- Közönséggel bánti tudás 69
- Közös telep az új német köztisztviselői nevelésben 121
- Közügyi szolgálat, gyakorlat 196, 197
- Közszabadság hiánya autokratikus hivatalnokrendszerénél 52, 53
- Közszolgálat ellenőrzése az angol pénzügyminiszter által 75
- érdekében felmentés elméleti képzettség és közigazgatási vizsga alól 176
- és egyetemi nevelés kapcsolata 70
- — iskolaiügy 17, 21
- — személyes képesség 157
- — politikai pártok felelőtlensége (Max Weber) 62
- ideiglenes (angol) 77
- magasrangú tisztviselők kiválasztása 55, 56
- (magyar) elméleti kvalifikáció nélkül 155, 156
- patriarkális korszaka Angliában 65
- rendezése Angliában Order in Council formájában 73
- szabályozása (1870—1929) 157
- volonter (önkéntes) szolgálati viszonyt nem ismer 174
- Közszolgálati akadémia 96
- amerikai reform 12, 90
- angol reform az indiai közigazgatásból indul ki 65, 66
- bizottság Amerikában 97
- biztosok Angliában 75
- — döntései bíróilag felülvizsgálhatók 82
- — Egyesült Államokban 101
- — hatásköre a helyi közigazgatásra nem terjed ki 83

- — miniszternek nem felelősek 76
- jog gyökeres változása 1924-ben 5
- — kimerítő kódexe a svájci 1928. évi törvény 43
- — kódexbe foglalásáért folyó francia harc 42
- Közzszolgálati jog reformja és köztisztviselői munka eredményessége 89
- — — francia törvényjavaslat 45
- osztrák pragmatika 155, 154
- reform kívánsága Magyarországon (1848, 1870) 12
- — okai Angliában 56, 66, 67
- szervezési osztály az angol pénzügyminisztériumban 74
- — tisztviselő az egyes angol minisztériumokban 75
- Közzszolgálatra káros a magánúton való készülés képe-sítő vizsgára 147, 148
- Közzsztség és nemzetiség 157
- (magyar) és felekezethez tar-tozás 157, 158
- — és államnyelv 157
- Közzszztisztviselők (angol és konti-nentális) 70
- — állása nem élethossziglan 70
- — — felmondható 70
- — csoportjai 78
- — és német különbsége 71, 72
- — fogalma 82
- — helyi közigazgatásban 83
- — létszáma (1797—1926) 68
- — — nő a szociális törvény-hozás fejlődésével 68
- — Local Government 82
- — nincsenek kiváltságos hely-zetben mint a kontinensen 70
- — parlamentnek alárendelvék 63
- — reform (1919) 74
- — szervezője a pénzügyimi-niszter 72
- befolyástól mentesen dolgoz-nak autokratikus rendszer-ben 52, 53
- (Egyesült Államokban) a tör-vényhozás tagjai nem le-hetnek 84
- — elbocsátása 84, 85
- Közzszztisztviselők (Egyesült Álla-mokban) érdeme és arra-valósága a Pendleton-Bill szerint 91
- — és a politikai érdemek ju-talmazása 85
- — illetményei 92
- — létszáma 92
- — munkásságának eredm-nyessége 89
- — szolgálati ideje az elnöki szolgálat idejével egyezik (Jefferson) 86
- — továbbképzése 95
- ellenőrzése Attikában 8
- és közhivatalnok (magyar) különbsége 174
- — közönség viszonya 26
- — magántisztviselők (Gneist) 58
- — római magánjog recepció-ja 10
- fizetése a középkorban a hű-béri birtok 9
- görög 8
- gyakorlati közigazgatási vizs-gája 13
- három típusa 51, 52
- hivatali munkájának hatása az állampolgárokra 26, 27
- képzése és nemzeti műveltség 26
- képzettsége és egyetemi ta-nulmányok 82
- képzettségétől függ a közigaz-gatás reformja 6
- kinevezése, választása Fran-ciaországban 44
- kiválasztása 5, 7
- — Angliában 69, 70
- — közigazgatási reformok idején 29

- — magyar 12, 136
- — Rómában 8
- — szabályozása 35
- — történeti jelentősége 5
- — újkorban 10
- — versenyvizsga útján haladás (J. Stuart Mill) 36
- kiválasztásának formái 19, 20
- közigazgatási gyakorlata 13
- (magyar) beaurulása 136
- Köztisztviselők meddősege (tudományos közgyűjteményeknél) 31
- hiányos készülsége 153
- nincsenek ott, ahol nincs pragmatika (Talleyrand) 42
- (osztrák) a rendi szervezetben 134, 135
- passzív választójoga és az angol parlament függetlensége 63
- politikával nem foglalkozhatnak Angliában 63
- rátermettsége vezető állásoknál 30
- rétegeinek éles elválasztása Angliában 33, 34
- szakszervezete (francia) 64
- utánpótlása az angol közszolgálati biztosok feladata 76
- vagyoni függetlensége Rómában 9
- választása Rómában 8
- Köztisztviselői állás társadalmi értékelése csökkent 56
- és állami tekintély 27
- jellem kódexe a porosz közigazgatási reform 11
- képesítés (osztrák) 126, 127
- kimerítő kódex a svájci 1928. évi törvény 43
- kollegiumi német nevelés 121—125
- közös német telep 121, 122, 125
- minősítés 13, 14, 15, 16
- — és az önkéntesi intézmény 21
- — túlhajtása 21

- munka eredményessége 89
- munkaközösség (német) 121, 124
- német törvény (1873) 11
- Köztörvényhatóságok rendezéséről 1870 : XLII. t. c. 157
- Krimi háború (1855) az angol közszolgálat fogyatékoságait fedi fel 12, 67
- Krimi háború hatása a francia közszolgálatra 40
- Különbözeti (közigazgatási) vizsgák 204
- Külső emberek kinevezése Angliában 77
- erők nem befolyásolják a köztisztviselőt autokratikus rendszerben 32, 33
- szolgálat jelentősége II. József alatt 142
- Külügyminisztérium Bismarck szerint áttekinthető, irányítható kicsiny szervezet legyen 69

L

Local Government (helyi közigazgatás) tisztviselői 82

M

- Macdonnel Commission (1910—1914) 73
- Magasabb közigazgatási tisztviselő Angliában 33, 34
- — — (angol) képzése nem szakképzés 58
- — — — egyetemi végzettsége 69, 70
- — — — kiválása a francia közszolgálatból 55, 56
- — — — vizsga szabályozása (osztrák) 125
- — — — (porosz) 116
- Magánjog az általános közigazgatási vizsga anyagában 255
- Magántisztviselő és köztisztviselő (Gneist) 60, 61

- Magánúton pótoltt tanulmányok
1800 óta nem vehetők figyelembe 146
- készülés káros a közszolgáltatásra 147, 148
- Magyar államnyelv és köztisztviség 157
- hivatalnoki tulajdonságok a régi monarchia idején 27, 28
- Magyar közhivatalnok és köztisztviselő különbsége 174
- közjog az általános közigazgatási vizsga anyagában 234
- nemzethez tartozás a köztisztviselői állás elnyerésének feltétele 156, 157
- Meddőség (tudományos) és szelkeció 51
- Megsemmisítése, vizsgabizottság határozatának 51, 52
- Megsemmisült oklevél pótlása 216
- Megyei közigazgatási gyakornok 186, 189
- — — gyakorlata községi jegyző mellett 196
- szolgálat elméleti kvalifikáció nélkül 156, 157
- — jelentősége II. József alatt 142
- város polgármestere megválasztható közigazgatási vizsga nélkül 165
- Mentesség közigazgatási vizsga alól 180
- Merit-system 56
- — Amerikában 91, 101
- Mezőgazdasági politika a közigazdasági és közlekedésügyi szakvizsga anyagában 506
- Miniszterelnök (angol) állása 72
- Minisztériumok (angol) felállítása 67
- Minősítés, köztisztviselői 15, 14, 158
- — egyetemek látogatottsága és válságok 24

- — (elméleti) hiányai a magyar megyei közszolgálatban 155, 156
- — erkölcsi követelményei 16
- — és érettségi vizsgálat 19
- — — önkéntesi intézmény 21 kettős 176, 177
- — nem nélkülözheti a vizsgákat 19
- Minősítés (köztisztviselői) szabályozása (törvények felsorolása) 15, 16
- — szerepe a középeurópai államokban 18, 19
- — túlhajtása 21
- Minősítési kellék a jogi képesítéshez kötött közigazgatási állásnál a közigazgatási vizsga 172
- tabellák bevezetése II. József alatt 140
- Munka-közösség (német) 121, 123
- ügyi igazgatás a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga anyagában 258
- Műszaki képesítésű tanácsnokok alkalmazásának jogi alapja 159
- Műveltség (nemzeti) és a köztisztviselők képzése 26

N

- Nemzet műveltsége és a köztisztviselők képzése 26
- gazdasági ismereteket követelnek a XVIII. és XIX. sz.-ban porosz köztisztviselőtől 108
- — — követel Spengler a jogásztól 114
- Nemzeti nevelés alapelvei az 1826. évi törvényjavaslatban 145, 146
- Nemzetiség és a hivatalos nyelv 141
- Nevelés és közigazgatás 26, 121, 125
- — közszolgálat összefüggése Angliában 57, 58

- kollegiumi (német) 122, 123
- Német és angol köztisztviselő különbsége 71
- egyetemek látogatottsága és a gazdasági válságok 23, 24
- érettségizők száma 24, 25
- joggyakornok képzésénél a jellem fejlesztése 121, 122
- köztisztviselői törvény (1873, Bismarck) 11, 12
- nyelv bevezetése II. József alatt 141
- Német új jog és a vezéri (Führer) elv 121
- Nép és király érdekellentéte autokratikus hivatalnoki rendszerben 32
- Nők főiskolai tanulmányainak korlátozása Németországban 25
- Nyugdíj az Egyesült Államokban nem terhelhető, s nem sújtható adóval 93
- igény az Egyesült Államokban 93
- jogosultság a végleges alkalmazásnak nem szükségképi következménye Angliában 82
- képes angol köztisztviselők 82
- törvény (1859. évi angol) 81

O

- Oklevél a gyakorlati közigazgatási vizsga letételéről 213
- (elveszett, megsemmisült) pótlása 216
- Order in Council 68
- Osztrák állami szolgálat feltétele: a katonai szolgálat 135
- előkészítő szolgálat 133, 134
- hivatalnoki tulajdonságok a régi monarchiában 27, 28
- illetménytörvények 134
- közzolgálatban képesítés 12
- közzolgálati pragmatika 134, 135

- magasabb közigazgatási vizsga 125, 126
- — — szabályozása 130
- rendi szervezetben a köztisztviselők 134, 135
- utánpótlás 134
- Ókori és középkori hivatali rendszer 9
- Önkéntes (volonter) szolgálatot a közzolgálat nem ismer 173, 189
- Önkéntesi (egyéves) intézmény és a minősítés 21, 22
- Önkényi kiküszöbölése az angol, francia és amerikai versenyvizsgánál 36

P

- Parlamentnek alárendelvék az angol köztisztviselők 63
- Patriárkális közzolgálat korszaka Angliában 63
- Patronage (kizsákmányolási rendszer) és a közzolgálat az Egyesült Államokban 88
- Pályaválasztási tanácsadó 25
- Pendleton-Bill (1885) 91, 101
- Pénzügyi igazgatási szakvizsga 171, 199, 211, 212
- — — anyaga 244, 288
- — — előtti gyakorlat 187
- Pénzügyminiszter (angol) ellenőrzi a közzolgálatot 75
- (angol) hatásköre 73
- az angol közzolgálat szervezője 72
- Polgári peres és perenkívüli eljárás az általános közigazgatási vizsga anyagában 239
- Polgármester (megyei városi) megválasztható gyakorlati közigazgatási vizsga nélkül 163
- Politikai akadémia terve 133
- befolyások az Egyesült Államok közigazgatásában 101, 102
- befolyást megszünteti a versenyvizsga 62, 63

- érdekek és köztisztviselői állások az Egyesült Államokban 85, 86, 87, 90, 92
- felfogás és közszolgálat 63
- pártok felelőtlensége a kinevezésre ajánlottak jelleme tekintetében 63
- pártoktól függetlenítik az Egyesült Államok tisztviselőit 98
- Politikával az angol köztisztviselő nem foglalkozhatik 63
- Porosz autokratikus hivatalnok-típus 32, 33
- joggyakornokok közös telepe 122, 123
- képesítő vizsga 106
- közhivatalnoki rendszer 32
- közigazgatási reform (Stein) a köztisztviselői jellem kódexe 11
- — gyakornok ellenőrzése 120
- — tanulmányi vezető 120
- — tisztviselők mintaszerű szervezete 20
- — vizsga szabályozása 116
- köztisztviselő és bürokrácia 32
- köztisztviselőtől 1817-ben követelik először a jog ismeretét 109
- — XVIII. sz.-ban a jogot csak mellékesen követelik 109
- — gazdasági tudást követelnek 107
- Pósta fogalmazási tisztviselőinek gyakorlati közigazgatási vizsgája 164
- Pótvizsga (közigazgatási) 214
- Pragmatika (szolgálati) ahol nincs, ott nincs köztisztviselő (Talleyrand) 42
- — Franciaországban 41
- — osztrák 133, 134
- Próbaszolgálat 66, 69, 130, 131, 133, 191
- az angol külügyi szolgálatban 79

R

- Rátermettség és alkalmasság a köztisztviselők alkalmazásánál (Washington) 86
- Referendárius (porosz) érintkezése a közönséggel 118, 194
- — vizsga 116
- Reform (közszolgálati) és az ipari forradalom 61
- Renaissance és a közigazgatási állam kialakulása 10
- Rendi szervezetben az osztrák köztisztviselők 134, 135
- Rendőri büntetőbíráskodás a belügyi közigazgatási szakvizsga anyagában 286
- Római köztisztviselők fizetést nem kaptak 8
- — kiválasztása 8, 9
- magánjog recepciója és a köztisztviselői kar kialakulása 10

S

- Specializálás a közigazgatási pályára lépés előtt helytelen 59
- Spoils System 37, 84, 86, 88, 91
- Superannuation Act (1859) 81
- Svájci köztisztviselői kódex (1928) 43

Sz

- Szabályszerű végelbánás a közigazgatási vizsga le nem tétele miatt 31
- Szakképzési álláshoz nem kell jogi képesítés 164
- Szakiskolák és közigazgatás 21
- Szakképzés és jogász képzettség 169, 170
- nincs az angol magasabb közigazgatási tisztviselőnél 58, 59
- Szakszervezet (tisztviselői) Franciaországban 64
- Szaktudás Közép-Európában a képesítő vizsgánál 37

Szaktudást kívánnak az amerikai közhivatalnoktól 34
 Szakvizsga és egységes vizsga körüli küzdelem 158
 — (gyakorlati közigazgatás) 171
 — — — bizottság szervezete 204
 — — — megoszlása 203
 — — — szabályai 209
 — — — anyaga 244
 — — — letétele más igazgatási ágba átlépés esetén 172
 Szakvizsga megisméltése 212
 Számszéki (legfőbb állami) tisztviselők gyakorlati közigazgatási vizsgája 163
 Szelekcio 26, 30, 31, 148
 — egyetemi felvételnél 30
 — és középiskolai törvény 30
 — — közigazgatási reform 29
 Személyi jellege a hivatali hatáskörnek 10
 Személyiség a döntő a közigazgatásban 59
 Szesztes italt mértéktelenül fogyasztó tisztviselő az Egyesült Államokban elbocsátható, ki sem nevezhető 98
 Szinekurák megszüntetése 64
 Szolgálati idő és előlépés 62, 148
 — — és rátermettség 62
 Szolgálati pragmatika, ahol nincs, ott nincs köztisztviselő (Talleyrand) 42
 — — 1920. évi francia javaslata 45
 — pragmatikáért folyó francia harc 41
 Szolgálatképtelenség címén elbocsátott tisztviselő jogi képesítéshez kötött állásra nem alkalmazható 179
 Sztrájkjog a francia köztisztviselőknél 37, 64

T

Tanulmányi és pályaválasztási tanácsadó 26
 — vezető a porosz közigazgatásban 120

Társadalmi elismerés hiánya (köztisztviselőké) az Egyesült Államokban 95
 — értékelése (köztisztviselőknél) csökkent 56
 — politika fejlesztésével az angol hivatalnokok szaporodtak 68
 Technikai fejlődés és közigazgatás 21
 — főiskolát végzetek előtt megnyílik 1920-ban a német közigazgatás 111
 Tehetség angol tisztviselők előlépésénél 74
 — érvényesül a francia versenyvizsgánál 48
 — — az amerikai versenyvizsgánál 54, 56
 Tekintély (állami) és a köztisztviselők tekintélye 27, 60
 — elve a közigazgatásban 60
 Típusok (hivatalnokok) 31, 32, 33, 34
 Tiszteletbeli tisztviselők szolgálata 192
 Tisztviselőcsere és az amerikai elnökválasztás 62
 Tisztviselőtípusok 31—34
 Továbbképzés az Egyesült Államokban 95, 96
 Törvényhatóság első tisztviselője megválasztható gyakorlati közigazgatási vizsga nélkül 163
 Törvényhatósági és községi önkormányzat a belügyi igazgatási szakvizsga anyagában 259
 Treasury kollegialis kormányhatóság 72
 Tudomány fejlődésének kapcsolata a közigazgatással 20

U

Utánpótlás alapja a versenyvizsga 42, 45
 — angol 32, 33, 34, 69
 — — alapja az 1870. jún. 4.-i Order in Council 69

- — a közszolgálati biztosok feladata 76
- Egyesült Államokban 54
- francia törvényjavaslat 41, 42
- osztrák 150
- porosz 51, 52, 117
- — és a közigazgatási gyakorlatok irányítása 120
- Ügyvédek hiányos készülsége a XVIII. sz.-ban 153, 154
- Ügyviteli szabályzat (közigazgatási vizsgabizottságé) 218

V

- Vagyoni függetlensége köztisztviselőknek Rómában 9
- Vallás- és közoktatásügyi igazgatási szakvizsga 171, 199, 212
- — — anyaga 245, 290
- — — előtti gyakorlat 187
- Vallásfelekezeti és köztisztviselés (magyar) 136, 137, 138
- Választás és képesítés 165
- Választással jutottak köztisztviseléshez Rómában 8
- Városi (amerikai) igazgatásban a versenyvizsga 101
- francia tisztviselők állása független iskolai tanulmányoktól 17
- Városok fejlesztéséről 1912:LVIII. t. c. 159
- Versenyvizsga (amerikai) 12, 85
- — angol, francia felfogása 56
- — bűncselekményei 99
- — érvényesülése 100
- — iskolai végzettséghez nincs kötve 94
- — szabályozása 97
- — városi igazgatásban 101
- — és angol nem függ iskolai végzettségtől 17
- — gyakorlati tudást követel 17
- (angol) 12, 28, 29, 55, 54, 76
- — célja 69
- — egyetemes ismereteket követel 17, 18

- — egyetemi tanulmányok és a köztisztviselők képzettsége 82
- — érvényesülése 81
- — és Oxford, Cambridge hatása 55, 54, 54
- — magasabb közigazgatási tisztviselőre kötelező 55
- — nincs a helyi igazgatásban 82
- — szabályozása 97
- — versenyinterview 80, 81
- — vezető tisztviselőre nincsen 55, 54
- Versenyvizsga és képesítővizsga 20
- — — Franciaországban 50, 51
- — közszolgálati biztosok 76
- (francia) általános érvényesülése 40, 41
- — család esetén 46
- — egyházi igazgatásban 58
- — érvényesülése a közszolgálatban 50
- — fejlődéstörténete 57, 58
- — iskolai végzettséget követel 17
- — kizárási ok a köztársasági államforma elleni magatartás miatt 48, 49
- — megsemmisítése jogosulatlan részvétel miatt (siker dacára) 48
- — szabályozása 45
- — — nem egységes 45
- — túlságos ismereteket követel 49
- — utánpótlás alapja 42
- — vizsgabizottság összeállítása 46, 47
- — vizsgára bocsátandók jegyzéke 48
- független bizottságok kezében 18
- indiai szolgálatra — a Civil Service reformjának kiindulása 58
- Irányi javaslata 14
- jogi természete 55

- kiinduló pontja az angol köz-
igazgatási tisztviselők ki-
választásának 69
- képesítésre vonatkozó ver-
seny 54
- kinevezésre irányuló 52
- korlátozása 52
- letételének jogi hatásai 51, 52
- politikai befolyást megszűn-
tetí 62, 63
- szabályai szorosan magyará-
zandók 53
- útján tisztviselőkiválasztás
(Mill) 36
- Versenyvizsga zsüri-határozatá-
nak megsemmisítési esetei
51
- — határozata nem ítélet 51
- Versenyvizsgát Macaulay viszi
keresztül az angol parla-
mentben 65, 66
- Veszélyek autokratikus hivatal-
noki rendszernél 53
- Vezető tisztviselők Angliában 53,
54
- — rátermettsége 29
- Végbizonyítvány alapján ideig-
lenes alkalmazás lehető-
len 166
- Végleges közszolgálat (angol) fel-
tételen ideiglenes szolgálat
77
- alkalmazás (angol) nem jelent
nyugdíjjogosultságot 82
- Végzettség és képzettség külön-
sége 166
- Vizsga alól felmentés Angliában
29
- anyagának duzzadása 19, 20
- az amerikai 1871. évi köz-
szolgálati reformban 90
- bizottság (francia) 17, 18, 47
- Vizsgabizottság (magyar) alaku-
lása, ülései 217
- — szervezete 204
- Vizsga csalás esetén 46
- (jogi) II. József alatt csak ál-
lami főiskolán tehető 140
- jelöltjeinek jegyzéke 48
- megsemmisítése siker dacára
48
- nélkül egyetemi képesítés
(francia) 28
- túltengése Spranger szerint
19, 20
- zsüri-határozata nem ítélet 51
- — — megsemmisítési esetei
51, 52
- Vizsgadíj 214
- Vizsgára bocsátás 205
- Volonterszolgálat nincs a köz-
szolgálatban 173, 174, 189

Z

Zsákmány-rendszer (Spoils Sys-
tem) 57, 84, 86, 88